

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
ARKEOLOGISK SEKSJON
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

RV. 9 KROKÅ – LANGEID

DEL II:
GRAVFELT FRA VIKINGTID

LANGEID ØVRE, 2/1
BYGLAND K., AUST-AGDER

FELTLEDER: CAMILLA CECILIE WENN
PROSJEKTLEDER: ZANETTE T. GLØRSTAD/
KJETIL LOFTSGARDEN

Oslo 2016

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO

Gårds-/ bruksnavn Langeid øvre	G.nr./ b.nr. 2/1
Kommune Bygland	Fylke Aust-Agder
Saksnavn Reguleringsplan for ny rv. 9 Krokå-Langeid	Kulturminnetype Gravfelt, fotgrøft
Saksnummer (KHM) 2009/5660	Prosjektkode 220120
Grunneier, adresse -	Tiltakshaver Statens vegvesen
ID nr. (Askeladden) ID 136686	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum EU-89-UTM sone 32, N: 6539471, Ø: 416263
ØK-kart BF-023-5-1	ØK-koordinater -
A-nr. 2011/263	C.nr. C58879-C58900
Tidsrom for utgravning 14.6.-19.8.2011	Negativnr. (KHM) Cf34485 - Cf34486
Rapport ved: Camilla Cecilie Wenn	Dato: 2.5.2016
Saksbehandler: Zanette T. Glørstad	Prosjektleder: Kjetil Loftsgården/Zanette T. Glørstad

SAMMENDRAG

I forbindelse med reguleringsplan for ny rv. 9 Krokå-Langeid ble det i perioden 14.6.-19.8.2011 undersøkt seks lokaliteter på Langeid i Bygland kommune. Denne delen av rapporten omhandler de 18 sikre og 3 mulige flatmarksgravene, samt én fotgrøft, som fremkom på id136686. Rapportens Del I omhandler de øvrige fem lokalitetene, inkludert ytterligere én fotgrøft på id137398 som tidvis vil diskuteres i Del II, samt andre kulturminner på id136686. Alle vedlegg er samlet i rapportens Del III. De to fotgrøftene fra nå bortpløyde gravhauger kan ikke dateres med sikkerhet. Elleve graver kan på bakgrunn av gjenstandsfunn dateres til sen vikingtid, etter 900 e.Kr. De øvrige gravene antas å tilhøre samme periode, men inneholder ikke godt daterbare gjenstandsfunn. Gravene viser en god del variasjon i gravskikk og gravgods innen et samfunn av trolig begrenset størrelse, innen en forholdsvis kort tidsperiode. Gravtyper og gjenstandsfunn kan tyde på en viss sosial stratifisering. Handelsutstyr og importgjenstander vitner om kontakt med omverden. Gravfeltet representerer trolig siste fase av hedenske graver i området, og kan kanskje også reflektere en reaksjon på kristningen. En del av gravene har trolig ikke ligget uforstyrret, men har blitt gjenåpnet og innholdet har blitt manipulert.

Det ble identifisert noe flere mannsgraver (10-12) enn kvinnegraver (5-9), og tre mulige barnegraver. Fire graver har inneholdt to personer. Gravene antas på bakgrunn av størrelse og manglende skjelettmateriale å være inhumasjoner, med unntak av tre sikre kremasjoner. Gravgodset inkluderte blant annet våpen (sverd, økser, pilspisser, spydspisser), hverdagsutstyr (bryner, ildstål, ildflint, kniver, nøkler, pinsetter, kar), tekstilutstyr (vevsverd, ullkammer, nålehus, spinnehjul), handelsutstyr (skålvekt, vektlodd, betalings sølv, mynter) og smykker (ovalspenner, sølvspenne, perler).

Det ble utført seks radiologiske dateringer; tre ble gjort på brente bein, alle falt innen sen vikingtid-tidlig middelalder. Dateringene på kull er mer usikre; én ble datert til tidlig 1000-tall og sammenfaller med gravens innhold, mens to dateringer til hhv. steinalder og middelalder anses for å være fra forstyrrelser. Det ble analysert makrofossilprøver fra syv graver, men med begrensede resultater. Alt beinmateriale ble osteologisk analysert; det fremkom sikre kremasjoner av menneske i tre graver, samt enkelte dyrebein. Det var ingen bevarte spor av bein fra inhumasjoner.

INNHold

INNHold.....	5
TABELLER	9
FIGURER.....	10
1 GENERELL INFORMASJON	13
2 PRAKTISK GJENNOMFØRING AV UTGRAVNINGEN AV GRAVFELTET	15
2.1 PROBLEMSTILLINGER – PRIORITERINGER.....	15
2.2 UTGRAVNINGSMETODE	15
2.3 KILDEKRITISKE PROBLEMER.....	18
3 OM GRAVFELTET	20
3.1 GRAV 4 – S76, S81, S82: FOTGRØFT [SAMT S11, S73-S75, S77-S79, S83]	24
3.1.1 Fyllskifter.....	24
3.1.2 Beskrivelse	24
3.1.3 Gjenstandsfunn.....	28
3.1.4 Datering	28
3.2 GRAV 6 – S48 FLATMARKSGRAV	30
3.2.1 Fyllskifter.....	30
3.2.2 Beskrivelse	30
3.2.3 Gjenstandsfunn.....	32
3.2.4 Datering	39
3.3 GRAV 7 – S49 FLATMARKSGRAV	40
3.3.1 Fyllskifter.....	40
3.3.2 Beskrivelse	40
3.3.3 Gjenstandsfunn.....	40
3.3.4 Datering	41
3.4 GRAV 8 – S64 (S46, S65, S66, S67) FLATMARKSGRAV MED STOLPEHULL	42
3.4.1 Fyllskifter.....	42
3.4.2 Beskrivelse	42
3.4.3 Gjenstandsfunn.....	48
3.4.4 Datering	54
3.5 GRAV 9 – S2 (S44, S45) FLATMARKSGRAV MED STOLPEHULL	55
3.5.1 Fyllskifter.....	55
3.5.2 Beskrivelse	55
3.5.3 Gjenstandsfunn.....	59
3.5.4 Datering	61
3.6 GRAV 10 – S1 FLATMARKSGRAV	62
3.6.1 Fyllskifter.....	62
3.6.2 Beskrivelse	62
3.6.3 Gjenstandsfunn.....	64
3.6.4 Datering	65
3.7 GRAV 11 – S4 FLATMARKSGRAV	66
3.7.1 Fyllskifter.....	66
3.7.2 Beskrivelse	66
3.7.3 Gjenstandsfunn.....	68
3.7.4 Datering	71
3.8 GRAV 12 – S3 FLATMARKSGRAV	72
3.8.1 Fyllskifter.....	72
3.8.2 Beskrivelse	72
3.8.3 Gjenstandsfunn.....	72
3.8.4 Datering	74

3.9	GRAV 13 – S5 FLATMARKSGRAV	75
3.9.1	<i>Fyllskifter</i>	75
3.9.2	<i>Beskrivelse</i>	75
3.9.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	77
3.9.4	<i>Datering</i>	77
3.10	GRAV 14 – S6 FLATMARKSGRAV	78
3.10.1	<i>Fyllskifter</i>	78
3.10.2	<i>Beskrivelse</i>	78
3.10.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	80
3.10.4	<i>Datering</i>	82
3.11	GRAV 15 – S7 FLATMARKSGRAV	83
3.11.1	<i>Fyllskifter</i>	83
3.11.2	<i>Beskrivelse</i>	83
3.11.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	86
3.11.4	<i>Datering</i>	88
3.12	GRAV 16 – S9 (S8, S10) FLATMARKSGRAV MED STOLPEHULL	90
3.12.1	<i>Fyllskifter</i>	90
3.12.2	<i>Beskrivelse</i>	90
3.12.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	93
3.12.4	<i>Datering</i>	93
3.13	GRAV 18 – S14 FLATMARKSGRAV	94
3.13.1	<i>Fyllskifter</i>	94
3.13.2	<i>Beskrivelse</i>	94
3.13.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	97
3.13.4	<i>Datering</i>	103
3.13.5	<i>Diskusjon</i>	103
3.14	GRAV 19 – S13 FLATMARKSGRAV	105
3.14.1	<i>Fyllskifter</i>	105
3.14.2	<i>Beskrivelse</i>	105
3.14.3	<i>Gjenstandsfunn og naturvitenskapelige analyser</i>	107
3.14.4	<i>Datering</i>	108
3.15	GRAV 20 – S15 FLATMARKSGRAV	109
3.15.1	<i>Fyllskifter</i>	109
3.15.2	<i>Beskrivelse</i>	109
3.15.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	111
3.15.4	<i>Datering</i>	112
3.16	GRAV 23 – S20 FLATMARKSGRAV	113
3.16.1	<i>Fyllskifter</i>	113
3.16.2	<i>Beskrivelse</i>	113
3.16.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	116
3.16.4	<i>Datering</i>	118
3.17	GRAV 24 – S22 FLATMARKSGRAV	120
3.17.1	<i>Fyllskifter</i>	120
3.17.2	<i>Beskrivelse</i>	120
3.17.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	122
3.17.4	<i>Datering</i>	122
3.18	GRAV 25 – S21 FLATMARKSGRAV	123
3.18.1	<i>Fyllskifter</i>	123
3.18.2	<i>Beskrivelse</i>	123
3.18.3	<i>Gjenstandsfunn</i>	124
3.18.4	<i>Datering</i>	124
3.19	GRAV 27 – S25 FLATMARKSGRAV	125
3.19.1	<i>Fyllskifter</i>	125
3.19.2	<i>Beskrivelse</i>	125

3.19.3	Gjenstandsfunn	127
3.19.4	Datering	128
3.20	GRAV 28 – S31 FLATMARKSGRAV	129
3.20.1	Fyllskifter	129
3.20.2	Beskrivelse	129
3.20.3	Gjenstandsfunn	133
3.20.4	Datering	138
3.21	GRAV 29 – S33 FLATMARKSGRAV	139
3.21.1	Fyllskifter	139
3.21.2	Beskrivelse	139
3.21.3	Gjenstandsfunn	142
3.21.4	Datering	148
3.22	GRAV 30 – S35 (S34, S36, S37, S42) FLATMARKSGRAV	149
3.22.1	Fyllskifter	149
3.22.2	Beskrivelse	150
3.22.3	Gjenstandsfunn	154
3.22.4	Datering	162
4	FUNNMATERIALE	163
4.1	FUNKATEGORIER	164
4.1.1	Smykker og liknende	164
4.1.2	Perler	165
4.1.3	Vektlodd/skålvektsett	167
4.1.4	Mynter	168
4.1.5	Sverd	169
4.1.6	Økser	169
4.1.7	Kniver	169
4.1.8	Sakser	170
4.1.9	Sigder	170
4.1.10	Ildstål/ildflint	170
4.1.11	Nøkler, nålehus og pinsetter med oppheng	170
4.1.12	Bryner og mulige bryner	171
4.1.13	Diverse jernfragmenter	171
4.1.14	Organisk materiale	172
4.2	FUNKOMBINASJONER OG ANDRE OBSERVASJONER	174
5	OVERSIKT OVER GRAVFELTET OG MULIGE IMPLIKASJONER	175
5.1	KRONOLOGI	177
5.2	INHUMASJON/KREMASJON	179
5.3	HVOR MANGE OG HVEM VAR I GRAVENE?	181
5.4	YTRE MARKERING AV GRAVMINNENE	187
5.4.1	Heller	187
5.4.2	Røyser og andre steinmarkører	187
5.4.3	Stolpekonstruksjoner	188
5.4.4	Haug med fotgrøft	189
5.5	INDRE AVGRENSINGER I GRAVENE	191
5.5.1	Organiske avgrensinger – kister, plattformer, bårer eller svøp?	191
5.5.2	Stein i pakning og stein i kant	192
5.5.3	Dype og grunne graver	193
5.5.4	Kammergraver eller ei?	194
5.6	POSISJON	195
5.7	TOPOGRAFI/SYNLIGHET/INDRE ORGANISERING AV GRAVFELTET	195
5.8	GJENÅPNING/PLYNDRING	199
5.9	HANDEL	202

5.10	GRAVSKIKK I KRISTNINGSFASEN.....	204
5.11	IKKE BARE HANDELSUTVEKSLING?	205
6	SAMMENDRAG	206
7	LITTERATUR	207

TABELLER

TABELL 1: FORDELING AV MUSEUMSNUMRE PÅ GRAVER.....	17
TABELL 2: FYLLSKIFTER I GRAV 4.....	24
TABELL 3: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 4.....	28
TABELL 4: FYLLSKIFTER I GRAV 6.....	30
TABELL 5: FUNN FRA GRAV 6.....	38
TABELL 6: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 7.....	41
TABELL 7: FYLLSKIFTER I GRAV 7.....	42
TABELL 8: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 8.....	54
TABELL 9: FYLLSKIFTER I GRAV 9.....	55
TABELL 10: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 9.....	61
TABELL 11: FYLLSKIFTER I GRAV 10.....	62
TABELL 12: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 10.....	65
TABELL 13: FYLLSKIFTER I GRAV 11.....	66
TABELL 14: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 11.....	71
TABELL 15 FYLLSKIFTER I GRAV 12.....	72
TABELL 16: FUNN FRA GRAV 12.....	74
TABELL 17: FYLLSKIFTER I GRAV 13.....	75
TABELL 18: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 13.....	77
TABELL 19: FYLLSKIFTER I GRAV 14.....	78
TABELL 20: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 14.....	82
TABELL 21: FYLLSKIFTER I GRAV 15.....	83
TABELL 22: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 15.....	88
TABELL 23: FYLLSKIFTER I GRAV 16.....	90
TABELL 24: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 16.....	93
TABELL 25: FYLLSKIFTER I GRAV 18.....	94
TABELL 26: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 18.....	102
TABELL 27: FYLLSKIFTER I GRAV 19.....	105
TABELL 28: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 19.....	108
TABELL 29: FYLLSKIFTER I GRAV 20.....	109
TABELL 30: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 20.....	112
TABELL 31: FYLLSKIFTER I GRAV 23.....	113
TABELL 32: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 23.....	118
TABELL 33: FYLLSKIFTER I GRAV 24.....	120
TABELL 34: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 24.....	122
TABELL 35: FYLLSKIFTER I GRAV 25.....	123
TABELL 36: PRØVER FRA GRAV 25.....	124
TABELL 37: FYLLSKIFTER I GRAV 27.....	125
TABELL 38: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 27.....	128
TABELL 39: FYLLSKIFTER I GRAV 28.....	129
TABELL 40: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 28.....	138
TABELL 41: FYLLSKIFTER I GRAV 29.....	139
TABELL 42: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 29.....	148
TABELL 43: FYLLSKIFTER I GRAV 30.....	149
TABELL 44: FUNN OG PRØVER FRA GRAV 30.....	162
TABELL 45: OVERSIKT OVER GJENSTANDSFUNN FRA GRAVENE.....	164
TABELL 46: OVERSIKT OVER PERLETYPEN FRA LANGEID.....	165
TABELL 47: VEKTLØDD FRA LANGEID.....	167
TABELL 48: MYNTER FRA LANGEID.....	168
TABELL 49: OVERSIKT OVER FLATMARKSGRAVENE PÅ ID86: FORM, KONSTRUKSJON, TYPE.....	175
TABELL 50: OVERSIKT OVER KJØNN BASERT PÅ GRAVGODS.....	184
TABELL 51: OVERSIKT OVER FAKTORER SOM KAN VÆRE INDIKASJONER PÅ PLYNDRING.....	200

FIGURER

FORSIDE: SVERD (C58882/3; Cf34100_849_C58882) FRA GRAV 8 OG PERLER (C58900/DIV; Cf34100_860_C58900) FRA GRAV 30 (FOTO: ELLEN C. HOLTHE)	
FIGUR 1: ID86 MED STRUKTURER..	14
FIGUR 2: BILLEDMONTASJE: CCW OG JRK TAR UT ØKS C58882/4 I GRAV 8.	16
FIGUR 3: FREMRENSING AV FUNN FRA PREPARATER PÅ LABORATORIET.	16
FIGUR 4: PREPARATIMPROVISERING – HS, CCW OG JRK PAKKER SVERD FRA GRAV 18 .	19
FIGUR 5: JRK OG CCW I ARBEID MED HHV. GRAV 9 OG GRAV 6.	20
FIGUR 6: GRAVFELTET MED GRAVNUMRE MARKERT.	21
FIGUR 7: GRAVGRAVING PÅ REKKE OG RAD.	22
FIGUR 8: OVERSIKT OVER SPESIELLE SIGNATURER BRUKT PÅ GRAVILLUSTRASJONENE.	23
FIGUR 9: FOTGRØFTEN SETT MOT ØST.	24
FIGUR 10: GRAV 4: FOTGRØFT S76 OG S82, MED FOTKJEDE S81, SAMT OMKRINGLIGGENDE STRUKTURER.	25
FIGUR 11: SNITT GJENNOM ØSTRE DEL AV FOTGRØFTEN S76 OG FOTKJEDE S81.	26
FIGUR 12: S76, PROFIL MOT NORDØST.	26
FIGUR 13: S76, PROFIL MOT SØRVEST.	26
FIGUR 14: DETALJ AV FOTKJEDEN S81 UNDER SNITTING AV FOTGRØFTEN. JKS SNITTER S11 I BAKGRUNNEN	27
FIGUR 15: GRAV 6 ETTER OPPRENSING.	31
FIGUR 16: GRAV 6 MED FUNNUMRE OG LAG.	31
FIGUR 17: GRAV 6, PROFILER MED FUNN/PREPARATER AVMERKET.	32
FIGUR 18: BESLAGENE I KAR C58880/27: KART MED FUNNNUMMER	33
FIGUR 19: SKÅLVEKTSETT OG TILHØRENDE UTSTYR FRA GRAV 18 (C58880): MYNTER/MYNTFRAGMENTER; VEKTLØDD, KOBBERLEGERINGSFRAGMENT OG ORGANISK MATERIALE; SKÅLVEKTSETT, ILDSTÅL OG DIVERSE SØLVFRAGMENTER	34
FIGUR 20: ET UTVALG AV FUNN FRA GRAV 6 (C58880): ØKS, PINSETT OG NÅLEHUS, ILDSTÅL, LÅS , DELER AV BESLAGENE FRA DET ORGANISKE KARET, NØKLER, SIGD, GLASSPERLER, ILDFLINT, HENGEBRYNE, BRYNE	39
FIGUR 21: GRAV 7 MED FUNN; FOTO I PLAN.	40
FIGUR 22: GRAV 7, PROFIL.	40
FIGUR 23: KLEBERSKÅR FRA GRAV 7 (C58881/2).	41
FIGUR 24: GRAV 18 ETTER OPPRENSING. BAK OG TIL HØYRE GRAV 6 OG GRAV 9.	43
FIGUR 25: GRAV 8 (S64) MED STOLPEHULL (S46, S65, S66, S67) OG ANDRE RELATERTE ANLEGG (S92, S93), PLAN.	43
FIGUR 26: GRAV 8, REKONSTRUERTE PROFILER SØ-NV OG SV-NØ.	44
FIGUR 27: GRAV 8 ETTER FORMGRAVING AV LAG 1, 2, 10 OG 11; BUNNIVÅ MED ORGANISKE RESTER.	44
FIGUR 28: SNITT GJENNOM DE FIRE STORE STOLPEHULLENE, SAMT EKSTRA SNITT	46
FIGUR 29: GRAV 8 OG OMKRINGLIGGENDE STRUKTURER: SNITT OG OVERSIKT.	47
FIGUR 30: SNITT GJENNOM FYLLSKIFTER I TILKNYTNING TIL GRAV 8.	48
FIGUR 31: MYNTENE I GRAV 8, T.V. C58882/1, T.H. C58882/2.	49
FIGUR 32: GRAV 8 MED FUNN.	49
FIGUR 33: FUNNOMSTENDIGHETER FOR SVERD C58882/2 OG ØKS C58882/4.	50
FIGUR 34: SVERD C58882/3; KOMPLETT OG DETALJER AV KNAPP OG HJALT (FOTO: ELLEN C. HOLTHE).	50
FIGUR 35: ØKS MED MESSINGBESLAG C58882/4 (FOTO OG RENTEGNING: VEGARD VIKE).	51
FIGUR 36: BILLEDMONTASJE: JRK OG CCW TAR UT SVERD C58882/3	52
FIGUR 37: GRAV 9 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER.	56
FIGUR 38: GRAV 9 MED STOLPEHULLENE S45 (v) OG S44 (H)	56
FIGUR 39: GRAV 9 MED DE TO STORE HELLENE FREMRENSSET.	57
FIGUR 40: GRAV 9 GRAVD TIL BUNNEN, FØR UTTAK AV METALLFUNN I PREPARAT.	58
FIGUR 41: STOLPEHULL S45 (H) OG S44 (V) I PLAN OG PROFIL.	58
FIGUR 42: GRAV 9 OG DE TO TROLIG TILHØRENDE STOLPEHULLENE I PROFIL, MED FUNN OG PRØVER AVMERKET.	59
FIGUR 43: GRAV 9 MED FUNNUMRE.	60
FIGUR 44: ET UTVALG AV FUNN FRA GRAV 9 (C58883): OVER- OG UNDERHJALT, ILDSTÅL, KNIV, KAMNAGLER, ILDFLINT	60
FIGUR 45: GRAV 10 ETTER OPPRENSING	62
FIGUR 46: GRAV 10, LAG 2 OG LAG 6 I BUNNEN, FØR UTTAK AV GJENSTANDSFUNN.	63
FIGUR 47: GRAV 10 MED FUNNUMRE.	63
FIGUR 48: GRAV 10, PROFIL.	64

FIGUR 49: ET UTVALG AV FUNN FRA GRAV 10 (C58884): ILDFLINT, ILDSTÅLFRAGMENT; MULIG KAMNAGLE	65
FIGUR 50: GRAV 11 ETTER OPPRENSING	67
FIGUR 51: GRAV 11 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER.	67
FIGUR 52: GRAV 11, PROFILER, MED FUNN OG PRØVER AVMERKET.	67
FIGUR 53: GRAV 11, FUNNFØRENDE LAG, MED DE TO MULIGE STOLPEHULLENE I FORKANT.	68
FIGUR 54: ET UTVALG AV FUNN FRA GRAV 11 (C58885): BLADSPISS, RØNTGENBILDE AV ØKS	69
FIGUR 55: GRAV 11 MED FUNNUMRE.	69
FIGUR 56: GRAV 12 ETTER OPPRENSING	73
FIGUR 57: GRAV 12 ,MED KONSTRUKSJONSELEMENTER OG FUNN.	73
FIGUR 58: GRAV 12, PROFIL	73
FIGUR 59: SPINNEHJUL FRA GRAV 12 (C58886/1-2).	74
FIGUR 60: GRAV 13 ETTER OPPRENSING	75
FIGUR 61: GRAV 13, GRAVD TIL FUNNFØRENDE NIVÅ I VEST.	76
FIGUR 62: GRAV 13 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER OG FUNNUMRE.	76
FIGUR 63: GRAV 13, PROFILER MED FUNN AVMERKET.	76
FIGUR 64: FUNN FRA GRAV 13 (C58887): GLASSPERLE OG SPINNEHJUL.	77
FIGUR 65: GRAV 14 ETTER OPPRENSING	79
FIGUR 66: GRAV 14 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER.	79
FIGUR 67: GRAV 14 GRAVD NED TIL LAG 8	80
FIGUR 68: GRAV 14, PROFIL	80
FIGUR 69: GRAV 14 MED FUNNUMRE.	81
FIGUR 70: RØNTGENFOTO AV ØKS C58888/2.	81
FIGUR 71: GRAV 15 ETTER OPPRENSING	84
FIGUR 72: GRAV 15, LAG 5. FORAN TIL VENSTRE, KANTHELLE OG ØKS (C58889/9)	84
FIGUR 73: GRAV 15 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER.	85
FIGUR 74: GRAV 15, BREDDEPROFIL OG REKONSTRUERT LENGDEPROFIL	85
FIGUR 75: GRAV 15 MED FUNNUMRE.	87
FIGUR 76: FUNN FRA GRAV 15 (C58889): SØLVMYNTER, SØLVTRÅD, PLATE I KOBBERLEGERING, SPIKER OG ØKS	89
FIGUR 77: GRAV 16 ETTER OPPRENSING; STOLPEHULL S10 TIL VENSTRE OG S8 TIL HØYRE BAK	90
FIGUR 78: GRAV 16, KUN ET TYNT SIKT AV LAG 1 GJENSTÅR I GRAVEN.	90
FIGUR 79: PLAN OG PROFIL AV STOLPEHULL S10 OG S8	91
FIGUR 80: GRAV 16 MED TILHØRENDE STOLPEHULL S8 OG S10, PROFIL.	91
FIGUR 81: GRAV 16 MED FUNN OG KONSTRUKSJONSELEMENTER. STOLPE S8 FORAN TIL VENSTRE, S10 FORAN TIL HØYRE.	92
FIGUR 82: GJENSTANDSFUNN FRA GRAV 16 (C58890): JERNTEN OG ILDFLINT	93
FIGUR 83: GRAV 18 ETTER OPPRENSING.	94
FIGUR 84: GRAV 18 UNDER UTGRAVNING, SETT MOT N.	95
FIGUR 85: GRAV 18 MED FYLLSKIFTER.	96
FIGUR 86: GRAV 18, PROFIL, MED FUNN AVMERKET.	96
FIGUR 87: GRAV 18 MED FUNNUMRE.	97
FIGUR 88: SKÅLSPENNENE I GRAV 18	98
FIGUR 89: ET UTVALG GJENSTANDSFUNN FRA GRAV 18 (C58891): SVERD, SAKS, ØKS, ILDSTÅL, HENGEBRYNE, ILDFLINT	100
FIGUR 90: GRAV 19 ETTER OPPRENSING.	105
FIGUR 91: GRAV 19 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER OG FUNNUMRE.	106
FIGUR 92: GRAV 19, PROFIL	106
FIGUR 93: PÅ VENSTRE SIDE AV PROFILBENKEN I GRAV 19 VISES TYDELIG EN HALVRUND KONSENTRASJON AV BRENTE BEIN ..	107
FIGUR 94: GRAV 20 ETTER OPPRENSING	109
FIGUR 95: GRAV 20 ETTER FJERNING AV LAG 1.	109
FIGUR 96: GRAV 20 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER OG FUNNUMRE.	110
FIGUR 97: GRAV 20, PROFIL	110
FIGUR 98: ET UTVALG AV GJENSTANDSFUNN FRA GRAV 20 (C58893): SØLVMYNTER, BERGKRYSSTALL, VEKTLLODD, ILDSTÅL OG VEKTLLODD, BRYNE.	111
FIGUR 99: GRAV 23 I PLAN, SETT MOT Ø, PÅ FORSKJELLIGE STADIER I UTGRAVNINGEN.	114
FIGUR 100: GRAV 23, PROFIL MOT S.	115
FIGUR 101: GRAV 23, PROFIL MOT S MED FUNN OG PRØVER AVMERKET.	115

FIGUR 102: GRAV 23 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER OG FUNNUMRE.....	116
FIGUR 103: FORBEREDELSE TIL UTТАK I PREPARAT: SIGD C58895/2 OG ØKS (C58895/1) TETT SAMMENVEVD.	117
FIGUR 104: ET UTVALG FUNN FRA GRAV 23 (C58895): SIGD, KNIV OG ØKS.....	119
FIGUR 105: GRAV 24 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER OG FUNNUMRE.....	120
FIGUR 106: GRAV 24 UNDER UTGRAVNING.....	121
FIGUR 107: GRAV 24, PROFIL MED PRØVE AVMERKET.....	121
FIGUR 108: GRAV 25 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER.....	123
FIGUR 109: GRAV 25, PROFIL MED PRØVE AVMERKET.....	124
FIGUR 110: GRAV 25, PLAN OG PROFIL.....	124
FIGUR 111: GRAV 27 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER OG FUNNUMRE.....	125
FIGUR 112: GRAV 27 UNDER UTGRAVNING.....	126
FIGUR 113: GRAV 27, PROFIL MED FUNN AVMERKET.....	127
FIGUR 114: DE TO PERLENE I GRAV 27 (C58897/1-2).....	128
FIGUR 115: GRAV 28 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER.....	130
FIGUR 116: GRAV 28, PROFIL.....	130
FIGUR 117: GRAV 28, PROFIL MOT SØR.....	131
FIGUR 118: GRAV 28 UNDER UTGRAVNING.....	131
FIGUR 119: GRAV 28 MED FUNNUMRE.....	133
FIGUR 120: ET UTVALG AV FUNN FRA GRAV 28 (C58898): SPYD, SVERDHJALT MED TEKSTIL, PILSPISSER, ILDSTÅL, BESLAG, GRØNN GLASSPERLE, SORT GLASSPERLE, HENGEBRYNE.....	135
FIGUR 121: GRAV 29 MED KONSTRUKSJONSELEMENTER.....	140
FIGUR 122: GRAV 29, PROFILER MED PRØVER OG FUNN AVMERKET.....	140
FIGUR 123: GRAV 29 UNDER UTGRAVNING.....	141
FIGUR 124: MENS JERN OFTE VAR STERKT KORRODERT, VAR TREVERK OG ANNET ORGANISK MATERIALE FORRÅTNET, OG DET KUNNE VÆRE VANSKELIG Å IDENTIFISERE GJENSTANDENE I FELT, SLIK DETTE UTVALGET I GRAV 29 VISER (C58899)....	141
FIGUR 125: GRAV 29 MED FUNNUMRE.....	142
FIGUR 126: ET UTVALG AV GJENSTANDSFUNN FRA GRAV 29 (C58899): OVALE SPENNER, BRONSENÅL, VEVSVERD OG ULLKAMMER, ØKS TYPE K MED OVAL SPENNE UNDER, ØKS TYPE H MED BL.A. HJALT OG KNIV UNDER, PERLER, BRYNER, SPINNEHJUL OG ILDFLINT.....	144
FIGUR 127: GRAV 30 MED DIVERSE LAG.....	150
FIGUR 128: GRAV 30, PROFIL, MED PRØVE AVMERKET.....	151
FIGUR 129: GRAV 30 MED STEIN OG STEINPAKNINGER.....	152
FIGUR 130: GRAV 30 UNDER UTGRAVNING.....	153
FIGUR 131: GRAV 30 MED FUNNUMRE (C58900).....	154
FIGUR 132: EKSEMPLER PÅ PERLETYPENE I GRAV 30: STOR GRØNN, TREKANTET RAV, BLÅ RUNDOVAL, BLÅ LITEN, BLÅ DOBBELSEGMENTERT, GULLFARGET, SØLVFARGET, KLAR, LITEN GUL, RØDBRUN OG BLÅGRØNN PERLE MED GULE OG RØDE INNLEGG.....	155
FIGUR 133: PERLEKJEDET I GRAV 30, MED F-NUMRE (TILSV. C58900/21-/65, /67).....	156
FIGUR 134: ET UTVALG FUNN FRA GRAV 30 (C58900): SMYKKE I SØLV MED TRIQUETRA, KNIV MED PYNT, TO FRAGMENTER AV KNIV VIKLET INN I TEKSTIL, SAKS, KAMNAGLER, INNPAKKET ILDFLINT.....	157
FIGUR 135: ET UTVALG AV PERLENE FRA GRAV 30 (FOTO: ELLEN C. HOLTHE, KHM).....	166
FIGUR 136: KLUMPER AV ANTATT BJØRKENEVERTJÆRE FRA GRAVENE.....	173
FIGUR 137: MATRISE OVER STRUKTURER, OMTRENTLIGE RELASJONER OG DATERINGER PÅ ID86.....	176
FIGUR 138: GRAVFELTET, MED TENTATIVE HAUGER ELLER ANDRE OVERBYGNINGER OG KJØNN INDIKERT.....	186
FIGUR 139: FORDELING AV GRAVENES REGISTRERTE DYBDE.....	193
FIGUR 140: BILDE GENERERT FRA NORGEI3D.NO, SKJERMDUMP, SOM VISER DET FLATE SLETTELANDET NEDENFOR DE UNDERSØKTE LOKALITETENE.....	197
FIGUR 141: TOPP: DETALJ OVER LANGEID MED 1-METERS KOTER. BUNN: TYDELIG NEDSENKNING I TERRENGET MARKERT I MØRK BLÅTT; ELVESLETTE INNEN 5-METERSKOTEN MARKERT I LYS BLÅTT.....	198
FIGUR 142: HANDELSUTSTYR FRA GRAV 6 (C58880): TRE MYNTFRAGMENTER OG ÉN KOMPLETT MYNT I TRE FRAGMENTER, FRAGMENTERT SØLVAMULETT, GRANULERT SØLVFRAGMENT OG FIRE VEKTLØDD (FOTO: ELLEN C. HOLTHE).....	202

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

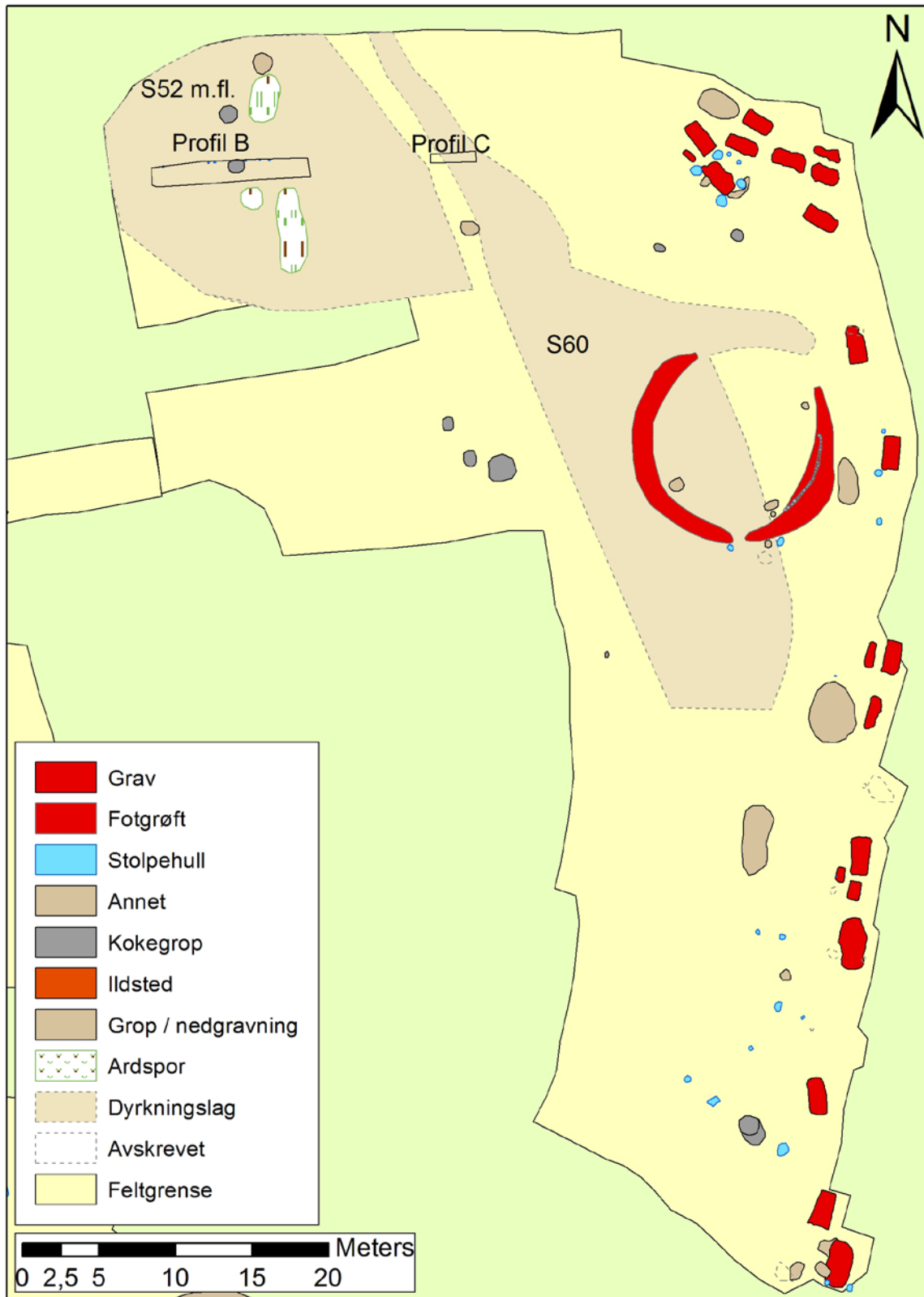
LANGEID ØVRE, 2/1, BYGLAND KOMMUNE, AUST-AGDER

DEL II: FLATMARKSGRAVFELT OG FOTGRØFT

1 GENERELL INFORMASJON

Undersøkelsen av et gravfelt med 21 flatmarksgraver og én fotgrøft på id136686 (i det følgende omtalt som id86) var del av en større undersøkelse av i alt seks lokaliteter på Langeid (figur 1), der hoveddelen av utgravningen er beskrevet i rapportens Del I. I tillegg til gravfeltet ble det på id86 funnet dyrkningsspor fra jernalder og middelalder, kokegroper fra romertid og enkelte andre anlegg med ukjent funksjon. På de andre lokalitetene ble det påvist bosetningsspor, jernproduksjon og dyrkningsspor, i tillegg til ytterligere én fotgrøft, med dateringer som spente fra mesolitikum til middelalder. Del I redegjør også for bakgrunnen for utgravningsprosjektet, i tillegg til en gjennomgang av landskap, funn og fornminner i nærområdet og prosjektets praktiske gjennomføring, og den avsluttes med en diskusjon over de samlede utgravningsresultatene. I det følgende vil de øvrige lokalitetene kun unntaksvis behandles, med unntak av fotgrøften på id137398 (id98). Samtlige vedlegg, inkludert komplette lister over strukturer, prøver, foto og tegninger, tilveksttekster, naturvitenskapelige analyserapporter med mer, er samlet i rapportens Del III.

Gravfeltet fikk bred omtale i nasjonale media under utgravningen. Presentasjonen av et prestisjefunn, et sverd dekorert med edelmetaller (se C58882/3 under grav 8), i forbindelse med åpningen av utstillingen *Ta det personlig* ved KHM i 2015 gav massiv pressedeckning også internasjonalt. En oppsummering av presseoppslag og faglige bidrag knyttet til utgravningen, og da særlig gravfeltet og sverdet, finnes i rapportens Del I, kap. 3.

Figur 1: Id86 med strukturer. Kartgrunnlag: Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS.
 Produsert 29.3.2015 CCW.

2 PRAKTISK GJENNOMFØRING AV UTGRAVNINGEN AV GRAVFELTET

2.1 PROBLEMSTILLINGER – PRIORITERINGER

Funnet av gravfeltet medførte nye problemstillinger sammenliknet med prosjektplanen (Glørstad 2011), der fokuset lå på forståelse av bosetningsspor, hus, organisering av aktiviteter og dyrkning. Selv om det er kjent mange gravminner i Setesdal, er det få som har blitt faglig undersøkt, og store flatmarksgravfelt har ikke tidligere blitt utgravd i sin helhet. Man ønsket å kunne grave gravfeltet fullstendig, med vekt på elementer som:

- Datering/kronologi
- Indre/ytre markering av gravene
- Gravgoods – hva fulgte med i graven, variasjoner mellom gravene
- Plassering innad i gravfeltet og gravfeltets plassering i landskapet
- Analyser av eventuelt osteologisk materiale med hensyn til alder, kjønn, sykdomshistorie o.l.
- Spor av gravritualer i gravene og i nærområdet
- Gravfeltets kronologiske og typologiske plassering i regional sammenheng

2.2 UTGRAVNINGSMETODE

Som beskrevet i Del I, ble samtlige lokaliteter, også id86, avdekket ved maskinell flateavdekking (se Løken et al. 1996). Da de første gravene ble erkjent, ble det avdekket mer forsiktig for ikke å rive med eventuelle funn i overflaten, og for å bevare gravene så inntakte som mulig. Parallelt med maskinavdekkingen ble feltene grovrenset med krafse. Gravene og omkringliggende strukturer ble merket med fortløpende nummerering. I tillegg ble hver enkelt grav, med eventuelle tilhørende strukturer, tildelt et gravnummer (tabell 1, figur 6).

Samtlige graver ble totalgravd, vanligvis med tverrprofil, der det ble gått gradvis ned på begge sider av profilet. I den grad det var mulig ble forskjellige fyllskifter gravd separat. Gravene ble dokumentert med foto og/eller tegning i intervaller på 5-15 cm, avhengig av i hvilken grad fyllene endret seg, og av funntetthet. I de gravene der det var tettpakket med funn i bunnlaget ble profilbenken dokumentert og fjernet før funnene ble tatt inn. Dersom det var få funn, ble profilbenken dokumentert og fjernet etter at resten av graven var tømt. Én grav ble gravd etter *single context*-metoden uten profilbenk, men med sjiktvis dokumentasjon som de andre gravene. Profilene ble i dette tilfelle tegnet stegvis, etter fjerning av hvert lag. Jone Kile-Vesik har rentegnet topp- og bunntegninger av gravene i ArcGis, slik at de aller fleste gjenstandsfunnene er georefererte.

De fleste gjenstandsfunn ble tegnet inn i dokumentasjonen og markert med funnummer. Funn av metall og/eller organisk materiale ble stor sett tatt ut i en form for preparat, enten innkapslet i gips med eventuell nødvendig støtte, eller løftet ut i esker/kasser og dekket av jord til støtte (figur 2). Jone Kile-Vesik gravde ut de fleste preparatene på konserveringslaboratoriet i etterkant av feltarbeidet, under veiledning fra konservatorer på Konserveringsseksjonen ved Kulturhistorisk museum. De øvrige preparatene ble utgravd av konservatorteamet som jobbet med utgravningen, Vegard Vike, Maria Malherbes Jenssen og Elin Storbekk (figur 3). Flertallet av gjenstandene fra gravfeltet har i ettertid blitt konservert. Funnene fra gravene har museumsnummer C58879-C58900 (se tabell 1 for oversikt over museumsnummerfordelingen).

Figur 2: Billedmontasje: CCW og JRK tar ut øks C58882/4 i grav 8. Øksen ble pakket i skumgummi og plastfolie (ø.v.), deretter dekket med gips (ø.v.). Den ble deretter vippet ut horisontalt, og undersiden ble fylt med fuktig jord, før den ble dekket av gips. (Cf34485_666, _671, _673, _684, _682)

Figur 3: Fremrensing av funn fra preparater på laboratoriet. Til høyre renser konservator Vegard Vike frem skålspenne i grav 18, til venstre fjerner JRK sand fra sverdet i grav 8 (foto: Konserveringslaboratoriet, KHM).

C-nummer	Lokalitet	Gravnummer	Tilknyttete strukturer
C58879	136686	Grav 4	Fotgrøft og fotkjede S76, S81, S82
C58880	136686	Grav 6	Flatmarksgrav S48
C58881	136686	Grav 7	Flatmarksgrav S49
C58882	136686	Grav 8	Flatmarksgrav S64 og stolpehuller S46, S65, S66, S67, diverse S92, S93
C58883	136686	Grav 9	Flatmarksgrav S2 og stolpehuller S44, S45
C58884	136686	Grav 10	Flatmarksgrav S1
C58885	136686	Grav 11	Flatmarksgrav S4
C58886	136686	Grav 12	Flatmarksgrav S3
C58887	136686	Grav 13	Flatmarksgrav S5
C58888	136686	Grav 14	Flatmarksgrav S6
C58889	136686	Grav 15	Flatmarksgrav S7
C58890	136686	Grav 16	Flatmarksgrav S9 og stolpehuller S8, S10
C58891	136686	Grav 18	Flatmarksgrav S14
C58892	136686	Grav 19	Flatmarksgrav S13
C58893	136686	Grav 20	Flatmarksgrav S15
C58895	136686	Grav 23	Flatmarksgrav S20
C58896	136686	Grav 24	Flatmarksgrav S22
C58894	136686	Grav 25	Flatmarksgrav S21
C58897	136686	Grav 27	Flatmarksgrav S25
C58898	136686	Grav 28	Flatmarksgrav S31
C58899	136686	Grav 29	Flatmarksgrav S33
C58900	136686	Grav 30	Flatmarksgrav S35, diverse S34, S36, S37, S42?
C58905	137398	Grav 1	Fotgrøft S310

Tabell 1: Fordeling av museumsnumre på graver, også inkludert fotgrøften på id137398.

Omrisset av gravene og profilbenkene ble målt inn digitalt, og behandlet på samme måte som beskrevet i Del I, kap. 5.2. Kart over gravfeltet er utarbeidet Camilla Cecilie Wenn på bakgrunn av innmålingene gjort av Magne Samdal (KHM) og de georefererte rentegningene utført av Jone Kile-Vesik.

Det var begrenset med organisk materiale i god kontekst til kullprøver og makrofossilprøver i gravene, men der det ble bedømt å være potensial for daterbart materiale og liknende, ble det tatt ut kullprøver og/eller makrofossilprøver. Jordmikromorfologi ble vurdert, men ettersom det i stor grad var forholdsvis løs, grov sand og en del grus i gravene, og det gjerne lå tett med funn i de områdene der slike analyser ville være mest interessante, var det ikke mulig å få tatt ut gode prøver. Fotoene ble tatt med to fotoapparat som ble brukt om hverandre på gravene og også på de andre lokalitetene. Et utvalg av fotoene er katalogisert i Universitetsmuseenes fotoportal under nummer Cf34485-6. Originaltegninger og dagbok er arkivert hos Kulturhistorisk museum.

I denne sammenheng ønsker forfatteren å rette en stor takk til alle som har hjulpet til med å identifisere og katalogisere gjenstandene og å tolke gravfeltet. Terje Masterud Hellan har i samarbeid med professor Svein H. Gullbekk og forsker Houshang Khazaei (KHM) gjennomgått myntene. Gry Wiker har gått igjennom en del av perlene og hjulpet til med proveniensbestemmelser og dateringer. Rapporter for mynter og perler ligger i Del III, vedlegg 6.10 og 6.11. Konservator Vegard Vike (KHM) har vært til uvurderlig hjelp for identifisering av gjenstander og materialer, samt kontekstualisering av gjenstandenes kronologi, bruksområder med mer. Gjenstandsfunnene fra gravene har blitt katalogisert av forsker Ingunn M. Røstad (KHM), som også har vært en svært viktig hjelpespiller for

å identifisere og få oversikt over funnene, og tolkning av gravene. Gjenstander fra øvrige strukturer og naturvitenskapelige prøver har blitt katalogisert av Camilla Cecilie Wenn. Kjetil Loftsgarden, som var prosjektleder i felt og i tidlig fase av etterarbeidet, var en solid støttespiller under utgravningene, mens nåværende prosjektleder Zanette T. Glørstad har vært til uvurderlig hjelp i bearbeidingsfasen og med fortolkninger.

2.3 KILDEKRITISKE PROBLEMER

Utfordringer spesifikt relatert til utgravningen av gravfeltet var stort sett tilknyttet bevaringsgrad. Undergrunnen var veldrenert, men dette betydde også utvasking av lag, slik at stratigrafien i gravene kunne være vanskelig å definere, og av gjenstandsfunnene, særlig jern og organisk materiale. Dette var dårlig bevart, og bestod for det meste av rust og mineraliserte rester.

Flere av gravene som lå langs den østlige brinken på id86 viste klare tegn på erosjon, der østsiden av gravene var betydelig tynnere enn vestsiden (se f.eks. grav 12, grav 23, grav 27; se figur 7 m.fl.). Enkelte av disse gravene var nesten funntomme, og det er mulig at gjenstander har fulgt med erosjonsmassene ned skråningen. Det ble ikke lagt profil ned denne skråningen ettersom den lå utenfor planområdet.

Ideelt sett skulle alt fyll fra gravene ha blitt vannsåldet. Ettersom denne delen av Setesdalen ikke har offentlig vannforsyning, men baserer seg på brønner og grunnvann var det ingen kummer der man kunne få vann med høyt trykk. Det ble foreslått å få vann pumpet opp fra elven med generator, men dette ville medført mye ekstraarbeid på grunn av vanskelig topografi, og ble vurdert å ikke være tidseffektivt sammenliknet med å grave saktere og mer grundig. Det ble gjort et forsøk med 200 m hageslange fra et bekkeløp. Trykket ble imidlertid for lavt, og skapte gjørme i såldet i stedet for å vaske frem funn, og slangen gikk fort tett. Gravingen av gravene ble trolig noe mer tidkrevende enn om fyllet hadde blitt vannsåldet, men det vurderes som at lite informasjon har gått tapt. Fyllet i gravene bestod i utgangspunktet av grov sand som ikke kladdet seg, og det var enkelt å se gjenstander, selv små frø og fragmenter av jern, når man tok tiden til hjelp.

En viktig erfaring vi gjorde, er at gips går ut på dato. Da det begynte å dukke opp gjenstandsfunn, tømte vi utstyrslageret for gips. Mye var over ti år gammel, og viste seg å ha begrenset funksjonalitet. Selve gipspartiklene verken løste seg opp eller stivnet, og å jobbe med den kan sammenliknes med å prøve å gni skitne små papirflak inn i en løs bandasje, og gipsen verken stivner eller gir støtteeffekt. Av forskjellige grunner viste det seg å være vanskelig å få tak i nok gips på kort varsel, og mange av funnene, deriblant et sverd, ble derfor tatt ut med ad hoc-løsninger, spjelket med planker og gaffateip, og så videre (figur 4). Forholdene tatt i betraktning synes gjenstandene å ha klart seg bra, men lærdommen er at det er en fordel å få tak i nok gips som ikke har gått ut på dato i forkant av gjenstandsuttak.

Figur 4: Preparatimprovisering – HS, CCW og JRK pakker sverd fra grav 18 (Cf34486_230, tatt mot NV).

3 OM GRAVFELTET

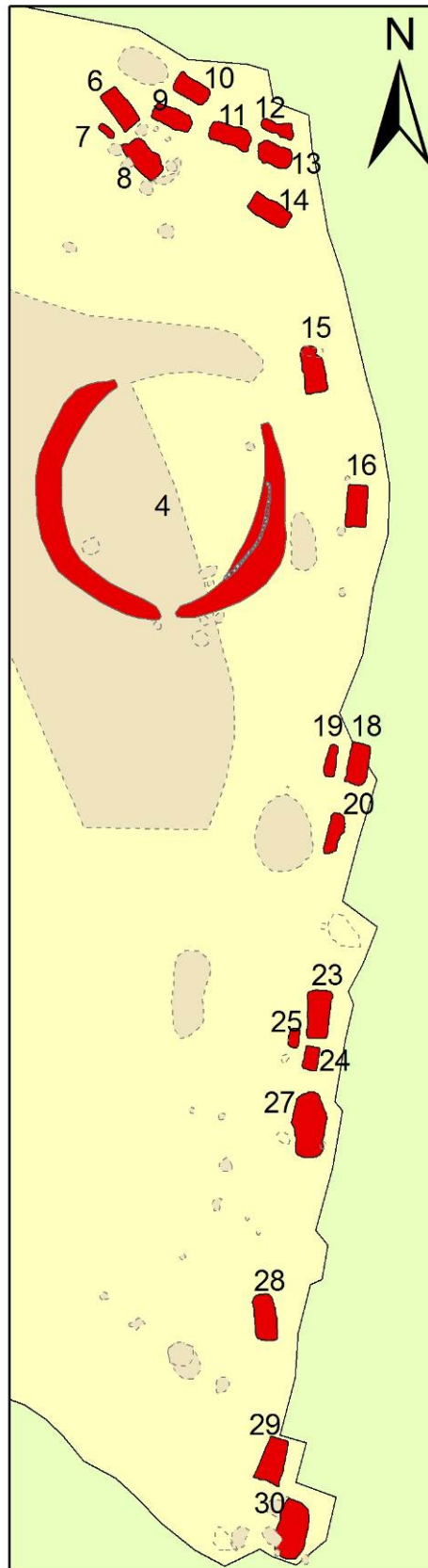
Gravene lå langs den østlige og nordlige brinken av en sandterrasse, der elven Otra svingte rundt terrassen på nedsiden (figur 1, 140-141). Brinken var til en viss grad erodert. Undergrunnen bestod for det meste av grov sand og grus, som eroderer lett. Brinken var ca. 80 m lang, og gravene var spredt langs hele lengden. Med unntak av fotgrøften, grav 4, som ligger omtrent midt på terrassen, ble gravene nummerert fra nord mot sør (figur 6). I nordøst var det en ansamling på ni graver med tilnærmet samme orientering; seks graver lå VNV-ØSØ (grav 9-14), tre graver lå NV-SØ (grav 6-8). Videre sørover lå gravene stort sett spredt, samtlige med langsiden parallelt med brinken, mer eller mindre N-S-orientert. I to tilfeller var det tegn til mindre ansamlinger av graver. Grav 19 lå parallelt innenfor grav 18, med grav 20 like sør, og grav 23, 24 og 27 lå tett på rad, med grav 25 like innenfor.

I det følgende vil gravene bli beskrevet med hensyn til type, form, størrelse og innhold. Det ble kun funnet menneskebein i et fåtall graver, og disse vil bli presentert der det er relevant. En ytterligere diskusjon av de døde og forekomsten av inhumasjon/kremasjon vil bli gitt i kap. 5.2-3.

Gravene gis først en kort generell beskrivelse med orientering, form, mål, indre og ytre konstruksjonselementer o.l., før det gjøres nærmere rede for fyllskifter, oppbygning, gjenstandsfunn/bevaringsforhold og datering. Der det er relevant vil det skilles mellom fyllskifter som lå i direkte tilknytning til deponeringen av kropp og gjenstander, og som gjerne var påvirket av disse, og nedgravningsfyll, fyllskifter som lå mellom nedgravningskantene og selve gravleggelsen. Nedgravningsfyllet var vanligvis langt mindre humøst, og liknet undergrunnen.

Figur 5: JRK og CCW i arbeid med hhv. grav 9 og grav 6 (Cf34485_159, tatt mot V).

Figur 6: Gravfeltet med gravnumre markert. Kartgrunnlag: Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. Produsert 29.3.2015 CCW.

I den løpende teksten vil gjenstandsfunnene, med enkelte unntak, kun bli summarisk beskrevet. I stedet vil fokuset være på gjenstandenes plassering i graven og i forhold til hverandre. De fulle gjenstandsbeskrivelsene finnes i museumsdatabasene, og er presentert i tabellform for hver grav (tilvektstekstene for utgravningen finnes i tillegg i Del III, vedlegg 2). Tabellene viser videre både C-nummer (museumsnummer) og F-nummer (funnummer i felt), slik at det skal være mulig å identifisere gjenstandene uavhengig av hvilket nummer som er oppgitt (se kommentar om dette nedenfor hva angår illustrasjoner).

Utgravningsmetoden er beskrevet i kap. 2.2 (figur 5, 7). I de tilfeller der det har blitt gjort spesielle tilpasninger, vil dette fremkomme i beskrivelsen av den enkelte grav. For graver som representerer særlige tolkningsmessige utfordringer vil dette bli diskutert som del av gravpresentasjonen, mens generelle diskusjoner samles i kap. 5. Gjenstandsbeskrivelsene er hentet fra Universitetsmuseenes gjenstandsdatabase, og katalogiseringen er utført av forsker Ingunn M. Røstad, KHM.

Figur 7: Gravgraving på rekke og rad; bak til venstre JCH undersøker grav 28, deretter LGL og grav 27, HS tegner grav 24 i plan og JKS i ferd med å fotografere grav 23 (Cf34486_180, tatt mot S).

Illustrasjonene av gravene i denne delen av rapporten er delvis plantegninger basert på rentegning i ArcGis, og delvis profiltegninger bearbeidet i Adobe Illustrator. Dette gjør at de ikke er direkte sammenlignbare.

Plantegningene har ikke lagnumre markert da tredimensjonaliteten i nedgravningene ville være vanskelig å fremheve på en todimensjonal tegning. Omrissene viser de viktigste lagskillene på topp- og bunnivå som linjer med forskjellige fargevalører, men er ikke videre definert. Kun funnummer i felt er angitt (F-nummer) på plantegningene, grunnet tekniske utfordringer med å overføre katalogiseringsnumrene (C-nummer) til ArcGis.

Profiltegningene har lagnumre som henviser til fyllskiftetabellene i beskrivelsene. Av fyllskiftene i tabellene vil kun de som faktisk ble dokumentert i profilbenkene være illustrert. Fyllskifter som forekommer i begrensede områder av gravene, og ikke i profilbenkene, er ikke markert på tegningene, og det henvises til beskrivelsene av gravene. Det har i liten grad blitt benyttet signaturer for fyllskiftene, men mer uvanlige eller spesielle fenomener har blitt markert, jf. oversikten under (figur 8). Gravene har stort sett blitt formgravd, men der gravprofilene har gått ned i undergrunn, er undergrunn og nedgravningskant markert separat. Der gjenstandsfunn opptrer i profilbenken, har disse blitt markert med katalogiseringsnummeret, enten det fulle C-nummeret (f.eks. C58882/4), eller der det er begrenset plass, kun med undernummeret (f.eks. /4). Ettersom hver grav har et eget C-nummer, vil undernummeret være unikt innen hver grav. I en del tilfeller har ett funnnummer i felt blitt delt opp i flere katalogiseringsposter (undernumre), i andre tilfeller har gjenstander med forskjellige funnnummer i felt blitt katalogisert under samme post, og dette er som oftest markert på tegningene. Ved uklarhet er det også mulig å sjekke funntabellene, som inneholder både C-nummer og F-nummer. Naturvitenskapelige prøver fra gravene er kun unntaksvis markert på rentegningene, men finnes både i originaldokumentasjonen, og georeferert i Gis-prosjektet.

Gjenstandsillustrasjonene er fotomontasjer av gjenstandsbilder og røntgenfotografier. Per dags dato har ikke alle gjenstandene blitt fotografert etter konservering. Mesteparten av fotografiene er utført av Gruppe for konservering ved Seksjon for samlingsforvaltning, KHM. Fotografiene er katalogisert under fotodatabasenumre Cf34533 og Cf34773, og er hovedsakelig tatt av Vegard Vike. Andre fotografer inkluderer Maria Malherbes Jensen, Elin C. Storbekk, Monica Hovdan, Guro Hjulstad, Jone Kile-Vesik og Camilla Cecilie Wenn. Et lite utvalg gjenstander har blitt fotografert av Ellen C. Holthe i forbindelse med pressemelding (se Del I, kap. 3) og en artikkel (Glørstad og Wenn in prep.). Myntene er fotografert av Terje Hellan, Myntkabinettet/KHM, og finnes i fotobasen under nummer UMKf10018_(fortløpende nummer med referanse til myntnummer, se funntabeller 5, 8, 22 og 30).

	Undergrunn
	Gjenstandsfunn
	Makrofossilprøve
	Brente bein
	Rot
	Stein
	Bortfalt stein
	Treverk
	Kull
2	Lagnummer
MP2	Prøvenummer
C58894/2	C-nummer/undernummer
F13	Funnnummer felt

Figur 8: Oversikt over spesielle signaturer brukt på gravillustrasjonene.

3.1 GRAV 4 – S76, S81, S82: FOTGRØFT [SAMT S11, S73-S75, S77-S79, S83]

Fotgrøften hadde en diameter på opptil 13,6 m, og bestod av to motstilte grøfter som smalnet av mot endene (figur 6, 9-10). Grøftene var inntil 20 cm dype. Fotgrøften har hatt en smal åpning mot sør, og trolig en tilsvarende åpning mot nord, men ettersom grøftene var ødelagte på denne siden var det ikke mulig å stadfeste dette. Langs innsiden av fotgrøftens østlige del lå en kantkjede. Det lå en rekke strukturer innenfor og rett utenfor fotgrøften, men ingen av dem kunne relateres til fotgrøften, og det ble heller ikke funnet gravleggelser innenfor eller i fotgrøften.

3.1.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Brun sand med en god del humus, litt silt, mye grus og småstein, og litt kull.
2	Som lag 1, men noe lysere, og mer oppblandet med undergrunnsand

Tabell 2: Fyllskifter i grav 4.

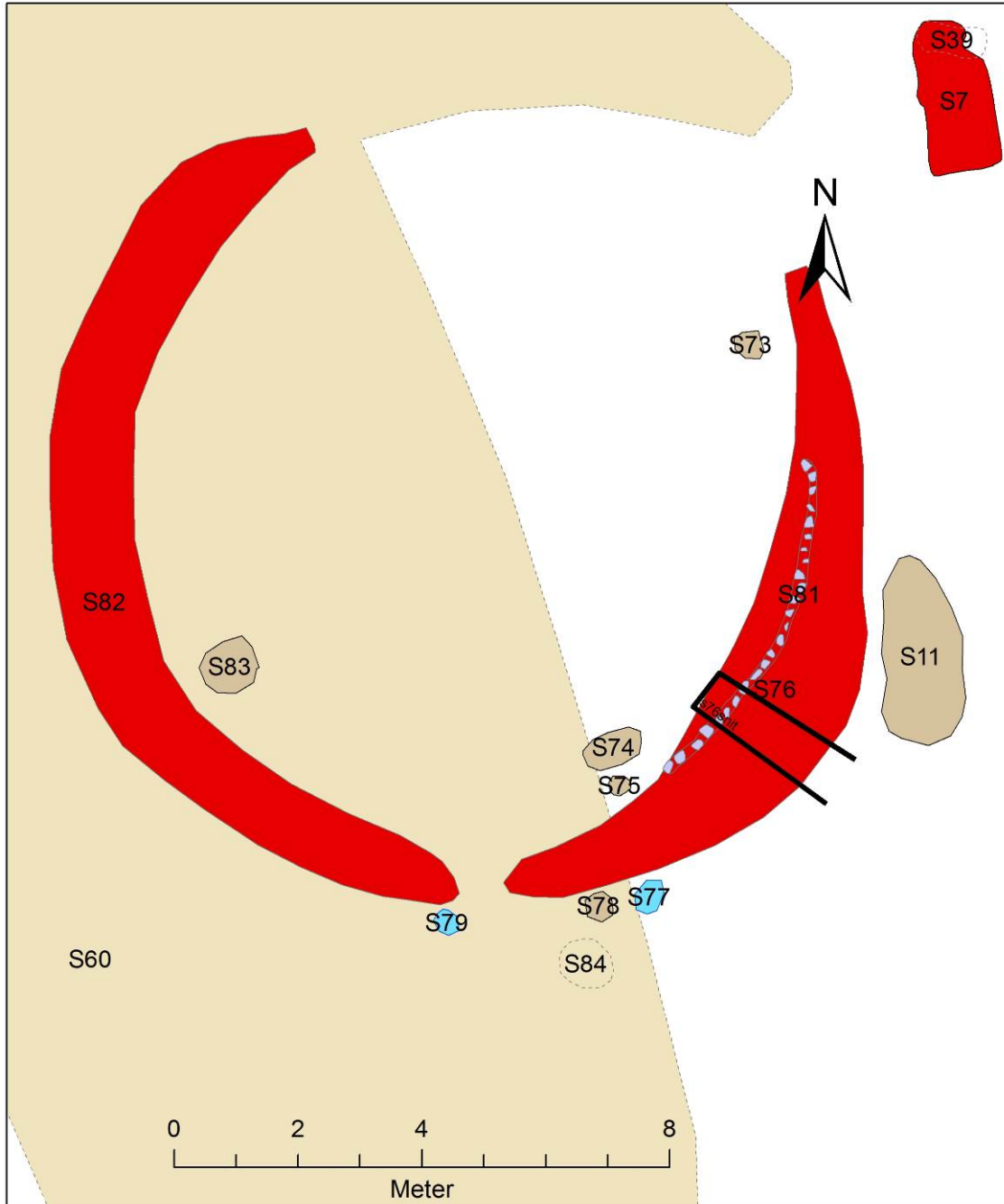
Figur 9: Fotgrøften sett mot øst. Fotkjeden er svakt synlig i den delen som ligger lengst vekk fra kamera (Cf34485_087).

3.1.2 BESKRIVELSE

Fotgrøften var forstyrret i nord, og det er også trolig at den vestlige delen er noe nedpløyd. I nord manglet grøften i et område på 7,8 m, og delte i praksis fotgrøften i to deler, S76 i øst og S82 i vest. Trolig skyldes det manglende strekket dyp pløying og andre forstyrrelser.

Fotgrøften har opprinnelig hatt en diameter på om lag 13,6 m, målt VNV-ØSØ. Tverrmål er ikke tilgjengelig perpendikulært på dette, ettersom fotgrøften var ødelagt i nord, men basert på gjenværende elementer har den vært minst 12 m. Åpningen sør i fotgrøften var smal, ca. 0,7 m, men tydelig intensjonelt anlagt. På grunn av ødeleggelsene i nord ble det ikke avklart om det opprinnelig har vært en åpning også der. De to fotgrøftdelene var

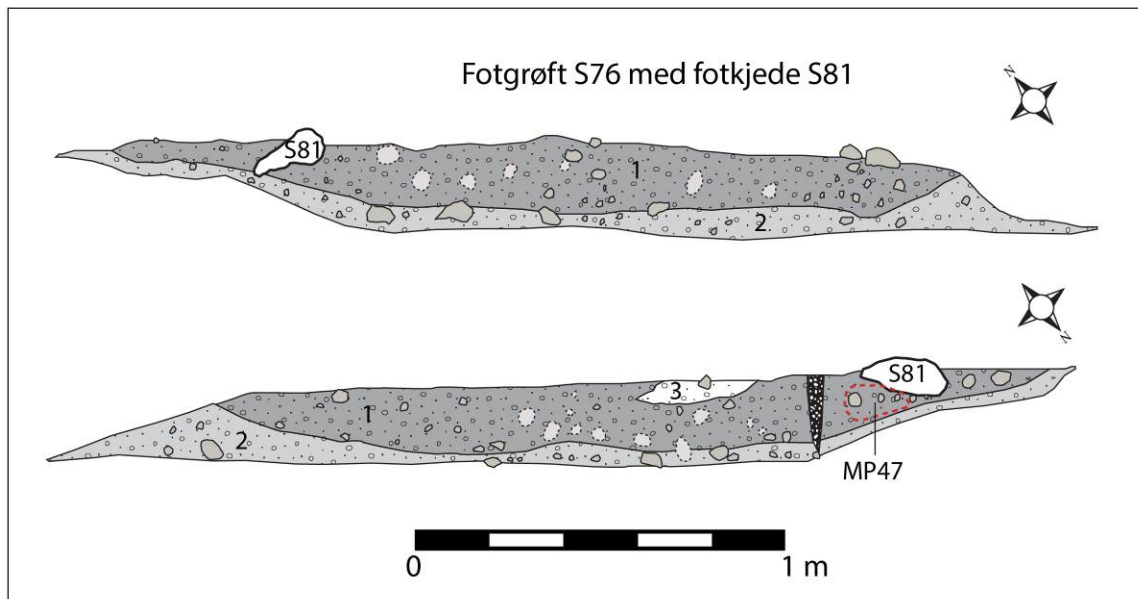
imidlertid begge bananformete, brede på midten og avsmalnende mot endene, noe som tyder på at fotgrøften har vært anlagt med åpning både i sør og nord. En tydelig parallell til fotgrøft med mostående åpninger, forslagsvis tolket som en slags bro eller vei over fotgrøften, har blitt dokumentert på /Bjørgum i Valle kommune (Kjos 2014).

Figur 10: Grav 4: fotgrøft S76 og S82, med fotkjede S81, samt omkringliggende strukturer. Kartgrunnlag: Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. Produsert 3.3.2015 CCW.

Den østre delen var kortest, men syntes bedre bevart, og hadde rester av en fotkjede (S81). Grøften målte 11,1 m i rett linje mellom endene, og var opptil 2,2 m bred på midten, men smalnet av til 0,5-0,6 i endene. Den vestre delen var noe lengre med jevnere bredde, og målte ca. 12,7 m mellom endene. Den var 1,3 m på det bredeste, og 0,6-0,8 m i endene.

Det ble lagt et snitt der S76 var på det bredeste (figur 11-13). Fotgrøften viste seg å være forholdsvis grunn, kun ca. 20 cm, med slake skrå til buete sider og tilnærmet flat bunn. Lag 1 fylte mesteparten av grøften, mens det utvaskete lag 2 fremkom i profilet mot nordøst, som et sjikt i underkant av lag 1. Grøften var dypere på utsiden av fotkjeden enn på innsiden. Fotgrøften var skåret av en staur i profilet mot sørvest.

Figur 11: Snitt gjennom østre del av fotgrøften S76 og fotkjede S81.

Figur 12: S76, profil mot nordøst (Cf34485_1327).

Figur 13: S76, profil mot sørvest (Cf34485_1328).

Fotkjeden S81 lå langs innsiden av den østlige delen av fotgrøften, S76 (figur 9-10, 14). En rekke på 25 stein ble dokumentert, ca. 30 cm store. Mange av dem var forholdsvis flate, ca. 10 cm tykke. Noen var kantstilte mens andre var liggende. Kantkjeden strakk seg over ca. 5,6 m langs den tykkeste delen av S76, men ble ikke gjenfunnet i endene av fotgrøften, eller i vestdelen S82. Fotkjeden fulgte ikke helt formen på fotgrøften, men syntes å beskrive en noe mindre sirkel. De ytterste bevarte steinene lå følgelig langs innerkanten av S76, mens de midtre steinene var trukket opptil 50 cm ut i fotgrøften. Fotkjeden var noe ujevn, men dette kan være forårsaket av pløying og den maskinelle flateavdekkingen, som trolig har både flyttet på og fjernet stein. Det er usikkert om fotkjeden manglet i vestdelen S82 fordi den ikke var bevart, eller fordi denne siden ikke hadde fotkjede opprinnelig.

Figur 14: Detalj av fotkjeden S81 under snitting av fotgrøften. JKS snitter S11 i bakgrunnen (Cf34485_1306, tatt mot NØ).

Det ble ikke funnet noen graver tilhørende fotgrøften, og det må derfor antas at gravleggingen(e?) har blitt gjort i haugfyllet, og ikke i undergrunnen under haugen. Det var imidlertid en rekke nedgravninger i umiddelbar nærhet til fotgrøften, både på innsiden og på utsiden. Samtlige ble undersøkt. S73, S74, S75 og S83 lå like innenfor fotgrøften. S73 og S75 viste seg å være tynne lommer med forholdsvis lyst og lite humøst fyll, trolig ansamlinger som følge av ujevnheter i bakken. S74 var en tilnærmet rektangulær grop på 100 x 48 cm. Den var kun 5 cm dyp, men med en forsinking i vest på 17 cm dybde, kanskje rester av et stolpehull. Gropen inneholdt brun gruset sand med noe humus og litt kull, omrotet med undergrunn. S83 var oval, 94 x 68 cm, og opptil 12 cm dyp med en noe ujevn bunn. Fyllet liknet det i S74, men gropen var i tillegg preget av dyreganger med rødlig fin sand.

Stolpehullene/gropene S77, S78 og S79 lå like utenfor den sørlige åpningen i fotgrøften. S77 og S79 var ca. 35 cm store, og hhv. 25 og 10 cm dype, mens S78 var ca. 70 cm stor, og 19 cm dyp. Strukturene var ovale til ujevnt utdratte, med skrå eller buete sider og rund eller flat bunn. Fyllet liknet det i S74 og S83. Det er mulig at en eller flere av strukturene ble anlagt sammen med fotgrøften og gravhaugen, kanskje som markør for åpningen, men det er ikke mulig å bekrefte dette. Det ble ikke gjort gjenstadsfunn i noen av strukturene relatert til fotgrøftene.

Grop S11 lå ca. 20 cm øst for S76, og syntes parallell med denne. Gropen var noe langstrakt og ujevn, spisset i begge ender, og målte 320 x 110 cm i plan, mens den var 19 cm dyp. Sidene var skrå, bunnen lett rundet og smal. Fyllet bestod av mørk gråbrun sand med småstein, litt grus, en del humus, samt noen kullflekker. I underkant lå et tynt og noe uklart sjikt med mørk brunrød sand, muligens undergrunn med ekstra mye jernutfellinger. Gropen ble i utgangspunktet antatt å være en egen grav, eller relatert til fotgrøften, men det var ikke mulig å påvise slike sammenhenger. Det var ingenting som tydet på at det dreide seg om en grav, da det ikke ble gjort funn, og den skilte seg markant fra de andre gravene i form og innhold. Det synes også usannsynlig at den skal relateres til fotgrøften ettersom fyllet var ganske forskjellig.

3.1.3 GJENSTANDSFUNN

Kun to gjenstander ble funnet i tilknytning til fotgrøften, og ingen av dem synes klart knyttet til en gravlegging (tabell 3). Et fragment av slagge ble funnet under avdekkingen, men denne kan ha blitt påført tilfeldig. En nagle eller krampe i jern ble funnet i snittet gjennom fotgrøften, under en av steinene i fotkjeden. Uten videre kontekst eller typiske gravfunn synes også denne å kunne være en forstyrrelse, snarere enn relatert til graven.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58879/1	U-formet krampe av jern, dannet av en jernten med tilnærmet rundt tverrsnitt. Krampen er avbrutt i begge armer, og én del foreligger løst. Diam. ten: 0,5 cm, bevart l. armer: 2,9 cm, br. mellom armene: 1,4 cm. L. løs del: 3,0 cm.	F494
C58879/2	En klump slagge. Vekt: 11,7 g. Mål: 4,3 x 2,3 x 1,2 cm.	F493
C58879/3	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Prøven ble vedartbestemt til 5 biter bjørk og 3 biter furu. 0,05 g bjørk ble radiologisk datert til 995 ± 30 BP, kal. 1025-1155 e.Kr.(TRa-3796). Fra MP47.	KP231
C58879/4	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP231 uttatt.	MP47

Tabell 3: Funn og prøver fra grav 4.

3.1.4 DATERING

Det ble utført en radiologisk datering på trekull vasket ut fra makrofossilprøve tatt i profilet til S76. Dateringen ble 1-sigmakalibrert til 1025-1155 e.Kr., altså sen vikingtid-høymiddelalder. Det anses som usannsynlig at dateringen reflekterer fotgrøften, og den opprinnelige gravhaugens alder. Det daterte kullet har trolig blitt blandet i fotgrøftfyllet i ettertid, gjennom bioturbasjon, for eksempel meitemarkganger. Det er problematisk å datere kull fra strukturer som ikke har noe tydelig kullag, men ettersom fotgrøften ikke hadde andre daterende elementer, hverken gjenstadsfunn eller stratigrafisk, ble det gjort et forsøk.

Det antas imidlertid at fotgrøften er fra jernalder, i likhet med grav 1 på id98, som har noenlunde samme plassering på sin terrasse. Det er usikkert om grav 4 har vært samtidig med eller tidligere enn flatmarksgravfeltet, men det er lite trolig at den har vært senere, da gravfeltet i seg selv ligger tett opp til overgangen mot kristen tid, hvor denne typen gravskikk forsvant. Flatmarksgravene og fotgrøften respekterer hverandre, det er ingen av dem som er skåret inn i tidligere graver. Ettersom flatmarksgravene er lagt ute langs brinken, mens fotgrøften ligger drøyt 5 m innenfor kanten av brinken, vil det imidlertid ikke ha kunnet oppstå en konflikt med gravhaugen dersom flatmarksgravene har vært anlagt senere. Det er på den annen side mulig at gravhaugen har vært lagt litt inne på flaten for ikke å berøre tidligere graver, i motsetning til fotgrøften til grav 1, som ligger helt ytterst på brinken. De to nærmeste gravene, som i så måte ville kunnet forholdt seg til grav 4, er grav 15 og 16. Sistnevnte inneholdt ikke daterbare funn utover jernalder, mens førstnevnte på basis av myntfunn må være senere enn 975 e.Kr. Dette styrker hypotesen om at flatmarksgravene er yngre enn gravhaugen. En grundigere diskusjon av gravhaugenes alder på Langeid finnes i kap. 5.1.

3.2 GRAV 6 – S48 FLATMARKSGRAV

Grav 6 var en flatmarksgrav, trolig en dobbel inhumasjonsgrav for en mann og en kvinne (figur 6, 15-16). Den var orientert omtrent nordvest-sørøst, parallelt med grav 7, og i delvis flukt med grav 8. Graven var rektangulær med rundete hjørner, og var 238 cm lang og 102 cm bred, og bevart i inntil 35 cm dybde. Nedgravningen hadde steile til rette sider og forholdsvis flat bunn. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

3.2.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Gråbrun til gulspettet sand med en god del grus og stein samt en god del humus og noe kull
2	Gulbrun til gråspettet sandig silt, noe grus, noen småstein, noe humus og enkelte kullspetter
3	Homogen lomme med brungrå sand iblandet noe humus, litt kull, og enkelte stein
4	Liknet på både lag 1 og lag 3, men var mer spettet og utflytende
5	Liknet lag 4, men var mørkere, mer homogent, og mer humøst
6	Svært kullholdig og humusholdig sandig silt, og ble tatt ut på preparat
7	Lys rød-brun-gul grov sand med litt humus og enkelte steiner

Tabell 4: Fyllskifter i grav 6.

3.2.2 BESKRIVELSE

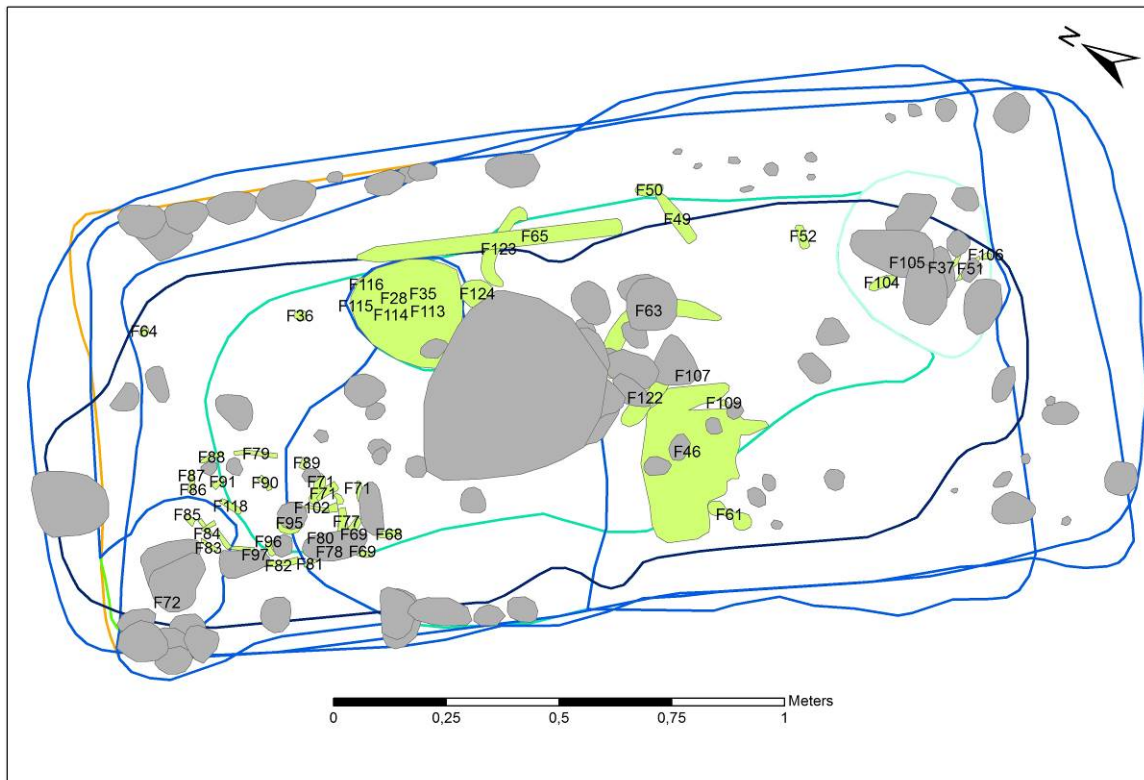
Lag 2 tolkes som nedgravningsfyllet, og ble funnet langs alle sider, og i et tynt lag i bunnen av graven. Lag 7 opptrådte i nordvestenden av graven, og skal trolig tolkes som en variant av lag 2. Selve gravnedleggelsen bestod av lag 4, med lag 1 i toppen. Lag 3 og 5 var to tilnærmet ovale forsenkninger i lag 4 og lag 2, med noe mer humøst fyll enn lag 4. De ble formgravd separat for om mulig å kunne avgjøre om de var egne konstruksjoner eller stolpehull, men de synes bare å ha vært ujevnheter i nedgravningen. Lag 6 ble skilt ut som eget lag, men skal trolig tolkes som et forråtnet gjenstandsfunn, trolig en lærpung eller liknende. Laget ble i sin helhet tatt inn på preparat, og viste seg å inneholde en rekke gjenstander, blant annet flere fragmenter av sølvmynter.

I sørvest synes strukturen å bli noe bredere, trolig fordi sidene har rast inn slik at undergrunnssand dekket øvre del av gravens sider. Graven var grunnere i sørøst enn i nordvest, noe skyldtes terreng og erosjon/slitasje, men det virket også som om den var gravd grunnere og noe mindre steilt på denne siden.

Graven hadde ingen sikre konstruksjonselementer, men det er sannsynlig at avgrensningen mellom fyllskifte 4/1 og 2/7 skal tolkes som skillet mellom delvis innrast undergrunn og selve gravnedleggelsen. Skillet mellom lagene er imidlertid ujevnt, noe som tyder på at det ikke har dreid seg om en kiste. Innholdet i fyll 4/1 tyder på at det har vært mer organisk materiale i denne delen, som kanskje kunne stamme fra nedleggelsen, for eksempel at den døde har vært svøpt i, lagt på eller under kleder eller liknende.

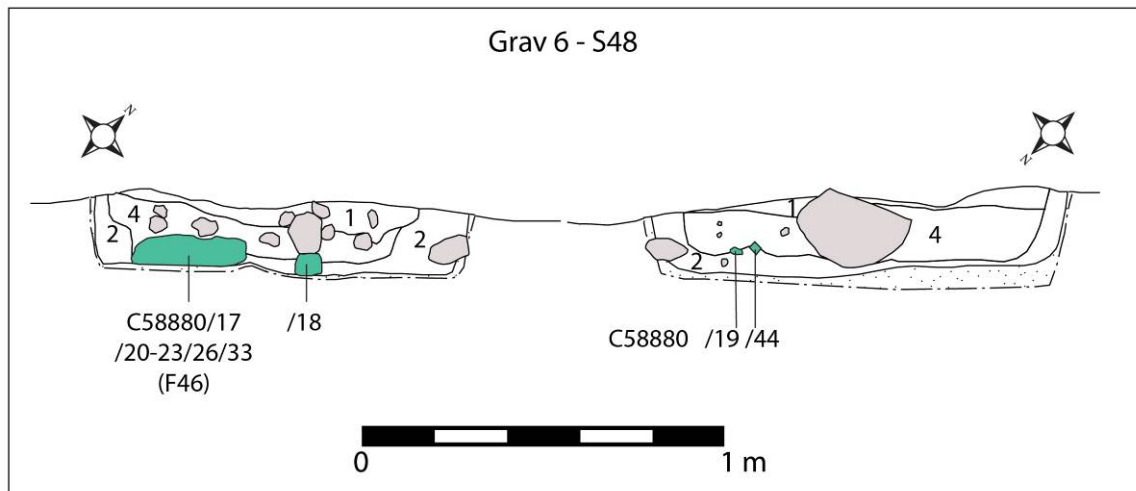
Figur 15: Grav 6 etter opprensing (Cf34485_058 mot NØ).

Figur 16: Grav 6 med funnumre og lag.

Midt i graven, på ca. 15 cm dybde, var det en del stein i profilbenken (figur 16-17). På nordvestsiden av profilbenken lå en stor stein, ca. 40 cm i tverrmål, mens det sørøst for denne lå en ansamling av nevestor stein. Dette kan kanskje være intensjonelt, en liten røys midt på graven, som har kollapset inn i graven når innholdet har råtnet vekk. Det var

ytterligere en del stein i graven, mest i størrelsen 10-20 cm, men mest påfallende var steiner langs sidene i bunnen av nordvestlig del. Langs den nordøstlige langsiden lå de jevn og tett i ca. 80 cm lengde, mens det var en ansamling i vestre hjørne og spredte stein langs den sørvestlige langsiden. Steinene lå for det meste langs ytterkanten av lag 2, eller langs skillet mot lag 4. Det er usikkert om steinene representerer bevisst kantiing av graven, eller om de er mer tilfeldig kommet til. Det var også enkelte stein av samme størrelse i gravfyllet.

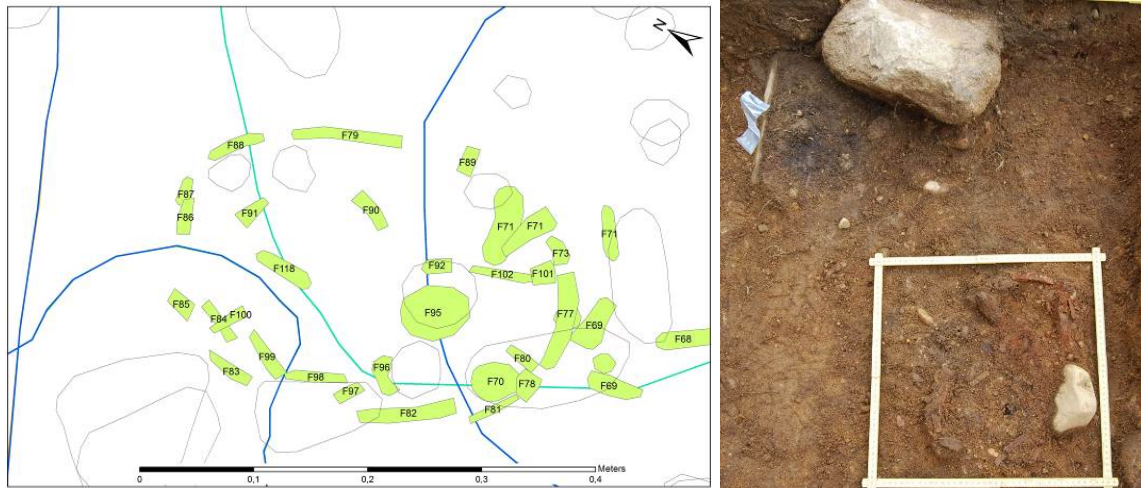

Figur 17: Grav 6, profiler med funn/preparater avmerket.

3.2.3 GJENSTANDSFUNN

Det var rikt med funn i graven, særlig i og rundt profilbenken, med andre ord midt i graven (figur 16-17, tabell 5). Funnene kom fra lagene tolket som gravnedleggelsen, primært lag 4, men til en viss grad også lag 3, 5 og 6. Noen gjenstander ble funnet i overgangen mellom lag 2 og lag 4, til dels nedsunket i lag 2. Videre kom nesten alle identifiserbare funn fra bunnen av graven, mens det i toppen primært ble funnet jernfragmenter. Et utvalg av funnene vises på figur 20.

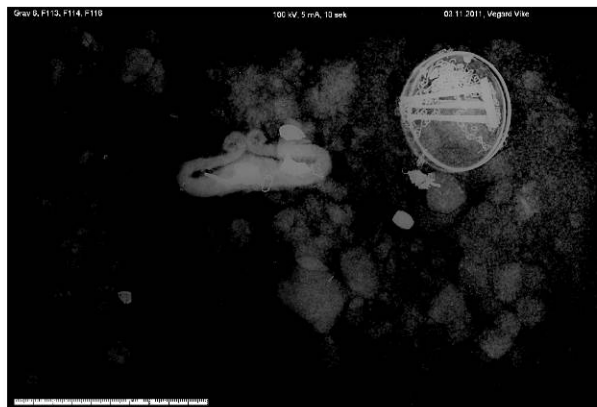
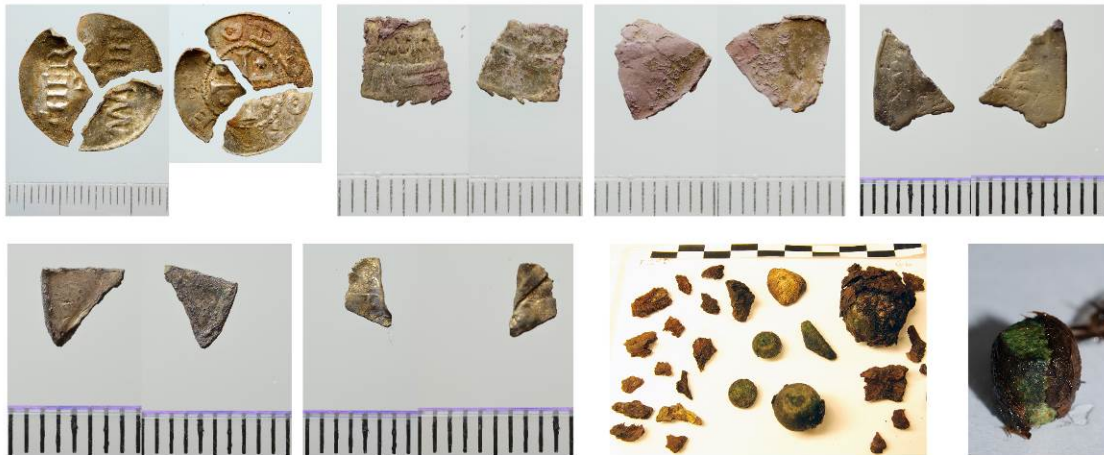
I denne graven er det hensiktsmessig å snakke om tre soner, den nordvestlige, den midtre og den sørøstlige. I sistnevnte var det svært få funn, primært jernfragmenter, et par nagler og beslag i toppen, samt en gul glassperle (C58880/42) i overgangen til lag 2. I den nordvestlige sonen var det også enkelte jernfragmenter i toppen, og det ble funnet to klumper med bjørketjære (C58880/49), en i det vestlige og en i det nordlige hjørnet. I det vestlige hjørnet har det trolig stått ett trekar, der bare beslagene i jern var igjen (C58880/27; figur 18). Basert på spredningen av beslagene antas karet å ha vært ovalt, og ca. 36 x 22 cm stort, og ca. 1,4 cm tykt. Om lag 40 fragmenter av bånd med ca. 1,3 cm bredde og 2-8 cm lengde ble funnet i en tilnærmet oval form. Blant båndene ble det også funnet fire tilnærmet korsformete festebeslag med gjennomgående nagler festet til trolig båndformete beslag på baksiden, en ringformet hank, to mulige klemmer og en lås, bestående av et rektangulært beslag med et rektangulært nøkkelhull. Trefragmenter fra beslagene ble bestemt til eldre stammeved fra furu (Mikkelsen 2013).

Figur 18: Beslagene i kar C58880/27: kart med funnnummer; feltfoto med profilbenk i bakgrunnen. Til venstre for den store steinen ligger det mørke laget som inneholdt skålsperner og annet tilhørende utstyr (C58880/1-16), og langs venstresiden av dette, det lange brynet (/44) (Cf34485_164 mot SØ).

I den midtre sonen lå funnene tett i tett. Fra den vestlige delen ble det tatt inn et omfattende preparat (F46) som viste seg å inneholde en svært fragmentert øks (C58880/17) i tillegg til et nålehus med feste til oppheng, for eksempel i et kjede eller lenke, en pinsett i jern (C58880/20-21) og andre jernfragmenter, blant annet beslagdeler med nagler av kobberlegering, som kan ha tilhørt samme oppheng (C58880/22-23), en kniv (C58880/26), og en ukjent jerngjenstand (C58880/33). Noen løse funn ble plukket inn fra kantene av preparatet, blant annet mulige nøkler (C58880/32), og en enkel blå glassperle (C58880/41). Inntil preparatet lå et redskap av ukjent type, med 90 grader vinkel (C58880/34). Om lag midt i profilet lå en sigd (C58880/18). I østre del lå lengst sør et ildstål (C58880/25) og en ildflint (C58880/45) sammen. I profilbenken avgrenset et ca. 50 cm langt bryne (C58880/44) gravfunnene mot nordøst. Brynet lå delvis oppå nok en sigd (C58880/19). Innenfor brynet lå de organiske massene som ble kalt lag 6, og tatt ut som preparat F113 og F124. Det største preparatet (figur 19) inneholdt et sammenleggbart skålvettsett i et never- og treetui (C58880/10), et lite hengebryne (C58880/43), et vektlodd (C58880/13), en rekke sølvfragmenter, hvorav to fra noe som lignet et miniatyr-ildstål, kanskje en amulett (C58880/7), 6 mynter (C58880/1-6), sølvtrådfragmenter (C58880/9), del av et sølvsmykke (?) med granulert dekor (C58880/8), samt nok et ildstål (C58880/24) og ildflint (C58880/46). Det andre, noe mindre preparatet inneholdt fire vektlodd (C58880/11-12, 14-15) og en annen gjenstand i kobberlegering (C58880/16).

Fire myntfragmenter stammer fra abbasidiske dirhemer (C58880/2-5, figur 19). Én er preget under al-Ma'mun ca. 820 e.Kr., en annen stammer fra ca. 850 e.Kr., mens de to siste fragmentene kan dateres innenfor samme periode, ca. 800-850 e.Kr. Videre ble det funnet en komplett mynt, men oppdelt i tre fragmenter (C58880/1, figur 19). Disse er en pfennig preget under Otto III i Dortmund, Tyskland, som kan dateres til 983-996 e.Kr. (se Hellan 2014 for full rapport). Amuletten i sølv har en nær parallell fra et gravfunn i Nomeland i Valle kommune, om lag 2,5 mil lenger nord i dalen (katalogisert under C1672). Det er sannsynlig at funnene i de to preparatene hører sammen, og har blitt lagt ned sammen. Funn av vektskåler og vektlodd i det ene, og vektlodd i det andre, styrker dette. Sett i sammenheng med disse, kan sølvfragmentene forstås som hakksølv til handelsvirksomhet, og det er ikke usannsynlig at avdøde har vært handelsmann.

A2011/263 Langeid, Grav 6, F116
Skålvektsett - dekor på treetuet

03.01.2013
Vegard Vikke

Figur 19: Skålvektsett og tilhørende utstyr fra grav 18 (C58880): Mynter/myntfragmenter (/1-6, i rekkefølge); vektlodd (/11, /12, /14, /15), kobberlegeringsfragment (/16) og organisk materiale; vektlodd med organisk materiale (/13); røntgenbilde av preparatet med skålvektsett (/10), ildstål (/24) og diverse sølvfragmenter (ekstra hvite på bildet); rekonstruksjonstegning av skålvektsettet i innpakningen; det ferdigrensete skålvektsettet (/10) med neverlokket under og treverket i esken til høyre.

I gravene på Langeid er det uvanlig at samme type gravgods, særlig redskaper, opptrer flere ganger i samme grav. I grav 6 ble det både funnet to sigder og to sett med ildflint og ildstål. Det fremkom også to bryner, men da de er av forskjellig type og størrelse må de antas å ha hatt forskjellige bruksområder, og de er derfor ikke gjenstandsdubletter. Videre er noen funn, som nålehus og pinsett, primært assosiert med kvinner, mens skålvektsettet med tilbehør oftest forekommer i mannsgreaver. Økser er gjerne assosiert med menn, men finnes også i kvinnegraver. Gjenstandsfunnene er ikke entydige hva angår avdødes plassering i graven, men med et kar i nordvest, perler i sørlig del, og gjenstander som kunne relateres til beltet (nålehus, nøkler, ildflint/ildstål, pung) om lag midt i graven, antas det at hodeenden har vært i sørøst. Det foreslås at graven har tilhørt en kvinne og en mann, og på bakgrunn av handelsutstyr langs nordøstsiden, og nålehus og nøkler i sørvest, er det mulig at mannen har ligget i nordøst og kvinnen i sørvest. Andre funn, samt den funnfattige sørdelen, kan imidlertid tyde på at graven kan ha blitt noe omrotet, og kanskje plyndret, etter anleggelsen, så tolkningene må tas med noe forbehold.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58880/1	Komplett pfennig i sølv delt i tre fragmenter, som Berghaus 1958: Pl 1, fig 1 og Dannenberg 1876: Pl 33, fig. 743. Preget i Dortmund, Tyskland under Kong Otto III, 983-996 e.Kr. Diam.: 1,9 cm. Vekt: 1,13 g. Mnr.150058.	F113-5a
C58880/2	Fragment av en abbasidisk dirhem i sølv, preget under al-Ma'mun (813-833), ca. 820 e.Kr. Stm.: 0,9 cm. Vekt: 0,235 g. Mnr. 150057.	F113-2
C58880/3	Fragment av abbasidisk dirhem i sølv, ca. 850 e.Kr. Stm.: 0,9 cm. Vekt: 0,155 g. Mnr. 150059.	F113-6
C58880/4	Fragment av abbasidisk dirhem i sølv, ca. 800-850 e.Kr. Stm.: 0,9 cm. Vekt: 0,186 g. Mnr.150076.	F116-2, del 2
C58880/5	Fragment av abbasidisk dirhem i sølv, ca. 800-850 e.Kr. Stm.: 0,7 cm. Vekt: 0,082 g. Mnr. 150077.	F116-2, del 2.
C58880/6	Uidentifisert myntfragment i sølv. Stm.: 0,5 cm. Vekt: 0,021 g. Mnr.150078.	F116-2, del 2
C58880/7	To biter av en ildstålformet amulett av sølv, trolig nærmest som R.678, men med mer avsmalnende armer. Amuletten har stempeldekor på den ene siden som består av hule triangler. Stl.: 2,3 cm, stbr.: 1,0 cm og t.: 0,1 cm.	F113-5b
C58880/8	Lite fragment av sølvsmykke (?) med granulasjonsdekor på den ene siden. Stm: 0,7 cm, t. 0,1 cm.	F116-2, del 2
C58880/9	Små fragmenter av sølvtråder av ulik tykkelse. Flere er ombøyde, og én av trådene er tvinnet. Stt.: 0,1 cm, stl.: 0,9 cm. Samlet vekt: 0,48 g.	F113-5c, F116-2, del 1, F116-2, del 2
C58880/10	Skålvektsett av kobberlegering som R.476a. De to skålene ligger oppi hverandre, med sammenfoldet vektstang og lenke plassert i den øverste vektskålen. Den øverste skålen er avbrutt i et parti langs randen, mens den underste har større korrosjonsskader og bunnen av denne skålen foreligger separat. Diam. skål: 5,9 cm, h. skål: 1,4 cm. L. sammenfoldete stenger: 5,0 cm, diam. stenger: 0,3-0,4 cm. Vekten har opprinnelig ligget i et etui av tre og never (unr. 10.2). Trefutteral eller etui for skålvekt (unr. 10.1) med utskåret dekor på yttersiden i form av ringer som er festet i hverandre, nærmest som et flettemønster. Lokket er av never og har trolig vært festet med en reim av organisk materiale. Kun bunnen av etuiet og deler av lokket er bevart. Noe treverk og neverbiter foreligger løst. Diam. etui: 7,8 cm, stt. etui: 1,9 cm. Bevart L. lokk: 6,7 cm, bevart br. lokk: 5,5 cm, t. lokk: 0,3-0,4 cm.	F113, F114, F116

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58880/11	Kuleformet vektlodd med flate poler, som Brøgger 1921:fig. 39. Loddet har opprinnelig hatt en kjerne av jern og skall av kobberlegering, men er nå svært korrodert og yttersiden er for det meste dekket med jernkorrosjon. Noe avskallet jernkorrosjon foreligger løst. Diam.: 2,2 cm, h.: 1,9 cm. Vekt: 26,19 g.	F124-B6
C58880/12	Kuleformet vektlodd av kobberlegering, lik foregående men med dekor midt på den ene, avflatete polen i form av en innstempelt sirkel eller "øye". På den andre polen finnes et lignende stempel, litt usentrert plassert, men dette er delvis ødelagt. Et parti på siden av loddet har fastkorrodert organisk materiale, og noe organisk materiale foreligger løst. Diam.: 1,5 cm, h.: 1,3 cm. Vekt: 11,75 g.	F124-B1
C58880/13	Tønneformet vektlodd av kobberlegering med fastkorrodert organisk materiale på sidekantene. Noe organisk materiale foreligger løst. Diam.: 1,0 cm, h.: 1,0 cm. Vekt: 3,63 g.	F114-3
C58880/14	Kuleformet vektlodd med flate poler, av kobberlegering, muligens med en kjerne av jern. Loddet har stempeldekor på begge de avflatete polene med en konsentrisk punktlinje med et punkt i midten på den ene polen, og innstemplete firkanter på den andre. Det har trolig også vært en punktlinje langs ytterkantens bredeste punkt, men denne er skadet av korrosjon. Diam.: 1,0 cm, h.: 0,6 cm. Vekt: 2,36 g.	F124-B3
C58880/15	Sylindrisk vektlodd av kobberlegering med kjerne av jern, av form nærmest som Brøgger 1921:fig.3g-h. Loddet har trolig hatt en innstempelt sirkel eller "øye" på den ene flate siden. Diam.: 0,9 cm, h.: 0,3 cm. Vekt: 1,48 g.	F124-B2
C58880/16	Lite, tilnærmet halvmåneformet fragment av kobberlegering, formet av et brettet bronseblikk. L.: 1,7 cm, br.: 0,6 cm.	F124-B4
C58880/17	Øks av jern. Øksen har så store korrosjonsskader at den ikke er mulig å typebestemme. Enkelte avflakete jernfragmenter foreligger løst. Noen få mineraliserte rester av treskaftet sitter i skafthullet, samt foreligger separat. L. 15,2 cm, hvorav blad 10,5 cm, br. egg: 5,9 cm, br. innerst ved skafthullet: ca. 3,6 cm, bladets t. nærmest skafthullet: 4,4 cm.	F46
C58880/18	Sigd av jern, trolig nærmest som Petersen 1951:fig. 85. Sigden har bruddskader ved tangeavslutningen, men avslutningen synes å ha hatt en ombøyd tynn flik lik typeeksemplaret. Tangebladet er innbøyd til støtte for skaft. Overflaten er svært korrodert. Fastkorroderte trerester er bevart på tangen. Bevart l: 19,7 cm, br. blad: 2,0 cm.	F63
C58880/19	Sigd av jern, med avbrukket odd og tangespiss. Overflaten er svært korrodert, og noen avflakete jernfragmenter foreligger løst. Bevart l: 18,5 cm, br. blad: 2,2 cm.	F123
C58880/20	Sylinderformet nålehus av jern, nærmest som Shetelig 1912:fig. 467. Nålehuset har rester etter feste/hempe for oppheng midt på røret. Det har bruddskader i den ene enden. Et beslag med en bærering som ble funnet i samme preparat (unr. 23) kan ha tilhørt nålehuset. L: 8,9 cm, diam.: 1,5 cm.	F46
C58880/21	En pinsett av jern, nærmest som R.445 med korsformet håndtak, men noe større. Armene er avbrutt nederst omtrent der de møtes. Bevart l.: 8,0 cm hvorav håndtak: 3,1 cm og armer 4,9 cm, br. håndtak: 3,2 cm.	F46
C58880/22	En avbrutt jernstang med firesidig tverrsnitt. Bevart l: 8,5 cm, tvn: 0,8 x 0,9 cm. Stangen ble funnet i samme preparat som de to foregående gjenstandene, samt beslagene unr. 23, og kan ha tilhørt samme oppheng. Den har fastkorroderte rester av mineralisert organisk materiale, muligens treverk.	F46

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58880/23	Tre små beslag eller beslagdeler, samt fragmenter av jern og organisk materiale (trolig treverk). En beslagdel har en tilfestet ring og utgjør muligens hempe og bæring til nålehuset, unr. 20. Beslagdelene har nagler av kobberlegering. L. største beslagdel: 3,8 cm, br. største beslagdel: 1,2 cm. Delene er funnet i samme preparat som unr. 20-22 og kan være deler som har inngått i et oppheng sammen med disse gjenstandene.	F46
C58880/24	Ildstål som R.426. Stålet er svært korrodert, men formen avtegnes tydelig på røntgenfoto. L.: 8,6 cm, h.: 3,2 cm.	F113-4
C58880/25	Ildstål som R.426. Stålet er svært korrodert. L.: 9,8 cm, h.: 3,3 cm.	F49
C58880/26	Kniv av jern, nærmest som Petersen 1951:fig. 107. Mineraliserte rester av treskaft er bevart på tangen. Odden og enden på tangen er avbrutt. Fragmenter av korrodert jern og mineralisert tre foreligger løst. Bevart l.: 23,0 cm, hvorav 9,8 cm er blad. Bladets stb. 2,2 cm. Ryggens t. 1,4 cm. Tangens br. 2,2 cm nærmest bladet.	F46
C58880/27	Diverse beslag, hank, lås, klemmer og nagler av jern, trolig til et skrin (?) eller beholder av tre. Flere av beslagdelene etc. har fastkorrodert, mineralisert treverk, men ingen øvrige rester gjenstår av selve skrinet/beholderen. Følgende beslag av jern er bevart: En rekke båndformete beslagdeler (40 stk. ved katalogisering), en ringformet hank (F95), trolig som Petersen 1951:fig. 240, to mulige klemmer (F97), deler av fire tilnærmet korsformete festebeslag med gjennomgående nagler som er festet til båndformete (?) beslag på baksiden (F71, F95, F96 og F101), seks nagler (F94, F81), samt en lås (F69B) som består av et rektangulært beslag på forsiden med et rektangulært nøkkelhull. Dette beslaget har vært festet med seks gjennomgående nagler hvorav fire er festet i et mindre rektangulært beslag på baksiden. Dette beslaget har tre hull til nøkkeltener. Låsen er trolig av samme type som Arbman 1940:taf. 268, 2. Beslagene og låsen har opprinnelig vært festet på en beholder av tre, trolig et skrin eller en liten kiste. Ut fra spredningen av beslagdelene etc. i graven har beholderen antakelig vært oval av form og målt ca. 36 x 22 cm i utstrekning. Basert på tykkelsen av festebeslagene, har beholderen eller lokket trolig vært ca. 1,4 cm tykt. Jernbåndenes br.: 1,3 cm, jernbåndenes t.: 0,4 cm. Mål låsbeslag: 7,8 x 4,1 cm. Diam. hank: 5,2 cm, t. jernring: 0,7 cm.	F68-71, F73, F77-92, F94-102, F118, F121
C58880/28	Båndformet beslag av jern med rester av tre gjennomgående nagler. Beslaget er svakt buet i lengderetningen og avbrutt i begge kortender. Bevart l.: 4,3 cm, br.: 2,0 cm., t.: 0,4 cm.	F52
C58880/29	Tre fragmentariske deler av et beslag av jern, muligens båndformet, med tre gjennomgående nagler. Beslagdelene har fastkorrodert, mineralisert organisk materiale på undersiden, trolig av treverk. Mål største del: 2,6 x 1,4 cm, t.: 0,3-0,4 cm.	F104
C58880/30	Del av et flatt, båndformet beslag av jern, avbrutt i begge kortender. Bevart l.: 4,9 cm, Br.: 1,0 cm, t.: 0,3 cm.	F35
C58880/31	Tilnærmet båndformet, flatt fragment av jern, trolig del av et beslag. Bevart l.: 1,9 cm, bevart br.: 1,5 cm, t.: 0,6 cm.	F36
C58880/32	En ring av jern med to fastkorroderte jerntenner, trolig nøkler. Den ene tenen er bøyd i vinkel, begge tenner er avbrutt. Diam. ring: 2,5 cm., t. ring: 0,5 cm. Bevart l. tenner: 4,7 cm og 5,3 cm, t. tenner: 0,9 cm.	F61

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58880/33	Ukjent gjenstand av jern tildannet av en firesidig ten med en avflatet, gjennomhullet ende og den andre enden bøyd i vinkel, nærmest som en nøkkel som Petersen 1951:fig. 254. Den vinkelbøyde enden avsmalner og er avbrutt ytterst. Tre jernfragmenter, muligens fra samme gjenstand, foreligger løst. Bevart l.: 12,6 cm. br. ved gjennomhulling: 2,1 cm, br. avsmalnende ende: 0,8 cm, t.: 1,0 cm.	F46
C58880/34	Ukjent gjenstand av jern, tildannet av et flatt, nesten båndformet stykke med firesidig tverrsnitt, som smalner av mot den ene kortenden hvor det er bøyd i rett vinkel. Avbrutt i begge ender. Enkelte jernfragmenter, muligens fra samme gjenstand, foreligger løst. Bevart l.: 14,5 cm, br: 1,0-1,9 cm, t.: 0,9-1,3 cm.	F122
C58880/35	Spiker av jern med hvelvet hode og rund stilk. Foreligger i flere biter. Diam. stilk: 0,8 cm, diam. hode: 1,2 cm. L. største del: 5,9 cm.	F37
C58880/36	U-formet krampe av jern, avbrutt i begge armer. Armdeler foreligger løst. Bevart l.: 2,6 cm, br. 1,8 cm, t. arm: 0,4 cm.	F28
C58880/37	Tilnærmet rett ten av jern med rundt tverrsnitt, avbrutt i begge ender. Diam.: 0,6 cm, bevart l.: 5,1 cm.	F51
C58880/38	To små biter av jern ten med rundt tverrsnitt, mulig naglestilk e.l. Bevart l. (begge biter): 1,6 cm, t.: 0,7 cm.	F105
C58880/39	En korrodert jernklump. Mål: 1,0 x 1,2 x 1,0 cm.	F27
C58880/40	Diverse ubestemmelige jernfragmenter, i fire små poser. Samlet vekt: 20,4 g.	F29, F62, F107, F113-6
C58880/41	Ringformet perle av mørkt blått glass, nærmest som Callmer 1977:Plate 3, A171 med noe avplanete ender. Diam.: 0,9 cm, diam. hull: 0,5 cm, l.: 0,5 cm.	F109
C58880/42	Dobbelsegmentert perle av gult opakt glass, nærmest som Callmer 1977:color plate III, E030 ST-O. Diam.: 0,7 og 0,5 cm, l.: 1,0 cm.	F106
C58880/43	Hengebryne av gråbrun sandstein, nærmest som R.425 med firesidig, tilnærmet kvadratisk tverrsnitt. Brynet er avsmalnende mot begge ender og er tilspisset i den nederste enden. L.: 9,6 cm, tvn.: 1,2 x 1,3 cm.	F115
C58880/44	Svært langt bryne av grå skifrig bergart med firesidig tverrsnitt. Brynet avsmalner mot den ene enden. L.: 50,9 cm, tvn.: 2,4 x 2,3 cm.	F65
C58880/45	Ildflint. Mål: 4,2 x 2,6 x 1,7 cm.	F50
C58880/46	Ildflint. Mål: 2,2 x 1,6 x 1,3 cm.	F113-x
C58880/47	Klump av organisk materiale, trolig tre, med rester av et insekt eller en puppe på overflaten. Insektet foreligger nå separat i et reagensglass. Mål klump: 3,0 x 1,6 x 1,1 cm.	F113-y
C58880/48	Mulig pelsfragment. Stm.: 0,9 cm. Vekt: 0,14 g.	F124-A
C58880/49	En rund sammenklemt klump og en ujevnt formet klump, muligens av tjære fra bjørkenever. Samlet vekt: 1,5 g.	F64, F72

Tabell 5: Funn fra grav 6.

Figur 20: Et utvalg av funn fra grav 6 (C58880): Røntgenfoto som bl.a. inneholder øks (/17), pinsett (/21) og nålehus (/20), ildstål (/25), lås (/27), deler av beslagene fra det organiske karet (/27), nøkler (/32), sigd (/19), glassperler (/41-/42), ildflint (/45), hengebryne (/43), bryne (/44).

3.2.4 DATERING

Det beste dateringsgrunnlaget for graven er sølvmyntene. Mens de abbasidiske dirhemene hører hjemme tidlig i vikingtid, i første halvdel av 800-tallet, stammet den tyske pfennigen fra sen vikingtid, 983-996 e.Kr., og sistnevnte blir derfor stående som terminus post quem for gravleggingen. Den gule, segmenterte perlen kan hovedsakelig dateres til 900-tallet (Wiker 2013), og kan således ha vært i bruk i lengre tid før nedleggelsen. De andre gjenstandene i graven har en bredere dateringsramme til vikingtiden generelt.

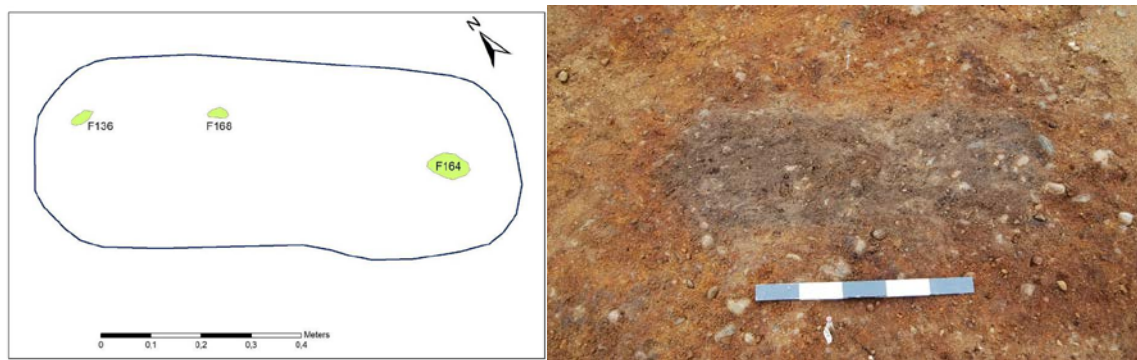
3.3 GRAV 7 – S49 FLATMARKSGRAV

Grav 7 var en enkel flatmarksgrav, orientert ca. nordvest-sørøst (figur 6, 21). Den var noe langstrakt oval, 102 cm lang og 40 cm bred, og kun bevart i 10 cm dybde. Nedgravningen var lett avrundet i profil. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, men på bakgrunn av størrelse, plassering og mangel på brente bein foreslås den å være en inhumasjon for et barn.

3.3.1 FYLLSKIFTER

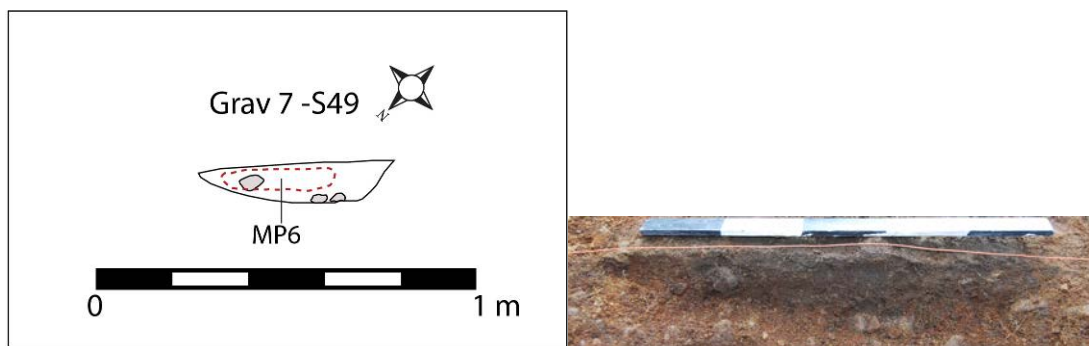
Fyllet bestod av gråbrun siltig sand med noe grus og småstein, og en del humus, og syntes forholdsvis homogent.

3.3.2 BESKRIVELSE

Figur 21: Grav 7 med funn; Foto i plan (Cf34485_211 mot NNØ).

Graven var svært enkel, uten synlige indre eller ytre konstruksjoner, og med et enkelt fyll (figur 22). I bunnen av graven var det to staurhull, men disse var trolig eldre enn graven. De ble ikke observert å skjære fyllet i graven, og andre staurhull på lokaliteten var stratigrafisk langt eldre enn gravfeltet (se beskrivelse av profil B i Del I, kap. 9.1.4). Det ble ikke funnet strukturelle elementer knyttet til anleggelsen eller konstruksjonen av graven.

Figur 22: Grav 7, profil (Cf34485_229 mot Ø).

3.3.3 GJENSTANDSFUNN

Det ble kun funnet tre gjenstander i graven: et jernfragment (C58881/1), et udiagnostisk fragment av et kleberkar (C58881/2; figur 23) og en bit slagg (C58881/3). Det er usikkert om funnene bør regnes for gravgoods, eller om de er tilfeldig blandet i fyllet (tabell 6).

Figur 23: Kleberskår fra grav 7 (C58881/2).

Mangelen på sikkert gravgods og beinmateriale, i kombinasjon med størrelsen på nedgravningen, gjør at det kan stilles spørsmål ved om dette er en grav, eller om det rett og slett er en nedgravning med ukjent funksjon. Fyllet synes imidlertid likt fyllet i sikre graver på gravfeltet, og plasseringen, side om side med grav 6, og i forlengelsen av grav 8, og orientert tilnærmet parallelt med disse, tyder på at nedgravningen relaterer seg til andre graver. En videre diskusjon av denne graven og grav 24 og 25 følger i kap. 5.3.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58881/1	Et lite stykke av en jernten med tilnærmet ovalt tverrsnitt. Bevart l.: 2,6 cm, diam. 0,7 cm.	F136
C58881/2	Et bukskår av et klebersteinskar. T.: 1,9 cm, l.: 9,3 cm, br.: 5,4 cm.	F164
C58881/3	En slagglump. Mål: 2,3 x 1,3 x 0,9 cm. Vekt: 2,8 g.	F168
C58881/4	Kullprøve, vekt: 0,3 g. Tatt fra MP6.	KP140
C58881/5	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP140 uttatt.	MP6

Tabell 6: Funn og prøver fra grav 7.

3.3.4 DATERING

Graven har ingen daterende elementer, da gjenstandene trolig ikke tilhører gravleggingen, og det ikke fantes kull eller annet radiologisk daterbart materiale i sikker kontekst. Graven kan tentativt foreslås å være forholdsvis samtidig med grav 6, ettersom de to nedgravningene er parallelle og ligger tett ved hverandre, men respekterer hverandre. Dette tyder på at den tidligst anlagte graven var tydelig og markert på det tidspunkt den andre graven ble anlagt. Tidsforskjellen kan allikevel være betydelig.

3.4 GRAV 8 – S64 (S46, S65, S66, S67) FLATMARKSGRAV MED STOLPEHULL

Grav 8 var en flatmarksgrav, orientert omtrent nordvest-sørøst (figur 6, 24-25). Graven lå delvis i flukt med grav 6 og 7 i nordvest, og nesten parallelt med grav 9 i nord. Selve nedgravningen var tilnærmet rektangulær med noe avrundete hjørner, og var 237 cm lang, 120 cm bred og opptil 62 cm dyp. Sidene var steile, mens bunnen var tilnærmet flat. Forskutt fra hjørnene stod fire massive stolpehull, som tyder på at graven har hatt en form for overbygning eller gravhus. Fragmenter av treverk i bunnen og langs sidene på at det har stått en slags kiste der. Det ble ikke funnet sikre menneskelige levninger. Et praktsverd og en våpenøks tyder på at det var en mannsgrav, mangelen på brente bein antyder at det dreier seg om en inhumasjon. Gravgodset gjør at graven kan defineres som en våpengrav.

3.4.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Brun spettet sand med noe silt, en del grus og stein, og en del humus, noe kull (S64)
2	Mørk brun spettet sand som liknet på lag 1, men inneholdt mer humus og kull (S64, S46, S65, S66, S67)
3	Lys brunrød undergrunnssand iblandet litt silt, grus, stein, humus og kull (S64)
4	Gulhvitt silt, med litt humus, kull og grus (S64)
5	Mørk brungrå sandig silt med litt grus og stein, en del humus og en god del kull, inkludert større biter (S64)
6	Liknet lag 2 og 1, men var langt mer utvasket, og hadde mindre stein (S64)
7	Rødlig sandig silt med litt grus, noe humus og kull, enkelte stein, samt brent sand og silt (S92, S93)
8	Liknet lag 7, men var mer sandig og mindre brent, og inneholdt mindre humus og kull (S64, S92, S93)
9	Liknet lag 6, men var noe mer grusetete (S64)
10	Som lag 9, men noe gråere og syntes mer homogent (S64)
11	Liknet lag 9 og 10, men var enda mer homogent (S64)
12	Fin gråspettet sand, litt seig i konsistensen; inneholdt forråtnet treverk, trolig planker fra en kiste eller liknende (S64)
13	Gul siltig sand med islett av brune, grå og rødlige spetter; varierte i grovhet; stedvis mye grus og stein, gjennomgående litt humus og kull (S64)
14	Rødlig, fin sand med mye organiske rester (S65)
15	Likner lag 2, men gråere og grovere sand, mindre grus og stein (S65, S66, S67)
16	Likner lag 2, men noe brunere, mindre stein (S67)
17	Innrast undergrunnssand (S46, S65, S67)

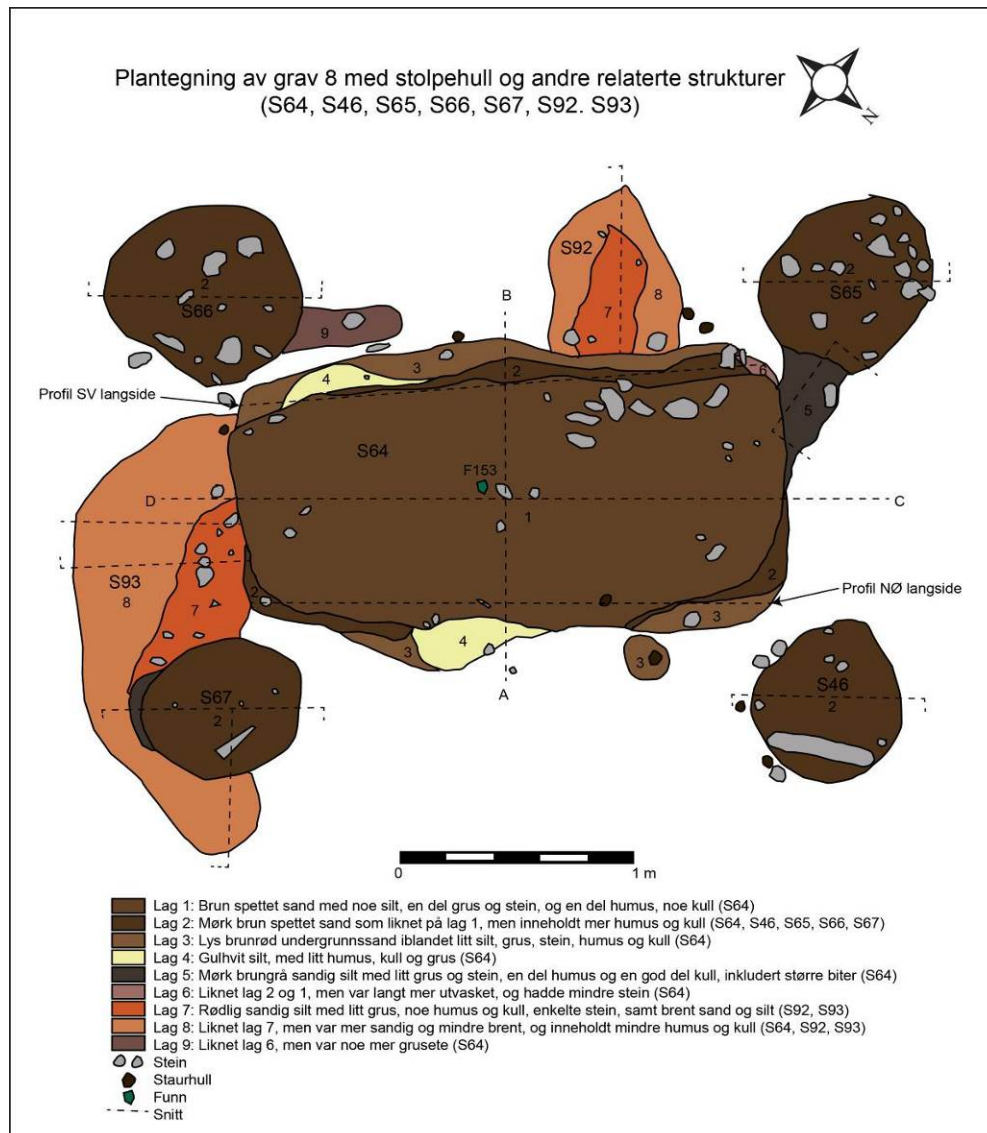
Tabell 7: Fyllskifter i grav 7.

3.4.2 BESKRIVELSE

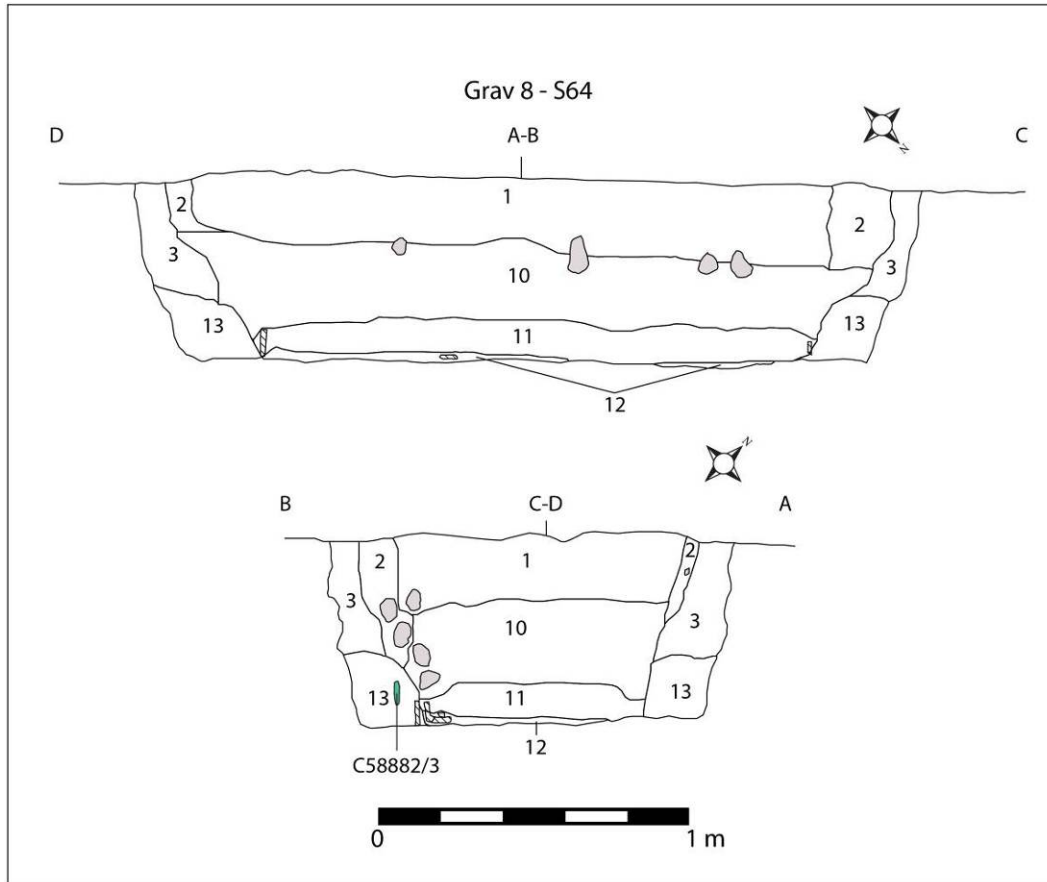
Stratigrafien var forholdsvis tydelig (figur 26-27). Lag 12 lå helt i bunnen av gravleggingen og stedvis opp langs sidene. Laget hadde en maksimal utstrekning på ca. 175 x 70 cm. Lag 11 dekket lag 12, i om lag 10-12 cm tykkelse. Langs sidene i bunnen lå lag 13, i opptil 20 cm tykkelse. Over lag 13, og opp til overflaten, fremdeles langs alle sidene, lå lag 3. Felles for lag 3 og lag 13 var at de inneholdt lite humus og kull, og var svært løse. De tolkes som nedgravningsfyll. Over lag 11 lå lag 10 og lag 1, som hadde mye felles med hverandre og lag 11. Mellom lag 1 og 3 lå lag 2. En liten lomme av lag 6 langs ytterkanten. Lag 4 dukket opp i en lomme mellom lag 3 og lag 1 i sørhjørnet av graven, og langs nordøstsiden.

Figur 24: Grav 18 etter opprensing. Bak og til høyre grav 6 og grav 9 (Cf34485_242 mot NV).

Figur 25: Grav 8 (S64) med stolpehull (S46, S65, S66, S67) og andre relaterte anlegg (S92, S93), plan.

Figur 26: Grav 8, rekonstruerte profiler SØ-NV og SV-NØ, med kisterester og funn markert. S64 ble som eneste grav totalformgravd lagvis, uten profilbenk. I stedet ble det satt ett snorkryss over graven. Snorene kunne fjernes mens det ble gravd, så lenge festepunktene var stabile. Når et lag var tømt, ble laget tegnet inn i langsgående og tversgående profiltegning med mål fra profilsnoren ned til den nye overflaten. I likhet med de andre gravene ble det gjort plantegning for hver 10 cm, men hver plantegning ble følgelig gjort i flere omganger, etter hvilket lag som ble gravd ut.

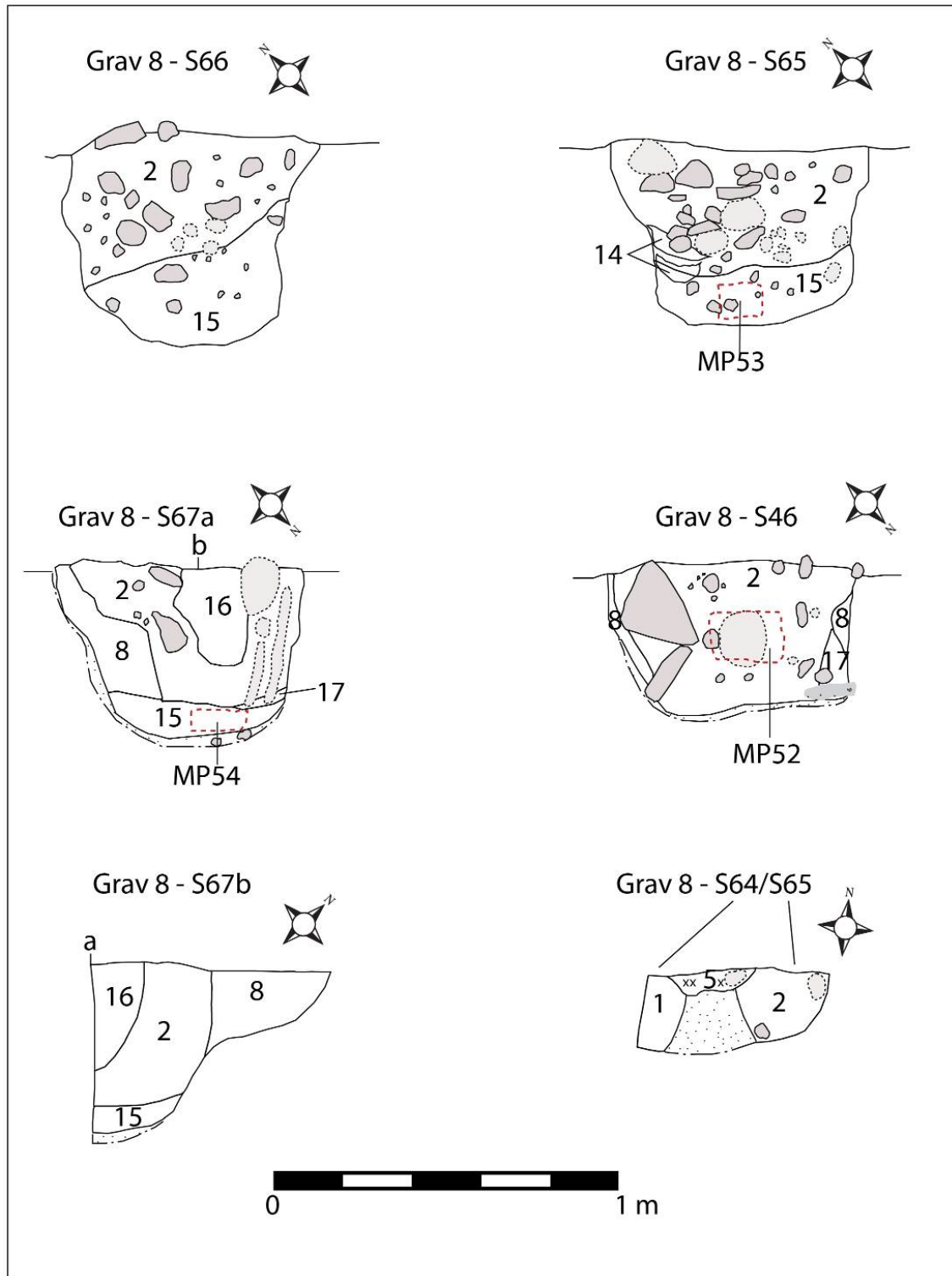
Figur 27: Grav 8 etter formgravning av lag 1, 2, 10 og 11; bunnivå med organiske rester (lag 12) (Cf34485_479 mot NV)

Stolpehullene (S46, S65, S66, S67; figur 25, 28-29) var alle fylt med lag 2, som også lå i graven, men andre lag opptrådte også (lag 14-17). Samtlige stolpehull var rundovale i plan, og hadde steile til ujevne sider og flat til lett rundet bunn. De målte 71-92 cm på det største, og 64-78 cm på det smaleste. Dybden var hhv. 46 cm, 52 cm, 64 cm og 50 cm. S46 og S67 hadde tydelig og kraftig steinskning, mens S65 og S66 inneholdt en del mindre steiner, men det er mindre sannsynlig at disse har fungert som skoning. S46 var noe forstyrret av røtter eller dyreganger i bunnen, og hadde spor av lag 8 langs sidene, samt en lomme av innrast sand i bunnen (lag 17). To store skoningssteiner ble observert i sørlig del av profilet, samt at en stor helle, som gikk nesten til bunns, støttet opp den nordøstlige delen. S65 var fylt med lag 2 i øvre del, mens lag 15 lå ca. 15 cm dypt i bunnen, i tillegg var det små lommer som syntes som forstyrrelser (lag 14) i profilet. Stolpehullet inneholdt en god del nevestor stein. Lag 15 var bare 5 cm tykt, men syntes så vidt å skjære ned i stolpehullet, og i graven, og var således yngre enn gravleggelsen. S66 inneholdt en god del nevestor stein, og det var et uklart skille mellom lag 2 i toppen og lag 15 i bunnen. S67 hadde mest kompleks stratigrafi. Lag 15 lå bunnen, med en liten lomme av lag 17 over. Sørøstsiden var dominert av lag 8, mens lag 2 fylte hoveddelen. Lag 16 var skåret ned i lag 2, og var ca. 30 cm dypt og 20 cm bredt. To store heller stakk ned langs nordsiden, i tillegg til 15 cm store steiner over hellene og på sørsiden av lag 16. Lag 16 tolkes på bakgrunn av dette som et mulig stolpeavtrykk. Makrofossilanalyser av S65 og S67 frembrakte kun litt trekull og cenococcum.

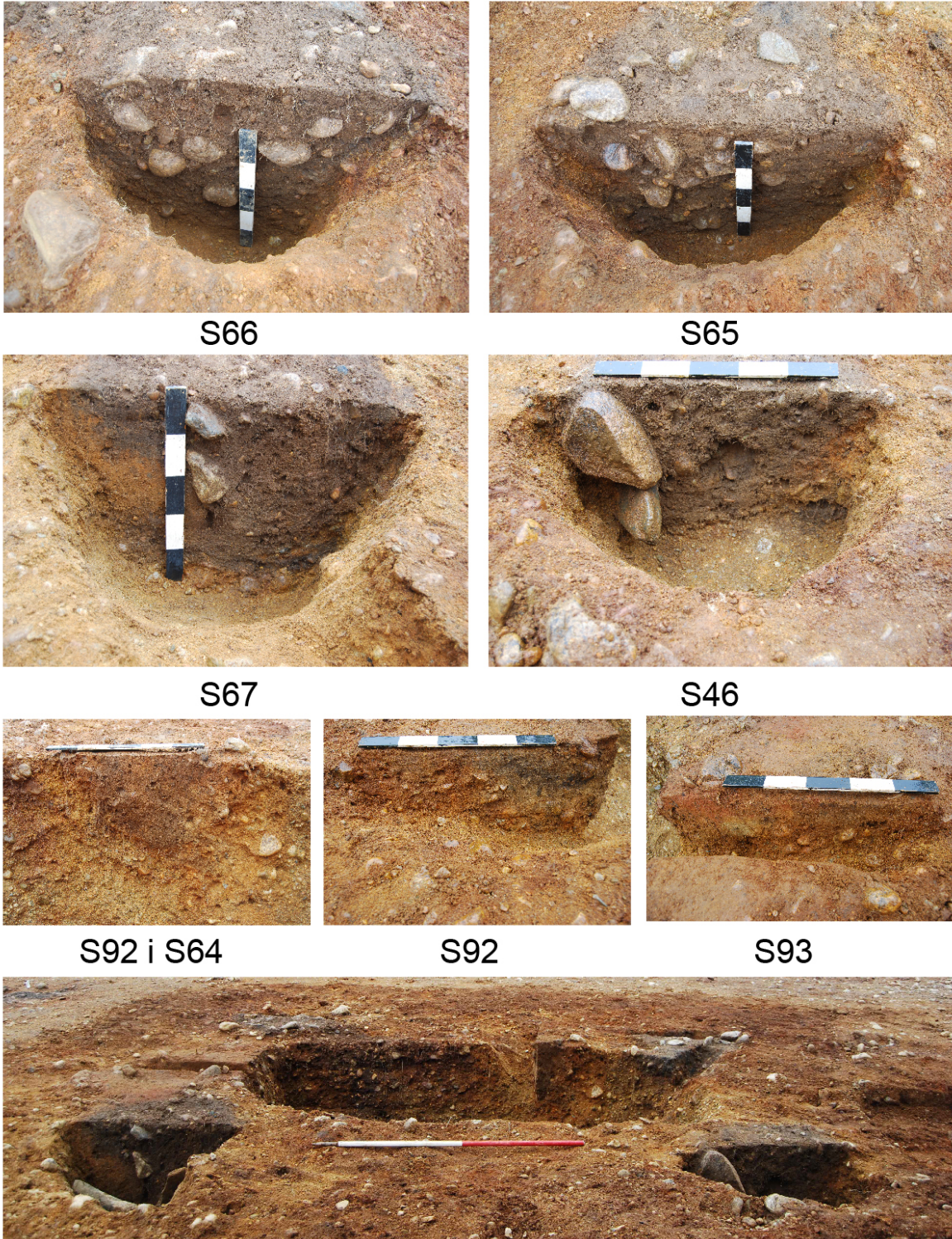
De fire stolpehullene er kraftige, og med omfattende skoning i S46 og S67 kan dette bety at det har stått store stolper rundt graven. Det blir ren spekulasjon hvordan dette har sett ut i praksis, om det har vært fire stolper som markører, og ingenting mer, eller om det har vært tak og/eller vegger, eventuelt med dør, over graven, men graven har uansett vært tydelig markert på overflaten, og trolig godt synlig på avstand. Det rektangulære området definert av stolpehullene har ytre mål på ca. 3,5 x 2,9 m. Selve konstruksjonen har trolig vært noe mindre, forslagsvis ca. 3 x 2,5 m.

Ytterligere to små stolpehull (S44 og S45) lå sørøst for graven, og kan potensielt ha hørt til konstruksjonen, men grunnet avvik i orienteringen, sammenliknet med den ellers symmetriske plasseringen av stolpehull rundt grav 8, tolkes de snarere å tilhøre grav 9, alternativt å være eldre eller yngre enn gravfeltet.

Det var flere fyllskifter utenfor selve graven (figur 25). Lag 5-9 hører alle inn i denne kategorien. Lag 5 var en sterkt kullholdig flekk som skar toppen av selve graven og stolpehull S65. Den kan ikke relateres til graven, og er trolig yngre. Lag 6 var en mindre forstyrrelse langs sørøstkanten av stolpehull S67. Lag 7 og 8 opptrådte sammen i S92 og S93 (figur 29-30). Førstnevnte var en noe ujevn lomme som var skåret av sørvestsiden av graven, mens sistnevnte strakk seg østover fra sørøstenden av graven, og var skåret også av stolpehull S67. Det er usikkert hvordan disse lagene skal tolkes, men de går forut for gravleggelsen, ettersom de var skåret av graven og/eller stolpehullene. Rødlig sand tyder på varmepåvirkning, men de uregelmessige formene gjør tolkningen usikker.

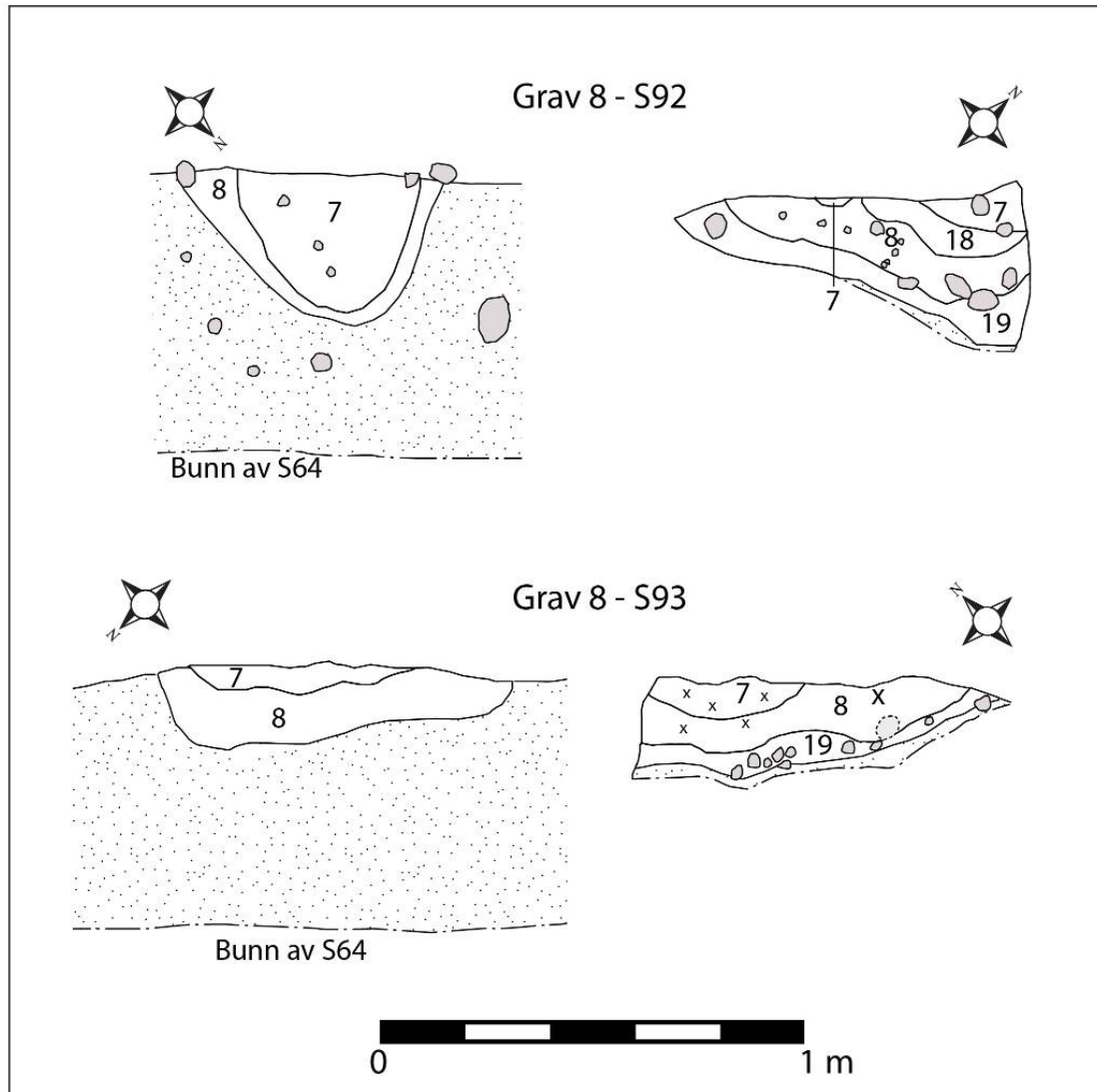

Figur 28: Snitt gjennom de fire store stolpehullene, samt ekstra snitt lagt for å belyse andre fyllskifter rundt stolpehullene.

Grav 8 med omkringliggende strukturer etter utgravning.

Figur 29: Grav 8 og omkringliggende strukturer: snitt og oversikt (Cf34485_725 mot NØ, 715 mot NØ, _736 mot 67, _747 mot 46, _750 mot SV, _760 mot NV, _766 mot NØ, _784 mot SV).

Figur 30: Snitt gjennom fylleskifter i tilknytning til grav 8.

3.4.3 GJENSTANDSFUNN

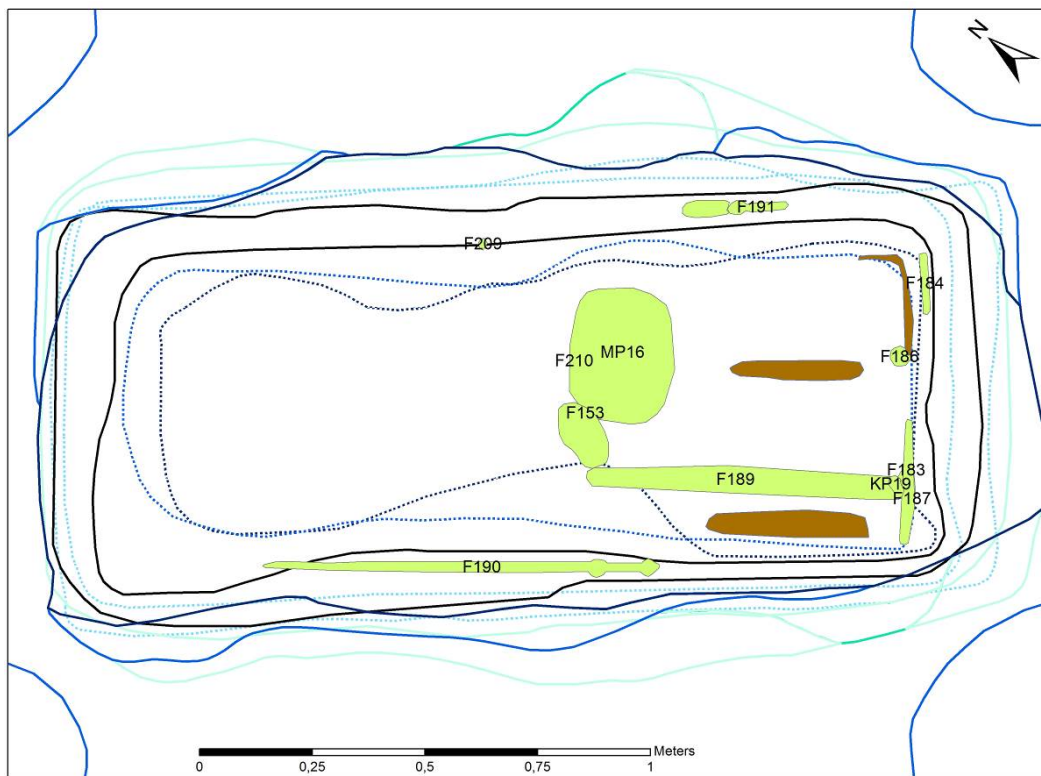
Under utgravning syntest det først som graven var tilnærmet tom, da det kun ble funnet fragmenter av treverk og annet organisk materiale i bunnen, samt en klump med bjørkenevertjære (C58882/10; figur 136) og enkelte svært små fragmenter av brent bein (C58882/11-12). Dette var uventet, ettersom stolpehullene og størrelsen på graven antydte at avdøde hadde høyere status enn andre i gravfeltet. Blant det organiske materialet i bunnen av graven var også noen små fragmenter udefinert metall, som ved røntgen og konservering viste seg å være to myntfragmenter (C58882/1-2).

Det var først da nedgravningsfyllet ble fjernet, med andre ord utenfor en eventuell kiste, at gravens ytre markering begynte å gi mening. Langs sørvestsiden ble det funnet et tveegget sverd (C58882/3), trolig en variant av Petersen type Æ, og langs nordøstsiden en kampøks (C58882/4), som Petersen type M. Begge gjenstandene var lagt ned «på høykant», for øksens del med bladet ned. Det syntest som gjenstandene var kilt mellom kisteveggene og nedgravningskantene (tabell 8, figur 32-33). Sverd og øks ble tatt ut på preparat (figur 36).

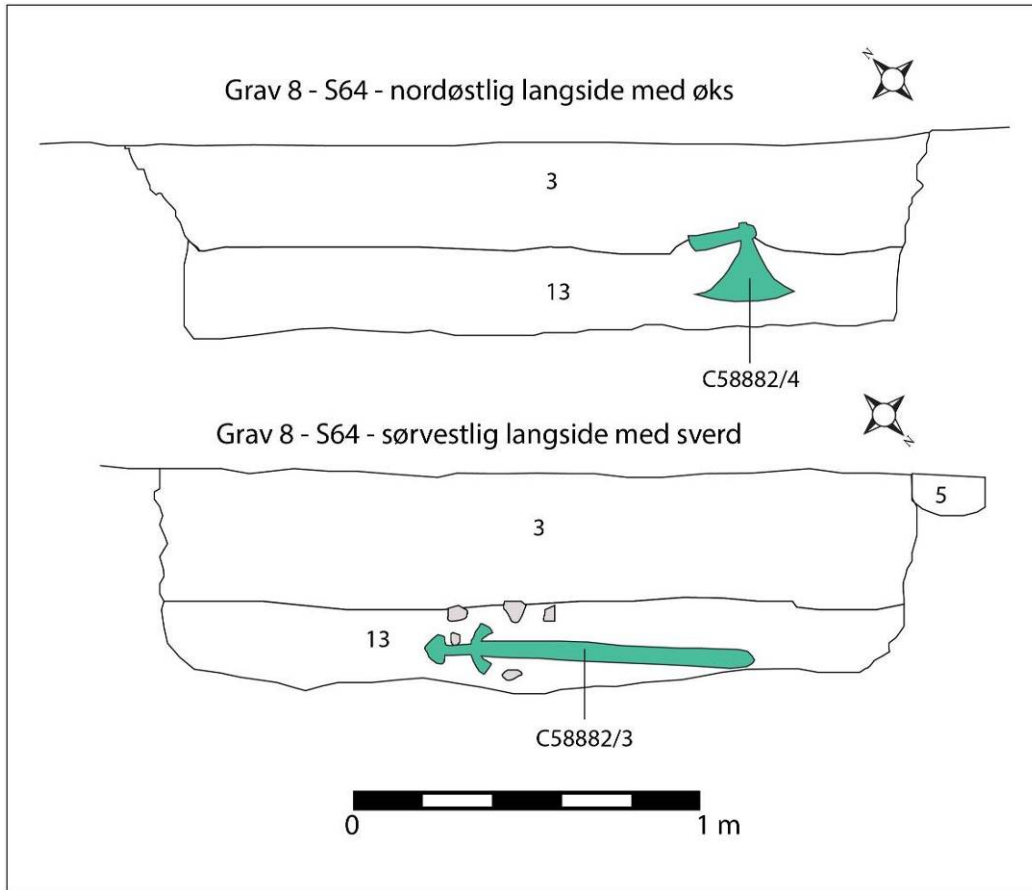
Figur 31: Myntene i grav 8, t.v. C58882/1, t.h. C58882/2.

De to myntfragmentene (figur 31) var trolig begge nordeuropeiske; det ene foreslås å være fra tysk vikingtid, og har et skjevt stempel med bokstaven B, P eller R. Den andre er en penny preget under Æthelred II i England, trolig i Lewes, Chester, Lincoln eller London, og kan dateres til perioden 978-1016 (Hellan 2014).

Figur 32: Grav 8 med funn.

Sverdet var rikt dekorert (figur 34). Håndtaket var surret med sølvtråd, mens knappen og underhjaltet var belagt med flathamrete sølvtråder, som gav inntrykk av sølvblikk. Videre var det detaljer i gull, som var kantet med tråd i kobberlegering. Slik tråd var også brukt til andre detaljer. Underhjaltet var krummet nedover og hadde flate ender som var tykkere enn midten. Knappen var tilnærmet rundet diamantformet. Underhjaltet hadde på begge sider tre runeliknende latinske bokstaver på hver side av midten, spiraler ytterst og rombeliknende figur i midten. På oversiden var det lagt inn et nett av sølvtråder. Knappen hadde doble spiraler sentralt på begge sider. Under spiralene var en rombe i midten, og en liggende E og et kors/X på hver side. Den ene siden har en slags rombe øverst, mens den andre siden har et høyst uvanlig motiv på vikingsverd, en åpen høyrehånd som holder et kors, og en N eller S.

Figur 33: Funnomstendigheter for sverd C58882/2 og øks C58882/4, langs gravens ytre langsider. Disse gjenfinnes på figur 25, markert profil NØ/SV langside.

Figur 34: Sverd C58882/3; komplett og detaljer av knapp og hjalt (foto: Ellen C. Holthe, Cf34100_848_C58882, Cf34100_850_C58882, Cf34100_851_C58882).

Øksen hadde del av skaftet bevart, trolig på grunn av at det hadde et messingbeslag i som dekket treverket i og nedenfor øksefestet (figur 35). Skaftet har blitt bestemt til et ikke ringporet løvtre, trolig *Prunus* (hegg, plomme, kirsebær) (Høeg, Del III, vedlegg 6.2).

Figur 35: Øks med messingbeslag C58882/4 (foto og rentegning: Vegard Vike).

Det ble gjort sporadiske funn i topplagene av graven, inkludert et fragment av keramikk, enkeltfragmenter av brent bein, hvorav ett ble bestemt til menneske (Prata 2012), samt to udefinerbare jernfragmenter. Det er svært usikkert om de brente beina stammer fra gravleggingen, og at dette har vært en kremasjon. Funn av brent bein i kulturpåvirket jord er ikke uvanlig, og selv fragmentet bestemt til menneske kan potensielt ha vært del av omblandet fyll som ble kastet i graven. Muligheten for en kremasjonsbegravelse skal allikevel ikke utelukkes.

Det ble tatt inn fragmenter av kisterester flere steder i graven. Flere fragmenter ble bestemt til furu, men det var også noe som så ut til å være bark, trolig fra bjørk (Mikkelsen 2013). Det ble analysert en makrofossilprøve fra bunnlaget (MP21, fra lag 12), men det ble kun funnet trekull.

De begrensede funnene gir ikke mye informasjon om hvordan avdøde ble lagt ned. Håndtaket på sverdet vendte mot sørøst, med spissen mot nordvest. Dette kan reflektere plasseringen slik det ville ha vært dersom sverdet var spent fast i beltet, langs venstre siden av underkroppen med spissen ned – og således hodeenden i sørøst. På den annen side er det ikke uvanlig at sverd legges ned i graven på andre måter. På Gulli i Vestfold tolkes grav S1033/Gulli V å ha sverdet som beskrevet over. Imidlertid er grav S400 annerledes, med sverdet trolig pekende oppover, langs venstre side av overkroppen, med øksen nedenfor (Gjerpe [red.] 2005:38-39, 60-62). I haug 7 på Nalum/Brunlanes, også i Vestfold, var sverdet plassert i den døde høyre hånd, med odden hvilende på høyre skulder (Sjøvold 1944:74), og en liknende plassering er også observert på Kaupang, grav K/IV gr. II (Blindheim et al. 1999:26). Slike plasseringer tolkes gjerne å skulle reflektere at sverdet lå lett tilgjengelig, i hånden eller i en posisjon der det var lett å gripe det. I grav 8 kan det for så vidt argumenteres for at slike hensyn er mindre viktige, ettersom våpnene trolig har ligget utenfor en kiste eller liknende, og dermed ikke i kontakt med avdøde, slik at de uansett ikke ville være lett tilgjengelige i døden. Dersom en slik parallell allikevel skal brukes, synes det mest trolig å anta at hodet har ligget i nordvest, slik at sverdet har

ligget langs likets høyre side og nær høyre hånd, med odden pekende mot hodeenden, jf. Nalum og Kaupang. Øksen vil da ha ligget langs venstre side, med skaftet nær venstre hånd. På den annen side vil dette høyst sannsynlig bety at den døde i grav 8 har vært lagt ned motsett vei av de døde i grav 6 like ved. De to gravene er trolig ikke mer enn 50 år fra hverandre i tid, men det kan ha skjedd endringer i gravskikk på denne tiden, eller kan hende var det mulig med forskjellige plasseringer av liket i graven.

Figur 36: Billedmontasje: JRK og CCW tar ut sverd C58882/3: Først ble sverdet, fremdeles omgitt av jord, beskyttet med skumgummi (ø.v.), en planke ble holdt mot fremsiden mens jorden bak ble forsiktig løsnet (ø.v/m). Sverdet ble bikket over på planken (ø.m/h), deretter dekket med jord som ble fuktet (n.), og pakket inn i plastfolie (ø.h.), før hele preparatet ble lagt inn i gips (hhv. Cf34485_666, 671, 673, 682, 684).

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58882/1	Mynt av sølv. Fragment av en angelsaksisk penny, som Grueber og Keary 1893:PI XV, fig. 9, 10. Preget i Lewes, Chester, Lincoln eller London under Æthelred II (978-1016 e.Kr.). Stm.: 1,0 cm. Vekt: 0,077 g. Mnr. 150061.	F189A
C58882/2	Mynt av sølv. Trolig fragment av en tysk vikingtidsmynt. Muligens preget med en B, P eller R (?). Noe skjevt stemplet. Stm.: 0,7 cm. Vekt: 0,104 g. Mnr. 150060.	F185A

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58882/3	Tveegget sverd av jern, nærmest som Petersen 1919:fig. 138 type Æ, men en særegen variant med knapp og uten overhjalte. Sverdet skiller seg også fra Petersens type Æ-sverd ved at det har dekor både på knappen og underhjalte. Det har en stor likhet med C36640 både i form og dekor. Underhjalte krummer i lengderetningen slik at det nærmest danner en vid bueform, og hjaltets underkant bøyer mer nedover enn overkanten slik at yttersidene på hjaltene er utvidet. Hjaltenes ender er avrundet og tverrsnittet er smalt elliptisk. Midt på underhjaltes underkant er det en nedoverpekende flik. Dekoren på knappen og underhjalte består av geometriske figurer og etterligninger av runetegn. Dekoren er framstilt ved flathamrete gullstrimler/tråder som er kantlagt med flathamrete kobbertråder. Rundt figurene og tegnene er hjaltet og knappen belagt med tynne, flathamrede sølvstrimler/tråder. En innramning av dekorfeltet er laget av en dobbel kantlinje. Hver linje er tildannet av to tvinnete, flathamrete sølv- og kobbertråder. Hjaltets overside er ornamentert ved tynne flathamrete sølvtråder i et rutemønster. Metalltrådene er festet til underlaget ved at det underliggende jernet er meislet i et kryssmønster, og metalltrådene hamret fast i dette. Grepet, som er uvanlig kort, er belagt med to tvinnete og to rette sølvtråder i et regelbundet mønster. I hver ende av grepet finnes det flerdoblete, tvinnete sølvtråder. Sverdet har opprinnelig ligget i en treslire som trolig har vært trukket med lær. Mineraliserte rester av tresliren, samt mulige lærrester er fastkorrodert på sverdets klinge. Noen fragmenter fra klingens, samt treverk fra sliren foreligger løst. Klingens er avbrutt helt ytterst på odden. Bevart l.: 91,3 cm, hvorav klinge: 74,1 cm og hjalte: 17,2 cm. Klingens br. øverst ved tangen: 5,2 cm, ved midten: 4,5 cm og ved overgangen mot odden: 2,9 cm. Br. Underhjalte: 13,1 cm, l. grep: 6,4 cm.	F190
C58882/4	Våpenøks av jern av Petersen 1919:fig. 45, type M med en del av treskaftet bevart. Øksen har et tynt, sylinderformet beslag av messing øverst fra toppen av skaftet, gjennom skafthullet og et stykke ned på skaftet. Beslaget er festet med små nagler av messing rundt skaftet nederst og opp langs skaftet på baksiden av skafthullet, der det overlapper. Beslaget har vært innfelt i treskaftet slik at overgangen mellom beslaget og treskaftet er jevn nede på skaftet der beslaget slutter. Skafthullet er dråpeformet og denne formen fortsettes både i beslaget og i treskaftet nedenfor beslaget slik at skaftet har en kant foran. Øksen har et rektangulært parti bak skafthullflikene og flikene er relativt lange og spisse, og står nesten rett i forhold til hverandre. Halsen er slank og bladet er skarpt utsvinget både i over- og underkant. Eggen er skjev i forhold til skafthullpartiet. Et lite stykke fra eggen er det en tykk kant på tvers av bladet. Bladet er ellers ganske tynt. Det lå enkelte trerester på bladet nær eggen da øksen ble funnet, men disse er nå fjernet. Det er usikkert om disse stammet fra en slire eller fra kisten eller annet. Treverkets struktur gikk parallelt med eggen. Fragmenter av messingbeslaget, -naglens og treskaftet foreligger løst. L.: 20,7 cm (blad 16,2 cm), br. egg: 25,4 cm, br. innerst v. skafthullet: 3,0 cm, bladets t. midt på: 0,5 cm, ved den fortykkete kanten: 1,0 cm og innerst ved skafthullet: ca. 1,75 cm. Bevart l. treskaft: 14,9 cm, diam. skaft: 3,5 cm. L. beslag: 11,1 cm, t. beslag: 0,05 cm.	F191
C58882/5	To jernklumper. Mål: 3,6 x 2,8 x 2,1 cm (F153) og 2,0 x 1,3 x 1,0 cm (F209). Samlet vekt: 41,4 g.	F153, F209
C58882/6	Et nærmest tenformet fragment av jern, muligens med spor etter mineralisert tre. L.: 2,9 cm, diam.: 0,8 cm.	F192
C58882/7	Skår fra et kar av finkornet, grågult leirgods. L.: 2,6 cm, br.: 1,9 cm, t.: 0,7 cm.	F235
C58882/8	Fragmenter av organisk materiale. Samlet vekt: 0,3 g.	F185B

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58882/9	Forkullede fragmenter av tre, trolig fra kistebunnen. Samlet vekt: 5,3 g.	F189B
C58882/10	En relativt stor, rund klump, trolig av tjære fra bjørkenevner. Diam.: 4,0-4,2 cm. Vekt: 23,5 g.	F186
C58882/11	Brente bein. Fra menneske. Vekt: 0,05 g.	F210
C58882/12	Brente bein. Uidentifisert. Vekt: 0,05 g.	F234
C58882/13	Brente bein. Uidentifisert. Vekt: 0,05 g.	F188
C58882/14	Kullprøve, vekt: 1,7 g.	KP19
C58882/15	Kullprøve, vekt: 0,7 g. Tatt fra MP16.	KP128
C58882/16	Kullprøve, vekt: 0,2 g. Tatt fra MP21.	KP111
C58882/17	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP52.	KP109
C58882/18	Kullprøve, vekt: 0,3 g. Prøven ble vedartbestemt til 4 biter bjørk, 1 bit furu og 3 biter rogn/hegg. Prøven ble radiologisk datert på bjørk og rogn/hegg til 1010 ± 30 BP, kal. 1010-1030 e.Kr. (TRa-3791). Tatt fra MP53.	KP88
C58882/19	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP51.	KP120
C58882/20	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP54.	KP91
C58882/21	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP128 uttatt.	MP16
C58882/22	Makrofossilprøve, analysert ved Natur og kultur. Inneholdt kun litt trekull. Kullprøve KP111 uttatt.	MP21
C58882/23	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP109 uttatt.	MP52
C58882/24	Makrofossilprøve, analysert ved Natur og kultur. Inneholdt kun litt trekull og cenococcum. Kullprøve KP88 uttatt.	MP53
C58882/25	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP120 uttatt.	MP51
C58882/26	Makrofossilprøve, analysert ved Natur og kultur. Inneholdt kun litt trekull og cenococcum. Kullprøve KP91 uttatt.	MP54
C58882/27	Vedartprøve, analysert ved Moesgård Museum. Fragmentet lå langs sørøstsiden av kisten. Prøven ble bestemt til bark, sannsynligvis fra bjørk.	F183
C58882/28	Vedartprøve, analysert ved Moesgård museum. 8 trebiter fra tverrgående planke langs sørøst-siden av kisten. De ble bestemt til småfragmenter av uforkullet furu, hvis diameter ikke kunne avgjøres.	F187

Tabell 8: Funn og prøver fra grav 8.

3.4.4 DATERING

Øksen dateres av Petersen (1919:183) til sen vikingtid og middelalder, fra siste halvdel av 900-tallet og fremover. Sverdet av type Æ plasserer han på tusentallet. Dette samsvarer med den engelske pennyen, som ligger i overgangen 10.-11. århundre. En radiologisk datering av kullfragmenter funnet stolpehull S65 til 1010-1030 e.Kr. (1-sigmakalibrering) støtter også opp om disse dateringene. Trolig har graven blitt anlagt i perioden 1000-1050 e.Kr..

3.5 GRAV 9 – S2 (S44, S45) FLATMARKSGRAV MED STOLPEHULL

Grav 9 var en tilnærmet rektangulær flatmarksgrav, trolig for en mann (figur 6, 37-40). Graven var orientert vestnordvest-østsørøst, i flukt med grav 11 i øst, og parallelt med grav 10 i nord og grav 8 i sør. To stolpehull, S44 og S45, lå langs graven sørlige langside, i 20-40 cm avstand, og antas å være tilknyttet graven (figur 41). To store heller i overflaten kan stamme fra en ytre markering av graven (figur 39). Graven var 233 cm lang og 98 cm bred, og opptil 30 cm dyp. Den hadde rette sider og flat bunn. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven. På bakgrunn av mangelen på brente bein, antas det å ha vært en inhumasjon. Gravgodset gjør at graven kan defineres som en våpengrav.

Graven lå i svak helling nedover mot østsørøst. Graven fremstod som ujevn i plan, på grunn av et hakk i terrenget (trolig skapt i nyere tid), som skrådde gjennom graven. Dette har implikasjoner for dybdemål i graven – funnenes dybde er angitt ut fra opprinnelig dybde ved profilbenken. Reell dybde jf. overflaten vil derfor være 5-10 cm grunnere i deler av østlig halvdel, med størst forskjell ytterst mot nordøst.

3.5.1 FYLLSKIFTER

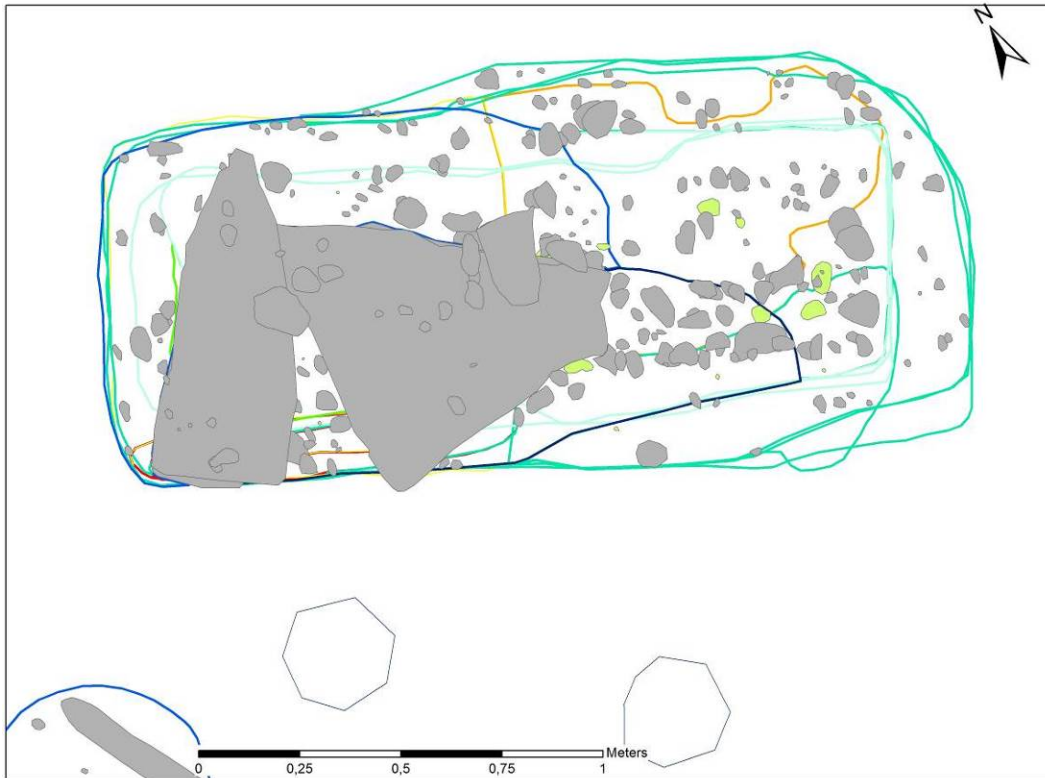
Lag	Innhold
1	Spettet grå til mørk grå sand med lyse beige flekker, noe grus og mye stein, noe humus, og relativt porøst
2	Spettet grå til gråbrun og beige sand med noe grus og stein og en del humus
3	Heterogent og svært spettet mørk grå til gråbrun og beige sand med en del grus og stein, en del humus og enkelte kullspetter.
4	Svært spettet grå-lysgråbrun-beige-rødbrun sand med noe grus og stein, noe humus, enkelte kullspetter
5	Svært spettet rødbrun og gråbrun sand med noe grus og humus
6	Svært spettet rødbrun-gul-beige-mørk gråbrun grov sand med noe grus og småstein, en del humus og enkelte kullspetter
7	Svært spettet beige, grå og mørk gråbrun grov sand med noe grus og småstein, og en del humus
8	Grå, lett humøs sand i en ca. 12 cm bred stripe langs gravens sørside, på ca. 17 cm dybde
9	Mørk gråbrun sand med noe grus, enkelte småstein, en del humus, litt kull (stolpehull S44 og S45; sistnevnte noe mer humøst)

Tabell 9: Fyllskifter i grav 9.

3.5.2 BESKRIVELSE

To store heller var delvis synlige i flaten etter avdekking (figur 38). Av praktiske grunner ble fyllet oppå hellene gravd vekk og hellene fjernet før den videre stratigrafiske gravningen i to deler på hver sin side av midtprofilet. Den vestlige hellen var tilnærmet triangulær, med en smal grunnflate på 25 cm, og to svakt buete langsider som møttes i en spiss, med høyde ca. 83 cm. Tykkelsen var ca. 6 cm. Den østlige hellen var firkantet, men hoveddelen hadde form av en rettvinklet trekant, med et knekt hjørne. Den hele kateten var ca. 80 cm, den knekte var ca. 70 cm, mens hypotenusen var bevart i ca. 93 cm. Tykkelsen var ca. 8 cm. Lag 1, med mye nevestor og mindre stein, dekket mye av den østlige hellen, og strakk seg et stykke østover langs sørsiden av graven. Lag 2 dekket deler av den vestlige hellen, og omkring nord og vestsiden av begge heller. Det var ikke mulig å rekonstruere steinhellenes opprinnelige plassering, og om de har stått eller ligget. Det blir antatt at de har stått og vært synlige ytre gravmarkører for graven. Slik de ble funnet liggende i graven, skulle den vestlige hellen ha kunnet stått enten på høykant i det

sørvestlige hjørnet, eller på langs i kanten av gravens vestside. Den østlige hellen kan synes å ha stått langs nordvestsiden av graven. Lag 1 og 2 tolkes således å være senere enn gravleggelsen, og å ha akkumulert eller blitt deponert etter at hellene falt. Det er mulig at graven har vært dekket eller kantet med ytterligere heller som har blitt fjernet, enten i fortiden, eller i nyere tid som følge av landbruksaktivitet.

Figur 37: Grav 9 med konstruksjonselementer. Stolpe S46 tilhørende grav 8 i nedre venstre hjørne, deretter stolpene S44 og S45.

Figur 38: Grav 9 med stolpehellene S45 (v) og S44 (h) i forkant etter opprensing (Cf34485_130 mot NNØ).

Figur 39: Grav 9 med de to store hellene fremrenset (Cf34485_156 mot NNØ).

Etter fjerning av hellene og opprensning til et forholdsvis jevnt nivå i plan (til ca. 10-15 cm dybde), kom det frem tydelige fyllskifter. Langs ytterkantene av nedgravningen lå lag 4. Laget var synlig i østdelen allerede ved første opprensning, mens det i vest hadde vært dekket av lag 1 og 2 og de to hellene. Lag 4 lå stedvis helt ned til bunnen, mens det andre steder gled over i lag 6 og 7 mot bunnen. Lag 3 skar lag 4, og tolkes som selve gravnedleggelsen, mens lag 4 trolig er fyll rundt en indre «beholder». Profilsnittet viser at lag 3 skrår inn mot bunnen, slik at laget opptrer i drøyt 60 cm bredde i toppen, mens det kun er ca. 35 cm bredt i bunnen. I nordvest ligger en lengre lomme med lag 5 delvis over lag 3. Laget liknet for så vidt lag 3, men syntes å være iblandet mer sand. Lag 3, og kanskje lag 5, tolkes å representere den opprinnelige gravleggelsen, og/eller en kollaps av denne. Det ble ikke funnet spor av treverk i graven, og formen på nedgravningen av lag 3, som smalner mot bunnen, synes å tyde på at det ikke var noen kiste eller annen trekonstruksjon i bunnen. Derimot ble det funnet små fragmenter som ble tolket som mineralisert tekstil. Det er mulig at avdøde ble svøpt i klede før nedleggelsen, slik at disse lagene reflekterer dette. Lag 6 og 7 dekket nesten hele bunnen i graven. Lagene var vanskelige å skille, og kan være varianter av samme fyll (figur 42). Fortolkningsmessig skal de trolig regnes i samme kategori som lag 4, altså som fyll i nedgravningen, kanskje innrasinger i gravleggingsprosessen, men ikke selve gravleggingen.

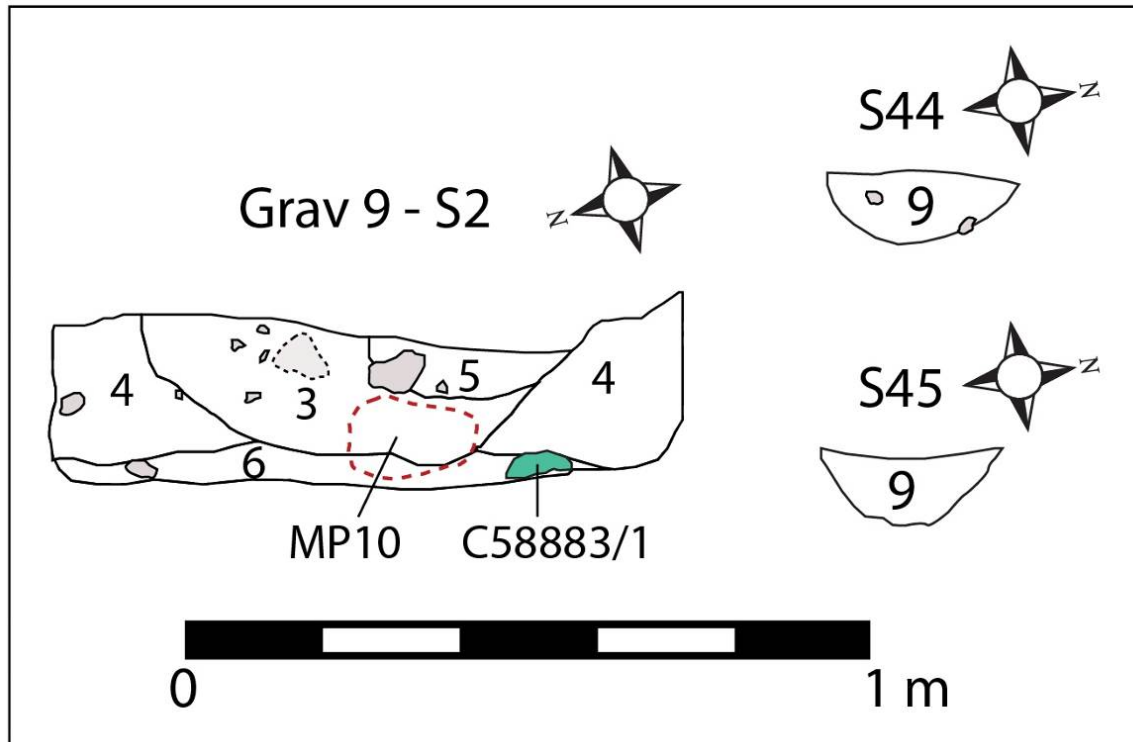
I tillegg til de to store hellene, kan graven også ha hatt ytterligere ytre gravmarkører i de to stolpehullene S44 og S45 langs gravens sørøstside (figur 41-42). Stolpehullene var tilnærmet runde, og målte hhv. 26 x 23 cm i plan og 30 x 29 cm i plan, begge var 10 cm dype, med rundete sider og bunn. Det var ikke spor etter stolpeavtrykk i stolpehullene. Fyllet i begge stolpehull bestod av grov mørk gråbrun sand med noe grus og en del humus. Det er imidlertid uklart hva slags konstruksjon stolpehullene har vært del av, og det er også mulig at de bør regnes som del av grav 8, eller at de er eldre eller yngre enn gravfeltet.

Figur 40: Grav 9 gravd til bunnen, før uttak av metallfunn i preparat (Cf34485_271 mot ØSØ).

Figur 41: Stolpehull S45 (h) og S44 (v) i plan og profil (Cf34485_135, _133, _322, _264, alle mot VNV).

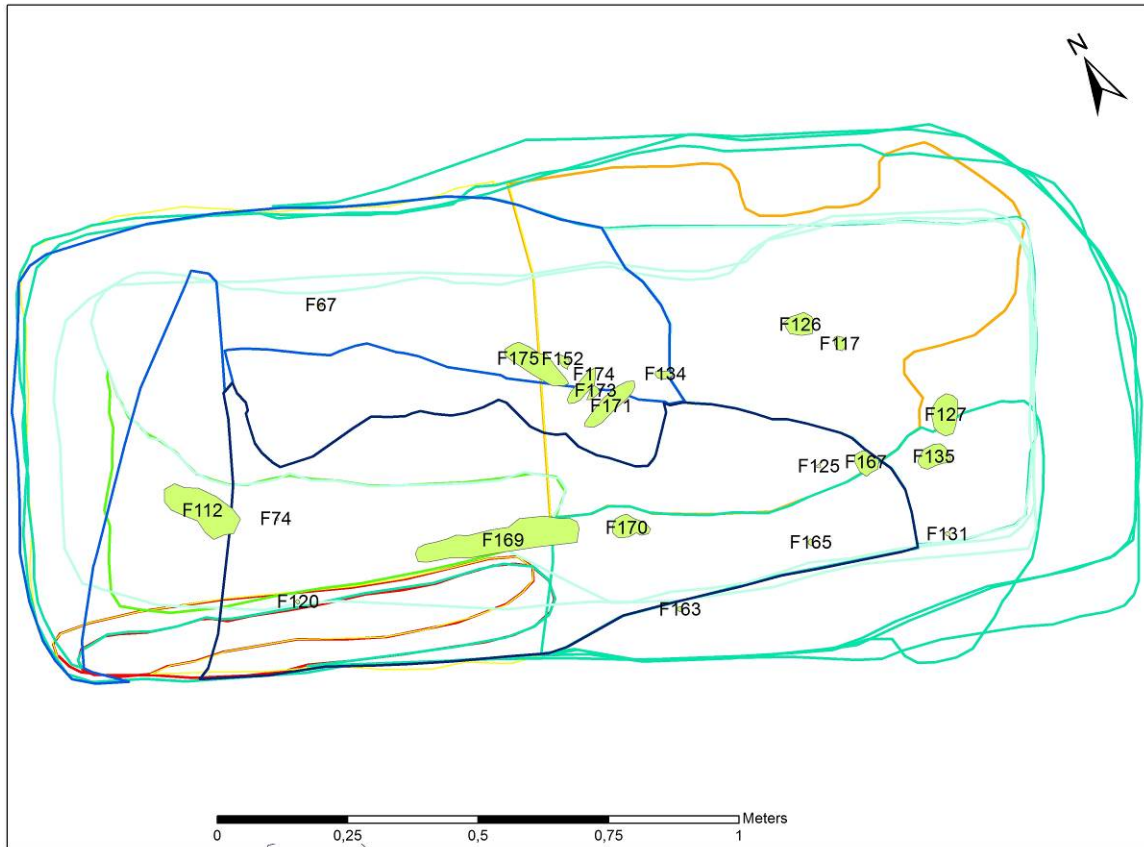
Figur 42: Grav 9 og de to trolig tilhørende stolpehullene i profil, med funn og prøver avmerket.

3.5.3 GJENSTANDSFUNN

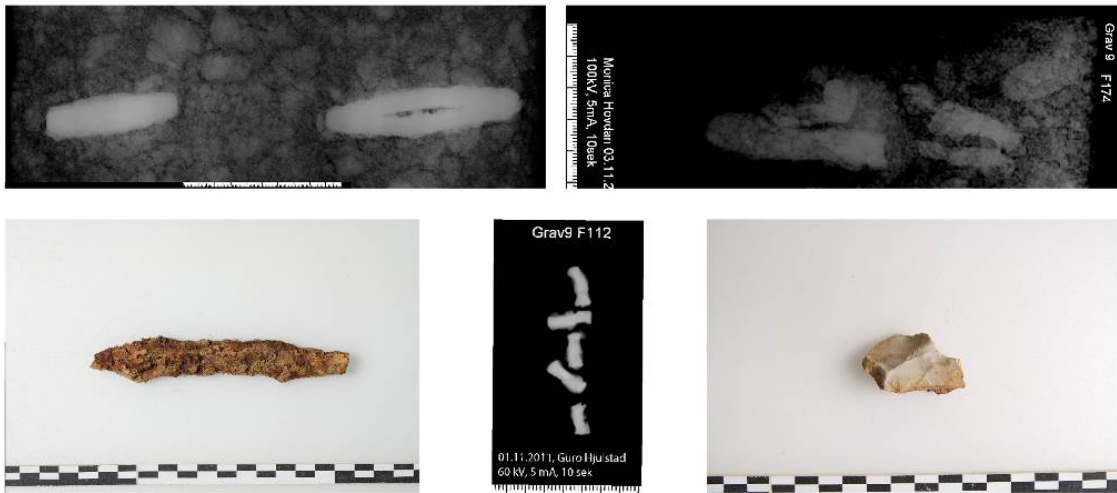
Langs kistens sørlige langside ble det omtrent midt i graven funnet under- og overhjalte av et sverd av Petersen type Q (C58883/1). Hjaltene syntes ikke å være *in situ*, da de lå sidelengs etter hverandre. Videre lå en kniv i to fragmenter i midten av graven (C58883/2), ved siden av et ildstål (C58883/3) og en ildflint (C58883/10). I gravens sørvestlige hjørne lå fem kamnagler (C58883/5), men på et langt høyere nivå enn de fleste andre funnene, kun 1-2 cm under den vestlige hellen. Videre ble det funnet en ikke-identifiserte jernfragmenter, hvorav noen med mineraliserte tekstilerester (C58883/4, 7-8) og en nagle (C58883/6), det meste i østlig halvdel av graven. Mesteparten av de gjenkjennelige objektene lå altså i midten av graven, med unntak av kamnaglene som lå i sørvest (tabell 10, figur 43). I sørøst var bevaringsgraden lav. Et utvalg av funnene er illustrert på figur 44.

Det ble gjort enkelte funn av brent bein (C58883/11) i lag 1, lag 2 og lag 4, men ettersom de ble bestemt til pattedyr (Prata 2012), og kun opptrådte i små mengder i lag som ikke tilhører selve gravleggingen, tolkes de å være forstyrrelser, som trolig har havnet i lagene ved andre prosesser. Et fragment slagge (C58883/10) i sørvest skal trolig også anses som en slik forstyrrelse. Det fremkom ingen rester av liket, men sverdet kan tyde på at det var en mannsgrav. De øvrige objektene synes ikke kjønnsbestemmende.

Det er ikke mulig å avgjøre den dødes plassering ut i fra gravgodset. Sverdfragmentene, kniv, ildstål og ildflint lå alle omtrent midt i graven, mens kamnaglene lå i sørvest.

Figur 43: Grav 9 med funnumre.

Figur 44: Et utvalg av funn fra grav 9 (C58883): Over- og underhjalt (/1), ildstål (/3), kniv (2), kamnagler (/5), ildflint (/10).

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58883/1	Sverd av jern, trolig som Petersen 1919:fig. 110, type Q. Kun over- og underhjalte av sverdet er bevart. Hjalte har et buttovalt tverrsnitt, og overhjaltes øverste kant vender svakt oppover, mens underhjaltes nederste kant vender svakt nedover. Overhjalte er avbrutt ytterst på den ene siden. L. underhjalte: 11,9 cm, br. Underhjalte i midten: 2,3 cm, ytterst ved siden. 1,9 cm. Bevart l. overhjalte: 8,3 cm.	F169
C58883/2	Kniv av jern, trolig nærmest som Petersen 1951:fig. 107, men odden og tangen er avbrutt. Overflaten er svært korrodert. Mulige rester av mineralisert bein, muligens fra et beinskaff, foreligger løst. Bevart l.: 13,1 cm, hvorav 10,5 cm er blad. Bladets stb. 2,2 cm. Ryggens t. 1,0 cm.	F171
C58883/3	Ildstål som R.426. Stålet er svært korrodert og foreligger i flere små deler, men formen avtegnes tydelig på røntgenfoto. L. største del: 5,7 cm.	F174
C58883/4	Ukjent redskap av jern: Del av en tange med rektangulært tverrsnitt med fastkorroderte rester av mineralisert tre. L.: 4,7 cm, tvm: 0,6 x 1,0 cm	F134
C58883/5	5 nagler av jern, trolig til en sammensatt kam av gevir. Den ene naglen foreligger i flere biter. Mål best bevarte nagle: L.: 1,2 cm, diam. naglestift: 0,5 cm.	F112
C58883/6	Nagle av jern med rundt, trolig hvelvet hode og en tilnærmet kvadratisk ro/nagleplate. Naglen foreligger i tre deler. Diam. hode: 1,2 cm, l. del med nagleplate: 2,9 cm, diam. stilk: 0,9 cm. Tvm. nagleplate: 1,3 x 1,3 cm.	F152
C58883/7	Diverse flate jernfragmenter, flere med fastkorrodert mineralisert tre på én side. Stm.: 2,2 x 1,8 cm. T.: ca. 0,2-0,4 cm. Samlet vekt: 7,8 g.	F125, F127, F131, F135, F170
C58883/8	Diverse klumper og fragmenter av jern med fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Stm.: 2,8 x 1,8, 1,1 cm. Samlet vekt: 11,6 g.	F117, 165, 167
C58883/9	En slagglump. Mål: 3,0 x 2,0, 1,2 cm. Vekt: 8,4 g.	F120
C58883/10	Ildflint. Mål: 4,3 x 2,9 x 1,5 cm.	F173
C58883/11	Brente bein. Fra pattedyr og uidentifiserte fragment. Vekt: 0,25 g.	F74, F67, F163
C58883/12	Kullprøve, vekt: 0,2 g. Tatt fra MP10.	KP125
C58883/13	Kullprøve, vekt: 0,2 g. Tatt fra MP12.	KP126
C58883/14	Kullprøve, vekt: 0,2 g. Tatt fra MP11.	KP115
C58883/15	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP125 uttatt.	MP10
C58883/16	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP126 uttatt.	MP12
C58883/17	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP115 uttatt.	MP11

Tabell 10: Funn og prøver fra grav 9.

3.5.4 DATERING

Gravens datering anslås på bakgrunn av sverdhalte til å være fra 900-tallet eller første halvdel av 1000-tallet (Petersen 1919:139, 182-183).

3.6 GRAV 10 – S1 FLATMARKSGRAV

Grav 10 var en flatmarksgrav, orientert omtrent vestnordvest-østsørøst, og kan ha tilhørt en mann (figur 6, 45-47). Graven var tilnærmet rektangulær med rundete hjørner, og med en noe buet østlig kortside. Graven målte 190 x 97 cm i plan, og var inntil 20 cm dyp. Graven hadde skrå sider og tilnærmet flat bunn. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

3.6.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Gulbrun siltig sand iblandet litt humus, og noe småstein og grus
2	Mørk gråbrun siltig sand med en del humus, litt kull, noe grus og småstein
3	Brungrå sandig silt, med noe humus og litt grus, og virker finere enn lagene over
4	Lys brun sandig silt med noe humus, grus og småstein
5	Mørk brun sandig silt, en god del humus, noe grus og en god del småstein
6	Grågul sand med noe humus og småstein
7	Tykk mørk brun silt med en god del humus og noe grus

Tabell 11: Fyllskifter i grav 10.

3.6.2 BESKRIVELSE

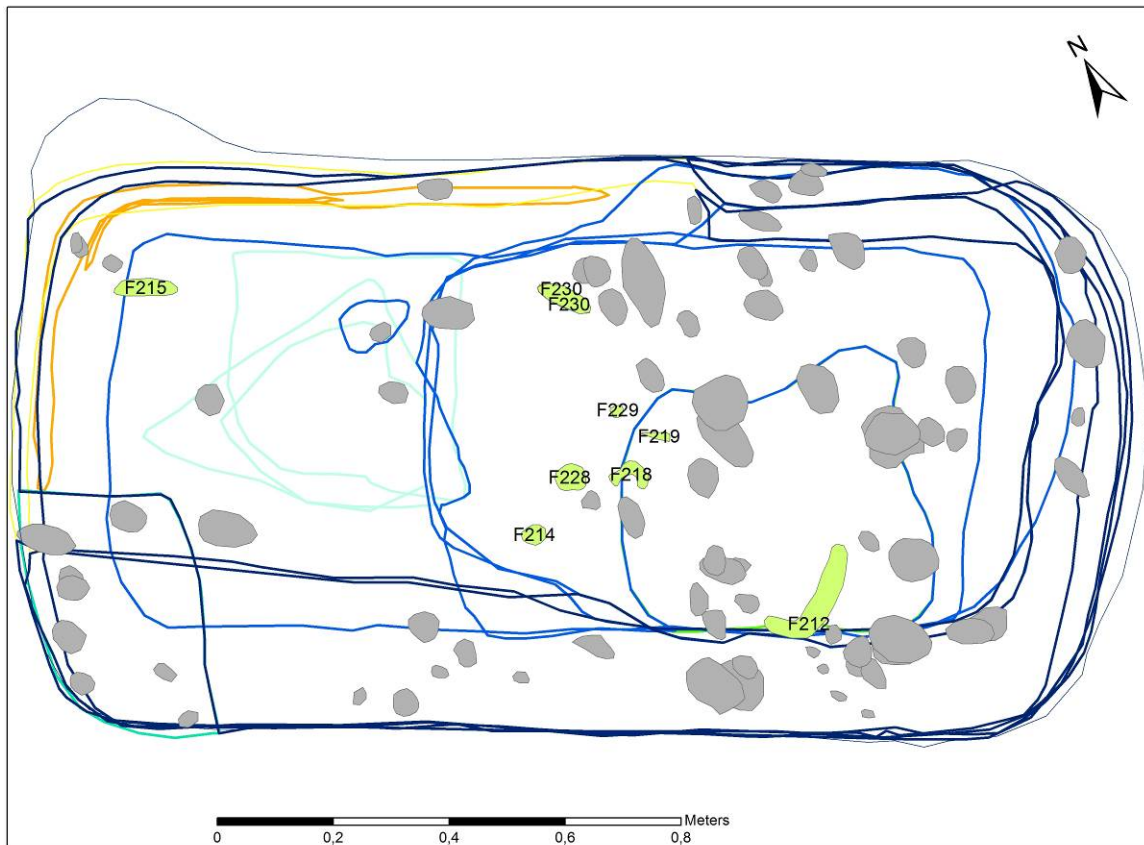
I plan er det et tydelig skille mellom nedgravning og undergrunn, og mellom fyllet i nedgravningen (1) og i selve gravleggingen (2). Lag 3 er en lomme som dukker opp i lag 2, ca. 1-2 cm under overflaten. Lag 7 var så vidt synlig i overflaten, men kom tydeligere frem på ca. 5 cm dybde. Laget er svært humøst, og kan kanskje være rester etter en kiste eller liknende konstruksjon i tre. Etter 5 cm ned dukker det opp flere lag. Lag 5 synes å dekke deler av lag 2 sørøst for profilbenken. På ca. 10 cm kom lag 6 frem i vestlig del, selv om lag 1 fremdeles ligger langs sørsiden. Lag 2, 3 og 7 forsvant i vestdelen. I bunnen dukket det opp uregelmessige brune striper, som trolig er gamle røtter. Utbredelsen samsvarer ikke med lag 7 over.

Figur 45: Grav 10 etter opprensing (Cf34485_270 mot SSV).

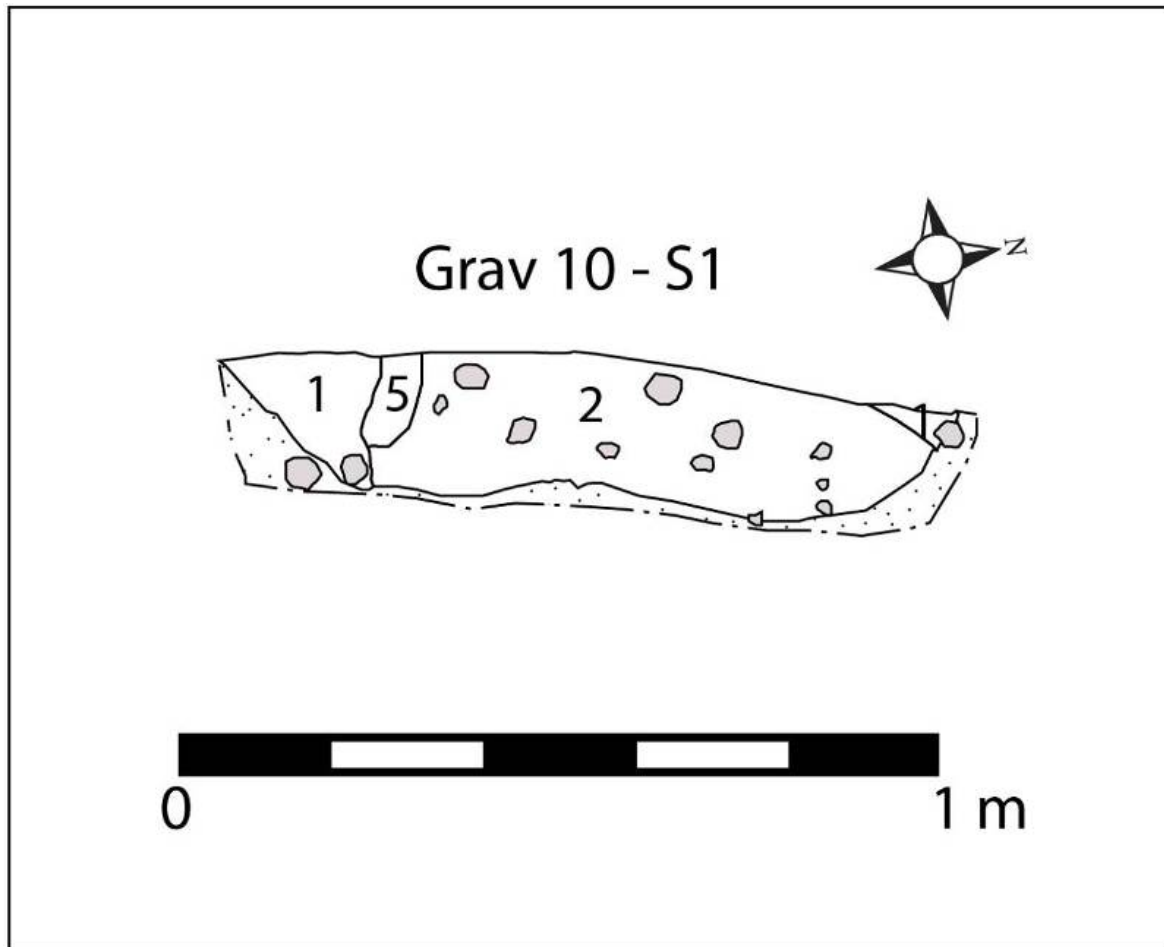

Figur 46: Grav 10, lag 2 og lag 6 i bunnen, før uttak av gjenstandsfunn (Cf34485_386 mot SSV).

Figur 47: Grav 10 med funnumre.

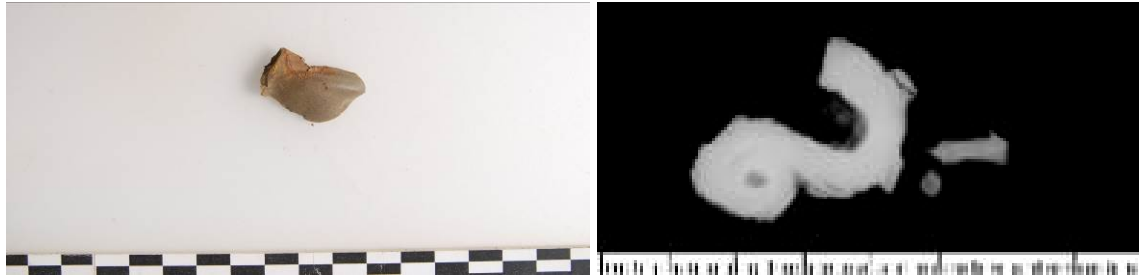
I profilet synes selve nedgravningen (lag 1) å ha skrå til lett buete sider, som glir over i en flat bunn (figur 48). Lag 2 skar ned i lag 1, og hadde rett side i sør, mens nordsiden fulgte den svake buen til lag 1. Lag 5 opptrer her som en lomme øverst i lag 2. Lag 6 er ikke synlig i profilet, men skal trolig tolkes sammen med lag 1, som innrasing og fyll rundt selve gravnedleggelsen, primært i form av lag 2 og 5, men trolig også lag 3, kanskje lag 4. Lag 3 og 4 er i midlertid ikke funnførende. På 15 cm dybde dukker det opp mulig forråtnet trevirke i nordvestdelen av graven, samt i profilbenken. Dette kan være del av en kiste, eller kanskje heller en plattform, tatt i betraktning at sidene på graven var buete på nordsiden.

Figur 48: Grav 10, profil.

3.6.3 GJENSTANDSFUNN

Funnene begrenset seg til en kniv (C58884/1) som lå i nordlig del av profilet, en sigd (C58884/2) i sørøstlig del av graven, en tange med skaft (C58884/3) omtrent midt i graven, ved siden av et meget fragmentert ildstål (C58884/4), og ca. 15 cm vest for dette, en ildflint (C58884/7) (tabell 12; gjenstandenes plassering i graven, se figur 47; flint, ildstål og mulig kamnagle er illustrert på figur 49). Kamnagler lå spredt i samme område (C58884/5). Videre fremkom udefinerte jernfragment (C58884/6).

Figur 49: Et utvalg av funn fra grav 10 (C58884): Ildflint (7), röntgenbilde av ildstålfragment (4); mulig kannagle (5).

Gjenstandsfunnene gir få indikasjoner på hvordan avdøde ble lagt i graven. De fleste funnene kom fra midtre del av graven, og var typiske gjenstander den døde kunne ha hatt på kroppen. Unntaket var sigden, som lå i sørøst. Likeledes er funnene tvetydige med hensyn til avdødes kjønn, men de synes å kunne være noe vanligere med menn enn kvinner.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58884/1	Kniv av jern, nærmest som Petersen 1951:fig. 107 med bevarte rester av treskaft. Spissen/odden og skaftet er avbrukket. Bevart l.: 12,7 cm, hvorav blad.: 6,7 cm, br. blad: 1,9 cm.	F230
C58884/2	Sigdblād av jern, muligens nærmest som Petersen 1951:fig. 87, men avbrukket i begge ender. Overflaten er svært korrodert. Bevart l: 16,3 cm, br. blad: 2,7 cm.	F212
C58884/3	Ukjent redskap av jern: Del av en flat tange av jern med mineraliserte trerester. Bevart l.: 4,6 cm, stbr.: 0,9 cm, t.: 0,5 cm.	F219
C58884/4	En liten del av et ildstål, trolig av type R.426. Kun en del av den ene oppbøyde tenen, samt noen få jernfragmenter gjenstår. Svært korrodert. Bevart l.: 2,6 cm, h.: 2,2 cm.	F218A
C58884/5	Fragmenter og deler av jernnagle, trolig til en sammensatt kam av bein/gevir. Mål på den best bevarte naglen: L.: 1,4 cm, diam. naglestift: 0,4 cm.	F211, F213B, F218B, F229
C58884/6	Fragmenter av forvitret jern og mineralisert organisk materiale (tre?). Samlet vekt: 29,6 g.	F213A, F232
C58884/7	Ildflint. Mål: 3,0 x 1,6 x 0,4 cm.	F214
C58884/8	3 klumper av tre. Samlet vekt: 3,7 g.	F215

Tabell 12: Funn og prøver fra grav 10.

3.6.4 DATERING

Gjenstandsfunnene gir ingen god datering av graven, men Jan Petersen (1951:196) påpeker at langt de fleste daterte eksemplarene av denne knivtypen er fra sen vikingtid, 900-tall og tidlig 1000-tall. Verket ildstål, sigd eller kannagler synes å være daterbare utover jernalder.

3.7 GRAV 11 – S4 FLATMARKSGRAV

Grav 11 var en flatmarksgrav, trolig for en mann, orientert omtrent nordnordvest-sørsørøst (figur 50-51). Graven var noe ujevnt rektangulær, der østenden hadde en avrundet form, trolig som følge av erosjon. Graven var ca. 240 cm lang og 126 cm bred, og opptil 33 cm dyp. Den hadde lett buet bunn og steile til buete sider. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven. Mangelen på brente bein antyder at det dreier seg om en inhumasjon. Gravgodset er dårlig bevart, men antyder at graven kan ha vært en våpengrav.

3.7.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Mørk brungrå og lys beige sand med noe grus og en del småstein, enkelte kullspetter og en del humus
2	Lys gråbrun sand med grus, noe småstein og kullspetter
3	Lys grålig gulbrun sand, med litt humus, noe grus og småstein; vanskelig å skille fra undergrunnen
4	Mørk brungrå siltig sand med en del kull, mye humus og en del småstein
5	Lys beige og gråbrun siltig sand med litt humus og enkelte småstein
6	Liknet en del på lag 1, men hadde ulik konsistens; spettet mørk brungrå og beige sandig silt, mye humus og en del kullspetter; kompakt, og med en del steiner i utkanten av laget
7	Rødbrun grov sand med grus og noe småstein, litt humus, og var til dels vanskelig å skille fra undergrunnen
8	Mørk gråbrun silt med noe kullspetter
9	Grå-brun-rød sand med noe grus, men skal trolig tolkes som variant av lag 7, ikke et separat fyllskifte
10	Mørk organisk stripe i lag 1, sand med mye humus
11	Forkullet stokk i lag 2
12	Mørk stripe med sterkt humøs sand i lag 1

Tabell 13: Fyllskifter i grav 11.

3.7.2 BESKRIVELSE

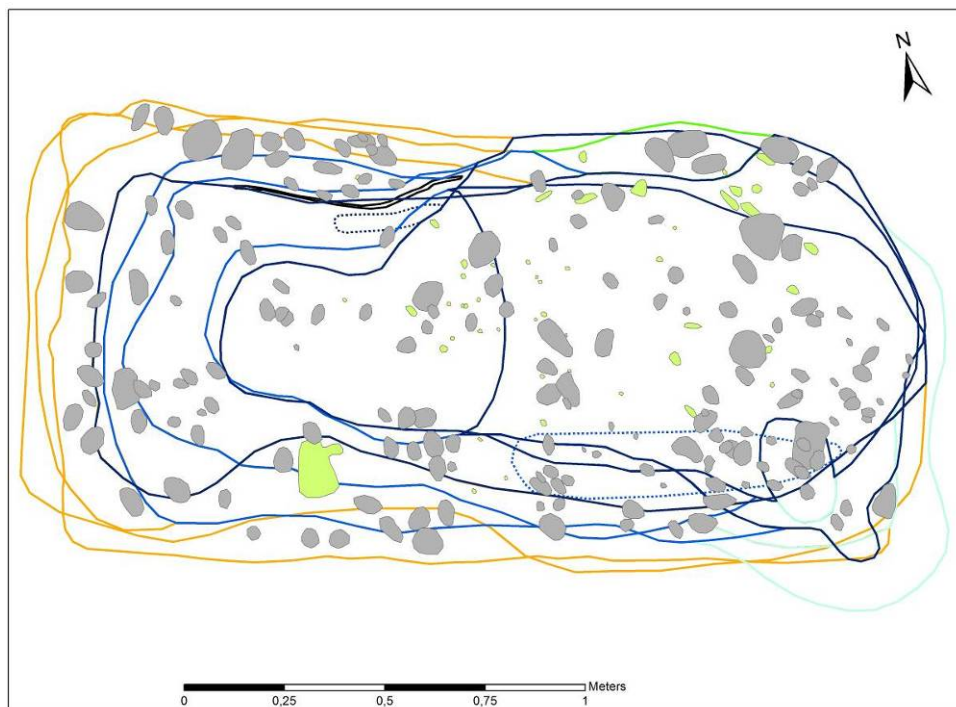
Lag 7, og muligens lag 2 og lag 3 og lag 5, tolkes som nedgravningsfyllet, som var mindre humøst enn lagene som markerte selve gravnedleggelsen, primært lag 1, som ble funnet i hele graven. Fyllet hadde en tilnærmet rektangulær form, men var i likhet med graven i sin helhet noe avrundet i øst (figur 52). Lag 4 ble skilt ut fra lag 1 ettersom det hadde en forholdsvis tydelig avgrensning i plan, og ble antatt å kunne være et stolpehull. Det hadde imidlertid ingen utstrekning i profil, og tolkes derfor som en variasjon av lag 1, med mer kull og humus enn resten av laget. Lag 6 opptrådte i vestlig del av strukturen, og var en noe mørkere og mer humøs variant av lag 1. De to kunne ikke skilles i profilbenken, men syntes forskjellige i plan. Lag 8 og lag 9 ble skilt ut som egne lag i plan, da de lå i hhv. sørvestlig og nordvestlig hjørne av graven og var noe mørkere enn lag 7 (figur 53). De ble antatt å kunne være stolpehull, men ved formgravning viste de seg å være svært grunne, og de ble derfor omtolket til å være varianter av lag 7.

Lag 10 ble observert fra ca. 5-12 cm ned, i skillet mellom lag 7 og lag 2 langs vestlig halvdel av den nordlige langsiden. Det er mulig at laget kan stamme fra en indre konstruksjon, men denne er i så fall særdeles dårlig bevart. Lag 12, som ligger under lag 2/7, men over nederste del av lag 1, langs sørlig langsiden, kan også kanskje tolkes i retning av en konstruksjon, men også dette vil i så fall være svært ødelagt. Laget er opptil 20 cm bredt og synlig på ca. 15 cm dyp. Dersom det er rester av en konstruksjon, tyder

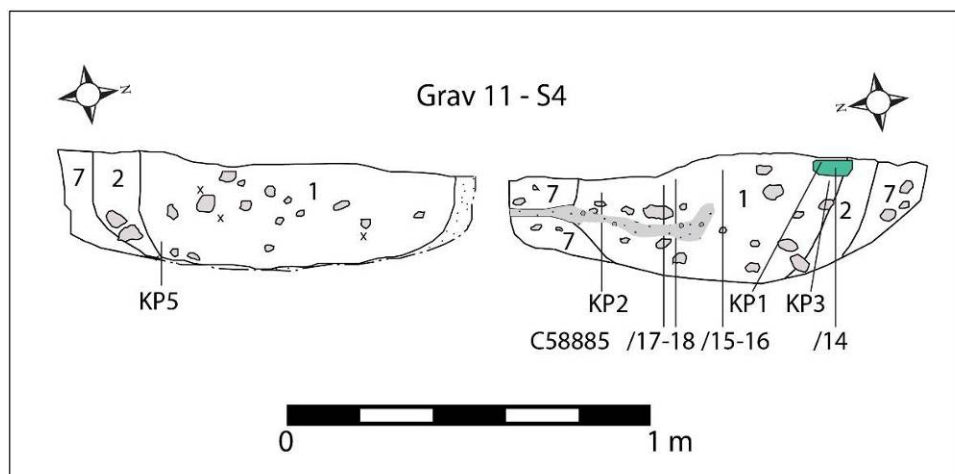
bredden på at en eventuell kiste eller liknende har smuldret fullstendig opp og blandet seg med fyllet omkring. Graven hadde ingen trekk som tydet på en ytre markering.

Figur 50: Grav 11 etter opprensing (Cf34485_051 mot SSV)

Figur 51: Grav 11 med konstruksjonselementer.

Figur 52: Grav 11, profiler, med funn og prøver avmerket.

Figur 53: Grav 11, funnførende lag, med de to mulige stolpehullene i forkant (Cf34485_193 mot ØSØ).

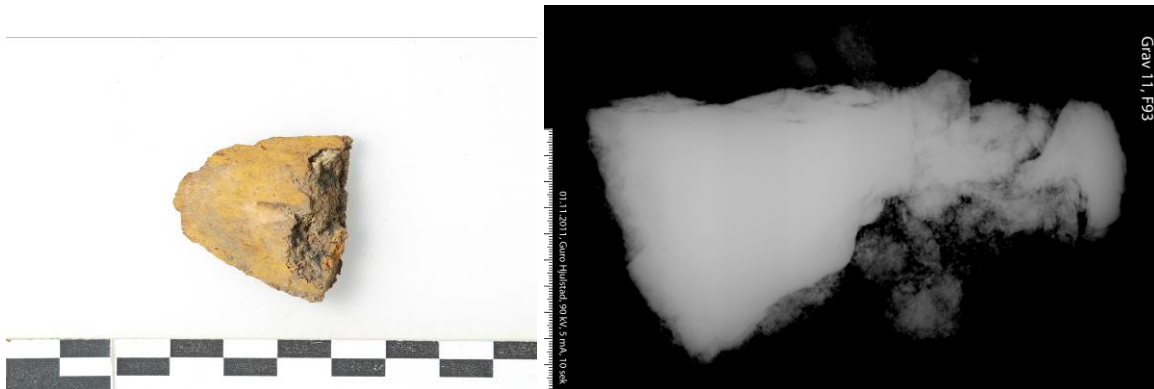
3.7.3 GJENSTANDSFUNN

Det var få hele gjenstander i graven, men rikelig med fragmenter, særlig i jern (tabell 14, figur 52, 55.). De fleste funnene fremkom i lag 1, altså selve gravnedleggelsen, men enkelte funn, hvorav noen forholdsvis viktige, ble funnet i lag 7, nedgravningsfyllet. De forholdsvis hele gjenstandene syntes å ligge i bunnen av graven, mens det lå fragmenter av jern og mineralisert treverk i alle dybder.

En bladspiss (C58885/2; figur 54), muligens spissen av en sverd kling, ble funnet i lag 1 i østlig halvdel av graven, ca. 8 cm fra toppen, nær flere fragmenter av jern og mineralisert treverk. En mulig tange med tre rester fra grepet (C58885/3), kanskje fra et sverd, ble derimot funnet i vestlig halvdel, på 17 cm dybde. Det er mulig at spissen og tangen stammer fra samme gjenstand, og det er i så fall påfallende at de ligger så langt fra hverandre, og at det ikke finnes andre sikre fragmenter fra samme gjenstand, selv om det ble tatt inn et titalls flakete jernfragmenter (C58885/15) i omtrent samme område. En øks (C58885/1; figur 54), trolig som Petersen type E eller F, ble funnet langs sørlig langside, og i lag 7, altså nedgravningsfyllet. Øksen lå tilnærmet på bunnen av graven, med selve øksehodet i vest, og bladet vendt mot sør, mens skaftet har ligget mot øst. En mulig tange (C58885/5) med tre og omvikling, kanskje del av en pilspiss, ble funnet i sørlig del av profilbenken, om lag 45 cm øst for øksen, og i lag 7.

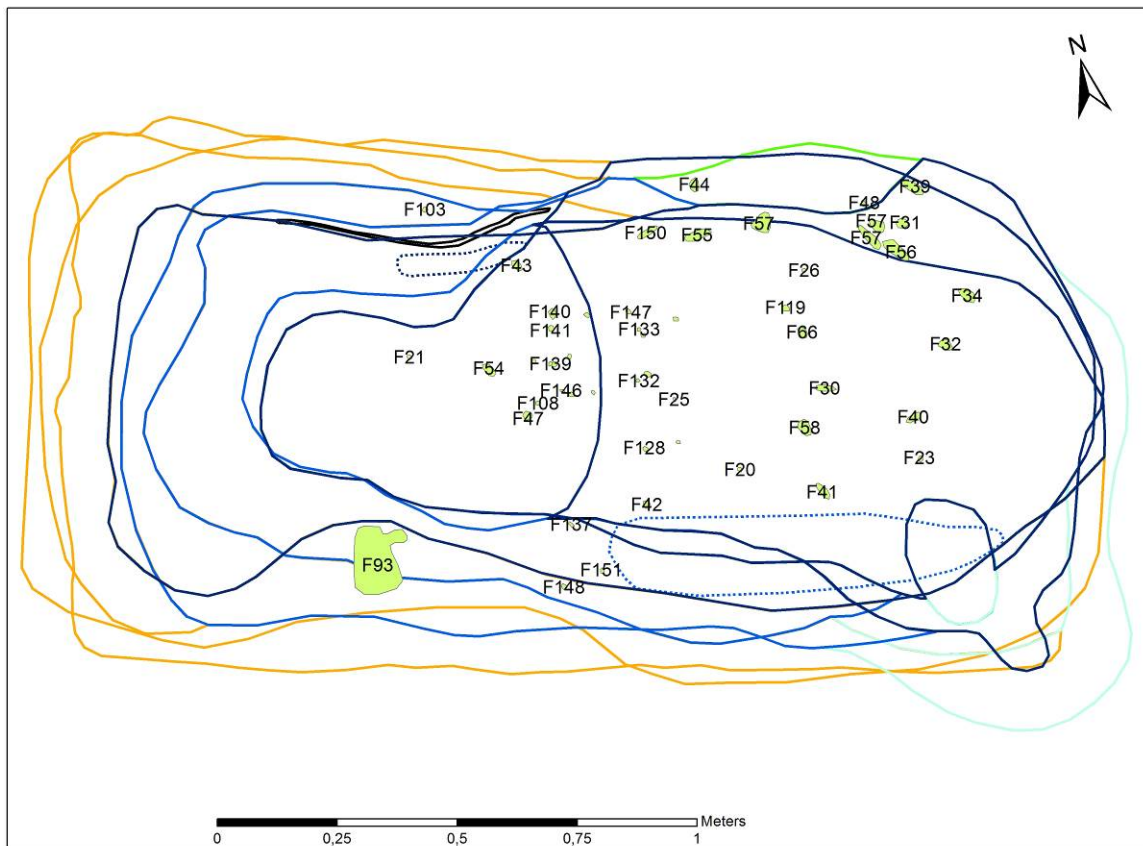
Det ble tatt inn fire nagler (C58885/11-14) og flere avlange gjenstander (C58885/6, 8-10), hvorav en kan være en tangespiss, spredt langs nordlig, sørlig og østlig del av graven, i lag 1 og 7. To naglene fra lag 7 lå tett på fyllskiftet mot lag 1, og kan således hypotetisk stamme fra en eventuell trekonstruksjon eller kiste. De øvrige ligger derimot godt inne i fyllet, og det synes mindre sannsynlig at disse stammer fra en kiste eller

likende. En rekke ubestemmelige jernfragmenter ble også tatt inn, noen med fastkorroderte rester av tre og tekstil eller bein (C58885/16).

Figur 54: Et utvalg av funn fra grav 11 (C58885): Bladspiss (/2), røntgenbilde av øks (/1).

To fragmenter mineralisert tekstil (C58885/17) ble funnet i lag 1, den ene fra profilbenken, den andre fra sørøstlig del av graven. (samme type??). Videre ble det samlet inn et titalls små fragmenter av treverk (C58885/18), særlig fra profilbenken og noe østover fra denne. Trebitene fremkom imidlertid i varierende dybde, og det er således ikke mulig å knytte dem direkte til f.eks. en plattform eller kistebunn.

Figur 55: Grav 11 med funnumre.

Det var ikke mulig å avgjøre hvordan avdøde var lagt ned i graven, da øksen var det eneste funnet i god kontekst. Dersom vurderingen av plassering i grav 8 stemmer, vil det bety at øksen var i fotenden, og at skaftet fortsatte oppover mot beina. I grav 11 så øksen ut til å ligge mot nordvest, mens skaftet fortsatte mot sørøst. Det vil kunne bety at hodet i grav 11 lå i sørøstenden, og at økseskaftet har ligget ved venstre hånd, men dette er svært spekulativt.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58885/1	Øks av jern, trolig nærmest som Petersen 1919:fig. 34 eller 37, type E eller F, men øksen er svært ødelagt av korrosjon, så typebestemmelsen er noe usikker. I skafthullet finnes mineraliserte rester av treskaftet. Øksens overflate er svært korrodert. Bladet har bruddskader langs over- og nederkanten, og alle skafthullflikene er helt eller delvis avbrutt. Overflaten har fastkorroderte rester av organisk materiale; tre (?) og tekstil. Fragmenter av jern og mineralisert tre foreligger separat. L. 152,9 cm, hvorav blad 11,0 cm, br. egg: 10,3 cm, br. innerst ved skafthullet: 3,9 cm, bladets t. nærmest skafthullet: 1,4 cm.	F93
C58885/2	En bladspiss av jern, muligens spissen fra en sverdsklinge. Overflaten har fastkorroderte, mineraliserte trerester. L.: 3,2 cm, br.: 3,1 cm, t.: 1,1 cm.	F32
C58885/3	En avlang gjenstand av jern og tre med tilnærmet rektangulært tverrsnitt, muligens del av en tange med trerester fra håndtak/grep. L.: 5,6 cm, tvn.: 2,3 x 1,3 cm.	F75
C58885/4	Avlang jerngjenstand med tilnærmet rektangulært tverrsnitt og avsmalnende mot én ende. Mulig del av en tangespiss? L.: 3,2 cm, tvn.: 1,0 x 0,5 cm.	F41
C58885/5	Avlang gjenstand av jern og tre med tilnærmet rundt tverrsnitt, avsmalnende mot én ende. Kjerne av jern og tre- og organisk materiale rundt. Mulig del av tange/skaft til pilspiss? Spor etter mulig omvikling. L.: 4,5 cm, st. diam.: 1,3 cm.	F151
C58885/6	Avlang gjenstand av jern med ujevnt, rundet tverrsnitt og ujevn overflate. Mulig del av tange? L.: 5,4 cm, tvn.: 1,3 x 0,7 cm.	F132
C58885/7	Avlang, halvørformet gjenstand av jern, samt et tilnærmet flatt jernfragment med fastkorroderte, mineraliserte tre- og bein(?)rester. Mål halvørformet gjenstand: L.: 3,3 cm, diam.: 1,1 cm. Stm. fragment: 2,3 cm, t. fragment: 0,5 cm.	F128
C58885/8	Avlang gjenstand av jern med ujevnt rundet tverrsnitt, avsmalnende mot én ende som ender i en spiss. Mulig tangespiss? Overflaten har enkelte spor etter mineraliserte tre- og tekstil(?)rester. L.: 4,6 cm, tvn.: 1,1 x 0,8 cm.	F66
C58885/9	Avlang gjenstand av jern med ujevnt, rundet tverrsnitt og ujevn overflate. Spor etter tekstilavtrykk og organisk materiale på overflaten. Mulig del av tange? L.: 5,4 cm, tvn.: 1,2 x 0,9 cm.	F39
C58885/10	Avlang gjenstand av jern med ujevnt, rundet tverrsnitt og ujevn overflate. Mulige spor etter tekstilavtrykk på overflaten. Mulig del av tange? L.: 3,5 cm, tvn.: 1,3 x 1,3 cm.	F55
C58885/11	Jernnagle med flatt, rundt hode og rund stilk som er lett bøyd i spissen. Diam. hode: 1,0 cm, diam. stilk (øverst): 0,7 cm. L.: 4,2 cm.	F23
C58885/12	Jernnagle med rundt, lett hvelvet hode. Naglen har fastkorroderte, mineraliserte rester av organisk materiale (tre og tekstil?). Diam. hode: 1,7 cm, diam. stilk (øverst): 0,6 cm. L.: 3,0 cm.	F103

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58885/13	Jernnagle med flatt, rundt hode. Stilken har fastkorroderte, mineraliserte rester av organisk materiale (tre og tekstil?). Diam. hode: 1,3 cm, 0,6 cm. L.: 4,3 cm.	F150
C58885/14	Jernnagle med flatt, tilnærmet rombisk hode og rund stilk. Naglen har fastkorroderte, mineraliserte rester av organisk materiale. Stilken er avbrutt. Tvm. hode: 1,2 x 1,1 cm, diam. stilk (øverst): 0,5 cm. Bevart l.: 2,1 cm.	F137
C58885/15	Diverse større, flakformete jernfragmenter som muligens stammer fra én gjenstand da de er funnet innen et avgrenset område av graven. Flere av fragmentene har fastkorroderte, mineraliserte trerester. Mål største fragment: 6,4 x 4,0 x 1,6 cm. Samlet vekt: 169,0 g.	F26, F34, F43, F44, F54, F56, F57, F59, F119, F138, F148
C58885/16	Diverse ubestemmelige jernfragmenter, flere med fastkorroderte trerester, noen få med bein- eller tekstilrester. Samlet vekt: 56,1 g.	F20, F25, F30, F33, F45, F48, F58, F60, F76, F133, F139, F142-44, F146, F147, F149
C58885/17	2 tekstilfragmenter, trolig av samme type. Z-spunnet i begge trådsystemer. Antakelig en kypert-variant. Mål største fragment: 2,5 x 1,8 cm, t.: 0,3 cm. Samlet vekt: 0,7 g.	F42, F140A
C58885/18	Små fragmenter av tre. Mål største fragment: 2,9 x 0,9 x 0,2 cm. Samlet vekt: 2,5 g.	F24, F40, F110, F111, F129, F130, F140B, F141, F145
C58885/19	1 klump slagg. Vekt: 4,7 g.	F21
C58885/20	2 stein av hvitgul kvarts. Mål største stein: 3,1 x 2,6 x 2,0 cm.	F108
C58885/21	Kullprøve, vekt: 1,7 g.	KP1
C58885/22	Kullprøve, vekt: 0,7 g.	KP2
C58885/23	Kullprøve, vekt: 0,8 g.	KP3
C58885/24	Kullprøve, vekt: 0,1 g.	KP5

Tabell 14: Funn og prøver fra grav 11.

3.7.4 DATERING

Øksen var det eneste daterbare elementet i graven, og kan på bakgrunn av typologi dateres til ca. 850-950 (F)/1000 (E), jf. Petersen (1919:182-183).

3.8 GRAV 12 – S3 FLATMARKSGRAV

Grav 12 var en flatmarksgrav, trolig en kvinnegrav, orientert vestnordvest-østsørøst, på det nordøstlige hjørnet av brinken (figur 6, 56-57). Graven var svært ødelagt av erosjon og trolig også pløying, særlig langs nord- og østsiden, som vendte ut mot brinken. Graven var bevart i 1,83 m lengde, og 70 cm bredde, og kun 8 cm dybde (figur 58). Den var svært ujevn i formen, bredere i øst enn i vest, men antas å ha vært tilnærmet rektangulær opprinnelig. Bunnen i profilet skrår i retning brinken, og antyder at graven har vært minst 20 cm på det dypeste opprinnelig, med lett rundet bunn. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

3.8.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Mørk gråbrun sand med noe grus og humus samt enkelte steiner som syntes varmepåvirket
2	Lomme med fin lysgrå og oransje spettet sand, med litt kull og humus, og noe grus
3	Lys rødbrun sand med litt humus og grus, særlig i sørlig og vestlig del
4	Mørk brun sand med en god del humus og trefragmenter

Tabell 15 Fyllskifter i grav 12.

3.8.2 BESKRIVELSE

Relasjonen mellom lagene er noe uklar, men lag 3, som lå i bunnen og var særlig tydelig i sørlig og vestlig del, skal trolig tolkes som en innrasing av undergrunnsand under anleggelsen av graven, der sanden ble lett oppblandet med annet fyll. Lag 2 lå stedvis over lag 3. I nordlig og østlig del lå lag 1 i toppen. Lag 4 opptrådte kun som en smal stripe langs den sørlige kanten mellom lag 1 og lag 2. Lag 4 er trolig de forråtnete restene av en trekonstruksjon, hvis karakter er usikker. Ettersom det kun ble erkjent i en smal stripe langs den ene siden, er det mulig at det dreier seg om en planke som har ligget på høykant, kanskje en del av en boks uten bunn eller lokk. Det er imidlertid også mulig at bevaringen er tilfeldig, og at det kan ha vært en hel kiste, eller en plattform uten sider, alternativt at det har ligget greiner av en viss tykkelse i bunnen av graven. Lag 2 skiller seg vesentlig fra lag 1 og 3, og kan muligens stamme fra fullstendig forråtnet organisk materiale, kanskje del av samme konstruksjon som lag 4, et svøp rundt liket, eller liknende. Lag 1 tolkes å være gjenfyllingslaget.

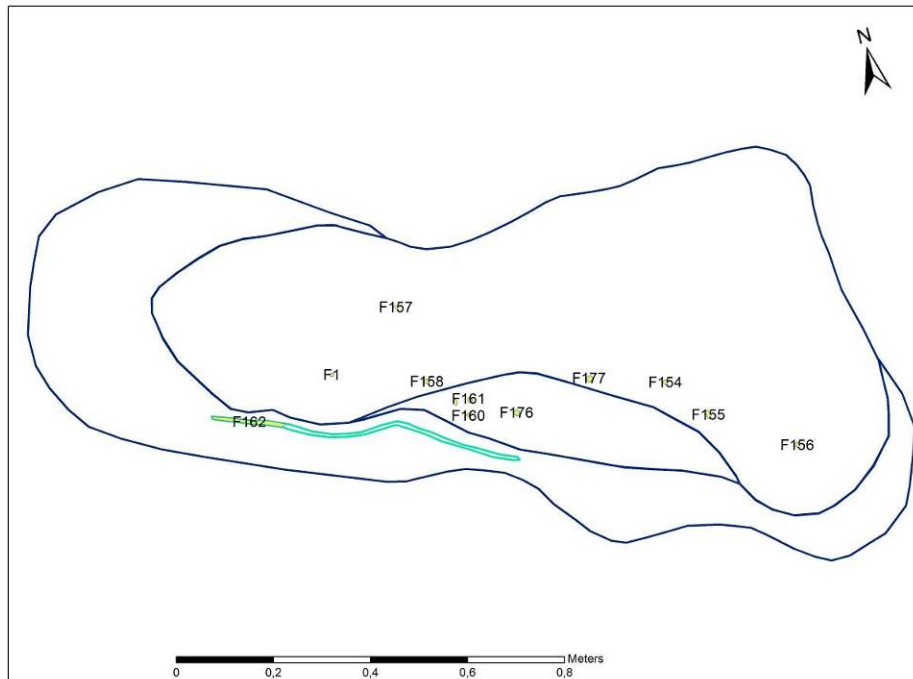
3.8.3 GJENSTANDSFUNN

Graven inneholdt en begrenset mengde gjenstandsfunn fra lag 1-3, der de fleste ble funnet langs gravens sørlige langside (tabell 16, figur 57). To spinnehjul i kleber (C58886/1-2) skiller seg ut. Av type er de som Hofseth 1985:fig. 3 IIC, og har rett basis- og toppflate, og konvekse sideflater. De andre funnene inkluderte to jerntenner (C58886/3), som i størrelse og form liknet tenner til en ullkam eller en linhekle; tre svært korroderte og fragmenterte jernstykker som kan være del av bladet til et vevsverd eller liknende (C58886/4), én nagle fragmenter av andre mulige nagler (C58886/5), samt klumper av forvitret jern og mineralisert organisk materiale (C58886/6), og en bit brent leire (C58886/7). Konsentrasjonen av funn langs sørsiden reflekterer trolig ikke at gravgodset primært har ligget langs sørsiden, men snarere hvor mye som har erodert vekk fra nordsiden. Både selve nedgravningen med eventuelle strukturelle elementer og gjenstandsfunnene har trolig tatt sterkt skade. Videre tyder jernfragmentene på at det har

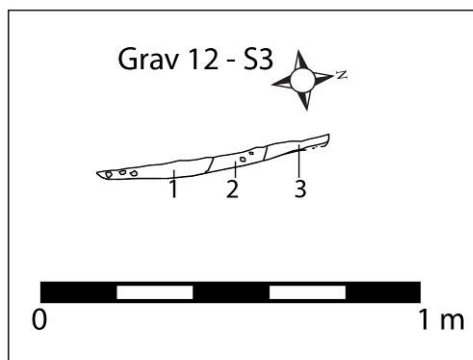
vært mer gravgods, særlig dersom de to jernstengene faktisk har tilhørt en ullkam eller et sett av ullkammer (se grav 29 for sammenlikning).

Figur 56: Grav 12 etter opprensing (Cf34485_268 mot SSV)

Figur 57: Grav 12 ,med konstruksjonselementer og funn.

Figur 58: Grav 12, profil.

De begrensede funnene, samt muligheten for at gravgods har gått tapt, medfører at tolkninger om avdøde og gravritualer skal gjøres med forsiktighet. De to spinnehjulene og mulige tenner fra en ullkam kan tyde på at det er en kvinne som har blitt gravlagt. De øvrige funnene motstrider ikke dette. Avdøde har trolig blitt lagt ned i en forholdsvis grunn grav med en form for indre trekonstruksjon, hvis karakter er ukjent.

Det var ikke mulig å avgjøre hvordan avdøde hadde blitt lagt i graven, da funnene var for få, og lå samlet i midtre del.

Figur 59: Spinnenhjul fra grav 12 (C58886/1-2).

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58886/1	Spinnenhjul av kleber nærmest som Hofseth 1985:fig. 3, IIC, med rett basis- og toppflate, og konvekse sideflater. Diam.: 3,3 cm, h.: 1,2 cm, diam. hull: 0,9 cm. Vekt: 22,7 g.	F158
C58886/2	Spinnenhjul av kleber, nærmest som Hofseth 1985:fig. 3, IIC, med rett basis- og toppflate, og svakt konvekse sideflater. Diam.: 3,0 cm, h.: 1,1 cm, diam. hull: 0,7 cm. Vekt: 18,2 g.	F160
C58886/3	To avbrutte tenner av jern, trolig tenner til en linhekle som Shetelig 1912:fig. 496 eller Petersen 1951:fig. 171. Den minste tenen har én spiss ende. Bevart l.: 10,7 cm og 5,0 cm, st.diam.: 1,0 cm.	F1
C58886/4	Tre svært fragmenterte og korroderte stykker av jern, mulig del av bladet til et vevsverd e.l. Stl.: 6,2 cm, stbr.: 3,7 cm, stt.: 1,0 cm.	F177
C58886/5	Nagle av jern og flere jernklumper, trolig nagler, med fastkorrodert, mineralisert tre og/eller annet organisk materiale. Diam. naglehode: 1,5 cm, bevart l. nagle: 1,4 cm, diam. stilk: 0,5 cm.	F154, F157, F161, F162
C58886/6	Div. klumper av forvitret jern og mineralisert organisk materiale. Samlet vekt: 12,5 g.	F155, F156, F176
C58886/7	Brent leire. Samlet vekt: 0,62 g.	F159

Tabell 16: Funn fra grav 12.

3.8.4 DATERING

Gjenstandsfunnene kan ikke bidra til nærmere datering av graven enn jernalder.

3.9 GRAV 13 – S5 FLATMARKSGRAV

Grav 13 var en enkel flatmarksgrav, trolig kvinnegrav basert på gjenstandsfunnene. Graven var orientert vestnordvest-østsørøst og var noe ujevnt rektangulær i plan, med kraftig avrundete hjørner (figur 6, 60-62). Den var 1,81 m lang og 106 cm bred, og opptil 21 cm dyp. Nedgravningen var ujevn. I sørlig del av profilet var den forholdsvis rett, mens den i nordlig del var langt mer buet og slak. Bunnen var forholdsvis plan, men stedvis lett rundet eller ujevn. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og basert på mangelen på brente bein antas det å dreie seg om en inhumasjon.

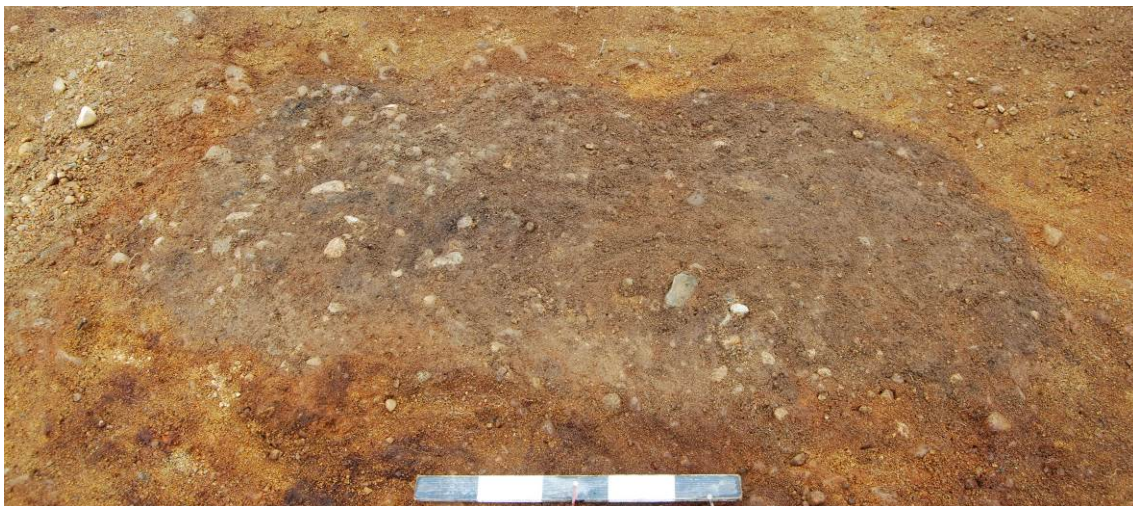
3.9.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Liknet lag 3, men var mer gruset og steinet, og en del fetere
2	Brokete grålig siltig sand iblandet rødbrun gurs med jernutfellinger, og gråbrun sand, iblandet noe humus og litt kull
3	Gråbrun sand med noe humus, grus og nevestor stein, samt enkelte kullspetter, særlig i vestlig halvdel. Enkelte stein syntes å være varmepåvirket.
4	Finere gulbrun grus med litt sand og humus

Tabell 17: Fyllskifter i grav 13.

3.9.2 BESKRIVELSE

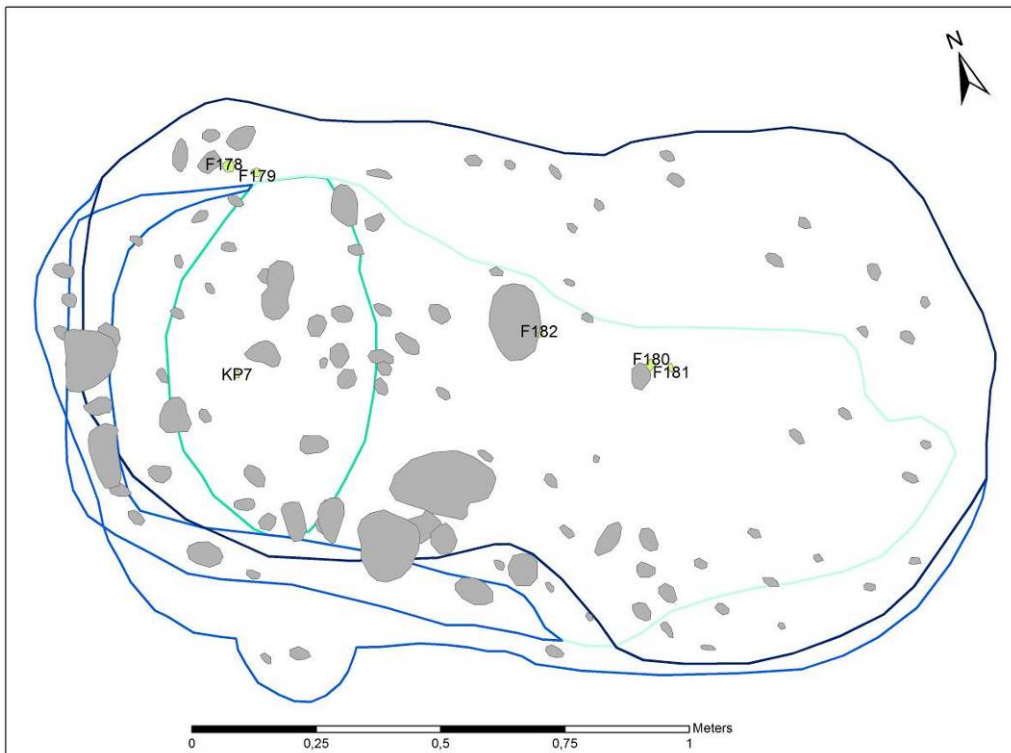
I bunnen og langs sidene lå lag 3. I profilet mot øst syntes det å være en regelmessig nedgravning ned i lag 3, fylt med lag 2 (figur 63). Det var imidlertid ikke mulig å følge en regelmessig utbredelse av lag 2 ellers i strukturen, og det dreier seg derfor trolig om en forstyrret lomme. I toppen lå lag 1 over store deler av strukturen. I bunnen av den vestlige delen lå lag 4. Det var en del stein i varierende størrelse langs utkanten av og rundt lag 4, men det er usikkert om dette var tilfeldig eller intensjonelt. Trolig er dette resultat av anleggelsen, slik at nesten upåvirket undergrunn har blitt redeponert i bunnen. Det var ingen observerbare strukturelle elementer i graven, men i felt ble det vurdert om lag 1 kan stamme fra forråtnet organisk materiale, som i så fall må ha utgjort en plate eller liknende over gravleggelsen. Dette er imidlertid svært usikkert. Det var tidvis svært vanskelig å skille fyllene fra hverandre. Dette kan tyde på en viss grad av omroting under gjenfyllingen av graven, men kan også indikere at graven har vært forstyrret i ettertid, enten ved gjenåpning, eller ved naturlige prosesser, for eksempel dyreganger eller røtter.

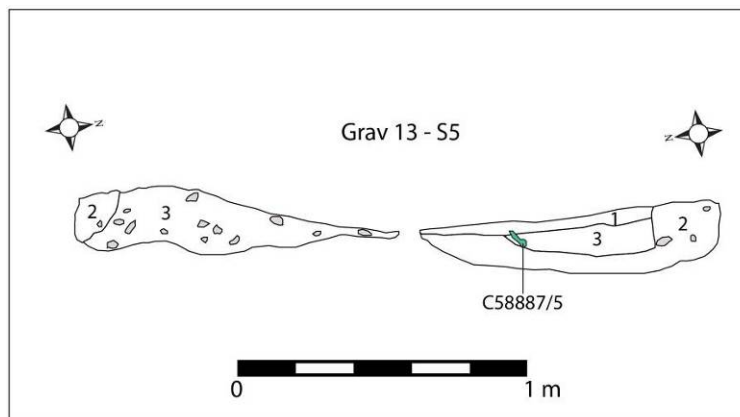
Figur 60: Grav 13 etter opprensing (Cf34485_363 mot NNØ).

Figur 61: Grav 13, gravd til funnførende nivå i vest (Cf34485_440 mot NNØ).

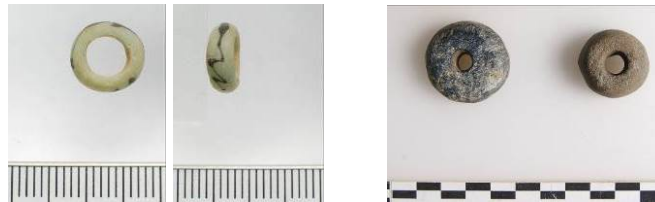
Figur 62: Grav 13 med konstruksjonselementer og funnumre.

Figur 63: Grav 13, profiler med funn avmerket.

3.9.3 GJENSTANDSFUNN

Gjenstandsfunnene var begrensete (tabell 18, figur 62), og inkluderte en grønn glassperle med svart dekor (C58887/1) og to spinnehjul i hhv. kleber og sandstein (C58887/2-3) (figur 64). Spinnehjulet i kleber likner spinnehjulene i grav 12. Det ble funnet to fragmenter av jern (C58887/4-5), hvorav det ene kan være del av bøylen til en bøylespenne. Samtlige funn stammet fra lag 3. De to spinnehjulene lå ved siden av hverandre i nordvestlig del av nedgravningen, mens perlen og jernfragmentene lå i profilbenken eller rett øst for denne, omtrent midt i graven. Funnene lå 6-13 cm fra overflaten. Ut i fra profilet er det tydelig at erosjonen har vært kraftig også på denne graven, som viser tilsvarende trekk som grav 12, selv om grav 13 stort sett har beholdt formen. Nordsiden er imidlertid langt grunnere og dårligere bevart enn sørsiden. Det er uklart om det skal antas å ha vært ytterligere funn i graven. Alle gjenstandene ble funnet et stykke under den avdekte overflaten. Sett i sammenheng med bevaringsforholdene i graven har spinnehjulene 6 cm under overflaten i nordvest trolig ligget på omtrent samme plan som perlen og jernfragmentene i midten, og det synes derfor som det funnførende laget har vært bevart i hele strukturen, forutsatt at alle funn har ligget på samme nivå.

Figur 64: Funn fra grav 13 (C58887): Glassperle (/1) og spinnehjul (/2, /3).

Avdødes plassering i graven kan ikke avgjøres på bakgrunn av funnene. En sammenlikning med grav 29, som også har spinnehjul og glassperler, er ikke avklarende. I grav 29 ligger glassperlene trolig i hodeenden, sammen med skålspennene, mens det i motsatt ende er mye redskaper. Spinnehjulene ligger ett på midten, ett i samme halvdel som perlene. I grav 13 ligger derimot spinnehjul og perle i hver sin ende. Dersom perlen regnes som indikerende for hodeenden, mens spinnehjul som redskap regnes å tilhøre fotenden, vil hodet ha ligget i sørøst. Dette er imidlertid meget spekulativt.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58887/1	Ringformet perle av blek turkist, opakt glass med sort tråddekor i form av en enkelt, bølget linje, nærmest som Callmer 1977:pl. 13, fig. B610ST-o2. Diam.: 1,0 cm, diam. hull: 0,5 cm., h.: 0,4 cm.	F180
C58887/2	Spinnehjul av sort kleber med rett basis- og toppflate og konvekse sideflater, nærmest som Hofseth 1985:fig. 7. Diam.: 3,3 cm, diam. hull: 0,8 cm, h.: 1,2 cm. Vekt: 23,0 g.	F179
C58887/3	Spinnehjul av grågul sandstein med rett basis- og tilnærmet rett toppflate, og med krumme sideflater der største bredde er ved basislinjen. Diam.: 3,8 cm, h.: 1,4 cm, diam. hull: 0,4 cm. Vekt: 17,4 g.	F178
C58887/4	Mulig del av bøyle til en bøylespenne av jern, men svært korrodert, så det er vanskelig å definere med sikkerhet. L.: 5,2 cm, stbr.: 1,4 cm.	F181
C58887/5	En klump av korrodert jern. Vekt: 4,1 g.	F182
C58887/6	Kullprøve, vekt: 0,05 g.	KP7

Tabell 18: Funn og prøver fra grav 13.

3.9.4 DATERING

Det er ikke mulig å gi en eksakt datering på bakgrunn av gravfunnene, utover jernalder.

3.10 GRAV 14 – S6 FLATMARKSGRAV

Grav 14 var en flatmarksgrav, trolig en mannsgrav. Den var orientert tilnærmet vestnordvest-østsørøst, omtrent parallelt med grav 11-13, men drøyt 1,6 m sør for disse (figur 6, 65-67). Graven var noe uregelmessig rektangulær i plan, med svakt avrundete til slakt skrå hjørner. Graven var 2,23 m lang og 1,08 m bred, og 30 cm dyp. Nedgravningen var rett, men buet seg mot en flat bunn. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og basert på mangelen på brente bein, antas det at det dreier seg om en inhumasjon. Gravgodset gjør at graven kan defineres som en våpengrav.

3.10.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Mørk gråbrun sand med noe grus og småstein, og enkelte kullspetter og noe humus
2	Spettet oransje, brun og grå sand med en del grus og småstein, og varierende mengder humus, litt kull
3	<i>Ubrukt</i>
4	Mørk grå siltig sand med litt humus og kullspetter
5	Spettet rød, brun og grå sand med noe grus og småstein, samt litt humus
6	Liknet lag 8, men uten grus og stein
7	Liknet lag 8, men var noe lysere og mer gruset, og mindre uniform
8	Mørk og fet brunsort sand med noe grus og en god del forråtnet organisk materiale

Tabell 19: Fyllskifter i grav 14.

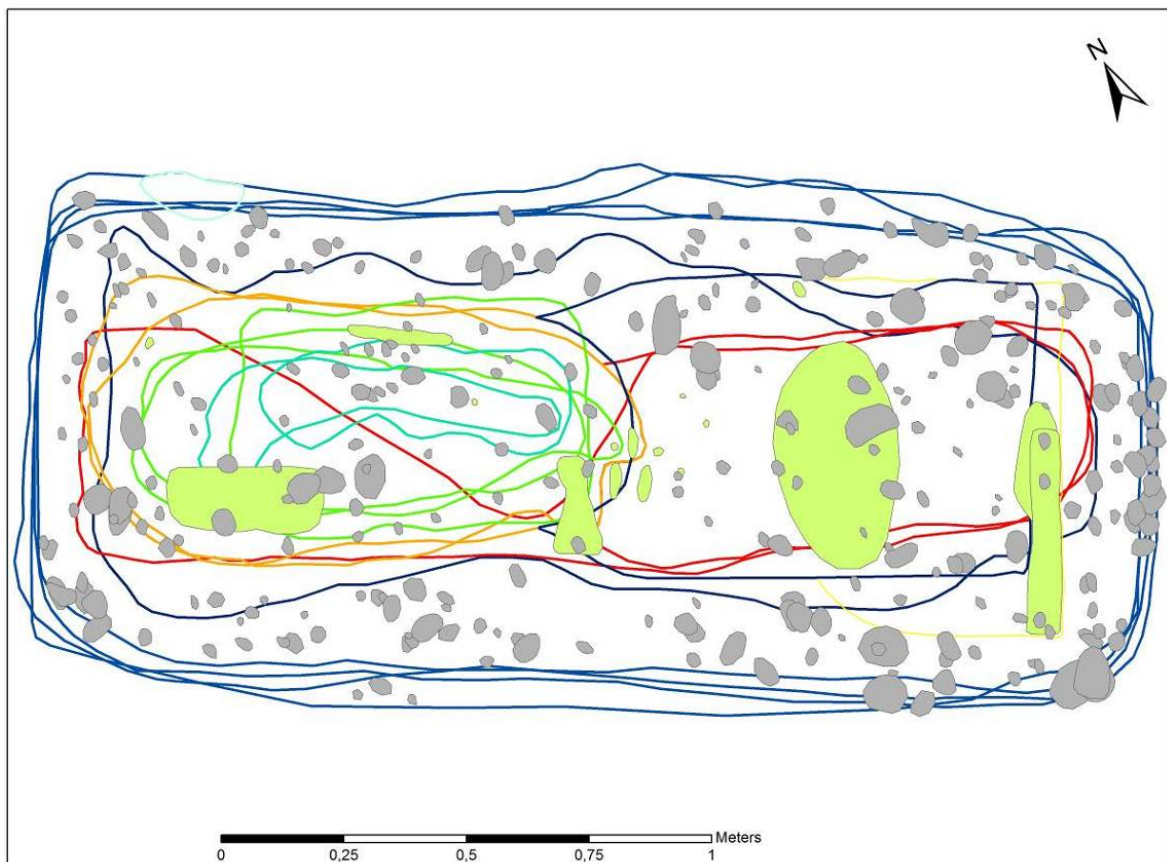
3.10.2 BESKRIVELSE

Selve nedgravningen, bunn og sider, var fylt med lag 2. Dette synes å være undergrunnssand lett oppblandet med kulturpåvirket materiale. Laget var om lag 10 cm tykt i bunnen. De andre lagene skar ned i lag 2. I bunnen lå lag 8, med en tilnærmet rektangulær form, ca. 2 m lang og 45 cm bred. Laget forsvant litt i midtre nordvestlige del. I profil syntes laget kun som et tynt sjikt. Oppå lag 8 lå varierende fyllskifter. I sørøstlig halvdel, som var grunnest, lå lag 1 direkte på lag 8. Den sørøstlige kortsiden og hjørnet av den sørvestlige langsiden var helt rette om lag 5 cm under overflaten, og dominert av lag 6. I nordvestlig del var situasjonen mer kompleks. Over lag 8 lå lag 7. Over dette igjen lå lag 5, og videre over dette lag 4. Disse lagene hadde minskende utbredelse, lag 8 dekket mest, lag 7 dekket kun delvis lag 8, og så videre. I toppen av nordvestlig del var lag 1, 5 og 4 synlige.

Trolig skal lag 8, 6, og kanskje lag 7, tolkes som forråtnete rester av en indre konstruksjon i tre (figur 67-68). Lag 8 (og evt. 7) er trolig en bunn av planker, mens lag 6 synes å være en kant rundt bunnen. Ettersom så lite er bevart over bunnivå, er det ikke mulig å slå fast om det dreier seg om en faktisk kiste, med bunn, sider og lokk, en enkel kasse, med bunn og sider, uten lokk, eller en platting med kun en lav kant rundt hele eller deler. Ettersom skillet mellom lag 2 og øvrige lag er forholdsvis skarpt i profilet, tyder det på at det har vært et fysisk skille vertikalt mellom lag 2 og resten i hvert fall opp til 12 cm høyde som er bevart. Mens lag 2 bør tolkes som fyll rundt og under en gravkonstruksjon, vil lag 6, 7 og 8 være rester av selve konstruksjonen. Lag 1 er fra gjenfyllingen av graven, mens det er noe usikkert om lag 4 og 5 bør tolkes som del av gjenfyllingen, som i så fall synes å ha blitt gjort i flere omganger, eller om de reflekterer gravinnhold, er avtrykk etter avdøde eller liknende. Det er påfallende at lagene kun er synlige i den ene halvdel av graven.

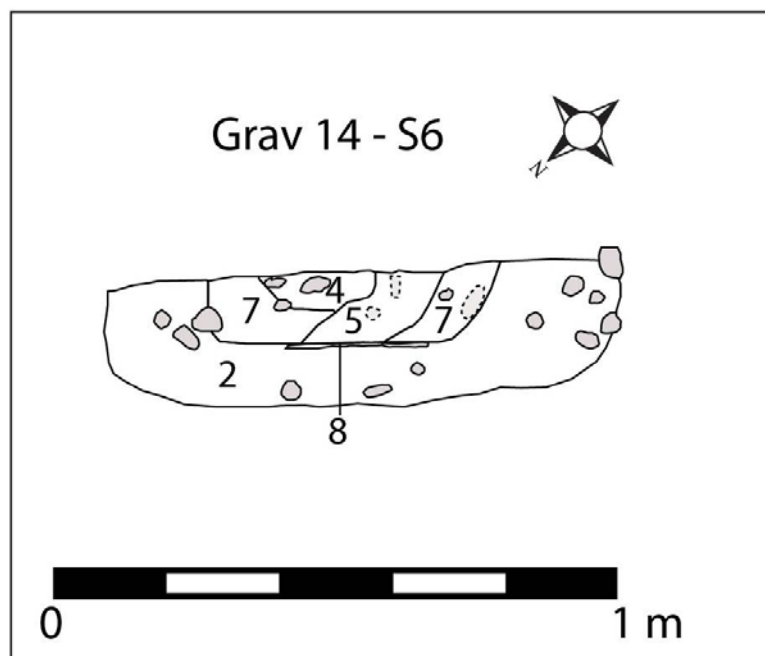
Figur 65: Grav 14 etter opprensing (Cf34485_721 mot NNØ).

Figur 66: Grav 14 med konstruksjonselementer.

Figur 67: Grav 14 gravd ned til lag 8 (Cf34485_792 mot NNØ).

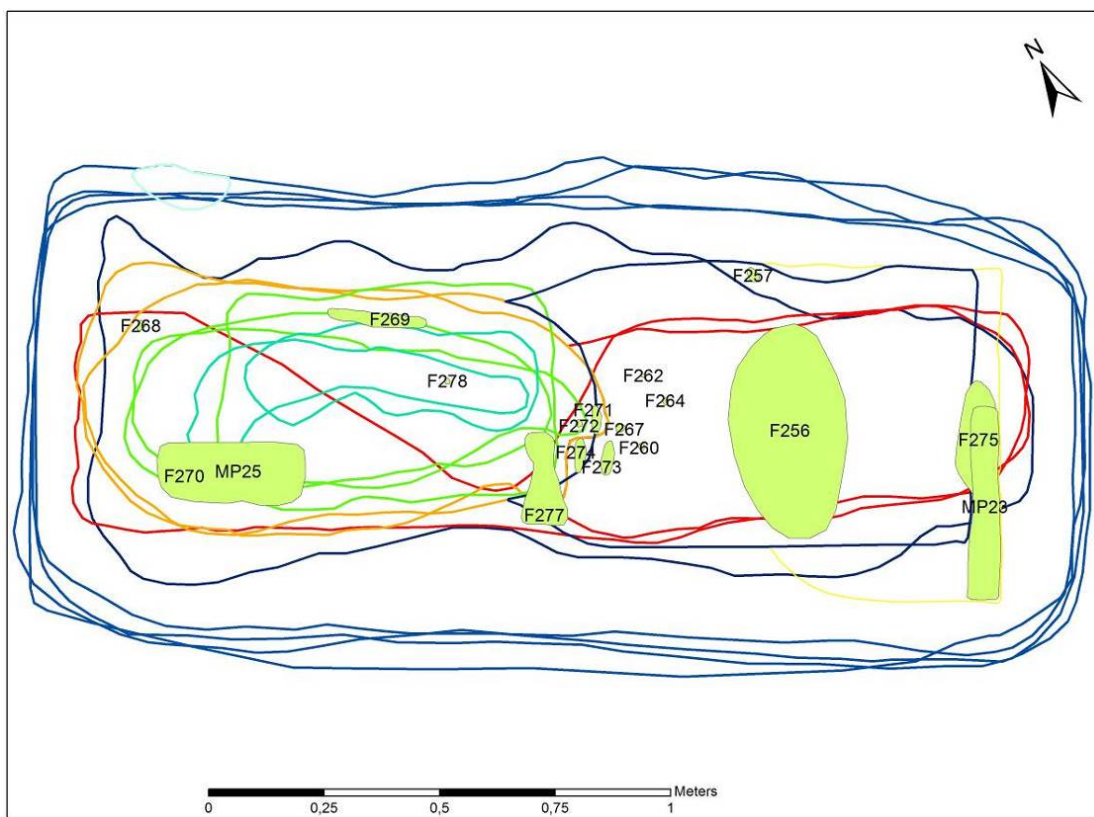

Figur 68: Grav 14, profil.

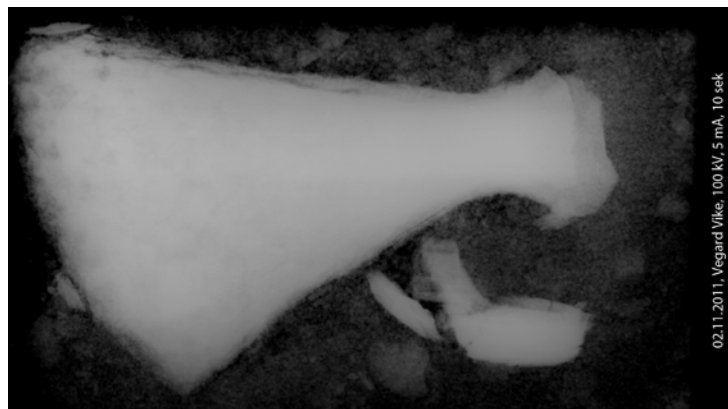
3.10.3 GJENSTANDSFUNN

Det ble gjort få, men forholdsvis fine funn i graven (tabell 20, figur 69). Funnene lå med ett unntak i lagene som kan knyttes til gravkonstruksjonen, ikke i nedgravningsfyllet (lag 2) langs bunn og sider. En sverd kling med rester av mineralisert tre, trolig del av sliren, (C58888/1) lå i lag 7, langs den nordøstlige langsiden. Øksen, som Petersen type K, (C58888/2), de to knivfragmentene (C58888/3), ildstålet (C58888/4) og ildflinten (C58888/7) lå samlet i profilbenken, litt sørvest for midten. Disse forholdsvis godt bevarte gjenstandene lå alle på ca. 10 cm dybde. De tre bjørketjæreklumpene (C58888/8) lå nær det vestre hjørnet av graven, helt i bunnen, 14 cm dypt. De to spikerne og jernfragmentene (C58888/5-6) lå spredt over graven i overflaten og de øvre 3 cm av fyllet, i likhet med noen små fragmenter av treverk som ble kassert. Det er mulig at disse gjenstandene kan ha hatt noe med en eventuell kistekonstruksjon å gjøre, men det blir spekulasjoner.

Det er usikkert om graven har vært urørt etter gravleggingen. Den samsvarende funndybden på ca. 10 cm for flere av gjenstandene tyder på at dette er det opprinnelige deponeringsnivået for gravgodset, men spredningen er ujevn, med en konsentrasjon midt i graven, samt et sverdbladsfragment langs den ene siden. Det er ikke mulig å avgjøre om sverdet ble lagt i graven helt, eller om det kun ble lagt et fragment i graven. Det er lite trolig at mesteparten har rustet vekk, sett i forhold til de generelle bevaringsforhold på Langeid. Dersom sverdet har blitt lagt ned helt, vil det medføre at graven har blitt gjenåpnet på et senere tidspunkt, og sverdet ødelagt og delvis fjernet. En åpning av gravens nordvestlige del kan kanskje også forklare noen av fyllskiftene som opptrer i denne delen, men ikke sørøstlig del av graven, og kan gi en alternativ forklaring på jernfragmentene i toppen. Disse kan stamme fra ødeleggelse eller fragmentering av jerngjenstander som har blitt tatt fra graven. Dette vil diskuteres nærmere i kap. 5.8.

Figur 69: Grav 14 med funnumre.

Figur 70: Røntgenfoto av øks C58888/2.

Det er vanskelig å si noe sikkert om avdødes plassering i graven. Kniv, ildstål og ildflint ligger midt i graven, i beltehode, mens øksen ligger rett nordvest for dette, og sverdbladet i nord. Som diskutert under grav 8 og grav 9 er det vanskelig å vurdere kroppens plassering på grunnlag av øks og sverd. I dette tilfellet kan man kanskje forestille seg at grepet har ligget i/ved den døde høyre hånd, med spissen pekende mot fotenden, slik at hodet har ligget i sørøst; i så fall kan øksen plasseres i nærheten av venstre arm – eventuelt festet i beltet. Dette er imidlertid kun en spekulasjon.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58888/1	Nederste del av en sverdklinge med bevarte rester av mineralisert tre, trolig fra sliren. Bevart l. klinge.: 19,0 cm, br. klinge: 4,1 cm.	F269
C58888/2	Øks av jern, trolig av Petersen 1919:fig. 42, type K med et relativt lite utsvinget blad i overkant og skjev egg. Øksen har en liten skafthullflik oppe og lenger skafthullflik nede. Rester av treskaftet er bevart separat. L. 20,2 cm, hvorav blad 14,0 cm, br. egg: 12,8 cm, br. innerst ved skafthullet: 3,5 cm, bladets t. nærmest skafthullet: 1,8 cm. Datering: L. 20,2 cm, hvorav blad 14,0 cm, br. egg: 12,8 cm, br. innerst ved skafthullet: 3,5 cm, bladets t. nærmest skafthullet: 1,8 cm. Datering: Trolig 900-tallet.	F277
C58888/3	Kniv av jern, trolig som Petersen 1951:fig. 107. Tangen, samt enkelte fragmenter er avbrutt og foreligger separat, og kniven er svært korrodert. Bevart l.: 13,4 cm, hvorav blad: 8,8 cm. Br. blad: 1,6 cm.	F271, F274
C58888/4	Ildstål som R.426. Svært korrodert. L.: 8,8 cm, h.: 3,1 cm.	F273
C58888/5	To spiker av jern. L.: 3,4 cm og 2,0 cm, diam. naglehode: 1,3 cm og 0,9 cm.	F2, F268
C58888/6	Diverse ubestemmelige fragmenter av jern, hvorav enkelte deler kan ha stammet fra sverdbladet. Enkelte fragmenter har tilfestet mineralisert organisk materiale. Mål st. fragment: 5,2 x 2,5 x 0,7 cm.	F256, F257, F260, F264, F267, F275, F278
C58888/7	Ildflint. Mål: 2,3 x 1,6 x 0,9 cm.	F272
C58888/8	3 klumper og et fragment, muligens av tjære fra bjørkenever. Stm.: 1,9 cm. Samlet vekt: 6,8 g.	F270A-C
C58888/9	Kullprøve, vekt: 0,2 g. Tatt fra MP23.	KP116
C58888/10	Kullprøve, vekt: 0,2 g. Tatt fra MP25.	KP130
C58888/11	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP116 uttatt.	MP23
C58888/12	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP130 uttatt.	MP25

Tabell 20: Funn og prøver fra grav 14.

3.10.4 DATERING

På bakgrunn av øksen kan det antydes en datering for graven til 900-tallet (Petersen 1919:44), eventuelt kanskje inn på 1000-tall basert på dateringsrammen for knivtypen (1951:196).

3.11 GRAV 15 – S7 FLATMARKSGRAV

Grav 15 var en grunn flatmarksgrav, og var orientert tilnærmet nordnordvest-sørsørøst (figur 6, 71-73). Graven kan ha hatt en indre kistekonstruksjon, og mulig ytre markering av stein. Graven har trolig vært tilnærmet rektangulær med svakt rundete hjørner, men nordenden var kraftig erodert, og hadde etter avdekking en noe ujevnt avrundet form. Graven var minst 244 cm lang, og ca. 110 cm bred, og opptil 24 cm dyp. Graven hadde steilt skrå sider og tilnærmet flat bunn. På grunn av erosjonen var graven plan i bunnen, men langt grunnere i nord og øst enn i sør og vest, og overflaten helte således mot øst, og noe mot nord. På grunn av det hellende terrenget ble det i begynnelsen kun gravd i sørlig del, for å komme ned på omtrent samme nivå. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

3.11.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Spettet mørk brungrå-brun-beige sand med noe grus, enkelte steiner, en del humus, noen kullspetter
2	Spettet mørk brungrå-mørk grå-lys gul sand med noe silt og grus, enkelte stein, noe humus og enkelte kullspetter
3	Rødbrun sand med noe humus
4	Spettet rødbrun-mørkbrungrå-grå sand med noe silt og grus, enkelte stein og noe humus
5	Svært spettet gråbrun-grå-mørk brungrå sand med noe silt og grus, en del humus; relativt kompakt
6	Svart til lilla svært humusholdig siltig sand, svært kompakt og med seig konsistens, og var trolig nedbrutt organisk materiale
7	Svært likt lag 6, men ble skilt ut da de opptrådte som separate flekker, og således var lettere å skille i illustrasjonene
8	Grå-mørk grå siltig sand med mye humus, og en del kullspetter

Tabell 21: Fyllskifter i grav 15.

3.11.2 BESKRIVELSE

Fyllskiftene grupperte seg stort sett i to typer etter plassering, de indre og de ytre. Det ble ikke definert tydelige rester etter en kiste eller tilsvarende trekonstruksjon, men på bakgrunn av tydelige avgrensinger mellom lag, og et tydelig indre rektangel, er det sannsynlig at graven har inneholdt en beholder av et eller annet slag for selve gravnedleggelsen. Lagene på innsiden og utsiden av denne har noe ulik sammensetning, som tyder på forskjellig opphav og nedbrytningsprosesser. En del ujevnheter i kantene og lommer med mye ublandet sand kan tyde på at det har rast inn undergrunnsand underveis i gravanleggelsen.

De ytre lagene var komplekse, og omfattet lagene 2, 3, 4 og 8. Lag 2 og 4 er begge heterogene, med en god del undergrunnsand iblandet med mer kulturpåvirket fyll. Hovedforskjellen mellom dem var primært visuell; mens lag 2 inneholdt mye lys gul sand, var lag 4 dominert av rødbrun sand. Lag 2 lå for det meste utenfor lag 4, altså helt i ytterkant av nedgravningen. Lag 3 lå som et tynt sjikt mellom lag 2 og 4 i det sørøstlige hjørnet, og kan representere kistens opprinnelige utstrekning, noe som virker sannsynlig både i form og utstrekning. Lag 8 lå delvis i, delvis under både lag 2 og 4. Det ser ut til at lag 8 kan ha strukket seg omtrent i ytterkant rundt hele nedgravningen, selv om laget var vanskelig å følge, trolig pga. sammenrasninger. Laget ser dermed ut til å være rester etter en form for konstruksjonselement på utsiden av selve kisten, uvisst av hvilken type.

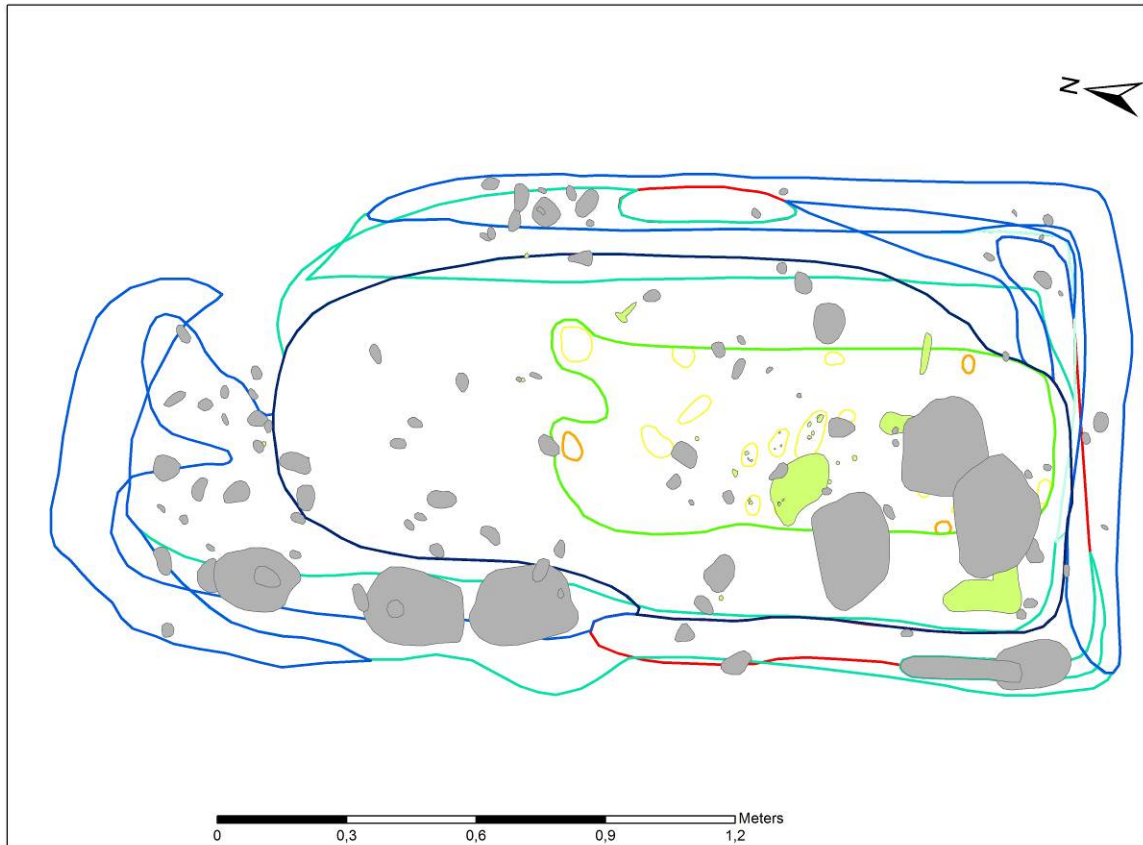
Figur 71: Grav 15 etter opprensing (Cf34485_717 mot N).

Figur 72: Grav 15, lag 5. Foran til venstre, kanthelle og øks (C58889/9) (Cf34485_795 mot N).

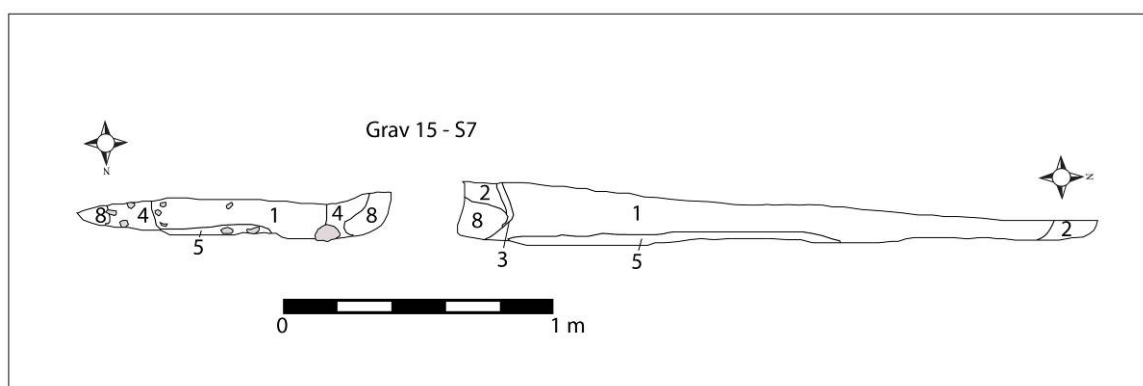
De indre lagene (1 og 5) var forholdsvis mørke og inneholdt en god del organisk materiale (figur 74). Det er usikkert om de er å regne for opprinnelig deponert fyll in situ, og reflekterer nedbrytning av organisk materiale i graven, eller om det er fyll høyere opp i graven, over en eventuell kiste, som har rast inn ved kollaps av en eventuell

kistekonstruksjon. Lag 5 var særlig humøst, lå delvis under lag 1, og ble tolket som et bunnlag, kanskje til og med rester av en mulig kiste, ettersom det stedvis ble observert små fragmenter av treverk. Lag 5 var i liten grad mulig å følge i plan nord for profilbenken, men dette kan forklares med generelt dårligere bevaringsgrad i nord.

Figur 73: Grav 15 med konstruksjonselementer.

Flekkvis i lag 5 lå lag 6 og 7, som trolig bestod av svært nedbrutt organisk materiale. Lagbetegnelse brukes på illustrasjonene for å identifisere spredningen, men trolig representerer disse to lagene forråtnete gjenstander, og gjenstandsfunn i seg selv. Funn fra disse konsentrasjonene er referert til lag 5. En rekke små metallfragmenter ble funnet i laget, både jern, kobberlegering og sølv. De organiske restene kan for eksempel stamme fra et plagg eller en pose/veske i tekstil eller lær som har ligget i graven.

Figur 74: Grav 15, breddeprofil og rekonstruert lengdeprofil.

Det ble observert en del stein langs vestsiden av graven, hvorav spesielt to i sørvest, på utsiden av lag 8, så ut til å være intensjonelt kantstilte (figur 72-73). Ellers var det enkelte større steiner i lag 4 og lag 1. Det var påfallende at steinene lå i vest, der graven var best bevart. Det er mulig at det har vært mer stein langs østsiden opprinnelig, men at disse har forsvunnet ved erosjon. Selv om undergrunnen på Langeid varierte mye, var det sjelden det forekom større stein i massene, og det synes derfor trolig at større steiner i graver ikke utgjorde naturlige bestanddeler av fyllet sammen med sand, grus og småstein, men at de var intensjonelt plassert der de ble funnet. Grunnet de dårlige bevaringsforholdene på graven er det ikke mulig å avgjøre om steinene har ligget nede i nedgravningen opprinnelig, eller om de har ligget på toppen av graven som ytre markører, men så har rast inn, for eksempel som følge av at en eventuell kiste har kollapset.

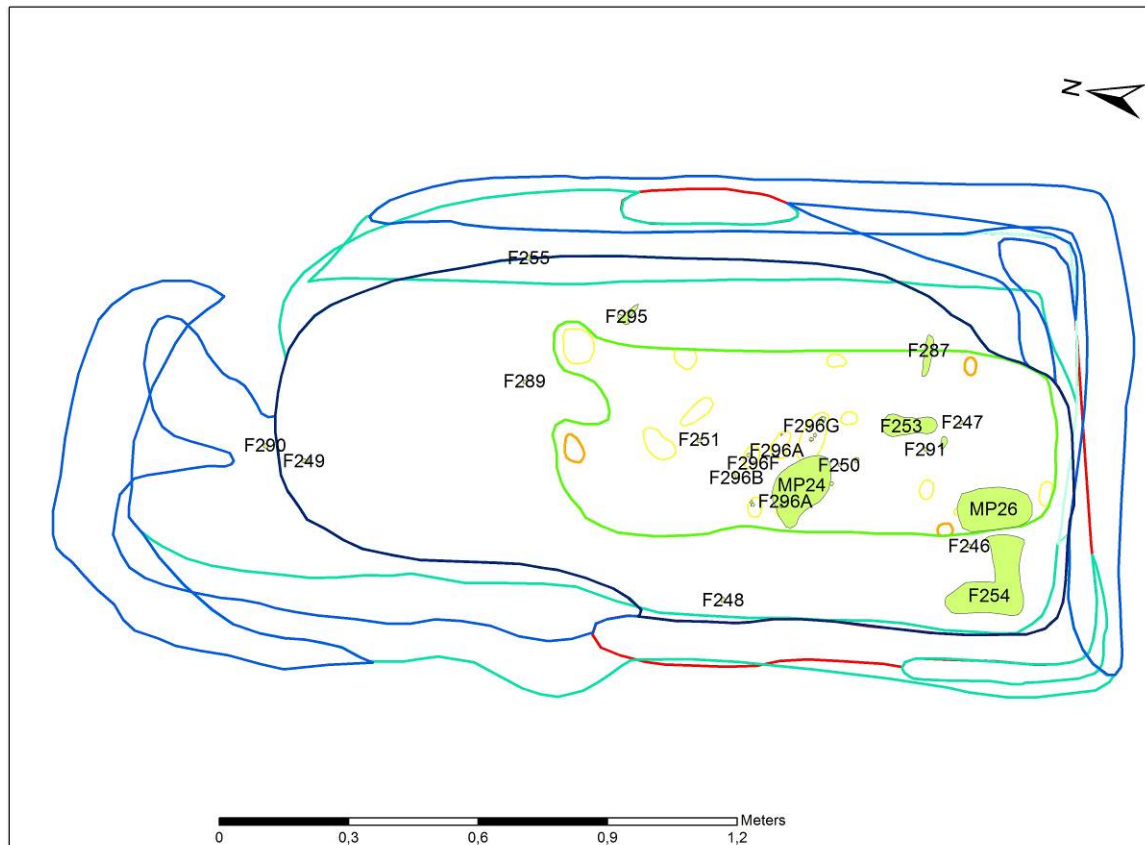
3.11.3 GJENSTANDSFUNN

Gjenstandsfunnene lå utelukkende i de indre lagene 1 og 5, og det meste ble funnet i sørlig del, som var best bevart (tabell 22, figur 75).

Ansamlingen av metallgjenstander i lag 6 viste seg å bestå av en rekke myntfragmenter (figur 76) samt andre gjenstander (se Hellan 2014 for den fulle numismatiske rapporten). Tre av myntfragmentene var dirhemer (C58889/2-4). Den ene ble preget under Harun-al-Rashid, ca. i 800 e.Kr. De to andre defineres som abbaside- eller samanidemynter, datert til ca. 850 og ca. 895-900. Ett fragment, ca. $\frac{3}{4}$ bevart og sammenbrettet, var en skandinavisk halvbrakteat, trolig fra Danmark/Skåne, datert ca. 975-1000 (C58889/1). De øvrige to fragmentene var mer usikre. Det ene foreslås å kunne være preget under Otto Adelheid, og i Tyskland, men det kommenteres at vekten er usedvanlig lav (C58889/5). Det andre fragmentet kan muligens være en Birkamynt, men dette er spekulasjon (C58889/6). Sammen med myntfragmentene fremkom også fragmenter av sølvtråd (C58889/7), og en liten rektangulær perforert plate i kobberlegering (C58889/8).

Av andre funn er verdt å nevne en øks nærmest Petersen type K, funnet i det sørvestlige hjørnet (C58889/9; figur 76). Øksen hadde spor av skaftet i tre bevart. En kniv lå om lag tvers overfor øksen, lags sørøstsiden (C58889/10). Midt i den sørlige delen var en ansamling av jernfragmenter, hvorav også minst fire kamnagler med rester av gevir/bein (C58889/11). En ildflint lå sammen med myntfragmentene (C58889/18). Et jernfragment som trolig var tangen til et redskap lå sannsynligvis like ved (C58889/12). Videre ble det funnet en spiker (C58889/13) øst i midtre del. Seks fragmenter av bjørkenevertjære ble funnet langs østsiden (C58889/17). En del ubestemmelige jernfragmenter ble samlet inn fra hele graven (C58889/15).

Ettersom nesten alle funn lå i sørdelen, er det vanskelig å få en forståelse av hvordan avdøde lå plassert. Selv kniven, som pleier å ligge langs midtpartiet, lå langs søndre kant. Ettersom skaftet på hodet på øksen ligger i sør og skaftet peker mot nord, kan det med parallell til grav 8 være fristende å anta at hodeenden var i sør. På den annen side, myntfunnene i grav 6 tolkes å være ved nedre del av kroppen, om dette legges til grunn for en parallell, kan hodet antas å ha vært i nord.

Figur 75: Grav 15 med funnumre.

I de øvre sjikt ble det som nevnt over funnet noe brent bein (C58889/21), samt slagg (C58889/16) og en nagle (C58889/14). Funn av ubestemt pattedyr (Prata 2012) i høyt oppe i sørvestre del tolkes som residuelt materiale fra tidligere aktiviteter i området. Det er trolig at disse funnene ikke er del av det opprinnelige gravgodset, kanskje med unntak av naglen og spikeren. Det ble analysert en makrofossilprøve, MP26, fra gravens sørvestlige del, men det ble kun funnet litt trekull og cenococcum.

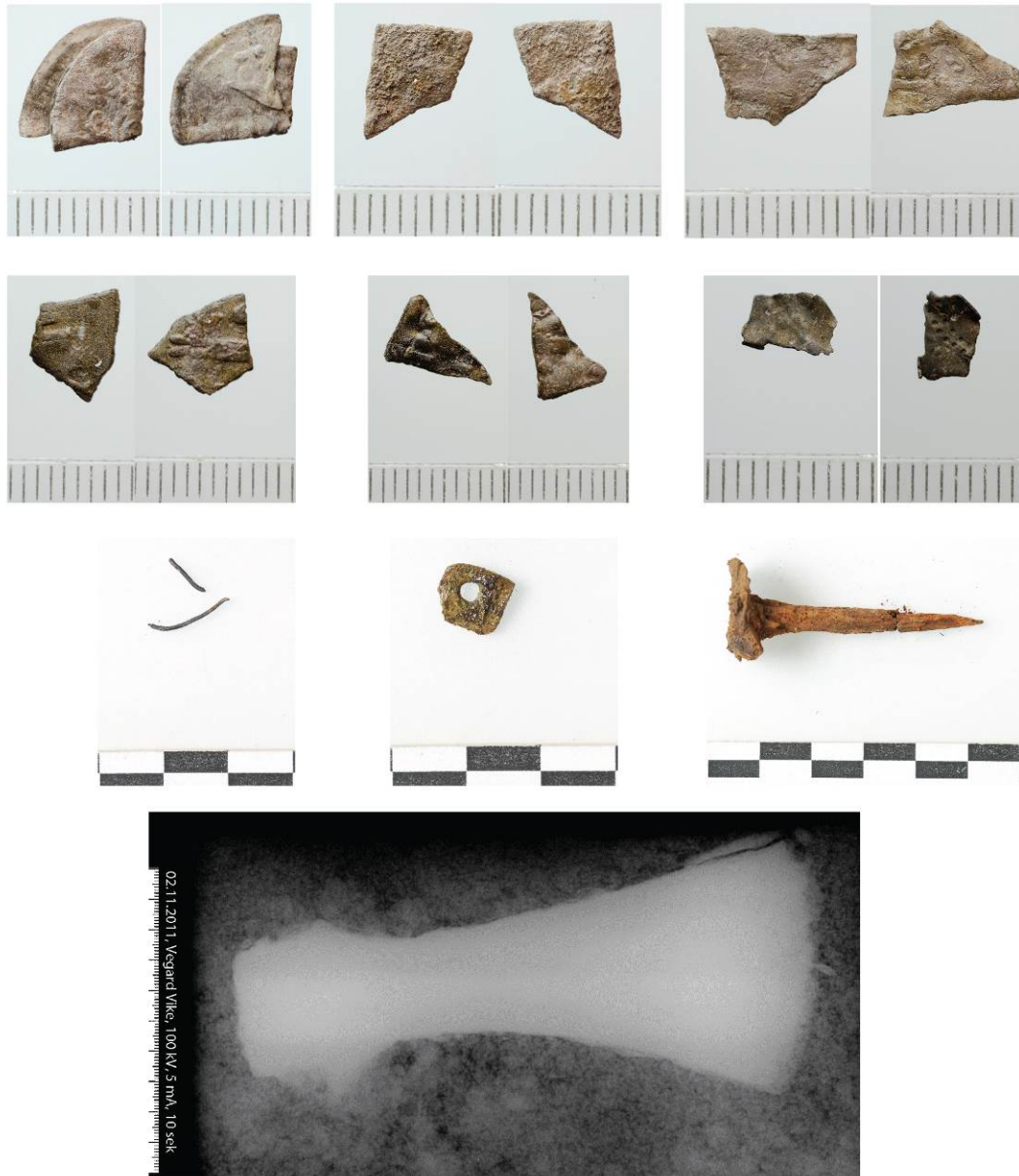
Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58889/1	Mynt av sølv: Sammenbrettet fragment av en skandinavisk halvbrakteat, ca. 975-1000 e.Kr., trolig preget i Danmark/Skåne, jf. Hauberg 1891:fig. 13 (og 14) eller Malmer 1966:Bå A4a/[KA1a?]. Ca. ¾ av mynten er bevart. St. mål: 1,2 cm. Vekt: 0,178 g. Mnr. 150062	F288A
C58889/2	Mynt av sølv: Fragment av en abbasidisk eller samanidisk dirhem, ca. 895-900 e.Kr. St. mål: 1,0 cm. Vekt: 0,176 g. Mnr. 150063.	F288B
C58889/3	Mynt av sølv: Fragment av en abbasidisk eller samanidisk dirhem, ca. 850 e.Kr. St. mål: 1,0 cm. Vekt: 0,132 g. Mnr. 150065	F293
C58889/4	Mynt av sølv: Fragment av en abbasidisk dirhem preget under Harunal-Rashid (786-809), ca. 800 e.Kr. Muligens preget i Iran. St. mål: 0,8 cm. Vekt: 0,205 g. Mnr. 150066	F296E
C58889/5	Mynt av sølv: Fragment. Muligens tysk vikingtidsmynt. Motivet er utydelig. Ca. 1/8 mynt bevart. St. mål: 1,0 cm. Vekt: 0,072 g. Mnr. 150064.	F292
C58889/6	Mynt av sølv: Fragment. Usikker opprinnelse. Mynten er svært tynn, men ikke tynn nok til å være halvbrakteat. St. mål: 0,8 cm. Vekt: 0,045 g. Mnr. 150067	F296H
C58889/7	To små biter av en sølvtråd. diam.: > 0,1 cm, st.l.: 1,4 cm.	F296F

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58889/8	En liten, rektangulær plate av kobberlegering med en rund gjennomhulling plassert omtrent i midten. L.: 1,0 cm, br.: 0,9 cm, t.: 0,2 cm.	F296C
C58889/9	Øks av jern, nærmest som Petersen 1919: type K, fig. 42. Øksa har en noe sterkere utsvinget underkant enn overkant og har dermed en svakt skjev egg. Rester av treskaftet sitter delvis igjen i skafthullet, mens noe er bevart separat. L. 18,2 cm, hvorav 12,5 cm er blad, br. 8,3 cm (egg) og 3,4 cm (nærmest skafthullet), bladets t. nærmest skafthullet 4,3 cm.	F254
C58889/10	Kniv av jern, nærmest som Petersen 1951:fig. 107. Kniven har et blad som er stillet noe skjevt til siden i forhold til tangen, en liten spiss avsats mellom tange og blad i egglinjen og skrå avsats i rygglinjen. Odden er avbrutt og mangler, mens en del av tangen foreligger løst/separat. Bevart i. (inkludert den avbrutte, separate tangedelen): 15,2 cm, hvorav 8,0 cm er blad. Bladets stb. 1,7 cm. Ryggens t. 0,7 cm. Tangens b.1,3 cm nærmest bladet, forøvrig 0,9 cm.	F287
C58889/11	Kam av gevir: To små jernnagler og små jernklumper med fastrustete bein/gevirfragmenter, tilhørende en sammensatt kam av bein/gevir. Diam. naglestift: 0,5, l. nagle: 1,1 cm. Samlet vekt: 1,7 g.	F291
C58889/12	Jernfragmenter, trolig deler av en tange til et redskap. Mål største del/fragment: L.: 3,5 cm, br.: 0,9 cm, t.: 0,5 cm.	F599
C58889/13	Spiker av jern med rundt hode og stilk med rektangulært tverrsnitt. Hodet er avbrutt i et parti langs ytterkanten. L: 4,8 cm, diam. hode: 2,0 cm, br. stilk (øverst): 0,5 cm.	F295
C58889/14	Nagle av jern med roe. Roens opprinnelig form er usikker da den er avbrutt langs ytterkanten. Bevart i.: 2,0 cm, mål roe: 0,9 x 1,2 cm, br. stilk: 0,5 cm.	F3
C58889/15	Diverse ubestemmelige jernfragmenter, enkelte med rester av mineralisert treverk. Mål største fragment: 3,2 x 1,2 x 0,5 cm. Samlet vekt: 3,4 g.	F247, F249, F250, F252, F289, F290, F294
C58889/16	1 slagglump. Vekt: 0,9 g.	F246
C58889/17	To nærmest sylindriske klumper og noen fragmenter av organisk materiale, muligens tjære av bjørkenever. Mål største klump: Diam.: 2,2 cm, h.: 1,1 cm. Samlet vekt. 4,0 g.	F255
C58889/18	Ildflint. Mål: 1,6 x 1,0 x 0,2 cm.	F296B
C58889/19	Fragmenter av mineralisert tre. Samlet vekt: 0,1 g.	F296A
C58889/20	Fragmenter av organisk materiale. Samlet vekt: 0,2 g.	F296G
C58889/21	Brente bein. Fra pattedyr.	F248
C58889/22	Kullprøve, vekt: 0,05 g. Tatt fra MP24.	KP112
C58889/23	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP26.	KP107
C58889/24	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP112 uttatt.	MP24
C58889/25	Makrofossilprøve, analysert ved Natur og Kultur. Det fremkom litt trekull og cenococcum (soppsporer). Kullprøve KP107 uttatt.	MP26

Tabell 22: Funn og prøver fra grav 15.

3.11.4 DATERING

Myntene i graven gir det beste grunnlaget for datering. De sprer seg over en periode på rundt 200 år, men gir en *terminus post quem* på ca. 975-1000 e.Kr., ut i fra den skandinaviske halvbrakteaten som er den seneste mynten. Øvrige funn, som øksen av Petersen type K (1919:44) og kniven (Petersen 1951:196), synes ikke å avvike fra dette.

Figur 76: Et utvalg av funn fra grav 15 (C58889): Sølvmynter (i rekkefølge /1-/6), sølvtråd (/7), plate i kobberlegering (/8), spiker (/13) og øks (/9).

3.12 GRAV 16 – S9 (S8, S10) FLATMARKSGRAV MED STOLPEHULL

Grav 16 var en flatmarksgrav med en mulig ytre konstruksjon, kanskje et gravhus, orientert tilnærmet nord-sør, parallelt med brinken i øst (figur 6, 76-78, 81). Graven var 2,32 m lang og 1 m bred, og opptil 26 cm dyp. I ca. 20 cm avstand fra det nordvestlige og sørvestlige hjørnet var det to stolpehull (S8, S10), som antas å tilhøre en gravkonstruksjon. Profilet viser at nedgravningen hadde lett buete sider, og en noe ujevnt plan bunn. Østsiden, mot brinken, er vesentlig mer erodert enn vestsiden, og om lag 15 cm grunnere. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og lite gravgods. Basert på fraværet av brente bein antas det at det dreier seg om en inhumasjon.

3.12.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Gråbrun siltig sand med noe grus og en del småstein, særlig i nord, samt en del humus og litt kull
2	Liknet lag 1, men med mer humus og kull
3	Mørk brun silt med en god del humus

Tabell 23: Fyllskifter i grav 16.

3.12.2 BESKRIVELSE

Fyllet var stort sett uniformt, bestående av lag 1 (figur 80). Langs den vestlige og nordlige siden lå lag 2 i 5-10 cm dybde, men skillet mellom de to lagene var marginalt. På om lag 15 cm dybde var det sørvest for profilet en lomme med lag 3, men det ble ikke avklart om dette for eksempel kunne være et strukturelt element, eller rester av noe organisk som var lagt ned i graven.

Figur 77: Grav 16 etter opprensing; stolpehull S10 til venstre og S8 til høyre bak (Cf34485_845 mot V).

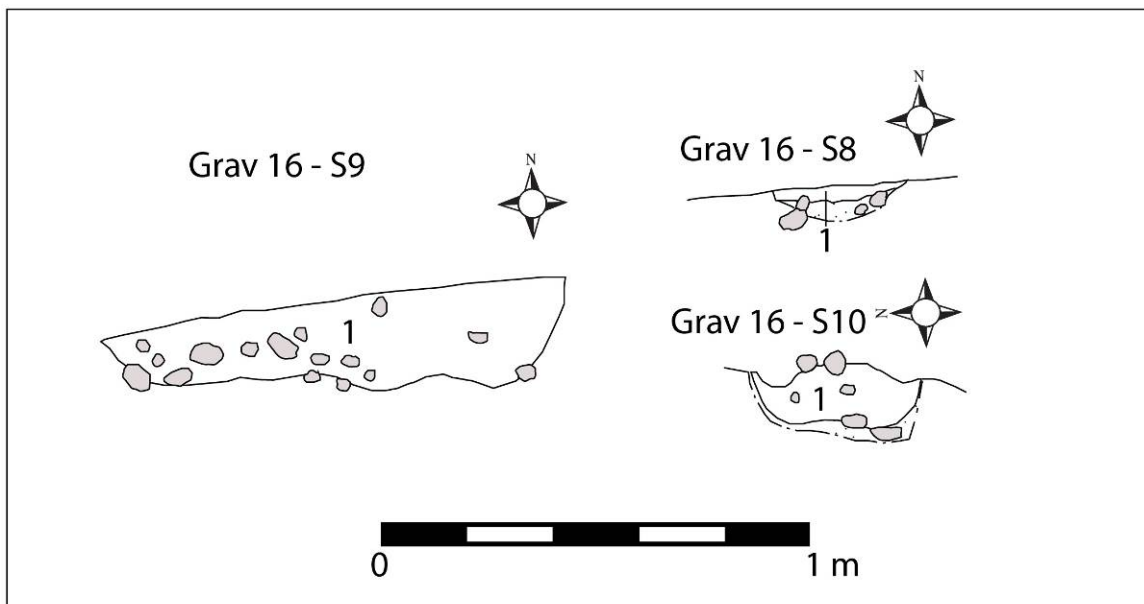

Figur 78: Grav 16, kun et tynt sjikt av lag 1 gjenstår i graven (Cf34485_889 mot V).

De to stolpehullene ble også snittet, og inneholdt samme type fyll som gravens lag 1 (figur 79-80). S10, i sørvest, inneholdt særlig mye stein. S8 var tilnærmet rund i plan, med diameter på 27 cm. Stolpehullet var svært grunt, kun 4 cm, og hadde flat bunn og lett skrå sider. S10 var ovalt og noe større, ca. 50 x 42 cm i plan, og opptil 14 cm dypt, med flat bunn og steilt skrå til lett buete sider.

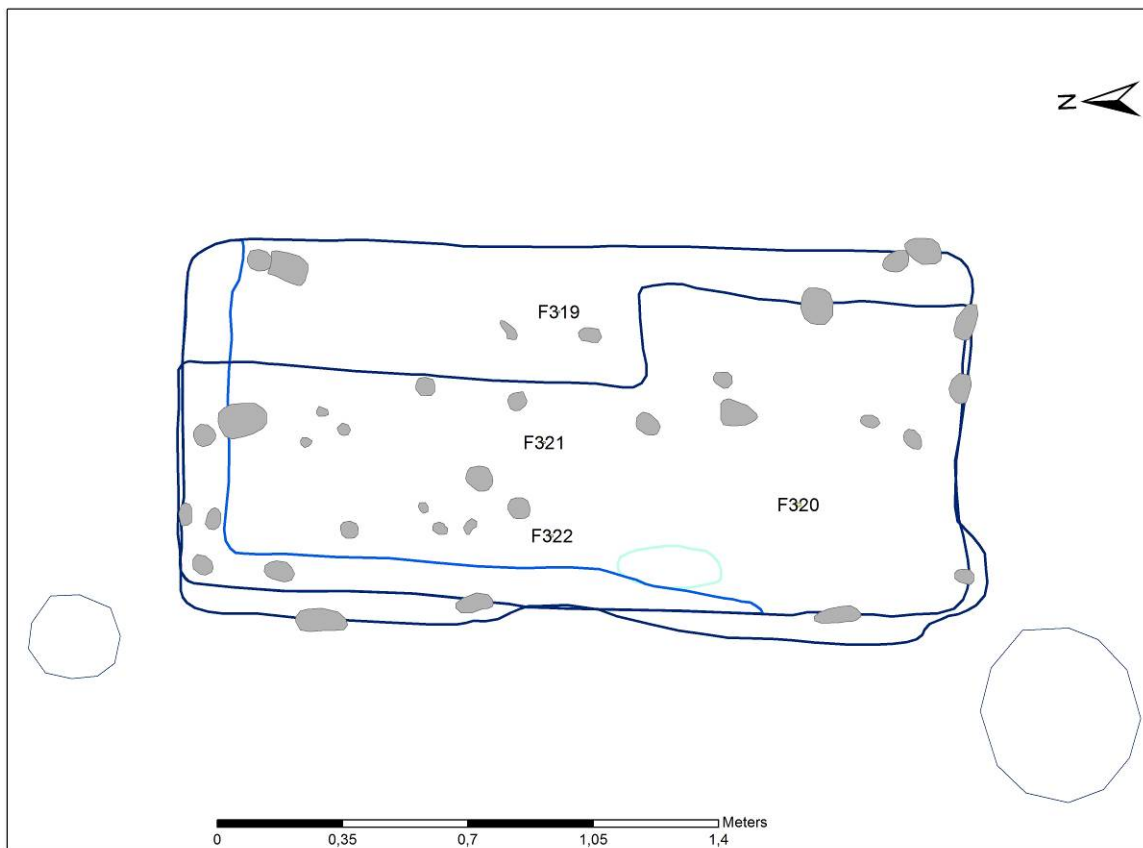

Figur 79: Plan og profil av stolpehull S10 og S8 (Cf34485_939 og _940, begge mot N, _944 mot Ø, _943 mot S).

Figur 80: Grav 16 med tilhørende stolpehull S8 og S10, profil.

Erosjonen har tatt med seg betydelige deler av strukturens østside. Trolig kan erosjon forklare hvorfor det kun ble funnet stolpehull på vestsiden av strukturen. Dersom det opprinnelig fantes stolpehull av samme dimensjoner også på østsiden av graven, vil de ha erodert vekk. Det fantes få stolpehull på lokaliteten generelt, og ved denne graven spesielt, så det er sannsynlig at de to stolpehullene kan knyttes til ytre markering av graven. Hva slags form en slik markering kan ha hatt, vil avhenge av hvor mange stolper det opprinnelig har vært. Dersom det har vært stolper i alle hjørner, som på grav 8, vil det kunne dreie seg om en type gravhus. Dimensjonen på S8 og S10 er imidlertid betraktelig mindre enn stolpene tilhørende grav 8, noe som tyder på at konstruksjonen kan ha vært mindre massiv, kanskje lavere. Mens en firestolperskonstruksjon kan være forholdsvis enkel å forestille seg, med tak over, kanskje med vegger, vil en tostolperskonstruksjon være mer åpen for tolkning. I så fall vil det kanskje ha vært to enkeltstående stolper, som kan ha blitt brukt til ukjente formål (votiver, blomster,...?), eventuelt to stolper med en type vegg i mellom, som skiller graven fra terrassen og vender den mer eksplisitt mot elvedalen, alternativt to stolper, med skråtak ned på den andre siden av graven, med motsatt virkning, å knytte graven inn mot terrassen og stenge av mot elven. Dette blir imidlertid bare spekulasjoner.

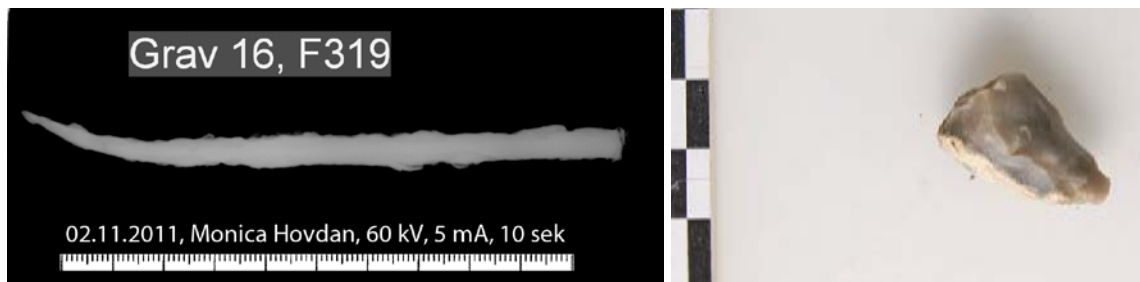
Figur 81: Grav 16 med funn og konstruksjonselementer. Stolpe S8 foran til venstre, S10 foran til høyre.

3.12.3 GJENSTANDSFUNN

Gjestandsfunnene var svært begrensede (tabell 24, figur 81). Spredt i profilbenken på om lag 10 cm dybde ble det funnet en jernten (C58890/1; figur 82), kanskje fra en ullkam eller en linhekle, en ildflint (C58890/3; figur 82) og ti klumper av bjørkenevertjære (C58890/4), stort sett ujevne i formen. I overflaten ble det funnet sju jernfragmenter (C58890/2), hvorav enkelte kan være fragmenter av tenner fra linhekle eller ullkam. Videre ble det i sørlig halvdel av graven funnet enkelte småfragmenter av brent bein (C58890/5), som ikke kunne bestemmes nærmere enn til pattedyr (Prata 2012). Det er uklart om funn har gått tapt i graven, enten på grunn av erosjon, eller av andre årsaker. De definerbare gjenstandene som fremkom ble funnet godt under bevart overflate, men på den annen side ble det tatt inn flere jernfragmenter fra overflaten, noe som kan tyde på at det har vært ytterligere jerngjenstander i graven, men at disse er delvis tapt. Det var ikke mulig å avgjøre avdødes plassering i graven.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58890/1	En rett jernten med spiss, mulig tann fra en linhekle som Shetelig 1912:fig. 496 eller Petersen 1951:fig. 171. Tenen er svært korrodert. L.: 10,3 cm, diam.: 0,8 cm.	F319
C58890/2	Fragmenter av en eller flere gjenstand(er) av jern. Enkelte rester av jerntenner som kan være tenner fra en linhekle, jf. unr. 1. Mål største tenfragment: l.: 5,3 cm, diam.: 0,6 cm.	F323
C58890/3	Ildflint. Mål: 2,5 x 1,5 x 1,3 cm.	F321
C58890/4	Små avlange, til dels flatklemte, klumper av organisk materiale, muligens tjære fra bjørkenever (?). Samlet vekt: 1,12 g.	F322
C58890/5	Brente bein. Fra pattedyr.	F320
C58890/6	Kullprøve, vekt: 0,05 g. Tatt fra MP27.	KP131
C58890/7	Kullprøve, vekt: 0,2 g. Tatt fra MP28.	KP144
C58890/8	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP131 uttatt.	MP27
C58890/9	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP144 uttatt.	MP28

Tabell 24: Funn og prøver fra grav 16.

Figur 82: Gjenstandsfunn fra grav 16 (C58890): Jernten (/1) og ildflint (/3).

3.12.4 DATERING

Ingen av gjenstandene var daterbare utover jernalder.

3.13 GRAV 18 – S14 FLATMARKSGRAV

Grav 18 var en rektangulær flatmarksgrav, trolig med to begravelser, én mann og én kvinne. Graven var orientert omtrent nordnordøst-sørsørvest, og den lå parallelt med brinken i øst, og grav 19 i vest, og i flukt med grav 20 i sør (figur 6, 83-85). Graven var 2,23 m lang og 1,22 m bred, og opptil 19 cm dyp. Sidene var rette og bunnen flat. Den kan ha hatt ytre markering i form av store stein, og kanskje en indre konstruksjon av organisk art. Det ble funnet en kremasjon av minst ett voksent menneske, trolig noe opp i alder. Gravgodset indikerer at det kan dreie seg om en dobbeltgrav, der mannsbegravelsen er en våpengrav.

3.13.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Mørk gråbrun til brungrå sand med noe grus og stein. Mye humus, enkelte kullspetter. Mer kull mot bunnen av laget
2	Spettet brungrå og rødbrun sand med noe grus og stein, noe humus
3	Grå til mørk grå sand med mye humus og noe grus
4	Spettet lys gulgrå og rødbrun sand med en del humus og noe grus; relativt porøs
5	Svært spettet grå, brun og beige grov sand og grus. Flekkvis store mengder humus og kull
6	Mørk svartbrun siltig sand; svært humusholdig, flekkvis med mye kull.

Tabell 25: Fyllskifter i grav 18.

3.13.2 BESKRIVELSE

Strukturen består av ett sentralt fyll, lag 1, som var klart avgrenset og lett å følge helt til bunnen av graven. Bunnen av lag 1 var det primære funnførende sjiktet i graven, og hadde en utstrekning i bunnen på ca. 174 x 70 cm. Lag 1 var forholdsvis rektangulært i plan ved avdekning, men fikk stadig mer avrundete hjørner mot bunnen. Laget tolkes som fyllet i gravnedleggelsen. Rundt lag 1 lå lag 4, som var lysere og ganske porøs, og tydeligst i bunnen av graven (figur 84). Dette har trolig gått i ytterkant av lag 1 hele veien, selv om det ikke ble observert i sørvestlig del. I likhet med lag 1 var det forholdsvis rektangulært i toppen, men fikk mer avrundet form mot bunnen. I nordlig del av lag 4 ble det funnet en rekke jernfragmenter som kan ha vært en form for beslag.

Figur 83: Grav 18 etter opprensing (Cf34485_858 mot Ø).

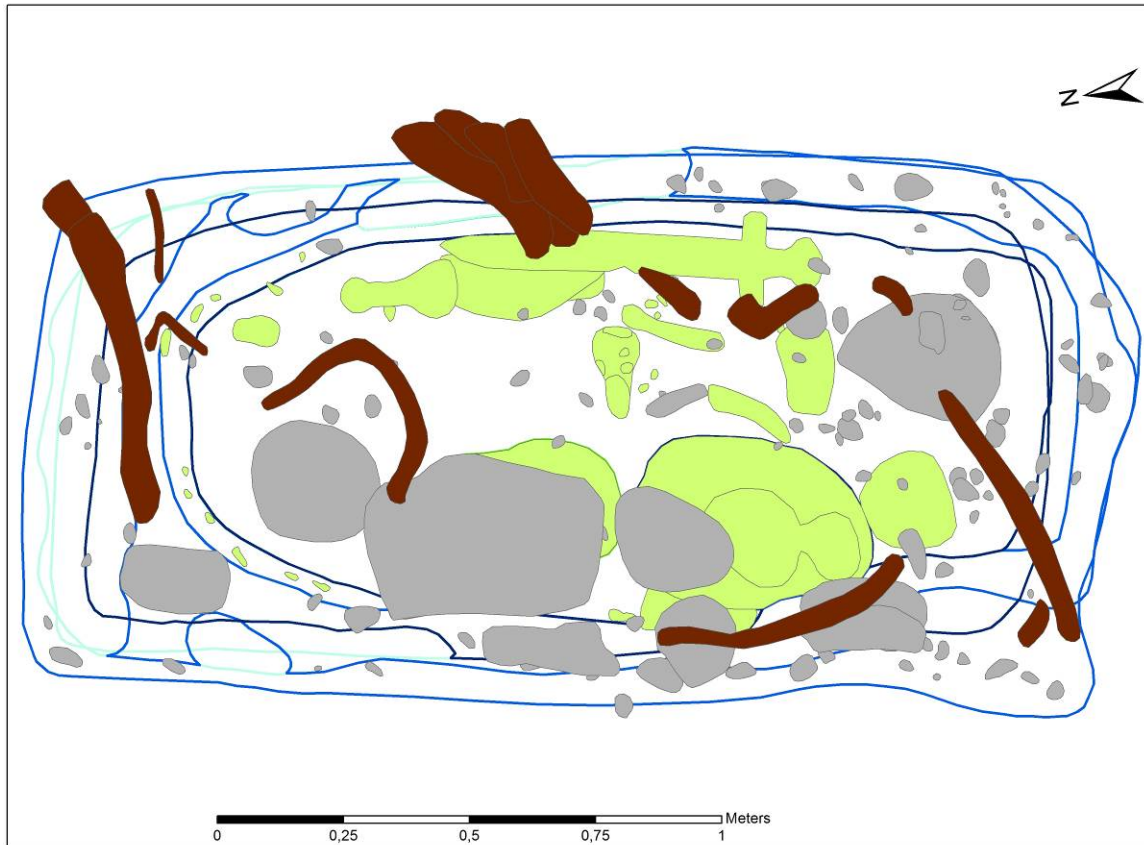
Lagene 2 og 3 ligger i ytterkant av nedgravningen og representerer en blanding av innrast eller gjenfylt undergrunnsand og svært humøst fyll (figur 86). Det var ikke mulig å følge det humøse fyllet i lag 3 langs hele nedgravningen. I toppen lå det som en tilnærmet

rettvinklet ramme rundt lag 1, mens det lenger ned opptrådte i flekker og striper i og under lag 2 flere steder, med en noe mer uregelmessig form. Det høye innholdet av humus kan tyde på at laget har blitt dannet ved nedbrytning av en form for organisk materiale. Lag 5 og lag 6 tolkes ikke som stratigrafiske lag som sådanne, men er rester av forråtnete gjenstander, og vil bli presentert under gjenstandsgjennomgangen.

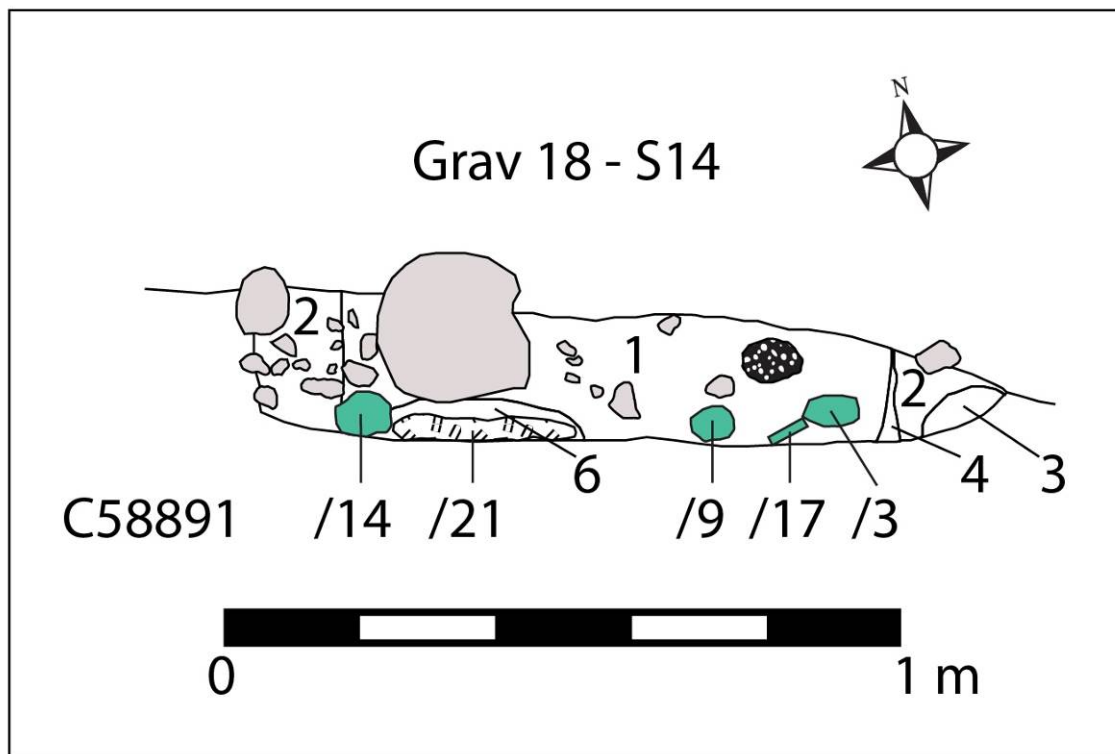

Figur 84: Grav 18 under utgravning, sett mot N. V (Cf34485_881): Kantstein langs venstresiden, samt andre større steiner. M (Cf34485_975): Toppen av de funnførende lagene. Det er tydelig forskjell mellom nedgravningsfyllet langs kanten, og det mørke, humøse fyllet i selve graven. Sverdet (C58881/3) kan ses som en oransje stripe langs høyresiden, mens skålspenne (C58891/1-2) lå mellom den store runde steinen og roten i forkant, på venstresiden. H (Cf34485_1058): Etter fjerning av profilbenken. Sverdet kommer tydeligere frem, og det er tydelig at området rundt skålspenne og kremasjonen er mer kullholdig og humøst enn resten. Legg også merke til alle røttene som krysser gjennom graven på alle nivåer, og som har bidratt til at en del gjenstander var dårlig bevart.

Fyllskiftene i graven er tvetydige. Lag 2 skal utvilsomt tolkes som fyll i selve nedgravningen, fylt inn av sand fra undergrunnen. Lag 1 tilhører trolig selve gravnedleggelsen. Relasjonen mellom disse to og lag 3 og 4 er imidlertid mer problematisk. Lag 4 rammet inn lag 1, og avgrenset fullstendig det funnførende området, og representerer utvilsomt en form av fysisk avgrensning. Lagets sammensetning var uvanlig, lys og porøs, og det inneholdt lite organisk materiale, i motsetning til konstruksjonrelaterte lag i andre graver. Formen, som gikk fra rektangulær til avrundet, tyder ikke på at det dreide seg om en kiste eller kasse av noe slag. På den annen side hadde lag 3 en langt mer rettlinjet form, men ble bare observert i nordlig del, og syntes oppbrutt og ødelagt i nedre del. Det var ikke spor etter verken lag 3 eller 4 i bunnen av graven, og det lille som ble funnet av treverk kan relateres til funnkonsentrasjoner, heller enn konstruksjonselementer. Videre ble funnet en god del store steiner, særlig langs vestsiden. I lag 1 lå de hovedsakelig i de øvre 10-15 cm, mens de i lag 2/3 satt ganske dypt. Det foreslås at enkelte dyptliggende stein, i kombinasjon med lag 3, utgjør hele eller deler av en fysisk avgrensning av den indre graven. Lag 4 representerer trolig en indre avgrensning, men av annen art, og trolig mykere i utgangspunktet. Det er mulig at hele gravleggingen ble dekket av fint lyst siltaktig fyll, men at senere pløying eller annet har fjernet laget på toppen, slik at kun det som lå ned langs sidene var igjen ved utgravningstidspunktet. Alternativt kan en indre avgrensning ha blitt kantet med lyst fyll, eller annet materiale som har dekompostert til dette utseende før gravgodset har blitt lagt ned. Kanskje kunne det dreie seg om en type klede, noe som vil kunne bety at jernfragmentene fra norddelen kan være en type dekor.

Figur 85: Grav 18 med fyllskifter. Graven var til dels sterkt skadet av røtter.

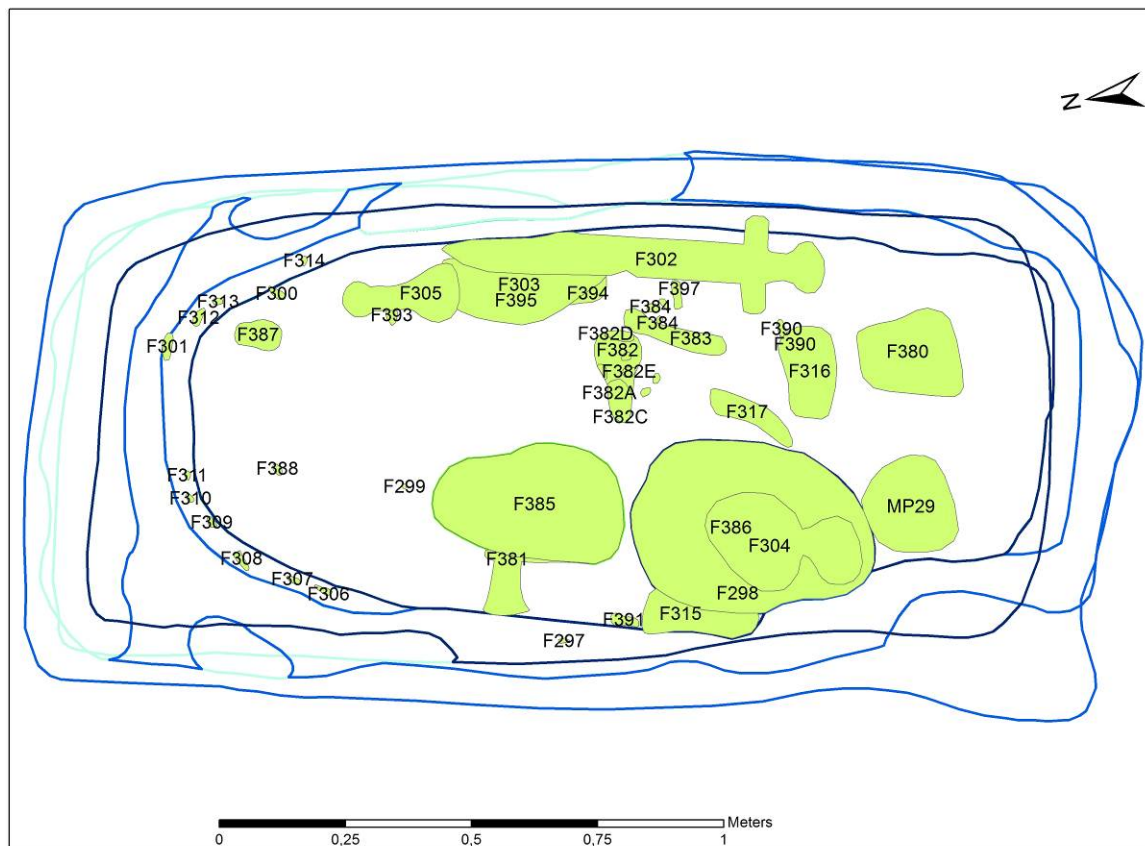
Figur 86: Grav 18, profil, med funn avmerket.

Hva angår steinene som lå høyt oppe i graven, består utfordringen i om de skal tolkes å tilhøre fyllet i graven, eller om de opprinnelig har vært på overflaten, men så har rast inn på et senere tidspunkt, når innholdet i graven gradvis har kompaktert seg og kanskje kollapset (figur 84-85). Det siste alternativet vil kunne bety at graven har hatt en form for ytre gravmarkør i form av en enkel steinsetting av et eller annet slag. Dersom steinene derimot har vært plassert i graven, er det påfallende at de kun ligger i vestlig halvdel.

Graven lå tett inntil brinken, under et stort tre. På grunn av treets lave greiner var det ikke mulig å få avdekket hele graven med maskin, så om lag halvparten ble fjernet maskinelt, mens resten ble spadd ut for hånd. Graven var stedvis forstyrret av trerøttene, noe som gjorde utgravningen utfordrende, og som hadde skadet noen av gjenstandene. Strukturen ble gravd stratigrafisk, men med en profilbenk tvers over. Profilet ble dokumentert etter at det var gravd 11-15 cm, så ble det fjernet, ettersom mange av funnene fortsatte inn under profilbenken. Nedre del av profiltekingen er derfor rekonstruert etter ferdigstilling av graven.

3.13.3 GJENSTANDSFUNN

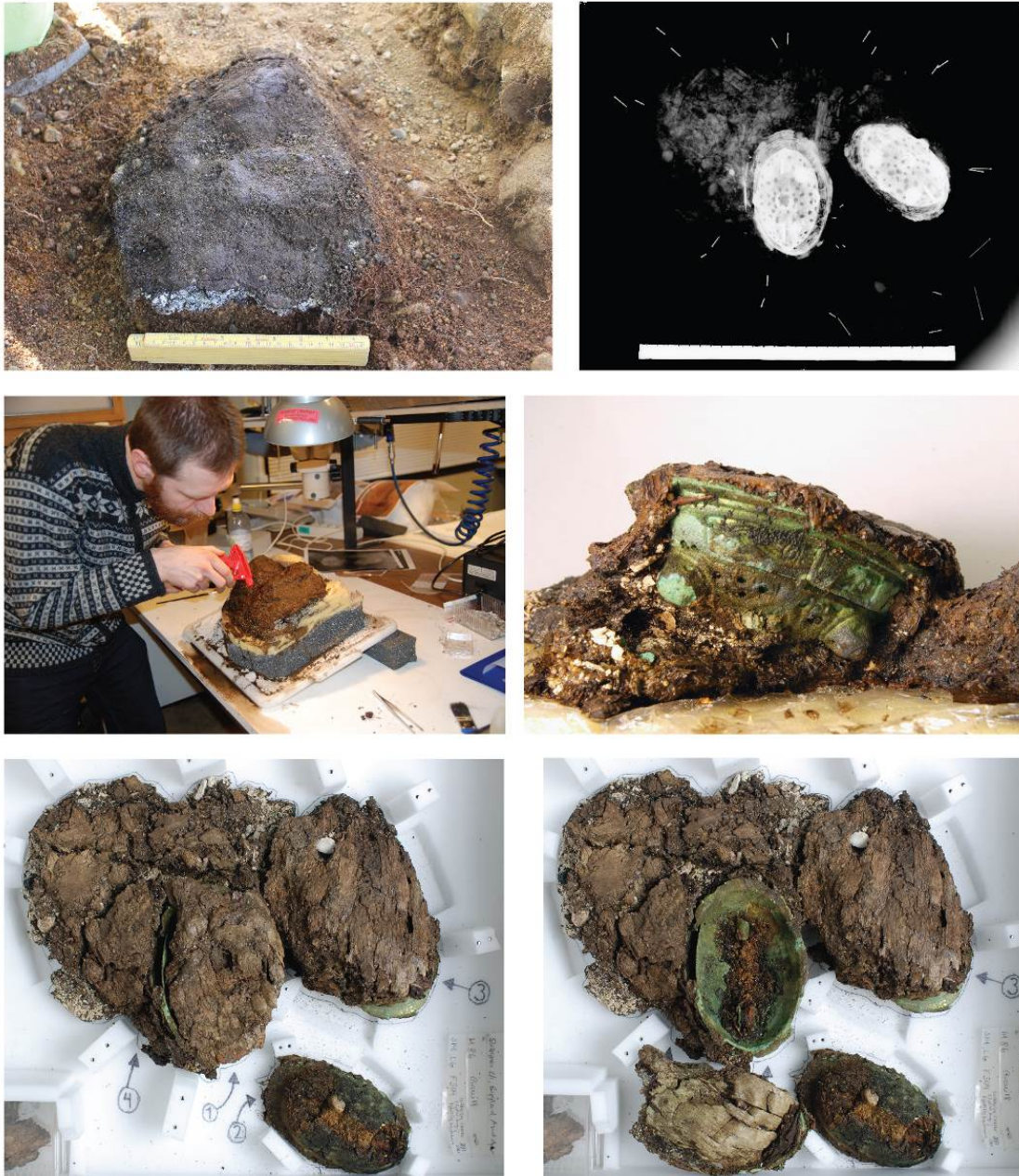
Nesten alle funn fremkom i bunnen av lag 1, og må regnes for den opprinnelige nedleggelsen (tabell 26, figur 87). Unntakene var jernfragmentene (mulige beslag) i lag 4, som nevnt over, og to biter brent bein samt et jernfragment i øvre del av lag 1.

Figur 87: Grav 18 med funnumre.

Omtrent midt på østre langsida lå et sverd, nærmest Petersen type Y (C58891/3). Sverdbladet var brukket i to, og lå delvis over flere andre gjenstander, blant annet ymse i

jern og tre, inkludert en saks (C58891/8), fragmenter av en sigd (C58891/10) og et ildstål (C58891/11), videre en ildflint (C58891/18), et hengebryne (C58891/17) og et vektlodd (C58891/5). En kniv (C58891/9) lå litt vest for sverdet og hengebrynet. Rett ved kniven lå et svært organisk område, trolig rester av en pung eller liknende. I denne lå ytterligere to vektlodd (C58891/6-7), en ildflint (C58891/19) og ubestemmelige rester av jern og organisk materiale. Noen centimeter lenger sør lå del av en jernplate med beinfragmenter, som kan stamme fra en kam (C58891/12). Et utvalg av disse funnene er illustrert på figur 89.

Figur 88: Skålspennene i grav 18 (C58891/1-2). Ø.v., den organiske pakken med spennene før uttak (Cf34486_223 mot S). Laget med brente bein er synlig som en hvit stripe i forkant; Ø.h. røntgenbilde av preparatet. M.v. Konservator Vegard Vike renser frem de organiske restene med forsiktig bruk av vann. M.h. Detalj av den ene skålspenne. N.v./h. Skålspennepakken etter konservering, med ut uten «dekket» på ned ene spennen. Klumpen nederst til høyre er fyllet som ble tatt ut av denne spennen.

Sentralt på den vestre langsiden lå en liten øks, nærmest Petersen type K, med en del bevart treverk i skaftet, med spor av innrisset dekor (C58891/4; figur 89). Øksen lå inn mot et grusete lag med flekker av kull og humus, lag 5, der det ble funnet en god del brente bein, som også lå spredt over øksen. Beina har trolig sammenheng med en stor beinansamling noen centimeter lenger sør. Der lå et tykt lag med brente bein i bunnen av graven (C58891/20-23). Over beina lå to skålspenner av kobberlegering, som R.652/R.654, innpakket i lag med to typer tekstil, noe som trolig er bjørnepels, og never eller liknende rundt (C58891/1-2; figur 88). Dette området var svært humøst, trolig som følge av forråtnelse av deler av neverpakningen. På utsiden av pakningen lå en bit av en liten jernten, som kan være del av en tangespiss. Videre ble det samlet inn en rekke ubestemmelige jernfragmenter, flere med fastkorroderte tre-, tekstil- eller bein rester (C58891/14), noen fragmenterte tekstilrester spredt i midtre del av graven (C58891/15) og fragmenter av tre (C58891/16), funnet sammen med saksen.

De brente beina (C58891/20-23) har blitt bestemt til hovedsakelig menneskebein, men det lå også ett fragment av en bjørneklo, og et par fragmenter av ubestemte pattedyr med de andre beina. Menneskebeina kunne ikke kjønnsbestemmes, men tilhørte et voksent individ, trolig litt opp i årene (Prata 2012). Det var ingenting ved beinmaterialet som indikerte at det representerte mer enn én person, men det utelukkes allikevel ikke at det kan ha vært flere individer i kremasjonen. Det ble funnet elementer fra samtlige kroppsdeler, men de skjørere delene av skjelettet var underrepresentert, noe som er å forvente. Bjørnekloen foreslås å kunne ha tilhørt en bjørnefell, ettersom det ikke var spor av andre bein fra bjørn i graven.

Om lag midt i profilbenken, og mellom sverdet i øst og skålspenner, øks og brente bein i vest, lå nok en svært organisk «pakke». Det var ikke mulig å definere hva det organiske materialet var, men basert på funn og paralleller fra andre graver, kan det være snakk om en liten pung eller veske i lær eller liknende. I det organiske fyllet ble det funnet to vektlodd med jernkjerne og kobberlegeringsbelegg, en ildflint, samt små jern-, tekstil- og trefragmenter.

Det ble funnet jernfragmenter i store deler av graven. I sør var det også utover de beskrevne funnkonsentrasjonene en del organisk materiale, som imidlertid ikke gav særlig informasjon selv om de ble tatt inn på preparat og forsiktig fremgravd på konserveringslaboratoriet. Det ble funnet mulige fragmenter av mineralisert tekstil i sørøstenden av graven. I midtre del av norddelen var det påfallende funntomt sammenliknet med resten av graven. Det ble analysert en makrofossilprøve av organisk materiale fra gravens sørøstlige del, rett sør for skålspenneområdet, men det ble kun funnet litt trekull og cenococcum.

Den mannlige avdøde kan på bakgrunn av sverdets plassering anslås å ha blitt lagt ned med hodet mot sør. Vektlodd langs midtre og nordlige del samsvarer med plasseringen i grav 6. Den lille øksen med skaftet mot sør ligger i så fall motsatt av i grav 8, men øksen kan tilhøre kremasjonsbegravelsen, og således ikke følge samme logikk. Kanskje kan mannens plassering også støttes av kremasjonen. Denne gravleggingen inneholdt ikke lenger en hel kropp, med et definert hode, men sammen med skålspennene ble de brente beina plassert i gravens sørlige del. Skålspennene lå på denne måten omtrent der de villeg havnet om de var festet på klærne til en ubrent kropp lagt ned med hodet i sør.

Figur 89: Et utvalg gjenstandsfunn fra grav 18 (C58891): Sverd (/3), saks (/8), øks (/4), ildstål (/11), hengebryne (/17), ildflint (/18).

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58891/1	Oval spenne av kobberlegering av type R.652/R.654. Spennen ligger i en klump av never, noe treverk, tekstilfragmenter og -avtrykk fra minst to ulike sorter tekstil, enkelte små pelsrester, og brente beinfragmenter. Det finnes enkelte rester av forgylling på spennens overflate. Spennen synes opprinnelig å ha vært omhyllet med tekstiler og pels. Never og treverk kan være rester av en beholder. Røntgenfoto viser at spennen er godt bevart, og at nålefestet er intakt. Bevart l. ca. 11,5 cm, br.: ca. 8,0 cm.	F304
C58891/2	Oval spenne av kobberlegering av type R.652/R.654. Spennen ligger i en klump av never, noe treverk, tekstilfragmenter og -avtrykk fra minst to ulike sorter tekstil, enkelte små pelsrester, og brente beinfragmenter. Spennen synes opprinnelig å ha vært omhyllet med tekstiler og pels. Never og treverk kan være rester av en beholder. Røntgenfoto viser at spennen er godt bevart, og at nålefestet er intakt. L. ca. 12,0 cm, br.: ca. 8,0 cm.	F304
C58891/3	Sverd av jern, nærmest som Petersen 1919:fig. 130, type Y. Over- og underhjalts øverste kant vender oppover, mens underhjalts nederste kant vender nedover. Grepet har bevart treverk. Klinge foreligger i to deler, og spissen mangler. Hjalts har enkelte fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Sverdet overflate er svært korrodert. Jernfragmenter fra klinge og hjalt, enkelte med mineraliserte tekstilrester, samt trefragmenter fra grepet, er bevart separat. L. underhjalts: 14,5 cm, br. underhjalts i midten: 2,6 cm, ytterst ved siden. 3,7 cm. Bevart l. overhjalts: 9,2 cm. Bevart, samlet lengde klinge: ca. 76,0 cm. Br. klinge øverst ved underhjalts: 5,5 cm.	F302, F305-2
C58891/4	Liten øks av jern, trolig nærmest som Petersen 1919: type K, fig. 42. Øksa har en noe sterkere utsvinget underkant enn overkant og har dermed en svakt skjev egg. Øvre skafthullfliker er avbrutt og overflaten er svært korrodert. Rester av treskaftet er bevart og sitter i skafthullet. Skaftet har mulige spor etter ornamentikk. Bladet har enkelte fastkorroderte, mineraliserte trerester. L. øksehode: 14,5 cm, hvorav 9,0 cm er blad, br. 9,0 cm (egg) og 3,1 cm (nærmest skafthullet), bladets t. nærmest skafthullet 2,2 cm. Bevart l. skaft: Ca. 24,0 cm.	F381
C58891/5	Lite, kuleformet vektlodd av kobberlegering med flate poler, som Brøgger 1921:fig. 39. Loddet har noe fastkorrodert jern på én side. Diam.: 1,2 cm, h.: 0,8 cm. Vekt: 3,4 g.	F303
C58891/6	Kuleformet vektlodd av jern med flate poler, nærmest som Brøgger 1921:fig.39. Loddet er svært korrodert, men har muligens opprinnelig hatt et skall av kobberlegering. Det har flere partier med fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Diam.: 1,8 cm, h.: 1,3 cm. Vekt: 13,5 g.	F382 A2
C58891/7	Sylindrisk vektlodd av jern, av form trolig nærmest som Brøgger 1921:fig.3a-b. Loddet er svært korrodert og oppsprukket. Det har fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester og brente beinfragmenter. Diam.: 0,9 cm, h.: 0,3 cm. Vekt: 21,9 g.	F382 A1
C58891/8	Saks av jern, nærmest som R. 443. Den ene bladspissen mangler. Det finnes enkelte fastkorroderte, mineraliserte tekstilfragmenter på enkelte partier av saksen. L.: 22,1 cm hvorav blad: 9,3 cm. Br. øverst blad: 1,8 cm, br. øverst bøyde: 1,8 cm.	F305-1

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58891/9	Kniv av jern med rester av beinskafft bevart. Kniven har enkelte fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Odden på bladet mangler, og ytterste del av tangen er avbrutt og foreligger separat. Bladet er svært korrodert og oppsprukket. Fragmenter av korrodert jern og mineraliserte bein- og tekstilfragmenter foreligger løst. L. (inkludert den avbrutte, separate tangedelen): 28,0 cm, hvorav skaft: 18,2 cm. Bladets stb. 2,7 cm. Ryggens t. 1,1 cm. Tangens br. 1,5 cm nærmest bladet.	F383
C58891/10	Del av et blad av jern, trolig fra en sigd. Overflaten er svært korrodert. Fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester finnes på begge sider av bladet. Bevart l: 5,0 cm, st.br. blad: 1,8 cm.	F305
C58891/11	Ildstål som R.426. Stålet er svært korrodert og den ene oppbøyde tenen mangler. Stålet har enkelte fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. L.: 7,7 cm, h.: 2,5 cm.	F305-3
C58891/12	Del av en lang, smal plate av jern med beinfragmenter på begge sider og spor etter to gjennomgående jernnagler. Mulig skinne til kam, jf. Hilberg 2009:fig. 3. L.: 9,2 cm, st.br.: 1,3 cm, t.: 0,5 cm.	F317
C58891/13	Del av en liten ten av jern med firesidig tverrsnitt. Tenen er avsmalnende mot én ende. Brukket i to deler. Mulig tangespiss? Samlet l.: 3,9 cm, tvn: 0,8 x 0,5 cm.	F297
C58891/14	Diverse ubestemmelige jernfragmenter, flere med fastkorrodert tre-, tekstil- og/eller beinrester. Samlet vekt: 103,4 g (inkludert poser).	F300-1, F306-15, F382, F384, F388, F391-2, F395-6
C58891/15	En klump med tekstilrester og jord, samt mindre fragmenter av tekstiler. Tekstilene er av minst to ulike typer. Enkelte fragmenter er delvis korroderte. Stm. (klump): 4,8 cm. Samlet vekt: 16,3 g.	F316, F382E, F389
C58891/16	Fragmenter av tre. Stm.: 4,2 cm. Samlet vekt: 5,7 g.	F305
C58891/17	Hengebryne av gråbrun bergart, nærmest som R.425 med firesidig, tilnærmet kvadratisk tverrsnitt. Det sitter rester av jern i hullet. Brynet har en bruddskade i den nederste enden. L.: 7,6 cm, tvn.: 1,0 x 1,4 cm (bredeste ende).	F397
C58891/18	Ildflint. Mål: 3,5 x 2,3 x 1,1 cm.	F393
C58891/19	Ildflint. Mål: 2,5, x 1,5 x 0,6 cm.	F382G
C58891/20	Brente bein, samt mulig korrodert materiale med avtrykk av beinstruktur. Samlet vekt: 5,3 g.	F316, F387, F390, F394
C58891/21	Brente bein. Fra menneske; enkeltfragmenter fra brunbjørn og udefinert pattedyr. Vekt totalt: 62,6 g.	F304A, F298, F386
C58891/22	Brente bein. Fra menneske. Vekt: 28 g. 1,6 g bein ble radiologisk datert til 1055 ± 25 BP, kal. 985-1015 e.Kr. (TRa-4138).	F385
C58891/23	Brente bein. Fra pattedyr. Vekt: 0,4 g.	F299
C58891/24	Mulig ubrent bein, ubestemt. Vekt: 0,5 g.	F390
C58891/25	Mulig ubrent bein, ubestemt. Vekt: 0,43 g.	F394
C58891/26	Kullprøve, vekt: 0,8 g.	KP26
C58891/27	Kullprøve, vekt: 0,5 g. Tatt fra MP29.	KP117
C58891/28	Makrofossilprøve, analysert ved Natur og kultur. Inneholdt kun litt trekull og cenococum. Kullprøve KP117 uttatt.	MP29

Tabell 26: Funn og prøver fra grav 18.

3.13.4 DATERING

Det var flere daterbare elementer i graven. Det hele sverdet, trolig Petersen type Y, kan dateres til ca. 900-1050 e.Kr., i likhet med øksen dersom dette faktisk er en K-øks (Petersen 1919:182-183). De skålformete spennene av typen R.652/R.654 dateres av Pettersen (1928:65-67) til 900-tall. Han kommenterer at de flere steder opptrer med sene våpen, der en realistisk datering vil ligge sent på 900-tallet, og at det i disse tilfellene er trolig at en mann og en kvinne har blitt gravlagt sammen. Videre ble beina fra kremasjonen C14-datert med 1-sigma kalibrering til 985-1015 e.Kr., noe som passer godt med gjenstandsfunnene. Endelig datering vil avhenge av om det har vært én eller flere gravnedleggelse. Dersom alt ble lagt ned samtidig, vil det trolig ha skjedd på sent 900-tall eller tidlig 1000-tall, basert på dateringen av de brente beina. Om kremasjonen er senere enn sverdbegravelsen, vil man kunne se for seg at den første begravelsen skjedde en gang i løpet av perioden 900-985, mens kremasjonen ble lagt ned jf. C14-dateringen. Trolig vil de i så fall ha blitt lagt ned forholdsvis tett i tid, da felles begravelse kan antyde en form for slektskap eller bånd mellom individene.

3.13.5 DISKUSJON

I presentasjonen over kom det frem at de stratigrafiske tolkningene og forståelsen av gravkonstruksjonen er noe problematisk. Tolkningene man gjør på dette vil ha betydning for hvordan gravens bruk og eventuelle postdeposisjonelle hendelser skal forstås. Det er underforstått at materialet er for ufullstendig til at det er mulig å gi et fasitsvar på gravens bruk, og den følgende diskusjonen er å regne for mulige tolkningsforslag på de fenomenene som ble observert.

Kort oppsummert: Stratigrafien var forholdsvis konsekvent og stabil, med unntak av lag 3 som forsvinner noe nedover i graven, og ikke finnes i sørlig del. Graven har et tydelig fysisk skille mellom nedgravningsfyll og gravnedleggelse, men det er uklart hva dette skillet opprinnelig har vært utformet, og av hva. En rekke stein i vestdelen av graven kan ikke knyttes sikkert til indre eller ytre gravminne.

Funnene i bunnen tyder på at graven kan ha inneholdt mer enn ett individ, jf. kombinasjonen av tradisjonelt mannstilknyttete (sverd, vektlodd) og kvinnetilknyttete (skålspenner, saks) gjenstander, og det kan se ut som enkelte funn har blitt forstyrret (sverdfragment, funnet sammen med en saks og et helt sverd, i utkanten av område med få funn). Gravens form og størrelse tyder på en inhumasjonsgrav, mens funn av brente menneskebein slår fast at det definitivt har vært en kremert individ i graven.

Dersom graven har inneholdt flere gravlegginger, blir spørsmålet om disse har vært samtidige eller om de har blitt utført over tid, og hvor mange individer det er snakk om. Det er fristende å foreslå en til to menn, på grunn av sverdene, og en kvinne på bakgrunn av skålspennene. Alle funnene lå i lag 1, og synes således å være resultat av samme prosess. På den annen side er det mulig at nye begravelser har skjedd svært nær hverandre i tid, slik at fyllet har vært ensartet og ikke blitt påvirket av nytt materiale ved oppgraving og gjenfylling. Dateringene på funn og bein gir et spenn på opptil 150 år for graven, men det synes trolig at dette er langt videre enn gravens reelle bruksfase(r).

Tolkningen av lag 4 er vanskelig, da fyllet skiller seg fra det meste annet som ble observert på gravplassen. Materialet synes å ha vært mykt og formbart, men om det kun dreier seg om et annet mineralogent innslag, altså en uvanlig og lys silttype, eller om det dreier seg om de fullstendig oppløste restene av et organisk materiale er vanskelig å avgjøre. Det er i så måte interessant at det i den osteologiske analysen ble funnet del av en bjørneklo. Kanskje er det en pels eller fell av et slag som har dekket deler eller hele graven, og som har ligget såpass isolert at det ikke har blitt mineralisert som organisk materiale i nærheten av jern, men i stedet har råtnet og at de organiske restene deretter blitt nesten fullstendig vasket ut.

Lag 4 og til dels også lag 3 er betydningsfulle også ettersom de er godt bevart i nord, men er delvis fraværende i sør generelt, og helt fraværende i sørvest. Dette kan være tilfeldig og ha med bevaringsforhold å gjøre, men det kan alternativt reflektere en faktisk ødeleggelse, som igjen kanskje kan ses i sammenheng med gravnedleggelse. Den indre delen av graven (lag 1) var ca. 70 cm bred, og synes vel knapp for at flere personer skulle vært lagt ned ukremerte samtidig. Kremasjonen tar ca. 35 cm av bredden, og det er således igjen knapt med plass dersom den skulle vært lagt ned samtidig med en skjelettbegravelse. Kremasjonen lå i sørvestre del av graven, altså nettopp i området der både lag 4 og lag 3 mangler. Det foreslås derfor at kremasjonsnedleggelsen var sekundær, og at en begrenset del av graven ble åpnet for å legge ned avdøde. Ettersom det ble funnet brente bein over og langs øksen, har dette området i så fall også vært åpnet. Hvorvidt øksen skal regnes med til en opprinnelig begravelse eller en eventuell sekundær kremasjonsnedleggelse er usikkert. Det kan bemerkes at øksen og sverdet kan synes å være orientert motsatt vei, i det minste sammenliknet med grav 8, der øksehodet og sverdhjaltet lå i samme retning, mens sverdblade og økseskaft pekte i samme retning. I grav 18 er sverdhjaltet i sør, mens øksehodet er i nord, så kanskje kan dette bety at de tilhører forskjellige gravlegginger.

Saksen er et ambivalent element, og opptrer både i manns- og kvinnegraver. På Langeid ble det funnet saks i to andre graver. Grav 30 er en ganske sikker kvinnegrav, mens grav 29 primært har gjenstandsfunn knyttet til kvinnegraver, men har i likhet med grav 18 også sverdfragmenter. Saksen ligger som nevnt sammen med sverdet i gravens nordøstlige del, mens de brente beina og skålspenne ligger i sørvestlig del. Dette taler for at saksen skal knyttes til en eventuell mannsnedleggelse med sverd. Dersom saksen har tilhørt nedleggelsen av en antatt kvinne med skålformete spenner, noe som kan synes trolig jf. de to andre gravene på Langeid, ligger den langt fra resten av gravnedleggelsen, og adskilt av et funntomt område. En mulig forklaring på dette kunne være en senere forstyrrelse av graven, der man har gått ned midt i nordlig halvdel, kanskje fjernet noe, kanskje ødelagt et sverd, og kanskje rotet rundt slik at saksen ble liggende et stykke fra opprinnelig plassering.

Kanskje skal forekomsten med store steiner i vestlig del av graven ses i sammenheng med innholdet. I praksis dekker de eller rammer inn store deler av kremasjonen. Dersom de er innraste vil dette kunne være tilfeldig, men ellers vil det være mulig å se dem som en beskyttende steinpakning. Det vil allikevel være to mulige tolkninger – enten at de er lagt der for å beskytte kremasjonsgravleggingen, noe som taler for at denne har vært en egen handling, eller at det har vært steiner over hele graven, men at steinene i østdelen stort sett har blitt fjernet for å komme inn i graven for å plyndre eller forstyrre.

3.14 GRAV 19 – S13 FLATMARKSGRAV

Grav 19 var flatmarksgrav som inneholdt en kremasjon. Graven var noe ujevnt rektangulær med avrundete hjørner, orientert tilnærmet nordnordøst-sørsørvest, parallelt med brinken og grav 18, som den en knapp meter i fra (figur 6, 90-91). Graven var 174 cm lang og 61 cm bred, og 12 cm på det dypeste, og den var noe bredere i sør enn i nord, men dette kan reflektere ujevn bevaring. Sidene var rette, og buet ned mot bunnen, som var forholdsvis flat. Graven var imidlertid noe dypere i midtpartiet enn ved kortendene. I utseende skilte graven seg fra de fleste andre ved å være langt smalere sammenliknet med lengden. Det ble funnet en kremasjon av et voksent individ i graven.

3.14.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Mørk brun og gråbrun sand med en del humus, samt noe grus og småstein, og spetter og flekker av kull
2	Rødbrun sand med noe grus og enkelte småstein, samt små mengder humus og kull
3	Svartbrun sand med mye humus og kull, og noe grus

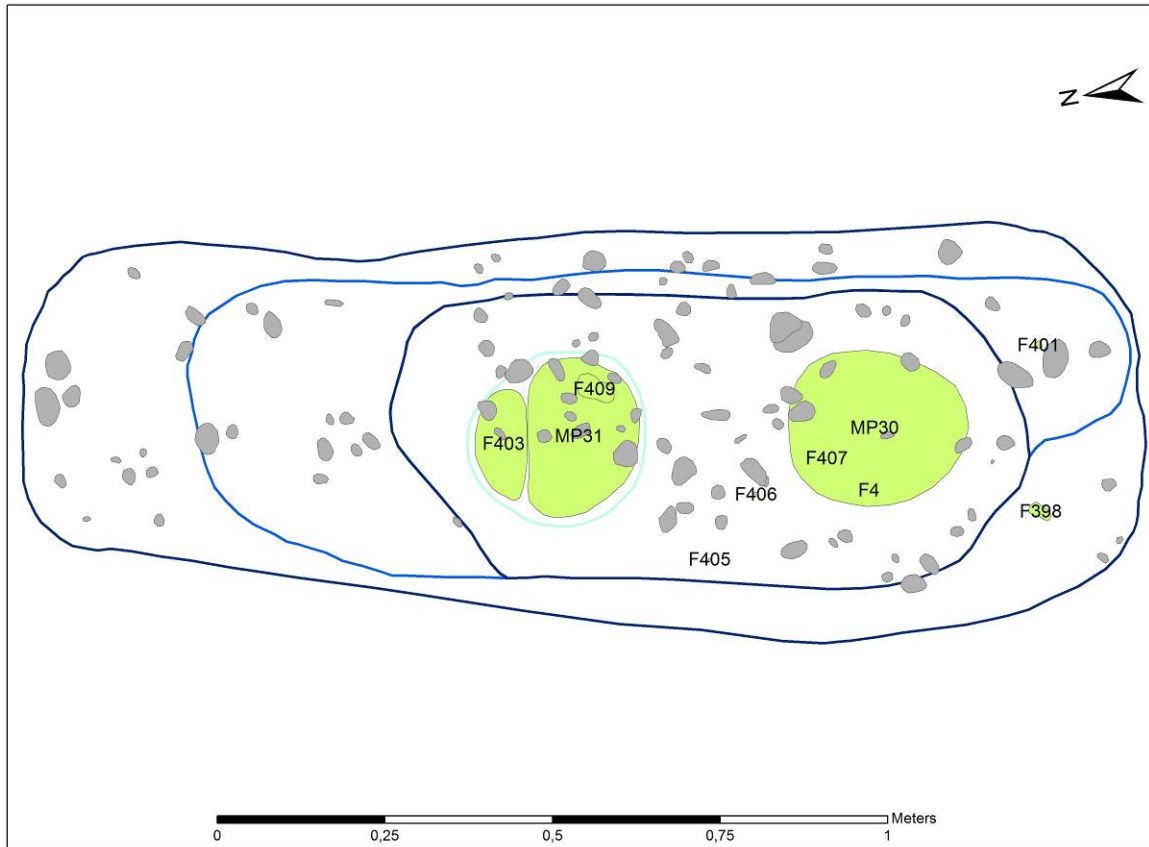
Tabell 27: Fyllskifter i grav 19.

3.14.2 BESKRIVELSE

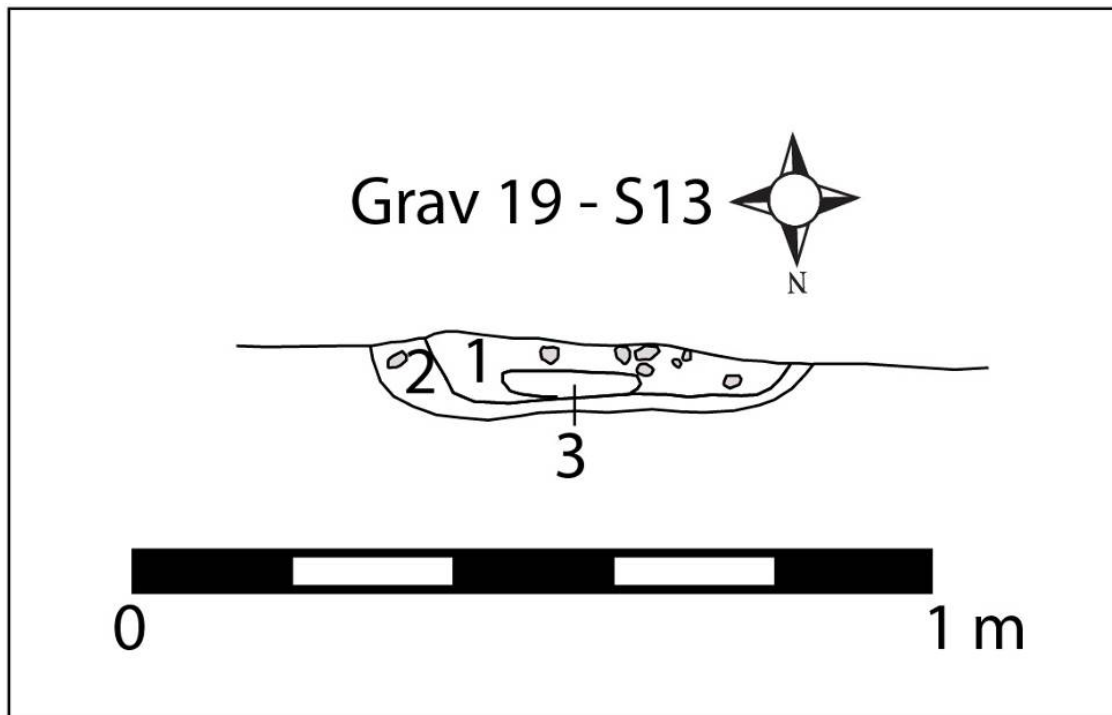
Graven var primært fylt med lag 1 (figur 92). I bunnen og ytterst langs sidene lå et tynt sjikt bestående av lag 2. I midten av graven var det to tilsynelatende separate lommer bestående av lag 3. Lag 2 tolkes som nedgravningsfyll, og bestod av undergrunnsand iblandet noe kulturpåvirket materiale. Både i lag 3 og i midtre og sørlige del av lag 1 (og særlig i området rundt lag 3) ble det funnet mye brent bein. Den eksakte relasjonen mellom kremasjonen og lag 1 og 3 er uklar. Lag 3 bestod av store mengder nedbrutt organisk materiale, og kan være restene av en eller flere beholdere for de kremerte beina. Imidlertid var de brente beina spredt over et større område, selv om det virket som om det var konsentrasjoner i lag 3 (figur 92-93). Lag 1 er i seg selv usikkert – det var langt mer humøst enn lag 2, og liknet for så vidt gravfyll fra andre graver, der det også var et skille mellom et ytre/nedre tilnærmet undergrunnsfyll, og et indre humøst fyll.

Figur 90: Grav 19 etter opprensing (Cf34485_1108 mot Ø).

Figur 91: Grav 19 med konstruksjonselementer og funnumre.

Figur 92: Grav 19, profil.

Det ble ikke funnet tydelige spor etter strukturelle elementer, f.eks. en kiste i graven. Det tydelige skillet mellom lag 2 og lag 1 kan imidlertid tyde på at det har vært en form for skille mellom en noe større nedgravning, og selve gravnedleggelsen, men det er ikke mulig å slå fast hvordan denne har artet seg. Mengden humus i lag 1 sammenliknet med lag 2 tyder på at det er mer organisk materiale i laget, og man kan se for seg en kiste, eller kanskje graven har vært foret med og/eller dekket av noe organisk, f.eks. stoff, pels, never/bark eller liknende. Dersom de brente beina har vært satt ned i beholdere, eller i det minste samlet, kan det virke som om postdeposisjonelle prosesser har virket inn og spredt beina i ettertid. En mulig forklaring vil kunne være at dyr (mus eller andre) har bodd i graven og forflyttet bein.

Figur 93: På venstre side av profilbenken i grav 19 vises tydelig en halvrund konsentrasjon av brente bein (Cf34485_1146 mot Ø).

3.14.3 GJENSTANDSFUNN OG NATURVITENSKAPELIGE ANALYSER

Det var svært lite gravgods i graven, men som nevnt over kan det hende at kremasjonen var plassert i en organisk beholder (tabell 28, figur 91). Utover de brente beina (C58892/3) ble det funnet tre biter av bjørketjære i lag 1 i sørenden av graven (C58892/2), samt tre udefinerbare fragmenter av jern i midtre og sørlig del (C58892/1). De brente beina dukket opp allerede i overflaten, men de andre gjenstandene ble funnet 4-10 cm nede i fyllet. Dette kan tyde på at gravgodset i liten grad har forsvunnet, for eksempel ved erosjon, men snarere at graven har hatt svært begrenset gravgods.

Kremasjonen inneholdt ca. 91 g à 657 fragmenter med brent bein. Den osteologiske analysen av beina viste at kremasjonen inneholdt minst ett individ, som var voksent (20 år eller eldre). Kjønnene kunne ikke bestemmes. I likhet med i grav 18 ble det funnet fragmenter fra alle kroppsdeler, men de skjøre delene av skjelettet var i liten grad til stede. Det var også enkelte bein fra ubestemt pattedyr blant beina i kremasjonen (Prata 2012).

Det ble analysert en makrofossilprøve fra den nordligste ansamlingen av lag 3 (Moltsen 2012). I felt ble det observert noe som liknet på frø i massene, men dette fremkom ikke ved analysen, der det kun ble funnet litt trekull, smårøtter og cenococcum.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58892/1	Tre små jernfragmenter. Stm.: 2,1 cm.	F398, F406, F407
C58892/2	En klump, muligens av tjære fra bjørkenever, opprinnelig rund og sammenpresset, nå i tre biter. Stl.: 2,5 cm, stbr.: 2,3 cm, stt.: 2,2 cm. Samlet vekt: 4,26 g.	F401
C58892/3	Brente bein. Fra menneske og pattedyr, omblandet. Menneskebein utgjør ca. 90 %, og stammer trolig fra kun ett individ, som har vært i voksen alder. 1,0 g menneskebein har blitt radiologisk datert: 890 ± 25 BP, kal. 1065-1210 e.Kr. (TRa-4139).	F4, F399, F400, F402, F403, F404, F410, F596, F598
C58892/4	Kullprøve, vekt: 0,05 g. Tatt fra MP30.	KP96
C58892/5	Kullprøve, vekt: 0,5 g. Tatt fra MP31.	KP132
C58892/6	Makrofossilprøve, analysert ved Natur og Kultur. Det ble funnet litt trekull, røtter og cenococcum. Kullprøve KP96 uttatt.	MP30
C58892/7	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP132 uttatt.	MP31

Tabell 28: Funn og prøver fra grav 19.

3.14.4 DATERING

Brent menneskebein ble radiologisk datert til tidlig middelalder-høymiddelalder, 1065-1210 e.Kr., og er således senere enn de øvrige gravene basert på dateringen av gjenstandsfunn. Det påpekes at dette er en uvanlig sen datering for kremasjon, noe som vil diskuteres i kap. 5.1-2 og 5.10.

3.15 GRAV 20 – S15 FLATMARKSGRAV

Grav 20 var en flatmarksgrav, trolig en mannsgrav, orientert omtrent nordnordøst-sørsørvest, i flukt med grav 18 og parallelt med brinken (figur 6, 94-96). Graven har trolig opprinnelig vært rektangulær, men sør- og østsiden, og til dels nordsiden, var kraftig skadet av erosjon. Bevart lengde og bredde var 218 cm og 85 cm, og den var maksimalt 4 cm dyp. Bunnen har trolig vært noe ujevnt flat, mens sidene synes å ha vært rette. På grunn av dårlig bevaring er imidlertid dette usikkert. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

3.15.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Spettet mørk gråbrun-lys grå-brungrå sand med noe silt og litt grus, en del humus og enkelte spetter av kull
2	Liknet lag 1, men var noe mørkere, mer humøst og homogent
3	Svært humøst, trolig nedbrutt treverk eller liknende, forekommende flekkvis i lag 2

Tabell 29: Fyllskifter i grav 20.

3.15.2 BESKRIVELSE

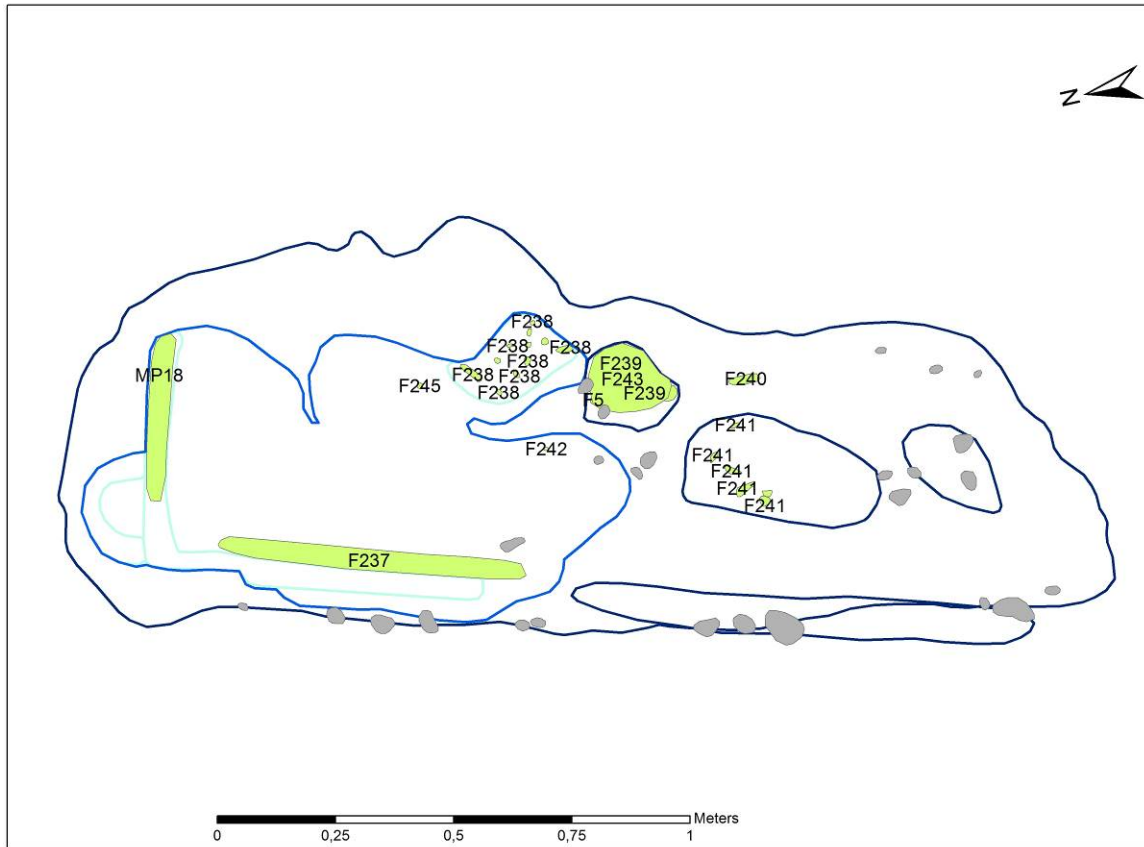
Lag 1 var hovedfyllet. I bunnen i nordlig del lå lag 2, som inneholdt lag 3 i striper langs nord og østsiden (figur 97). Lag 3 inneholdt mye trerester, og tyder på at graven kan ha hatt en type trekonstruksjon. Siden det var få spor av lag 3 i bunnen, er det kanskje snakk om et slags lavt kammer, uten bunn, med en eller to plankehøyder langs sidene.

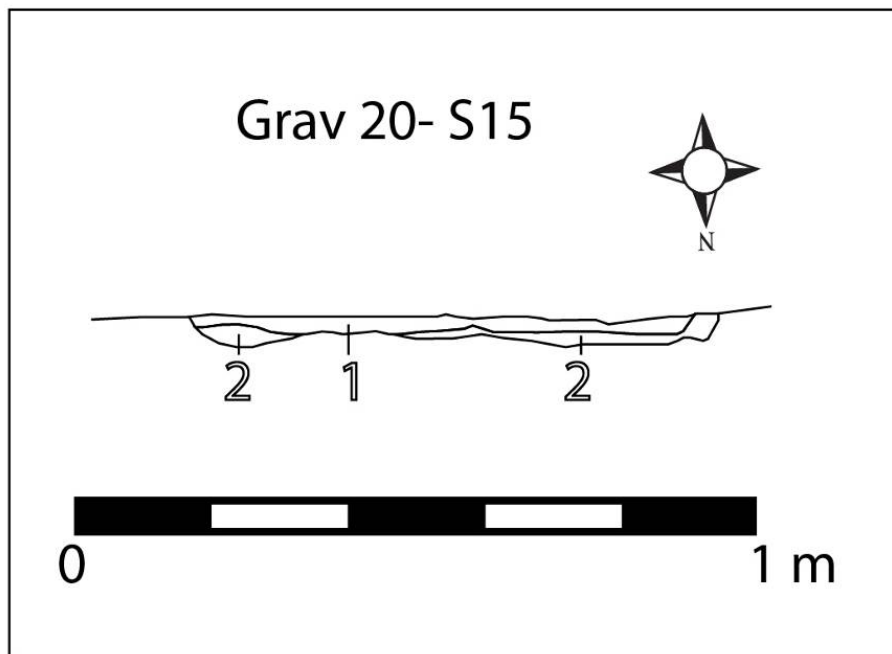
Figur 94: Grav 20 etter opprensing (Cf34485_551 mot Ø).

Figur 95: Grav 20 etter fjerning av lag 1. Lag 2 kan ses som mørkebrune flekker i midtre og høyre del av bildet. Brynet (C58885/13) ses bak til høyre (Cf34485_556 mot V).

Figur 96: Grav 20 med konstruksjonselementer og funnumre.

Figur 97: Grav 20, profil.

3.15.3 GJENSTANDSFUNN

På tross av dårlige bevaringsforhold var det mange funn i graven (tabell 30, figur 96). Et usedvanlig langt bryne (C58893/13) lå langs østlig langsides nordlige del, helt inn mot lag 3, som trolig avgrenser gravleggingen. Om lag midt i graven ble det tatt inn et preparat som i utgangspunktet så ut til å inneholde noe jern og organisk materiale. Jernet viste seg å være et ildstål (C58893/10), mens det i det organiske materialet ble funnet flere fragmenterte mynter (C58893/1-5). Det ble også funnet tre små fragmenter av sølvtråd (C58893/6), et vektlodd i jern kledd med kobberlegering, og surret med en organisk omvikling (C58893/8), og en bergkrystall (C58893/12). Under avdekking hadde det blitt funnet ytterligere et vektlodd i kobberlegering rett over denne funnansamlingen (C58893/7). Det er fristende å anta at det organiske materialet har vært en pung eller liknende, kanskje i lær. Et utvalg av funnene er illustrert på figur 98.

Myntene var i likhet med i grav 15 av varierende karakter. Tre av dem var dirhemer, hvorav én var sikker abbasid og ble preget under al-Ma'mun, ca. 830 e.Kr. De to andre antas å være abbaside- eller samanidemynter, trolig preget i perioden 850-900 e.Kr. Videre var det ett sikkert og ett mulig fragment av tyske mynter. En pfennig preget under Otto Adelheid, muligens i Goslar, kan dateres til ca. 991-1035 e.Kr.

Figur 98: Et utvalg av gjenstandsfunn fra grav 20 (C58893): Sølvmynter (i rekkefølge /1-5), bergkrystall (/12), vektlodd (/8), ildstål (/10) og vektlodd (/8) under fremrensing, bryne (/13).

Umiddelbart sør for myntene og vektloddene ble det funnet et knivblad (C58893/9). Det ble funnet udefinerbare jernfragmenter både rett nord for myntene, og rett vest for knivbladet (C58893/11). Det ble også funnet noe organisk materiale (C58893/14) og et lite avslag av kvartsitt (C58893/15). Funnmaterialet minner om en forkortet versjon av funnene i grav 6, og kan trolig med fordel sammenliknes med nettopp dette. Det vurderes som svært sannsynlig at mye gjenstandsfunn har gått tapt som følge av erosjon.

Avdødes plassering i graven er ikke sikker. Myntfragmenter, vektlodd og ildstål plasserer seg langs midten av graven og passer således til belteområdet, der de kan ha vært festet, trolig i en pung. Brynets plassering vil med en parallell til grav 6 kunne bety at nordenden er fotenden, men dette blir tentative tolkninger.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58893/1	Fragment av abbasidisk dirhem i sølv. Preget under al-Ma'mun (813-833), ca. 830. Stm.: 0,8 cm. Vekt: 0,168 g. Mnr. 150068 .	F239D-a
C58893/2	Fragment av en abbasidisk eller samanidisk dirhem i sølv, ca. 850-900? Stm.: 0,7 cm. Vekt: 0,119 g. Mnr. 150069.	F239D-b
C58893/3	Fragment av en abbasidisk eller samanidisk dirhem i sølv, 850-900. Stm.: 0,8 cm. Vekt: 0,121 g. Mnr. 150071.	F239F
C58893/4	Fragment av en tysk vikingtidsmynt i sølv. Otto Adelheid, pfennig, Goslar?, ca. 991-1035?, Jf. Hatz 1991, s. 55, Type III-IV. Stm.: 1,0 cm. Vekt: 0,269 g. Mnr. 150070.	F239E
C58893/5	Myntfragment i sølv. Fra Tyskland? Stm.: 0,7 cm. Vekt: 0,069 g. Mnr. 150072.	F239I
C58893/6	3 fragmenter av sølvtråder. St. diam.: 0,01 cm, stl.: 1,0 cm.	F239C,H,K
C58893/7	Lite, kuleformet vektlodd av kobberlegering og jern med flate poler, nærmest som Brøgger 1921:fig.39. Loddet er korrodert, men har antakelig hatt en kjerne av jern og et skall av kobberlegering. Diam.: 0,8 cm, h.: 0,6 cm. Vekt: 1,4 g.	F5
C58893/8	Lite, kuleformet vektlodd av jern og kobberlegering med flate poler, nærmest som Brøgger 1921:fig.39. Loddet er korrodert, men har muligens hatt en kjerne av jern og et skall av kobberlegering. Det har fastkorrodert organisk materiale på et parti langs siden. Diam.: 0,8 cm, h.: 0,6 cm. Vekt: 0,9 g.	F239B
C58893/9	En fragmentert del av et knivblad med overgang til tangen. Bevart l. 6,2 cm (blad 4,7 cm), stbr. blad: 1,3 cm, t. blad v. tangen: 0,7 cm.	F240
C58893/10	Ildstål som R.426. Stålet er svært korrodert, og bøyen på den ene armen er avbrutt ytterst. Noen avskallede fragmenter foreligger løst. Bevart l.: 10,9 cm, h.: 3,6 cm.	F239A
C58893/11	Flate, avflakete jernfragmenter, enkelte med fastkorroderte, mineraliserte trerester. Stm.: 5,0 x 1,2 x 0,4 cm. Samlet vekt.: 12,2 g.	F19, F238, F241-2
C58893/12	Et bearbeidet stykke bergkrystall, forarb. til perle e.l.? Stm.: 1,3 cm.	F243
C58893/13	Et svært langt, firesidig bryne av lys grå, kvartsittisk bergart. Brynet er avbrutt i den ene kortenden. Noen avspaltete biter foreligger løst. L.: 61,0 cm, br.: 4,1 cm, h.: 3,5 cm.	F237
C58893/14	3 klumper av organisk materiale. Samlet vekt: 2,4 g.	F239J
C58893/15	Et lite avslag av kvartsitt. Stm.: 1,7 cm.	F245
C58893/16	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Uttatt fra MP18.	KP143
C58893/17	Makrofossilprøve, ikke analysert.	MP18

Tabell 30: Funn og prøver fra grav 20.

3.15.4 DATERING

Som i grav 15 gir myntene en *terminus post quem*, her innen perioden ca. 991-1035 e.Kr.

3.16 GRAV 23 – S20 FLATMARKSGRAV

Grav 23 var en flatmarksgrav, trolig en kistebegravelse som har tilhørt en kvinne, orientert omtrent nordnordøst-sørsørvest, parallelt med grav 21 i vest og brinken i øst, og i flukt med grav 24 (figur 6, 99, 102). Graven var tilnærmet rektangulær i plan, med rundete hjørner. Graven var ca. 250 cm lang og 120 cm bred på det største, men syntes noe mindre i overflaten, da undergrunnssand dekket ytterkantene. Graven var flat til lett rundet i bunnen, mens sidene var rette, men med påfallende ujevnheter, som vil bli beskrevet nedenfor. Den var opptil 52 cm dyp. En stor rundet stein (ca. 47 x 40 cm) lå på toppen av graven, noe nedsunken, midt i sørlig halvdel. Steinen antas å være en form for gravmarkør, da det ellers ble funnet minimalt med stein i graven, med unntak av nevestor stein som finnes naturlig i undergrunnen. Steinen var gråhvit i farge og var grovkornet, og den var godt synlig i kontrast til undergrunn, fyllskiftene i graven og vegetasjonen omkring. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

3.16.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Mørk gråbrun sand, med noe småstein i varierende størrelser, en del humus, enkelte kullflekker
2	Rødbrun sand med noe grus og småstein, litt humus; mer gruset lenger fra ca. 30 cm og nedover
3	Mørk rødbrun sand iblandet undergrunn, litt humus; tolkes som innrast undergrunn
4	Spettet kompakt klebrig siltig sand, med brungrå og gråhvite spetter, noe humus og litt kullfragmenter
5	Mørk brun-grå-sort sand med en god del humus; mer siltig i nord enn i sør, endret fargenyanse mot gråhvit lenger ned
6	Lomme eller utposing øst for graven, bestod av siltig sand; tolkes som naturlig variasjon i undergrunnen
7	Liknet på lag 2, men var mer kompakt, og med klar avgrensing; noe mer humus enn lag 2, brungrått
8	Mørk grå siltig sand; kan være variant av undergrunn
9-12	Separate lommer med mørk grå siltig sand
13,15	Smale sjikt med mørk brun fet og humøs sand
14	Spettet mørk grå kompakt siltaktig sand, iblandet flekker med lag 7, samt noe grus, litt humus
16	Gråhvit grus

Tabell 31: Fyllskifter i grav 23.

3.16.2 BESKRIVELSE

Graven var sterkt erodert langs østsiden, med en høydeforskjell på ca. 15 cm fra vest til øst (figur 100-101). Graven ble derfor først gravd ned til tilnærmet plant nivå, der østsiden lå nærmest urørt, før utgravningene fortsatte nedover. Dybdeangivelsene for funnene baserer seg på dybde fra nærmeste profil eller sidekant, og er derfor ikke sammenliknbare, i og med at funnene i øst ble målt fra en lavere kant enn de i vest.

Stratigrafien i graven var ganske komplisert, og tolkningen av og relasjonen mellom de forskjellige lagene er tentativ. De to svært organiske lagene 13 og 15, som ble funnet hhv. langs sidene og i bunnen av graven, tolkes som rester av en beholder, trolig en kiste (figur 99 n.v.-101). Kisten fyller ikke hele nedgravningen, men er plassert litt øst og sør for midtlinjene. I profilet ser vestsiden ut til å ha kollapset utover, slik at den nederste delen,

drøyt 10 cm, er vertikal, mens den øverste delen er nesten horisontal. Konstruksjonen var ikke plassert rett på undergrunnen, men oppå lag 16, som syntes å være deponert intensjonelt, og delvis innraste masser i form av lag 2, 7 og 17. Lag 2 ble stort sett observert mellom konstruksjonen og nedgravningsveggen, mens lag 7 for det meste var fyll i konstruksjonen. Lagene var imidlertid vanskelige å skille, og skal trolig ses som variasjoner av samme fyll, der lag 7 var iblandet noe mer kulturpåvirket materiale.

Lag 5 har vært det vanskeligste å tolke, det var stedvis vanskelig definerbart og uklart i forhold til øvrige lag. Delvis lå laget langs nedgravningskanten i øst og sør, mens de i vest varierte mellom å ligge langs og over lag 13, den antatte konstruksjonen, innenfor denne, og utenfor denne. Under utgravningen ble det foreslått at laget hadde en støttefunksjon for den mulige kisteveggen, men i og med at laget fremkommer i forskjellige posisjoner, synes det vanskelig at denne forklaringen dekker alle forekomstene. Det er mulig det dreier seg om flere forskjellige fyll, som ser like ut, men som har blitt deponert av ulike årsaker. Laget har stedvis en klar «kisteaktig» form, og kanskje er det del a trekonstruksjonen beskrevet av lag 13/15, der sistnevnte er bevart ytterflate, mens lag 5 representerer svært ødelagt treverk eller liknende. Lag 9-12 var var trolig dyreganger eller liknende, funnet i de nedre 30-40 cm av graven.

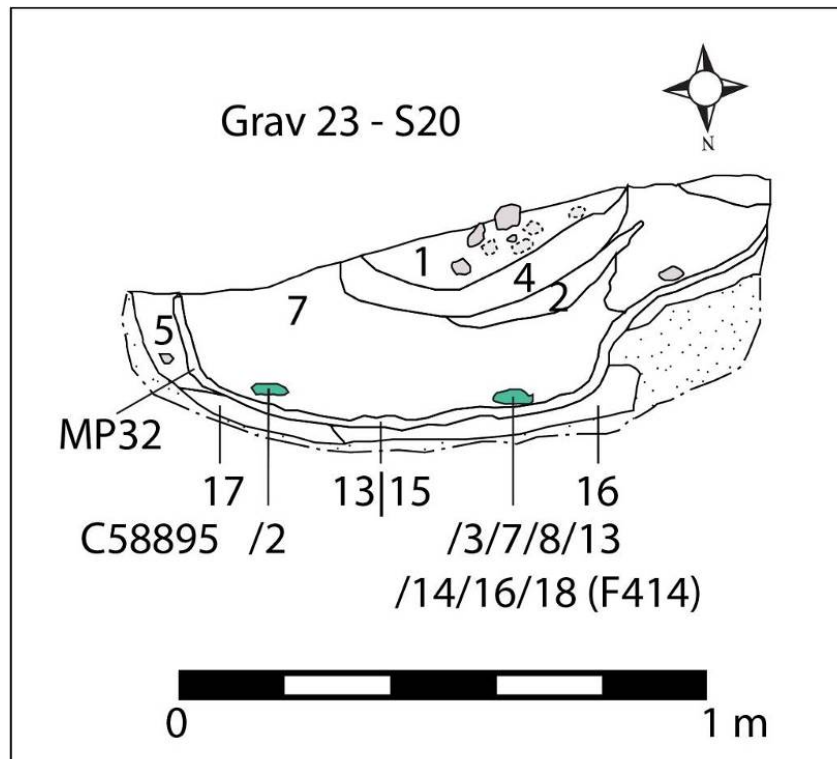
Figur 99: Grav 23 i plan, sett mot Ø, på forskjellige stadier i utgravningen. Ø.v. etter opprensing (Cf34485_925); Ø.h. etter nedgravning til horisontalt plan, der en indre avgrensing begynner å synes, ca. 14 cm dypt langs vestsiden (Cf34485_962); M.v. etter fjerning av den hvite steinen og ca. 20 cm dypt (Cf34485_1009); M.h. ca. 25 cm dypt langs vestkanten, de øvre forstyrrelsene forsvinner gradvis (Cf34485_1054); N.v. tydelig skille mellom lysere, rødspettet nedgravningsfyll og det mørke, humøse fyllet i rektangulær form, som kan representere en kiste, ca. 40 cm dypt (Cf34485_1095); N.h. funnførende lag, de mer oransje feltene er korrodert jern. Langs øvre venstre kant er en tynn mørk stripe som kan være rester av en kiste, ca. 45 cm dypt (Cf34485_1227).

Lag 1 og 4 dekket delvis overflaten etter avdekking, lag 1 øverst gikk over i lag 4, men de virket å være del av samme prosess. Allerede få centimeter under overflaten begrenset utstrekningen seg til en langstrakt form innenfor den senere avgrensningen av lag 13. Lagene var ca. 30 cm dype på det meste, men hadde ujevn dybde, og minsket i utstrekning nedover. I overgangen mellom lag 1 og 4 ble det funnet fire kvartsfragmenter.

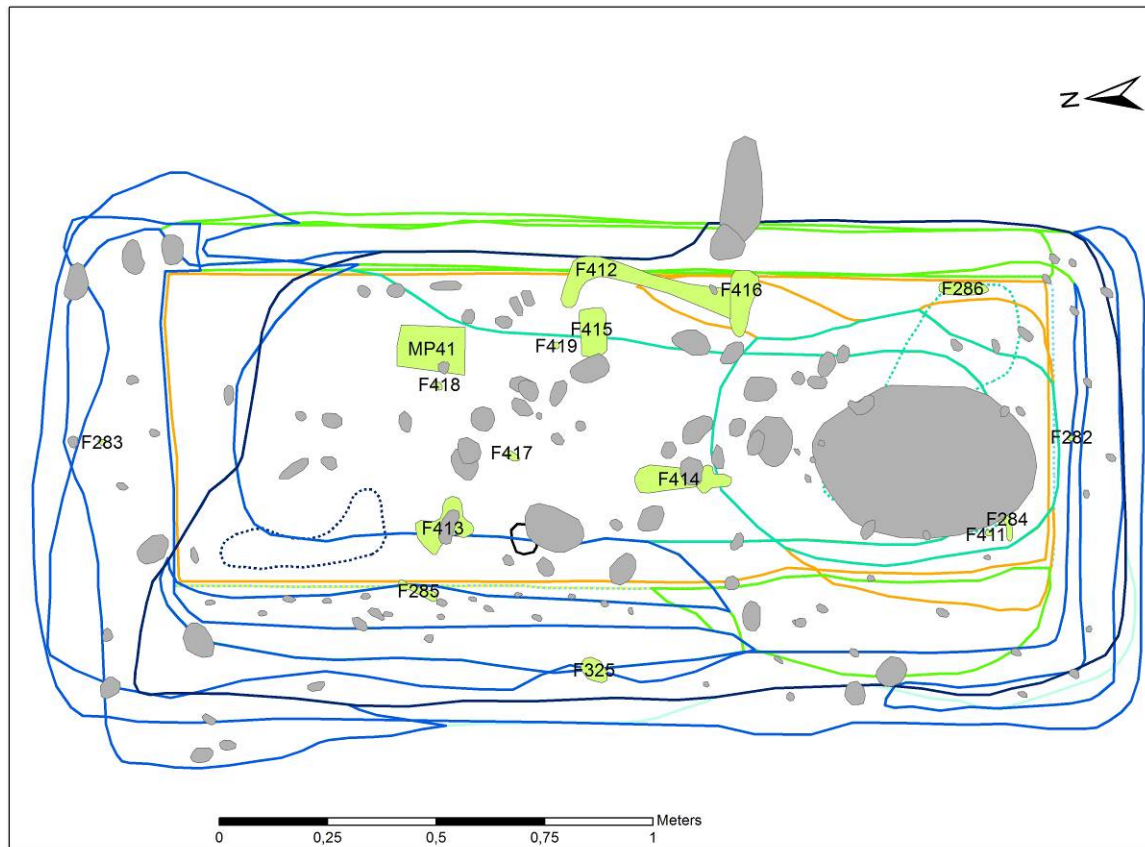
Det er imidlertid usikkert om disse er intensjonelt lagt ned, eller om de var naturlige innslag i fyllet. Tolkningen av lag 1 og 4 er også usikker. Trolig har de utgjort øverste del av fyllet i graven. Dersom det har vært en kiste eller liknende i graven, som har kollapset på et tidspunkt, vil dette kunne forklare forsenkningen med lag 1 og 4, da disse vil ha fulgt med andre masser ned. Flere steder i graven ble det videre observert lommer eller større områder med tilnærmet ren undergrunnsand, som tyder på innrasing, trolig mens graven ble fylt igjen, men kanskje også i ettertid, særlig i toppen.

Figur 100: Grav 23, profil mot S. Lag 13/15 er synlige som svake, steile striper på sidene. De nederste lagene, 13/15/16/17, er ikke utgravd, og er dekket av plastposer med jord over på bildet, for å beskytte gjenstander som gikk inn i profilbenken (Cf34485_1171).

Figur 101: Grav 23, profil mot S med funn og prøver avmerket.

Figur 102: Grav 23 med konstruksjonselementer og funnumre.

3.16.3 GJENSTANDSFUNN

Funndistribusjonen viser at de fleste funnene fremkom i overgangen mellom lag 7 og lag 13/15, i bunnen av graven (tabell 32, figur 102). To ansamlinger pekte seg ut, begge om lag midt i graven. Langs østsiden lå en sigd (C58895/2) og en øks (C58895/1), trolig som Petersen type I, med rikelig organisk materiale i mellom, trolig rester av skaft eller liknende (figur 103-104). Midt imot, langs vestsiden, lå en ansamling av forskjellige jerngjenstander; en kniv med rester av skaft i bein bevart (C58895/3; figur 104), to beslag (C58895/7-8), tener (C58895/13-14) og en nagle (C58895/16). Ytterligere tre beslag (C58895/9-10, 12) og en ten (C58895/11) lå midtre, nordlige del av graven. Det er mulig at enkelte av tenene kan stamme fra en ullkam eller en linhekle, men de fremstod som nokså ulike, sammenliknet med de to hele ullkammene i grav 29 (C58899/6-7).

Langs den sørlige delen av østsiden lå et nålehus (C58895/4) og en pinsett (C58895/5) i en lenke (C58895/6), alt i jern. Trolig har også nålehuset vært festet i lenken. Et stykke vest for disse lå minst én fragmentert ten (C58895/15). Videre ble det funnet en sikker og tre mulige jernnagler (C58895/16-17), og en rekke udefinerbare jernfragmenter (C58895/18) i graven. Det ble videre plukket inn litt organisk materiale, trolig tre fra kistebunn eller liknende (C58895/20), og en oval stein, kanskje en knakkestein (C58895/21). Ca. 12 cm fra overflaten i sør ble det funnet to bukskår av keramikk (C58895/19), trolig en eldre jernaldertype (Christian Rødsrud, pers.komm.). Disse lå såpass høyt i graven at de antas å være iblandet fyllet, og ikke tilhøre gravgodset.

Figur 103: Forberedelse til uttak i preparat: sigd C58895/2 og øks (C58895/1) tett sammenvevd.

Et begrenset antall gjenkjennelige gjenstander i graven, hvorav de fleste lå i midtre del, gjør det vanskelig å vurdere avdødes plassering i graven.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58895/1	Liten, butt øks av jern, trolig som Petersen 1919:fig. 40, type I. Mineraliserte rester av treskaftet sitter i skafthullet, samt foreligger separat, enkelte med tekstilavtrykk. Overflaten er svært korrodert. L. 11,7 cm, hvorav blad 7,3 cm, br. egg: 5,7 cm, br. innerst ved skafthullet: 3,5 cm, bladets t. nærmest skafthullet: 3,0 cm.	F416
C58895/2	Sigd av jern, muligens nærmest som Petersen 1951:fig. 83, men med avbruttet odd og tangespiss. Overflaten er svært korrodert. Bevart I: 20,0 cm, br. blad: 2,1 cm.	F412
C58895/3	Kniv av jern med rester av beinskaft bevart. Spissen på bladet er avbrutt. L.: 17,8 cm, hvorav skaft: 10,3 cm.	F414
C58895/4	Sylinderformet nålehus av jern, nærmest som Shetelig 1912:fig. 467. Nålehuset har spor etter feste/hempe for oppheng ca. midt på røret. Det er funnet sammen med unr. 5 og 6, og har trolig vært festet i samme lenke. L: 6,6 cm, diam.: 1,0 cm.	F286
C58895/5	En pinsett av jern, nærmest som R.445 med korsformet håndtak, men noe større. Pinsetten er brukket av rett under håndtaket og kun en liten del av den ene armen er bevart løst. Håndtaket er festet til en lenke av jern (unr. 6). L. håndtak: 3,3 cm, br. håndtak: 4,0 cm. Bevart I. arm: 3,0 cm.	F286
C58895/6	Lenke av jern, tildannet av nesten jevnstore jernringer. En del av lenken er festet til en pinsett (unr. 5), mens noen ringer foreligger som en korrodert klump av jern og organisk materiale. Diam. jernringer: 2,3-2,6 cm, t. ten: 0,4 cm.	F286

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58895/7	Beslag/klemme av jern: Et båndformet beslag som er bøyd som en klemme, med en gjennomgående nagle. Br. bånd: 2,2 cm, l.: 2,6 cm, h.: 1,4 cm.	F414
C58895/8	Et beslag av jern, formet av et jernbånd med et flatt parti og ender som er bøyd opp slik at båndet nærmest danner en trekant. Endene er bøyd utover og er spiraloppullet. Mulig et håndtak eller hank til skrin e.l. St.br. bånd: 1,7 cm, l.: 3,9 cm, h.: 3,6 cm.	F414
C58895/9	Beslag av jern: Et tilnærmet rektangulært kantbeslag med en gjennomhulling sentralt plassert. Det finnes rester av mineralisert treverk både på innsiden, dvs. mellom de to beslagsidene og på den ene yttersiden. Strukturen i trerestene på innsiden går på tvers av lengderetningen, mens de på yttersiden følger lengderetningen. L.: 4,3 cm, br.: 2,7 cm, t. beslag: 0,3 cm, avstand mellom beslagsidene: 1,2-1,4 cm.	F413
C58895/10	Tilnærmet rektangulært del av et beslag av jern, avbrutt langs alle kanter. Muligens opprinnelig samme type beslag som foregående. Det finnes rester av mineralisert tre på beslagdelens ene side. Trerestenes struktur følger beslagets lengderetning. L.: 3,7 cm, br.: 2,9 cm.	F413
C58895/11	Ukjent gjenstand av jern, tildannet av et jernbånd som er bøyd slik at båndet ligger dobbelt. Båndet synes å være flathamret i bøyen. Begge endene er avbrutt. Bevart l.: 5,3 cm, br. bånd: 0,9 cm.	F285
C58895/12	Avbrutt jernten med ovalt tverrsnitt. Tenen har én oppullet ende. Bevart l.: 4,4 cm, diam. ten: 0,9 cm.	F413
C58895/13	Del av en tilnærmet rett jernten med rundt tverrsnitt. Tenens ene ende er bøyd og dreiet rundt tenen. Den andre enden er avbrutt. Bevart l.: 3,3 cm, diam. ten: 0,6 cm.	F414
C58895/14	Trolig del av en jernten som foregående, men mindre godt bevart. Bevart l.: 2,2 cm, diam. ten: 0,5 cm.	F414
C58895/15	Tre deler og fragmenter av én eller flere tilnærmet rette jernten(er) med tilnærmet rundt tverrsnitt. Mål best bevarte tendel: L.: 4,1 cm, diam. ten: 0,5 cm	F284
C58895/16	Del av en jernnagle med hvelvet hode og rund stilk. Diam. hode: 1,0 cm, diam. stilk: 0,4 cm. Bevart l.: 1,6 cm, hvorav stilk: 0,7 cm.	F414
C58895/17	Tre deler av mulige jernnagler med fastkorrodert organisk materiale. Mål største nagledel: L.: 1,6 cm, diam. stilk: 0,5 cm.	F419
C58895/18	Jernfragmenter, hvorav en pose avskallede fragmenter (F414) fra gjenstandene unr. 3, 7-8, 13-14 og/eller 16 over, enkelte biter med mineraliserte beinfragmenter. Samlet vekt: 24,6 g.	F411, F414, F417, F418
C58895/19	To små bukskår av sort, finmagret leire. Stm.: 1,9 cm, t.: 0,3 cm.	F282
C58895/20	Et flatt fragment av organisk materiale, trolig treverk. Mulig del fra kistebunn. Stl.: 4,4 cm, stbr.: 3,1 cm, t.: 0,3 cm.	F415
C58895/21	Oval stein, mulig knakkestein. Mål: 10,4 x 6,1 x 4,3 cm.	F325
C58895/22	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP32.	KP145
C58895/23	Makrofossilprøve, ikke analysert. KP145 uttatt.	MP32
C58895/24	Makrofossilprøve, ikke analysert.	MP41

Tabell 32: Funn og prøver fra grav 23.

3.16.4 DATERING

Øksen av type I kan grovt plasseres innen 10. århundre (Petersen 1919:44) Utover dette gir ingen av funnene gode dateringsmuligheter. Sigden, dersom bestemmelsen som Petersen 1951:Figur 83 stemmer, dekker for eksempel hele yngre jernalder fra merovingertid til 10. århundre (Petersen 1951:130).

Figur 104: Et utvalg funn fra grav 23 (C58895): Sigd (/2), kniv (/3) og øks i preparat (/1).

3.17 GRAV 24 – S22 FLATMARKSGRAV

Grav 24 var en liten flatmarksgrav, orientert omtrent nordnordøst-sørsørvest, i underkant av 1 m sør for grav 23 (figur 6, 105-106). Graven var noe ujevnt rektangulær, 118 cm lang og 82 cm bred, og opptil 23 cm dyp. Sidene var tilnærmet rette, og bunnen tilnærmet flat. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

3.17.1 FYLLSKIFTER

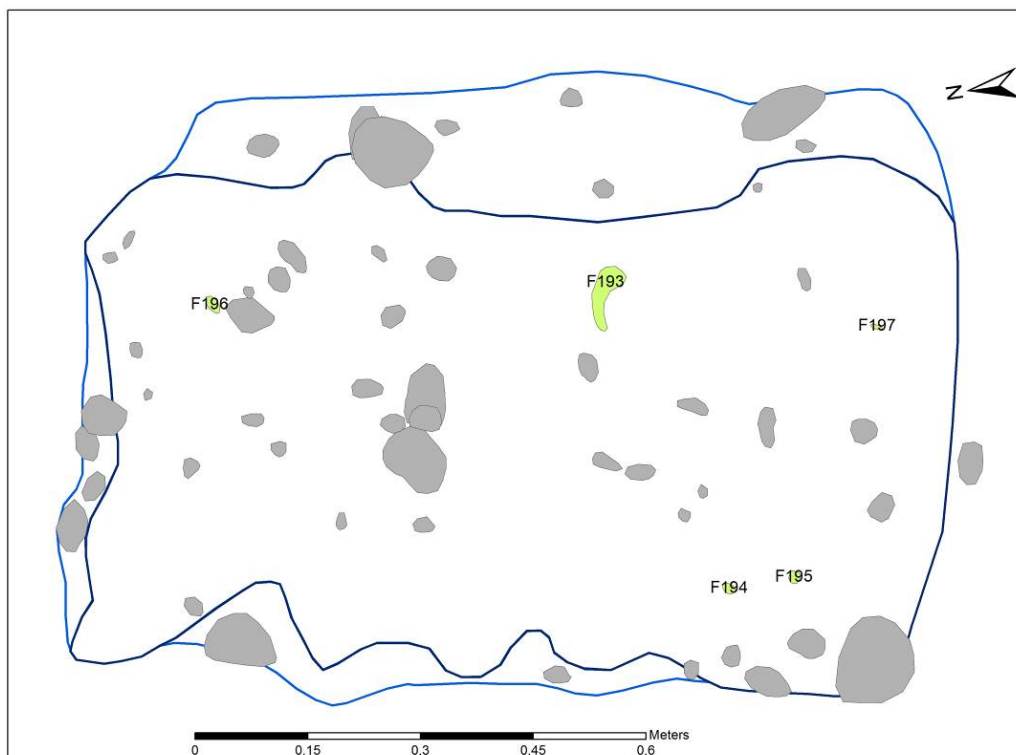
Lag	Innhold
1	Gråbrun grov sand ispettet lysebrune flekker, med noe grus og småstein, og noe humus med enkelte kullspetter; litt fett og kladdete i konsistens
2	Rødbrun sand, også grov, med grus og småstein, litt humus og kull

Tabell 33: Fyllskifter i grav 24.

3.17.2 BESKRIVELSE

Lag 1 var hovedfyllet, mens lag 2 lå langs sidene og i bunnen. Førstnevnte tolkes som selve gravleggingen, sistnevnte som fyll i nedgravningen. I plan var skillet mellom lag 1 og 2 svært ujevnt, mens det ca. 10 cm under overflaten viste seg en langt mer regelmessig rektangulær nedgravning av lag 1 som skar lag 2 (figur 106-107).

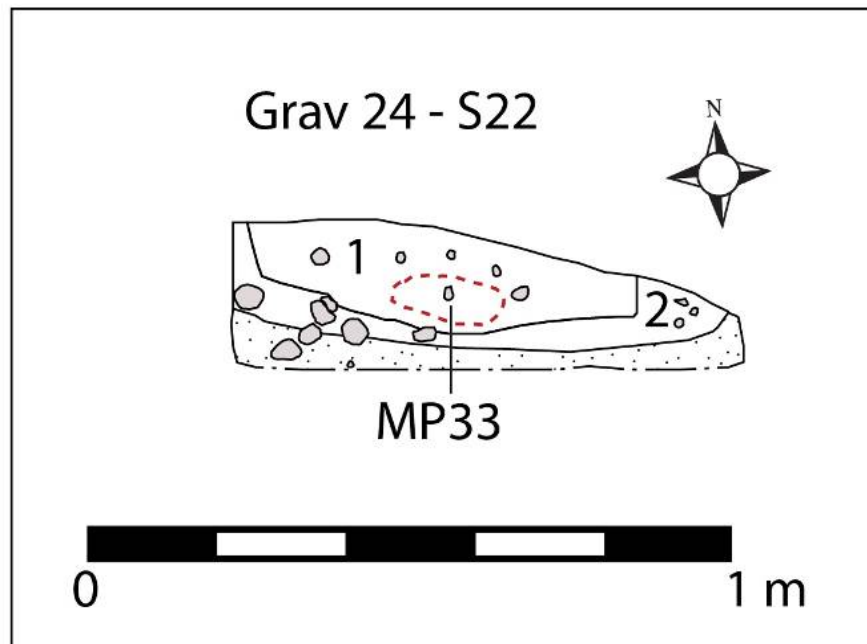
Graven hadde ingen tydelige konstruksjonselementer, men som med andre av gravene i gravfeltet kan de forholdsvis tydelige fyllskiftene tyde på at det har vært en forskjell mellom selve nedgravningen, som har et kun lett kulturpåvirket fyll, og gravleggingen, som er mer humøs og kullholdig, og har hatt en annen sammensetning. Dette kan bety at avdøde har vært omsluttet av en kiste, et dekke eller liknende.

Figur 105: Grav 24 med konstruksjonselementer og funnumre.

Figur 106: Grav 24 under utgravning. Ø.v. etter opprensing (Cf34485_927 mot VNV); Ø.h. Et svakt skille mellom et mørkere lag 1 og et lysere lag 2 er synlig på ca. 10 cm dybde (Cf34485_1087 mot ØSØ); N.v. på ca. 15 cm er lag 1 i ferd med å forsvinne (Cf34485_1122 mot ØSØ); N.h. (Cf34485_1189 mot NNØ).

Figur 107: Grav 24, profil med prøve avmerket.

3.17.3 GJENSTANDSFUNN

Gjenstandsfunnene begrenser seg til en fragmentert kniv i jern (C58896/1) og en annen udefinert jerngjenstand (C58896/2), samt små fragmenter av treverk (C58896/3), som kan være rester etter konstruksjonselementer eller udefinierbare gjenstander i tre. Gjenstandene lå i 8-15 cm dybde, i bunnen av lag 1 (tabell 34, figur 105).

Graven foreslås å kunne være en barnegrav på grunn av størrelse, begrenset funnmengde og manglende beinmateriale, men dette er på ingen måte sikkert.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58896/1	En knivspiss og knivtange av jern med noe tre fra skaftet bevart. Bevart l. tange med skaftrester: 8,2 cm, st.br. tange: 1,2 cm, bevart l. spiss: 2,9 cm, st.br. spiss: 1,3 cm, t. spiss: 0,6 cm.	F193, F195
C58896/2	1 klump av jern. Mål: 2,8 x 2,5 x 0,9 cm.	F194
C58896/3	Fragmenter av treverk. Samlet vekt: 0,79 g.	F196, F197
C58896/4	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP33.	KP118
C58896/5	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP118 uttatt.	MP33

Tabell 34: Funn og prøver fra grav 24.

3.17.4 DATERING

Gjenstandsfunnene kan ikke gi noen sikker datering ut over jernalder.

3.18 GRAV 25 – S21 FLATMARKSGRAV

Grav 25 var en liten flatmarksgrav, orientert omtrent nord-sør, og parallell med grav 23 (figur 6, 108, 110). Graven var tilnærmet rektangulær med rundete hjørner, 90 cm lang og 50 cm bred, og opptil 40 cm dyp. Sidene var rette og bunnen var svakt buet. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

3.18.1 FYLLSKIFTER

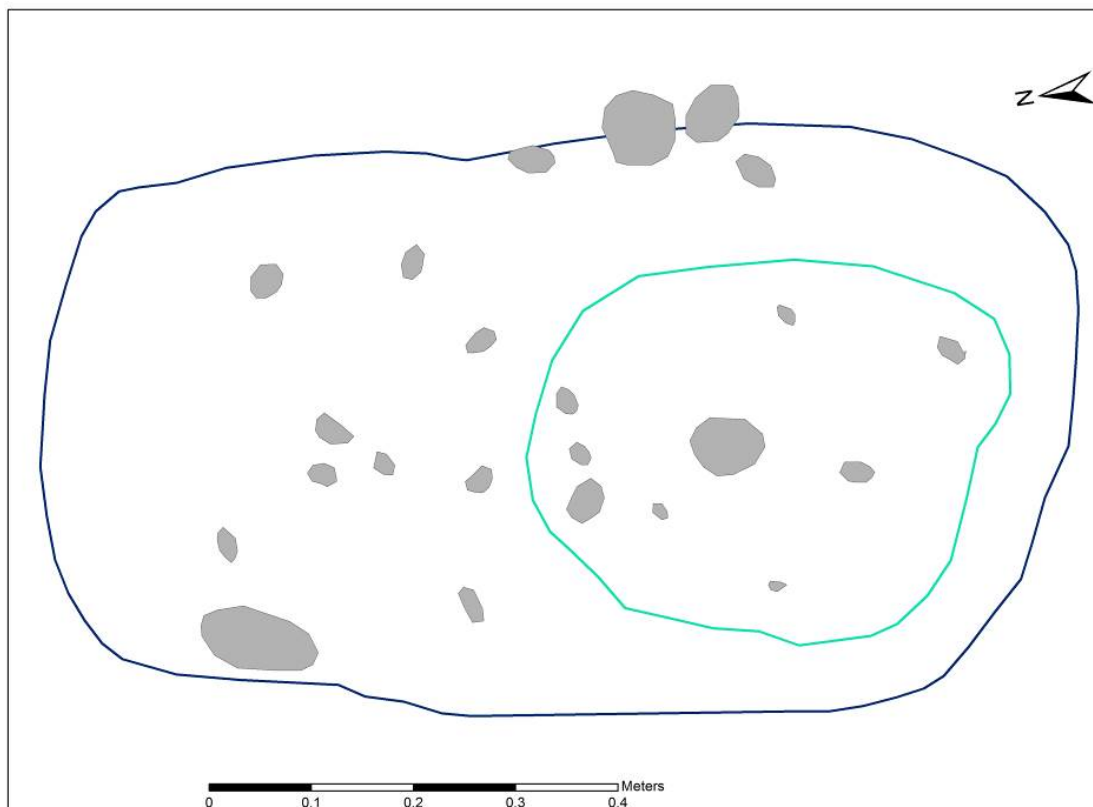
Lag	Innhold
1	Gråbrun sand med noe grus, en del humus og litt kull
2, 3	Utvaskete versjoner av lag 1
4	Grov brunrød sand med en del grus og småstein, iblandet litt humus og kull
5	Mørk brungrå sand med en del humus og kullfragmenter

Tabell 35: Fyllskifter i grav 25.

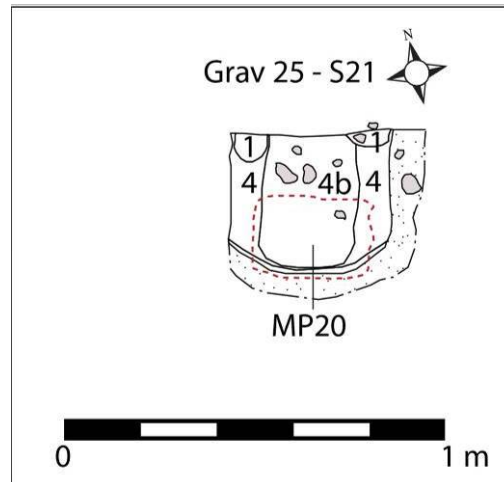
3.18.2 BESKRIVELSE

I overflaten, og så vidt ned langs sidene lå lag 1. Hovedfyllet var lag 4, mens lag 5 var et tynt sjikt i bunnen av graven (figur 109). Lag 2 og 3 var utposinger i overflaten, trolig utdratt fyll fra dyreganger. Det var generelt ikke mye humus i noen av fyllskiftene, men både fyllskiftene i graven og undergrunnen rundt var kraftig påvirket av jernutfellinger.

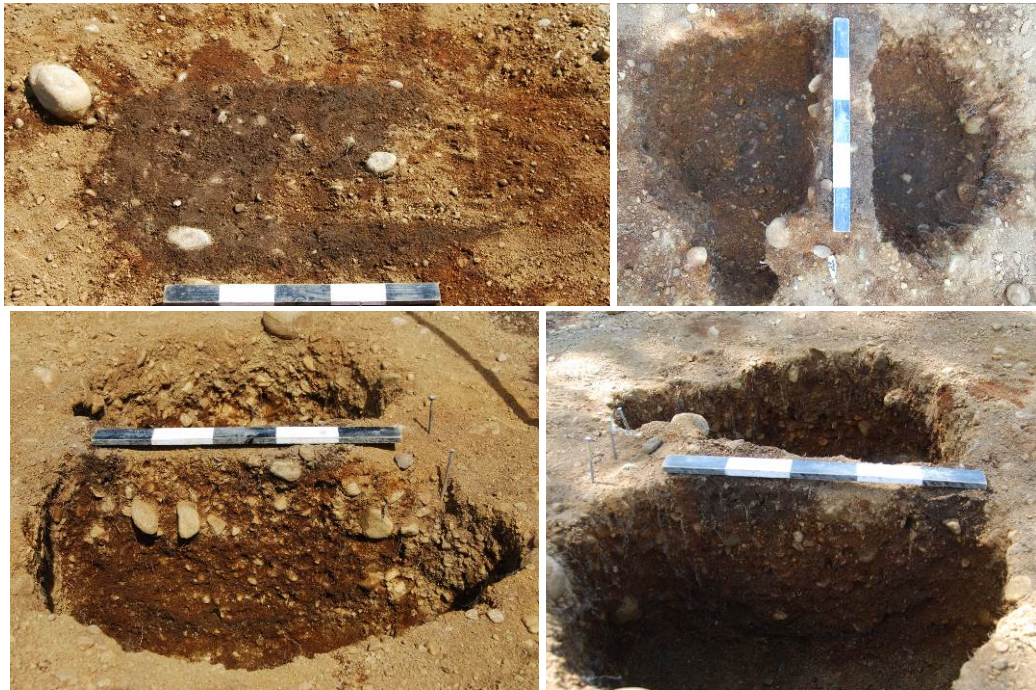
Tolkningen av lagene er noe usikker. Det er mulig at lag 5 representerer restene av noe organisk som har ligget i graven, enten et tredekke, et klede eller liknende, men det var dessverre ingen tydelige rester av organisk materiale som kunne bidra til å forklare fyllskiftet.

Figur 108: Grav 25 med konstruksjonelementer.

Figur 109: Grav 25, profil med prøve avmerket.

Figur 110: Grav 25, plan og profil. Ø.v. etter opprensing (Cf34485_552 mot Ø); Ø.h. formgravd ned til lag 5 i bunnen (Cf34485_583 mot V); N.v. profil mot N (Cf34485_629); N.h. profil mot S (Cf34485_634).

3.18.3 GJENSTANDSFUNN

Graven inneholdt ingen gjenstandsfunn. Det ble tatt ut en makrofossilprøve, men den ble ikke analysert på grunn av lite organisk materiale. På grunn av størrelsen og manglende gravgods foreslås graven å kunne være en barnegrav, men dette er bare en hypotese.

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58894/1	Kullprøve, vekt: 0,05 g. Prøven ble vedartbestemt: 2 biter bjørk. Fra MP20.	KP87
C58894/2	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP87 uttatt.	MP20

Tabell 36: Prøver fra grav 25.

3.18.4 DATERING

Det var ingen daterbare funn i graven.

3.19 GRAV 27 – S25 FLATMARKSGRAV

Grav 27 var en flatmarksgrav, kanskje tilhørende en kvinne, orientert omtrent nord-sør, om lag 1 m sør for grav 24, og tilnærmet parallelt med denne og brinken (figur 6, 111-112). Graven var ujevnt rektangulær i plan, 220 cm lang og 106 cm bred, og opptil 58 cm dyp. Mot bunnen smalnet den imidlertid til en ujevnt trapesoid form. Den hadde en steinpakning i øvre del. Sidene var rette til ujevne, og bunnen skrånet fra øst og vest ned mot en smal bunnflate. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav.

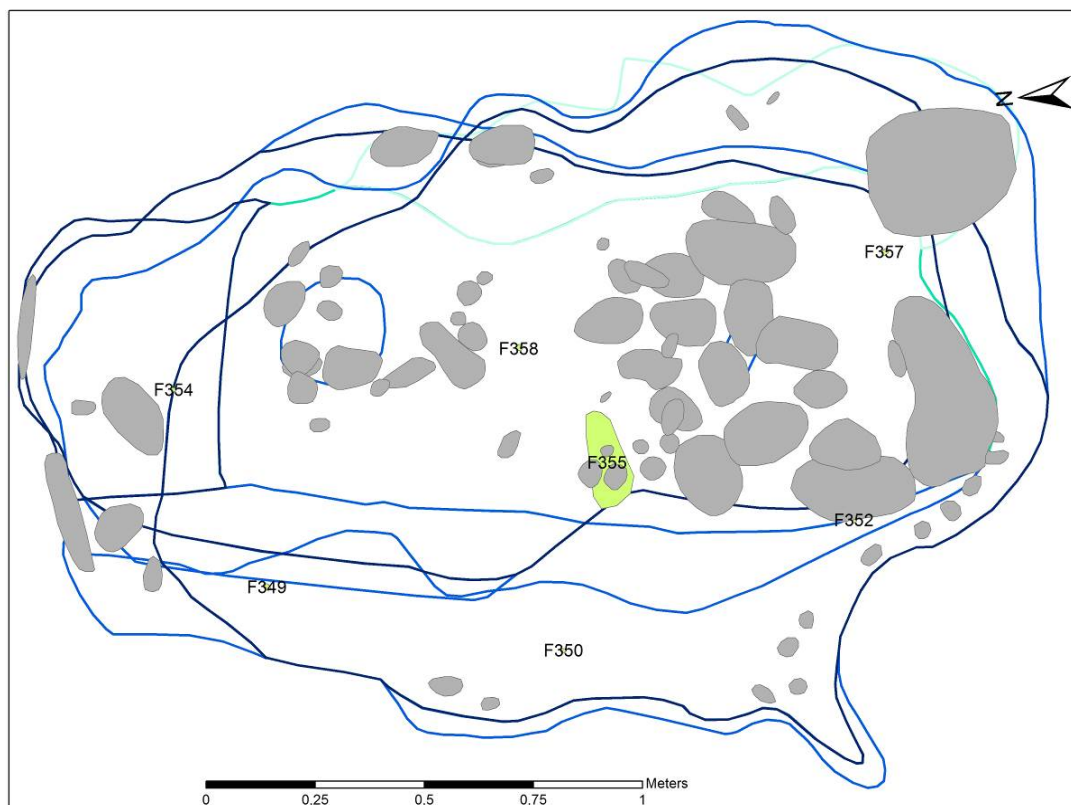
3.19.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Mørk gråbrun sand med noe grus og enkelte småstein, en del humus og noe kull
2	Lysere brungrått, med noe mindre humus og kull
3	Spettete sammenblanding av lag 1 og 2
4	Grålig, fin sand med litt humus og kull

Tabell 37: Fyllskifter i grav 27.

3.19.2 BESKRIVELSE

Lag 1 var hovedfyllet, og representerte trolig selve gravleggingen (figur 112-113). Lag 2 lå langs kantene, og var trolig nedgravningsfyll. Lag 1 var dominerende i de øvre 30 cm eller så av graven. Lag 2 lå her langs kanten, særlig i øst og nord, og delvis under lag 1. Deler av graven var i ca. 30 cm dybde dekket av en steinpakning, omgitt av lag 4 (figur 111, 112 m.h., 113). Steinpakningen bestod av 10-20 cm store runde stein. I bunnen lå lag 3 i 15-30 cm dybde.

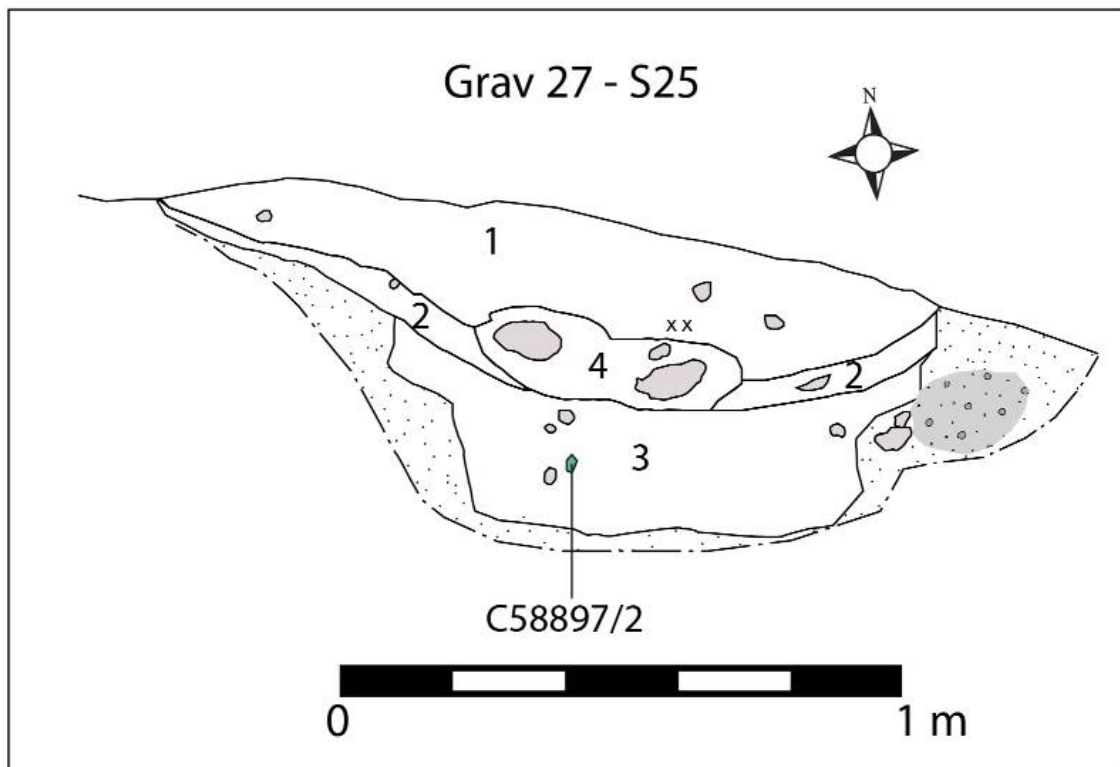

Figur 111: Grav 27 med konstruksjonselementer og funnumre.

Figur 112: Grav 27 under utgravning. Ø.v. etter opprensing (Cf34485_949 mot S); Ø.h. graving ned til et omtrentlig vannrett plan, ca. 20 cm dypt langs vestsiden (Cf34485_1029 mot S); M.v. store stein langs sørenden av graven, like over steinpakningen, ca. 30 cm dypt (Cf34485_1077 mot N); M.h. fremrenset steinpakning, ca. 35 cm dypt (Cf34485_1115 mot N); N.v. etter fjerning av steinpakning; formgravd ned til lag 3, ca. 45 cm dypt (Cf34485_1204 mot V); N.h. Profilbenk. Skillet mellom det spettete lag 3 i bunnen, og lagene over, er tydelig (Cf34485_1224 mot N).

I plan i overflaten hadde graven en mulig ytre markering i form av en stor rund stein på ca. 35 cm i sørøstlig hjørne, samt sporadiske mindre steiner langs sørvestkanten og langs nordkanten (figur 112 ø.v.). Om lag i 25 cm dybde ble det avdekket to nye store steiner langs sørsiden, og sammen med steinen som var synlig i overflaten syntes de å markere sørenden av graven. Noen mindre steiner kantet på dette nivået også gravens sørvestside (figur 112 m.v.). Noe dypere, på ca. 35 cm, fremkom to kantstilte heller langs nordenden av graven. Steinpakningen dukket opp ca. 30 cm nede i graven, og dominerte sørlig halvdel, og strakk seg litt inn på nordsiden av profilbenken. Som illustrert på foto (figur 112 m.h.) var den svært godt synlig, men dessverre lite påfallende i profilet. Det var ingen tegn på en trekonstruksjon, kiste eller liknende i graven.

Figur 113: Grav 27, profil med funn avmerket.

3.19.3 GJENSTANDSFUNN

Graven inneholdt en begrenset mengde funn (tabell 38, figur 111). To særlig store glassperler ble funnet i lag 3, i utkanten av steinpakningen (C58897/1-2; figur 114), den ene like sør for profilbenken, den andre i profilbenken. Like ved perlene ble det også funnet en ansamling av små nagler, og ytterligere slike ble samlet opp fra fyll 3 i sørlig del av graven. Naglene stammer trolig fra en sammensatt kam av bein/gevir (C58897/3). Videre lå en ildflint (C58897/6) i det sørøstlige hjørnet av graven. En jernnagle (C58897/4) og andre jernfragmenter (C58897/5) ble tatt inn fra lag 1 og 2, og små fragmenter av treverk fremkom i nordenden av graven (C58897/7). Det var ikke mulig å avgjøre avdødes plassering i graven.

Figur 114: De to perlene i grav 27 (C58897/1-2).

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58897/1	En stor, tønneformet perle av glass. Perlen er svært forvitret og opprinnelig farge og overflate ikke mulig å utrede. Hullet er ikke helt sentrert. Diam.: 2,3 cm, h.: 1,5 cm.	F353
C58897/2	En stor, tønneformet perle av glass. Perlen er svært forvitret og opprinnelig farge og overflate ikke mulig å utrede. Diam.: 2,2 cm, h.: 1,5 cm.	F358
C58897/3	Fragmenter og deler av jernnagler, trolig til en sammensatt kam av bein/gevir. Stl.: 1,5 cm, st.diam.: 0,4 cm.	F355, F356
C58897/4	En spiker/nagle av jern, som foreligger i to deler, samt et lite jernfragment, muligens også fra en spiker/nagle. L.: 3,2 cm, diam. stift: 0,6 cm, diam. hode: 1,0 cm. Bevart i fragment: 1,1 cm.	F352
C58897/5	Fire små klumper/fragmenter av korrodert jern. Stm.: 1,7 cm.	F349, F350, F351
C58897/6	Ildflint. Mål: 2,0 x 1,5 x 0,6 cm.	F357
C58897/7	Små trefliser. Samlet vekt: 0,6 g.	F354
C58897/8	Kullprøve, vekt: 0,05 g. Prøven ble vedartbestemt til 1 bit bjørk og 4 biter furu. Prøven ble radiologisk datert til 5245 ± 85 BP, kal. 4220-3970 f.Kr. (TRa-3794). Tatt fra MP34.	KP119
C58897/9	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP119 uttatt.	MP34

Tabell 38: Funn og prøver fra grav 27.

3.19.4 DATERING

Det ble gjort et forsøk på radiologisk datering av graven på kull fra en makrofossilprøve fra gravens bunn, men resultatet til senmesolitikum (4220-3970 f.Kr.) kan med stor sikkerhet avskrives. Prøvematerialet stammer fra eldre kull som har vært blandet inn i gravens fyllmasser. Perlene har ingen klare paralleller, men hører i likhet med jernnaglene etter all sannsynlighet hjemme i jernalder.

3.20 GRAV 28 – S31 FLATMARKSGRAV

Grav 28 var en våpengrav og flatmarksgrav, orientert omtrent nord-sør, parallelt med brinken (figur 6, 115, 118). Graven var noe ujevnt rektangulær i form, med lett rundete hjørner i sør, og mer avrundet nordlig ende. I bunnen var den svakt trapesformet med rette sider og skarpe hjørner. Graven var 225 cm lang og 134 cm bred i toppen, og opptil 42 cm dyp, med buete til steile sider og flat bunn. Graven hadde forholdsvis ujevn nedgravning. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav. Gravgodset indikerer at det er en våpengrav.

3.20.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Mørk gråbrun siltig sand med litt småstein og grus, enkelte kullspetter, en del slagg og varmepåvirkete steiner.
2	Mørk sortbrun siltig sand med noe grus og mye spettet kull.
3	Brunlilla siltig sand med noe grus, svært humøs.
4	Gul sand med noe grus og småstein, samt flekker av mørkere humøs sand.
5	Gulbrun sand spettet med grått, litt humus.
6	Som lag 1, men mer siltig; brungrå sandig silt, en del humus.
7	Grågul sand med noe grus og litt humus – likner på lag 5
8	Rødlig sand med noe humus.
9	Rødgulbrun svært humøst fyll, iblandet litt sand og silt

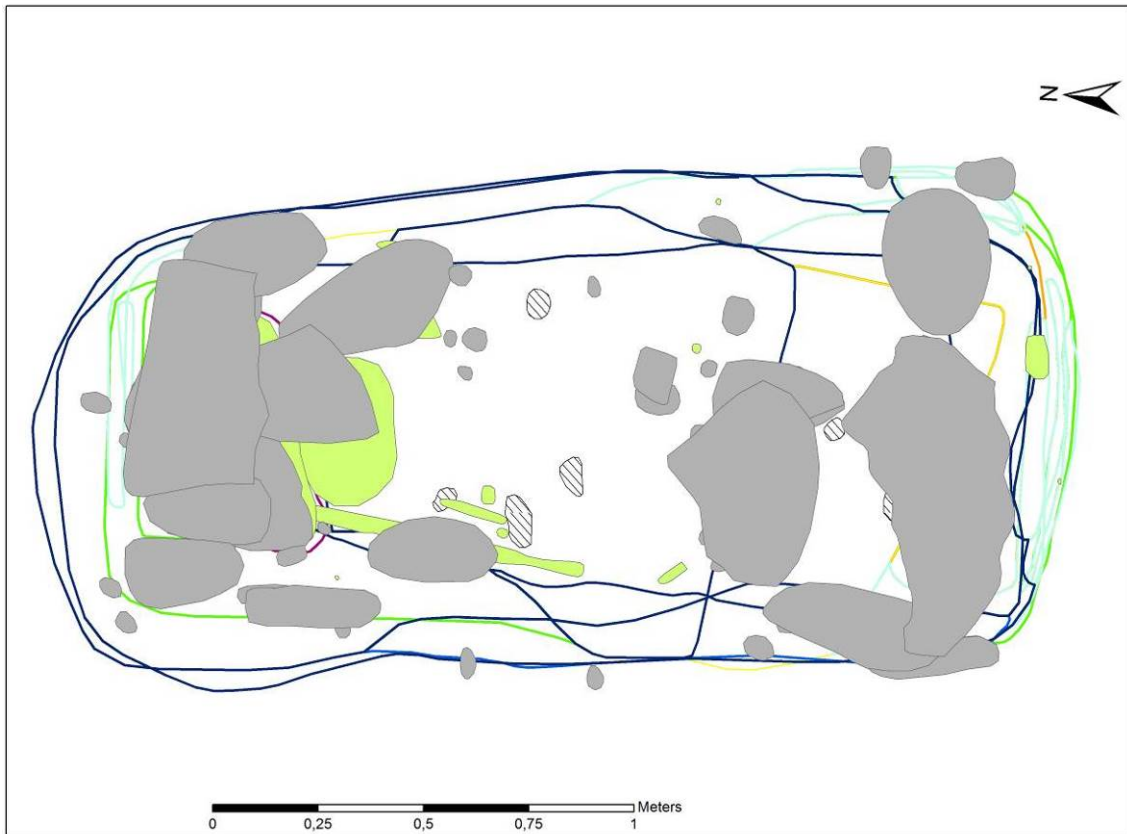
Tabell 39: Fyllskifter i grav 28.

3.20.2 BESKRIVELSE

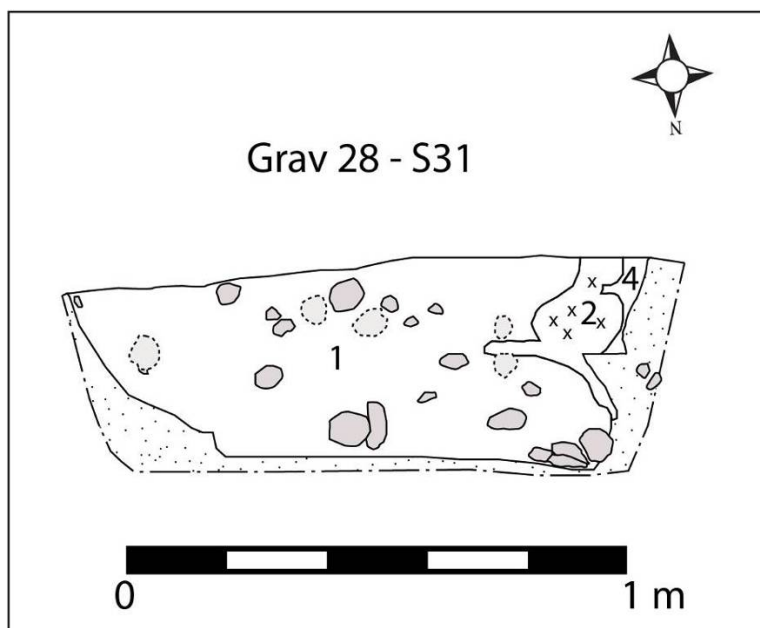
Graven var tydelig og klart avgrenset i plan. Lag 1 var hovedfyllet, og dominerende fra topp til bunn (figur 116-117). På ca. 25 cm dybde dukket det opp en svært kullholdig lomme i lag 1, men den hadde liten og diffus utstrekning horisontalt og vertikalt, og fulgte trolig med gjenfyllingen av graven. Lag 4 representerer et lite humøst fyll langs sidene, kanskje innrast undergrunn. I motsetning til de fleste andre gravene var denne typen fyll lite til stede i grav 28, primært langs vestkanten. I stedet syntes det å være lommer med mer undergrunnsdominert fyll, som lag 5, 7 og 8, rundt andre elementer (lag 2, 3) i endene av graven. Under utgravningen ble det observert mørke, humøse striper langs kantene av nedgravningen (lag 2, 3), som ble tolket som kisterester. Disse tolkningene er imidlertid ikke uproblematiske. Disse fylltypene utgjorde aldri et systematisk lag i graven. De varierte mye i utstrekning på forskjellige dybder, og gikk fra tynne og veldefinerte til brede og utflytende. Videre var det ingen spor etter denne type skiller i profilbenken. I bunnen av graven ble det observert en god del svært fragmentert treverk, som dessverre ikke var mulig å følge, eller definere utstrekning av. Lag 9 var særegent og lå i en forsenkning i norddelen av graven. Laget var sterkt dominert av humus, og inneholdt treverk, trolig kvister og grener, men bevaringsgraden var dessverre dårlig.

Et interessant fenomen i graven var store mengder stein, både runde stein og flate heller, som ble funnet på alle nivåer i graven (figur 115, 118). De var særlig konsentrert til kortendene. I de øverste 15 cm var det hovedsakelig i nord det ble funnet steiner, og de syntes å kante nordenden. Langs vestsiden stod en helle kantstilt, mens en halvveis veltet helle lå langs nordsiden, delvis over tre noe mindre, runde stein. Ut i fra observasjoner ellers i graven er det mulig at hellen opprinnelig har vært kilt mellom steinene og nedgravningskanten for støtte. Langs østsiden lå nok en stor helleliknende stein (den var

noe tykkere og mer ujevn enn de øvrige hellene) skrått inn fra kanten. Da det var gravd ned 15-30 cm, viste hellen langs vestsiden seg tilsvarende å være kilt fast bak to runde stein. I bunnen, de nederste 30-40 cm, dukket det opp en rektangulær helle helt i nord, med en kantet helle delvis oppå i midten, og en oval helle som dekket noe av østsiden. Hellene lå så vidt over nordlig del av lag 9 i bunnen.

Figur 115: Grav 28 med konstruksjonselementer.

Figur 116: Grav 28, profil.

Figur 117: Grav 28, profil mot sør (Cf34485_1239).

Figur 118: Grav 28 under utgraving, alle bilder mot V. Ø.v. etter opprensing (Cf34485_967): Ø.h. steiner langs nordlig kortende begynner å komme frem etter ca. 5 cm (Cf34485_973); M.v. på 15 cm dybde er fremkommer også stein langs sørvestlig del (Cf34485_1065); M.h. kantstilte steiner langs vestsiden, 30 cm dybde (Cf34485_1151); N.v. heller i indre del av graven på ca. 35 cm (Cf34485_1212); N.h. flate heller i bunnen av graven; spydet (C58898/2) ligger bak til høyre, med pilspissene (C58898/5-12) i forlengelse av spydet mot høyre, oppå hellen; øksen (C58898/4) ligger foran til høyre (Cf34485_1282).

En enkelt kantstilt helle stod lengst sør på vestsiden av sørlig halvdel i de øvre 15 cm. Noe lenger ned, 15-30 cm, blir det tydelig at denne støttes opp mot nedgravningskanten av en ny kantstilt helle, kilt ned i forkant. En stor, rundet stein dukket opp omtrent midt i søndre halvdel, og fikk mot bunnen, 30-40 cm, selskap av en helle, som lå delvis under den rundete steinen, en ny flattliggende helle under de to kantstilte steinene i vestkanten, og helt i bunnen, hvilende på undergrunn, to liggende heller langs sørenden.

Det virker derfor som om det opprinnelig var to typer steinkonstruksjoner i graven: 1) flattliggende heller i bunnen, 2) kantstilte, oppstøttete heller og steiner langs sidene. Bunnhellene lå i sør og nordenden, samt to sør for profilbenken. De kantstilte hellene på sin side ble primært funnet i nord, langs kortenden og så vidt litt ned på langsiden, samt en enkelt sør på vestsiden. Hvorvidt de kantstilte hellene kan ha vært synlige også over bakkenivå er usikkert, og avhenger av hvor kraftig erosjonen har vært over graven. Det er drøyt 10 cm høydeforskjell i profilbenken mellom vest og øst, så noe erosjon har det vært. Steinene i nordenden var synlige da matjordlaget hadde blitt fjernet, så dersom erosjonen har vært begrenset, og det ikke har ligget tykke dyrkningslag i området i vikingtid, kan de ha vært synlige som en lav innhegning. Et annet spørsmål er hvorvidt steinene opprinnelig har inngått i én og samme konstruksjon, slik at gravens innside i har vært tilnærmet fullstendig steinkledt, eller om det er to mer uavhengige steinlegginger. Det er mulig at steinene har vært tenkt som en komplett indre kledning, men dette virker mindre sannsynlig ettersom det er ganske omfattende områder som ikke visert tegn til å ha vært kledt med stein. Særlig gjelder dette veggene, der det enkelte områder ikke finnes stein i det hele tatt, og det kan være gap mellom steiner i toppen og steiner nesten nede i bunnen.

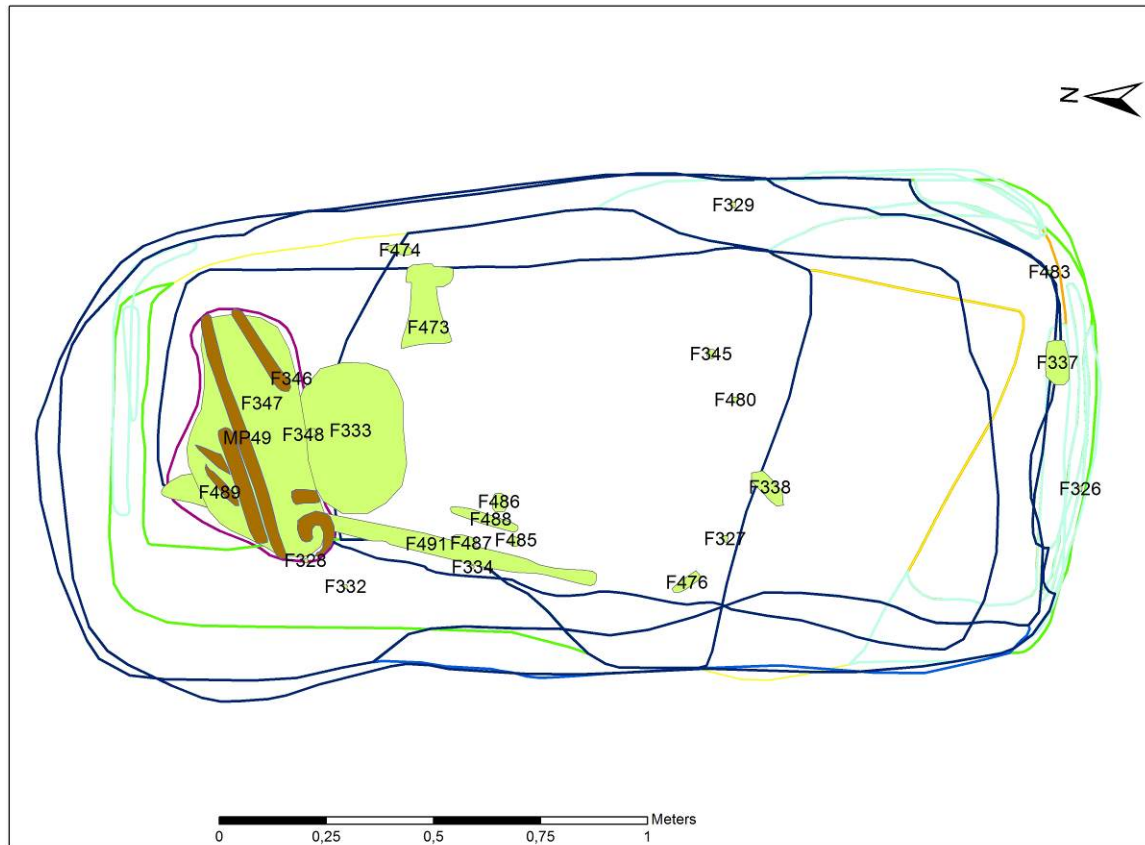
Gjennomgående i fyllet i graven, men særlig i lag 1 i de øverste 30 cm, var det en god del slagg og varmpåvirket stein. Dette ble ikke målt opp, og kun et enkelt eksempel ble tatt inn, men det dreide seg om et par liter av hver, trolig 1-2 kg, noe som var unormalt mye i forhold til de øvrige gravene. Til sammenlikning ble det funnet ca. 250 g slagg i grav 30, 11 g i fotgrøften til grav 4, og under 10 g i gravene 7 og 9. Slagg var forholdsvis hyppig forekommende i dyrkningslagene i nordvestdelen av lokaliteten, undersøkt i profil B, hvorav flere lag var samtidige med eller senere enn slaggforekomstene på id87 og id84, som stort sett fremkom i kokegroper (se kap. 10.1.1). Id87 og id84 har trolig opprinnelig vært en sammenhengende terrasse over id86, og det er derfor sannsynlig at slagget og den varmpåvirkete steinen i grav 28 stammer fra tidligere aktiviteter i området, og at fyllet i graven i stor grad består av den gamle dyrkningsjorden på terrassen, påvirket av erosjon fra terrassen over. Trolig skal kullommen i lag 1 (se over) også forklares som rest av eldre aktivitet. Dette er imidlertid ikke noen fullgod forklaring på hvorfor grav 28 inneholder forholdsvis mye mer slagg enn andre graver. Det er mulig at topografiske forhold spiller inn, der grav 28 på grunn av plasseringen har vært nærmere slaggforekomstene, men dette burde i så fall også gjelde grav 29 og grav 30. Ettersom det er et ganske omfattende område på id86 som ikke ble undersøkt, vest for grav 28 og mot den øvre terrassen, er det mulig at svaret på slagginnholdet i graven kunne finnes her. Det er også mulig at slagget ble intensjonelt deponert i graven, men det synes i så fall noe merkelig at det lå godt spredt i fyllet, både vertikalt og horisontalt.

Det er usikkert om graven har vært forstyrret etter den opprinnelige gravnedleggelsen. Noen faktorer synes å indikere dette. De sporadiske flekkene av særlig organiske lag som 5 og 7, mulige kisterester, som ikke eksisterer langs midten av langsiden i det hele tatt, er ett element som kan antyde at en eventuell kiste har blitt fjernet eller ødelagt. I profilbenken buler dessuten graven ut, mens vestsiden er forholdsvis steil. Dersom graven opprinnelig ble gravd ned som en jevn grop, virker det som om østsiden kan ha blitt forstyrret senere, men det er også mulig at siden har rast ut i løpet av gravlegging. Plasseringen av de store steinene, der både bunnhellene og kanthellene opptrer primært i endene av graven, mens midten av langsiden er tomme, peker mot samme tolkning.

Kanthellene er for så vidt nesten fraværende i unntatt i nord, med unntak av en enkelt helle langs sørvestsiden. Videre ble gravgodset stort sett funnet ved eller på hellene i bunnen, mens midtsonen, særlig profilet og nord for dette, var funntomme. Mens jernfragmenter og slagg kan være spor etter tidligere aktiviteter i området, synes funnet av et hengebryne og en perle i øvre deler av graven mer atypiske, selv om de også kan være mistet. Det er imidlertid forholdsvis hyppig at to glassperler forekommer sammen i graver i Langeid, noe som tyder på at i det minste perlen er del av det opprinnelige gravgodset. Et siste element er det ødelagte sverdet, der overhjalte ble funnet nordøst i graven, mens en del av bladet ble funnet helt i sør, og resten mangler. Ingen av disse indisiene er sikre nok til å kunne fastslå at graven har vært forstyrret. Graven kan ha vært konstruert med steinlegging enkelte steder, men ikke alle, funnene kan ha vært konsentrert i visse områder, sverdet kan ha blitt ødelagt før det ble lagt ned, og enkeltfunn kan ha blitt lagt ned i øvre lag i stedet for i bunnen, men sett samlet synes disse elementene å tyde på at midtpartiet i graven har blitt forstyrret. .

3.20.3 GJENSTANDSFUNN

I de øvre 30 cm ble det i tillegg til slagg (C58898/20) funnet en god del jernfragmenter, i tillegg til andre funn, men de aller fleste funnene fremkom i bunnen av lag 1, på 30-40 cm under overflaten (tabell 40, figur 119). De to viktigste unntakene var en sort perle med røde og gule innlegg (C58898/25), som ble funnet i lag 2 langs sørvestkanten, bare 3 cm under overflaten, og et knekt hengebryne (C58898/27), funnet 5 cm under overflaten i profilbenken.

Figur 119: Grav 28 med funnumre. Merk at treverket og den store MP-prøven i nord egentlig ligger under de andre funnene.

Funnene var konsentrert langs sidene i nordlig del. Langs vestsiden lå en spydspiss, trolig som Petersen type K, med spissen vendt mot nord (C58898/3). Det var ikke spor etter skaftet. For nordenden av spydspissen, og delvis oppå den store hellen nord i graven, lå en pakke med åtte pilspisser (C58898/5-13). De lå tett sammenpakket da de ble funnet, og har trolig vært omsluttet av organisk materiale, tekstil, lær eller liknende. Noen av dem hadde rester av pilskaft og surring bevart. Pakken falt fra hverandre under uttak i preparat. Pilspissene likner R.539, trolig nærmest som Farbregd 1972:fig. 45. Oppå hellen lå også tre jernbeslag eller liknende. To av dem er rektangulære brettete beslag med fire nagler (C58898/18-19), den siste kan se ut som en nagle med materiale som naglen går gjennom (C58898/21), kanskje en lærreim? Hypotetisk sett kan det dreie seg om beslag til et belte eller et sverdoppheng.

Parallelt med spydspissens nedre del lå det med ca. 5 cm avstand en kniv (C58898/15). Mellom dem lå fem fragmenter av bjørkenevertjære, kamnagler (C58898/17), og øst for kniven et mulig beslag (C58898/20), samt en ukjent jerngjenstand, kanskje et redskap (C58898/14). På østsiden, omtrent motstående av kniven, lå en øks med bladet vendt vestover og fragmentariske rester av skaftet i sør (C58898/4). Øksen var nærmest som Petersen type K. Direkte øst for øksen lå overhjulst av et sverd, trolig av type Q, med tekstilavtrykk. Det ble også funnet et fragment av sverdbladet, dette lå imidlertid langs sørlig kortside (C58898/2).

Nok en glassperle, grønn med hvite og røde innlegg (C58898/26), et ildstål (C58898/16) og to små sølvfragmenter (C58898/1) ble funnet på eller tett opptil de to hellene rett sør for profilbenken. Det ble også funnet to ildflint, men deres nøyaktige funnsted er usikkert. Den ene er trolig fra sørdelen (C58898/28), i nærheten av ildstålet og perlen ettersom den ble nummerert samtidig. Den andre er usikker, men kan komme fra makrofossilprøven som ble tatt ut fra lag 9 (C58898/29). Et båndformet beslagstykke av jern i to deler (C58898/22) kommer trolig også fra midtprofilet. Det ble også tatt inn en rekke jernfragmenter, samlet under to undernummer. C58898/23 består av flate, avskallede jernflak som kan stamme fra klingene på sverdet (C58898/2). C58898/24 inneholder øvrige jernfragmenter, hvorav noen med fastkorroderte, mineraliserte rester av tre og bein. Et utvalg av funnene er illustrert på figur 120.

Noen små fragmenter brent bein (C58898/32) ble funnet spredt i bunnen av lag 1, men kunne ikke artsbestemmes (Prata 2012). Dersom de skulle være fra en kremasjonsbegravelse, ville det bety enten at kun et svært begrenset antall beinfragmenter ble lagt i graven for å representere avdøde, eller at mesteparten har blitt fjernet i ettertid. De tre sikre kremasjonene på Langeid tyder på at bevaringsforholdene for brent bein har vært forholdsvis bra, og det er lite trolig at størstedelen av en kremasjon har smuldret opp til det ugjenkjennelige. Det synes mer trolig at beinfragmentene er eldre dyrebein som har fulgt med jorden som ble brukt til å fylle igjen graven.

Det er usikkert hvilken vei avdøde har ligget. På den ene siden peker alle våpnene mot nord, noe som kan antyde at også hodet lå denne veien. På den annen side ble funnene av sølv og perler gjort i sørlig del av graven, og kan antyde overkropp i denne delen.

Figur 120: Et utvalg av funn fra grav 28 (C58898): Spyd (/3), sverdhjalt med tekstil, to sider (/2), pilspisser (/5-/12), ildstål (/16), to fragmenter av båndformet beslag (/22), beslag (/18), beslag, to sider (/19), grønn glassperle (/26), sort glassperle (/25), hengebryne (/27).

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58898/1	2 små fragmenter av sølv. Stm.: 0,5 cm. Vekt: 0,043 g.	F480
C58898/2	Overhjølt og del av klingen til et sverd, muligens som Petersen 1919:fig. 111, type Q. Overhjølt har et ovalt tverrsnitt, og dets øverste kant vender svakt oppover. Oversiden av hjaltet har fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester, mens klingen har enkelte mineraliserte trerester på den ene siden, muligens fra en slire. Både hjaltet og klingen er svært korrodert. L. overhjølt: 7,5 cm, br. overhjølt i midten: 2,2 cm, ytterst ved siden: 2,1 cm. Bevart i. klinge: 11,2 cm, br. klinge: 4,6 cm.	F337, F474
C58898/3	Lang, slank spydspiss av jern, nærmest som Petersen 1919:fig. 21, type K. Bladet har enkelte fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Overflaten av spydspissen er svært korrodert. L.: 55,3 cm hvorav blad: 38,4 cm, stbr. blad (ved eggjørnene): 3,7 cm. Diam. fal (ytterst): 2,4 cm.	F491
C58898/4	Øks av jern, nærmest som Petersen 1919:fig. 42, type K med et relativt lite utsvinget blad i overkant og skjev egg. Øksen har en liten skafthullflik oppe og lenger skafthullflik nede. Rester av treskaftet er bevart i skafthullet. Bladets ene side har fastkorroderte, mineraliserte trerester. Trestrukturen går parallelt med eggen. Den andre siden av bladet har fastkorrodert organisk materiale, muligens bein. Fragmenter av jern, tre og bein (?) foreligger separat. L. 18,0 cm, hvorav blad 12,5 cm, br. egg: 9,4 cm, br. innerst ved skafthullet: 3,8 cm, bladets t. nærmest skafthullet: 2,9 cm.	F473
C58898/5	Pilspiss av jern av hovedtype som R.539, trolig nærmest som Farbregd 1972:fig. 45. Spissen har svakt markert rygglinje og tangehals med rombisk tverrsnitt. Overflaten er korrodert, og tangen er avbrutt ved tangeavsatsen. L: 13,9 cm. Bladets l.: 9,9 cm og stbr: 2,1 cm.	F489
C58898/6	Pilspiss av jern av samme hovedtype som forrige. Spor etter surring på falen. Overflaten er korrodert, og tangen er avbrutt ytterst ved spissen. L.: 14,3 cm, Bladets l.: 8,5 cm og stbr: 2,4 cm.	F489
C58898/7	Pilspiss av jern av samme hovedtype som forrige. Spissen har mineraliserte rester av treskaftet festet til tangen. Overflaten er korrodert, og tangen er avbrutt. L.: 13,9 cm, Bladets l.: 10,0 cm og stbr: 2,5 cm.	F489
C58898/8	Pilspiss av jern av samme hovedtype som forrige, men mindre og slankere blad. Rester av surring og treskaftet er bevart. Overflaten er korrodert, og partier av den ene eggen er avbrutt. L.: 14,0 cm, Bladets l.: 7,2 cm og stbr: 1,7 cm.	F489
C58898/9	Pilspiss av jern av samme hovedtype som forrige, men av størrelse lik unr. 5-7. Spissen har fastkorroderte, mineraliserte rester av organisk materiale, trolig tre, festet til den ene siden av bladet og tangen. Overflaten er svært korrodert, og tangen er avbrutt. L.: 14,4 cm, bladets l.: 8,5 cm og stbr: 2,1 cm.	F489
C58898/10	Pilspiss av jern av samme hovedtype som forrige. Rester av surring og treskaftet er bevart. Spissen har fastkorroderte, mineraliserte rester av organisk materiale, trolig tre, festet til begge sider av bladet. Overflaten er svært korrodert, og tangen er avbrutt ytterst. L.: 15,0 cm, bladets l.: 8,5 cm og stbr: 2,5 cm.	F489
C58898/11	Pilspiss av jern av samme hovedtype som forrige. Rester av surring er bevart. Spissen har fastkorroderte, mineraliserte rester av organisk materiale, trolig tre, festet til den ene siden av bladet. Overflaten er svært korrodert, og tangen er avbrutt. L.: 13,5 cm, bladets l.: 9,0 cm og stbr: 2,2 cm.	F489

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58898/12	Pilspiss av jern av samme hovedtype som forrige. Spissen har fastkorroderte, mineraliserte rester av organisk materiale, trolig tre og tekstil (?), festet til blad og tange. Overflaten er svært korrodert, eggene har bruddskader og odden og tangen er avbrutt. L.: 12,4 cm, bladets l.: 9,5 cm og stbr: 2,5 cm.	F489
C58898/13	5 tangere med rester av treskaft, tilhørende pilene unr. 5-12 over, samt fragmenter av jern og tre som stammer fra spissene. Tangene er festet sammen i en klump sammen med trerester. L.: 5,1 cm, br.: 3,9 cm.	F489
C58898/14	Ukjent gjenstand av jern med flat tange, mulig redskap (?). Minner i form noe om Bergman og Billberg 1976:fig154 (bor/navar). Enkelte jern- og trefragmenter foreligger separat. L.: 19,0 cm, tvn. (ca midten): 2,0 x 1,7 cm, br. tange: 0,8 cm.	F488
C58898/15	Del av et knivblad av jern. Bladets ene side har fastkorroderte rester av organisk materiale. L.: 8,2 cm, bladets stb.: 2,0 cm, ryggen t.: 0,7 cm.	F478
C58898/16	Ildstål som R.426. Stålet er svært korrodert og foreligger i flere deler. Spiralene ytterst på endene mangler. Opprinnelig l.: 8,2 cm, bevart h.: 2,3 cm.	F338
C58898/17	6 nagler av jern med fastrustete fragmenter av bein/gevir, trolig til en sammensatt kam av gevir. L.: 1,0-1,3 cm, diam. naglestift: 0,5 cm.	F487
C58898/18	Et tilnærmet rektangulært beslag av jern som er sammenbrettet i bredderetningen slik at sidene ligger nesten inntil hverandre. Beslaget har fastkorroderte, mineraliserte rester av tekstil på yttersidene, samt trolig også mellom de to sammenbrettete sidene. L.: 3,1 cm, br.: 2,7 cm. H. (dvs. største avstand mellom sidene): 1,0 cm.	F347
C58898/19	Beslag av jern av samme type som forrige. Beslaget har trolig vært festet med en gjennomgående nagle som er sentralt plassert. På røntgenfoto kan også fire mindre nagler (eller fortykkelser) skimtes, én i hvert hjørne. Beslaget har fastkorroderte, mineraliserte rester av tekstil på yttersidene, samt trolig også mellom de to sammenbrettete sidene. L.: 3,2 cm, br.: 2,2 cm. H. (dvs. største avstand mellom sidene): 1,2 cm.	F348
C58898/20	Flatt, tilnærmet rektangulært stykke av jern, muligens del av et beslag. Stykket er avbrutt i den ene kortenden. Den ene siden har fastkorroderte, mulige mineraliserte tekstilrester. L.: 4,1 cm, br.: 2,2 cm, t.: 0,9 cm.	F486
C58898/21	Beslagdel av jern og kobberlegering: En ujevn, avlang beslagplate av jern som er sammenstiftet ved hjelp av en jernnagle til en likt utformet plate av kobberlegering. Jernplaten og -naglen, samt et lite parti av kobberlegeringsplaten har fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Bevart l.: 3,1 cm, br.: 1,9 cm, t.: 0,6 cm.	F346
C58898/22	To sammenhørende deler av et båndformet beslagstykke av jern. Avbrutt i begge kortender. Bevart l.: 10,5 cm, br.: 1,7 cm, t.: 0,6 cm.	F336, F479
C58898/23	Diverse ubestemmelige jernfragmenter, hovedparten flate, avskallede flak, som muligens stammer fra sverdets klinge. Mål st. fragment: 2,8 x 3,3 x 1,0 cm. Samlet vekt: 82,0 g.	F328, F331, F332, F481
C58898/24	Diverse ubestemmelige jernfragmenter, enkelte med fastkorroderte, mineraliserte rester av tre og bein (?). Samlet vekt: 43,4 g.	F329, F330, F333, F334, F335, F343, F477, F483, F484, F602

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58898/25	Tønneformet, sort perle av glass med fire hvite parallelle bølge- eller sikksakklinjer som ytterst på hver side er omgitt av en rød linje. De røde linjene går på tvers og krysser de hvite linjene fire steder. L.: 1,0 cm, diam.: 1,4 cm.	F326
C58898/26	Ringformet grønn glassperle med avplanete ender, nærmest som Callmer 1977:colour plate III:B545T med dekor i form av en hvit bølge- eller sikksakklinje mellom to tilnærmete rette røde linjer. L.: 0,9 cm, diam.: 1,9 cm.	F345
C58898/27	Hengebryne av gråbrun skifrig kvartsitt, nærmest som R.425 med firesidig, tilnærmet kvadratisk tverrsnitt. Brynet er avbrutt. Bevart l.: 4,0 cm, tvn.: 1,1 x 1,4 cm.	F476
C58898/28	Ildflint. Mål: 2,8 x 1,7 x 1,4 cm.	F482
C58898/29	Ildflint. Mål: 2,7 x 2,0 x 1,1 cm.	F603
C58898/30	En slagglump. Mål: 4,4 x 3,8 x 2,5 cm. Vekt: 32,7 g.	F327
C58898/31	Små klumper og fragmenter, muligens av tjære fra bjørkenever. Stm.: 2,1 cm. Samlet vekt: 2,0 g.	F485, F601
C58898/32	Brent bein. Uidentifisert. 0,05 g.	F344
C58898/33	Kullprøve, vekt: 0,3 g.	KP27
C58898/34	Kullprøve, vekt: 0,2 g. Tatt fra MP42.	KP133
C58898/35	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP49.	KP153
C58898/36	Makrofossilprøve, ikke analysert.	MP44
C58898/37	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP133 uttatt.	MP42
C58898/38	Makrofossilprøve, ikke analysert.	MP43
C58898/39	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP153 uttatt.	MP49

Tabell 40: Funn og prøver fra grav 28.

3.20.4 DATERING

Sverd type Q, øks type K og spyd type K plasseres alle til 900-tall og første halvdel av 1000-tallet av Petersen (1919:182-183). Den tønneformete, sorte perlen med hvite parallelle sikksakklinjer omgitt av røde linjer er uvanlig. Delvis kan den minne om sorte perler med linjedekor som blir vanlige rundt midten av 800-tallet (jf. Callmer 1977:B064, B068, B069, 1997:pl), men dekoren er utypisk for vikingtid, og er trolig eldre. Sannsynligvis kan den dateres til merovingertid, men den kan kanskje trekkes så langt tilbake som til romertid. Uansett er det sannsynlig at perlen har vært gjenbrukt når den ble plassert i graven, og den bidrar således ikke med en datering av graven. Den grønne perlen med en hvit bølgende linje mellom to rette røde linjer ble sannsynligvis tilvirket ca. 850-875 e.Kr. (Wiker 2013). Den er relativt utbredt i skandinaviske graver i annen halvdel av 800-tallet og utover på 900-tallet, og stemmer således forholdsvis godt med andre elementer i graven. Det synes trolig at graven har blitt anlagt på 900-tallet, kanskje tidlig 1000-tall.

3.21 GRAV 29 – S33 FLATMARKSGRAV

Grav 29 var en flatmarksgrav, trolig en kombinert manns- og kvinnegrav, med både våpen og smykker (figur 6, 121, 123). Graven var orientert omtrent nordnordøst-sørsørvest, parallelt med brinken og med grav 30, men noe forskjøvet mot nordvest fra denne. Graven var tilnærmet trapesformet i plan, og 246 cm lang, 125 cm på det bredeste og 95 cm på det smaleste, og bevart i 4-13 cm dybde. Den hadde trolig rette sider og flat bunn. Det var ingen rester etter menneskelige levninger i graven, og den antas å være en inhumasjonsgrav. Graven har hatt en plattform eller liknende i bunnen, var kantet med små steiner, men hadde ikke bevarte spor etter ytre gravmarkører.

3.21.1 FYLLSKIFTER

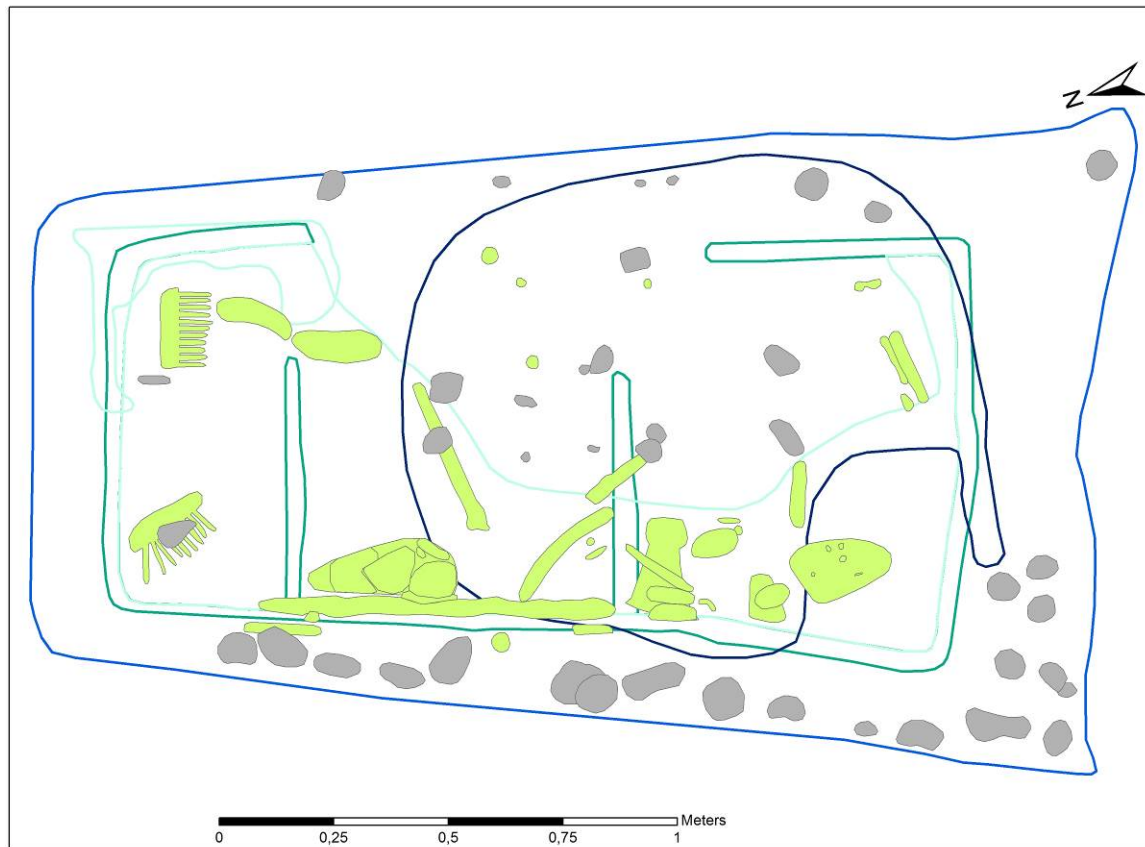
Lag	Innhold
1	Mørk brun sand med litt silt, mue humus, en del nevestor stein, litt grus, stedvis mye kull; kompakt
2	Grov gulbrun sand med grus, litt humus og kull, svært løs
3	Gråsort mellomgrov sand med mye kull, litt grus; virket «stivnet», løsnet ofte flakvis fra undergrunnen, ca. 0,5 cm tykt. Har trolig dekket hele graven, men vanskelig erkjennbart under lag 1.
4	Fet, humøs, treholdig sand med mye organisk materiale og kull, spettvis gråbrune flekker med silt, humus og litt kull; rest av plattform?
5	Likner lag 3, men mindre kompakt og noe mer humøst.

Tabell 41: Fyllskifter i grav 29.

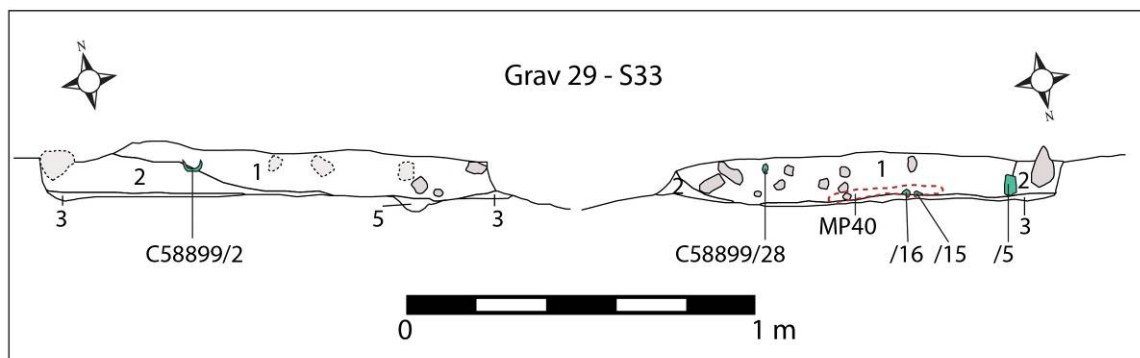
3.21.2 BESKRIVELSE

Stratigrafien i graven var forholdsvis enkel. I bunnen, med litt mindre omfang enn hele nedgravningen, lå lag 3, som forslagsvis tolkes som de svært forråtnete restene av en plattform eller liknende (figur 122). Laget var tynt og lettoppbrekkelig. Det antas at laget har dekket mesteparten av bunnen, selv om det stedvis var borte, og andre steder ikke kunne dokumenteres da det ble fjernet sammen med funn. Lag 4 og 5 utgjorde deler av én konstruksjon: Lag 5 var to tverrliggere øst-vest, beliggende med jevne mellomrom under lag 3, mens lag 4 var et slags rammeverk i utkanten av lag 5, og avgrenset plattformen (figur 121, 123 m.h.). Sidene på lag 4 hadde særlig i sør litt buet form. Over lag 3 lå lag 2, som trolig har dekket hele flaten, både plattformen og nedgravningen langs sidene. Mens lag 2 var svært lite humøst, og det kunne være vanskelig å skjelne avgrensingen mot undergrunnen visuelt, var lag 3, 4 og 5 fetere og mer organiske, og lite sandblandete, og de syntes å ha et annet opphav. Alle disse lagene var imidlertid forstyrret av lag 1, som skilte seg mye fra de andre fyllene i graven. Laget fylte en oval nedgravning med ujevne til buete sider. I plan syntes den å ligge sentrert øst-vest, i gravens midtre til sørlige del. Vestsiden skrådde imidlertid kraftig, slik at bunnen av nedgravningen primært forstyrret midtre og østlig del av graven, mens gravens vestsida ikke var forstyrret av nedgravningen i bunnen.

Lag 1 tolkes som en senere forstyrrelse, trolig en plyndringsgrop (figur 121-123 ø.v.). Lagets sammensetning var for så vidt ikke så ulikt gravnedleggelsesfyllet i andre graver, noe som tyder på at plyndringen foregikk ikke veldig lang tid etter nedleggelsen, slik at fyllet fremstår omtrent like utvasket som andre gravnedleggelsesfyllet. Denne tolkningen forsterkes av at det ble gjort minimalt med gjenstandsfunn i fyllet, og primært fragmenter, mens hele og fragmenterte gjenstander lå langs skillet mellom lag 1 og 2, særlig i vest og sør. Dette vil diskuteres nærmere i kap. 5.8.

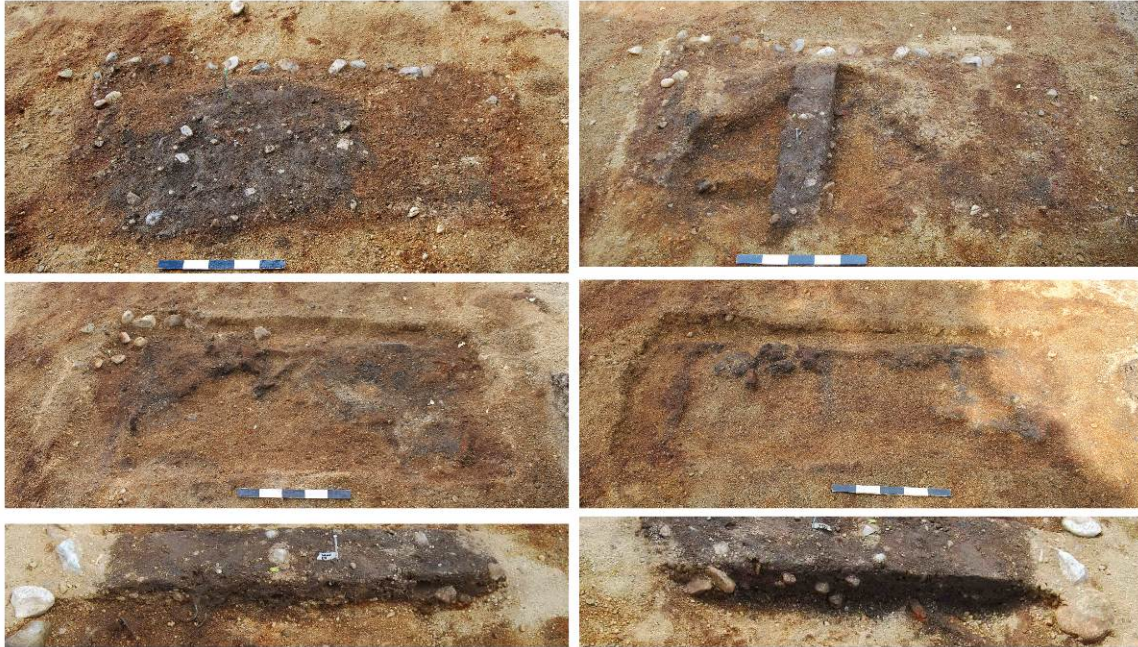
Figur 121: Grav 29 med konstruksjonselementer.

Figur 122: Grav 29, profiler med prøver og funn avmerket.

Lag 3, 4 og 5 tolkes altså samlet som en type plattform, 186 m lang og 80-95 cm bred, med samme trapesform som nedgravningen. Det var ingen spor etter nagler, noe som kan tyde på at konstruksjonen har vært enkel, og trolig har blitt bygget på stedet, eller kanskje snarere lagt ned på stedet. Tverrliggere og et rammeverk, det sistnevnte kanskje i et føyelig materiale, ettersom formen er noe buet, ble lagt i bunnen, og en rekke stein ble plassert rundt rammeverket, i det minste langs deler av graven. Så ble en eller flere planker lagt oppå tverrliggerne, før avdøde og gravgodset ble plassert i graven. Plattformen og steinene utgjorde indre konstruksjoner i graven. Det var ikke bevart tydelige spor etter en ytre markering av graven. Dette kan skyldes at graven var svært erodert, særlig i øst, slik at en eventuell ytre markering ikke lenger er bevart. På den annen side er det trolig at graven har vært svært grunn i utgangspunktet, jf. sammenlikning med grav 30 like sørøst, som lå lavere i terrenget, og som også var

erodert. Grav 30 var allikevel bevart i opptil 75 cm dybde, og hadde spor av ytre markering. Det kan derfor argumenteres for at grav 29 burde ha hatt bevarte spor etter ytre markører, dersom de eksisterte.

Figur 123: Grav 29 under utgravning.

Ø.v. etter opprensing, der det er et tydelig skille mellom det sterkt humøse lag 1, tolket som spor etter gjenåpning, og gravens lysere brune fyll; legg også merke til raden av neststore stein i bakkant og langs venstresiden (Cf34485_1132 mot VNV);

Ø.h. etter fjerning av lag 1, som stedvis gikk helt ned til undergrunn (Cf34485_1162 mot VNV);

M.v. lag 2 renset ned til gjenstandsfunnene (Cf34486_266 mot VNV);

M.h. lag 2 fjernet, mens rammen til plattformen dannet av lag 3-5 ligger igjen sammen med enkelte funn; i øst var plattformen fraværende pga. gjenåpningsgropen (Cf34486_308 mot VNV);

N.v./h. profilene mot hhv. N og S, som bare delvis ble gravd ned til undergrunn pga. mange gjenstander i profilbenken (Cf34485_1160 mot NNØ, Cf34485_1163 mot SSV).

Figur 124: Mens jern ofte var sterkt korrodert, var treverk og annet organisk materiale forråtnet, og det kunne være vanskelig å identifisere gjenstandene i felt, slik dette utvalget viser (C58899):

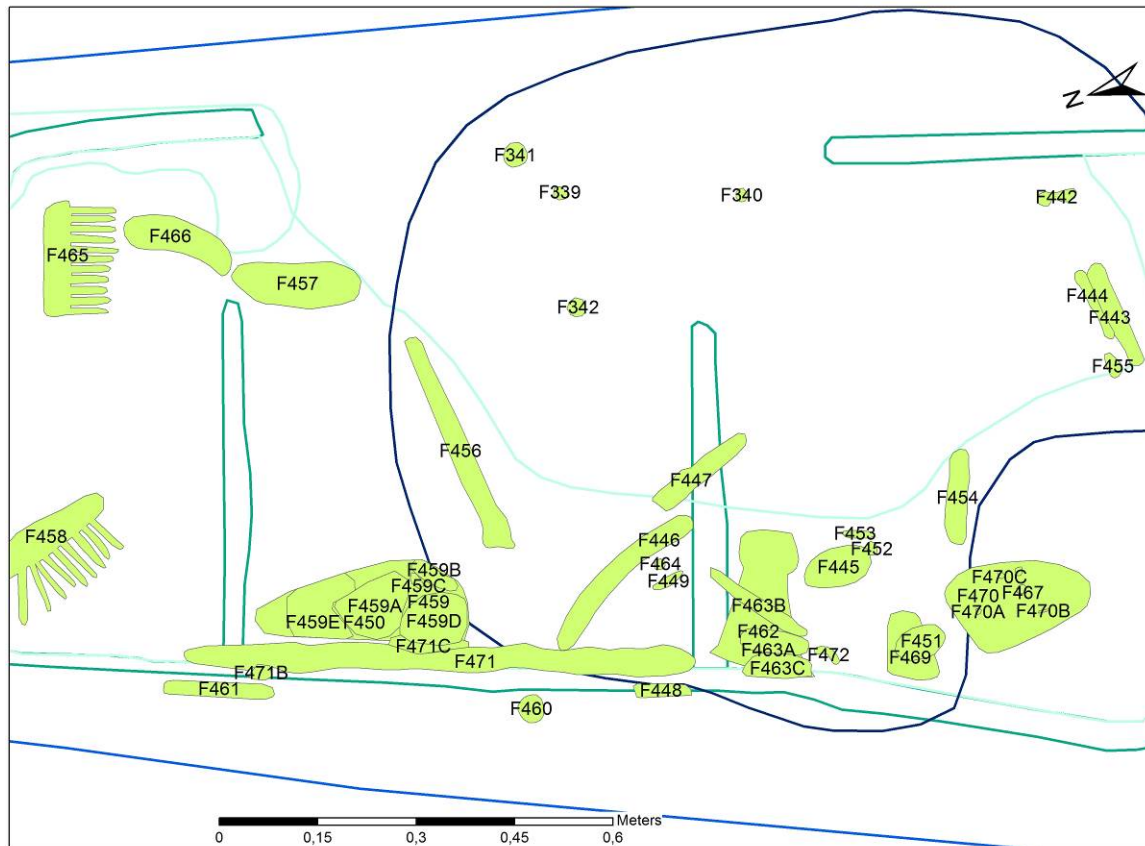
V. ullkam (/6) før uttak; treverket i håndtaket er synlig som en lys rødbrun stripe nærmest kameraet (Cf34486_311 mot SSØ);

M. foran til venstre underhjalt (/9), i midten oval spenne (/2), bak til venstre et organisk område med bl.a. perler (/29, /30, /32), i midten bak oval spenne (/1) med øks (/11) under, bak til høyre øks (/10) med bl.a. overhjalt (/9) og kniv (/17) under (Cf34486_316 mot VNV);

H. bak til venstre er del av vevsverd (5), mens klyngen av funn inneholder bl.a. saks (8), sigd (12), ildstål (23), ildflint (38), kamnagler (24) samt flere jern- og organiske fragmenter (Cf34486_313 mot VNV).

3.21.3 GJENSTANDSFUNN

Flesteparten av gjenstandsfunnene ble gjort i lag 2, eller i overgangen mellom lag 2 og lag 3 i bunnen (tabell 42, figur 125). Det ble gjort spredte og fragmenterte funn i lag 1, særlig i kanten mot lag 2. Basert på plassering av smykker og andre gjenstander, samt at sørenden var bredest, antas det at hodeenden var i sør. Graven var rikt utstyrt.

Figur 125: Grav 29 med funnumre.

I sørenden av graven lå i øst en kniv (C58899/14) og et ildstål (C58899/22) over et langt, smalt bryne (C58899/35), en ildflint (C58899/37), samt en jernten med én brukket og én spiraloppullet ende (C58899/25). I vest lå et underhjalte (C58899/9), som Petersen type Q, i et svært organisk fyll der det også fremkom to glassperler (C58899/29-30) og en ravperle (C58899/32). Hjaltet har spor av en spesiell tekstilomvikling som skal ha paralleller i Birkafunnene (pers. med. Vegard Vike). Rett nord for dette lå to omveltete skålformete spenner med ca. 15 cm i mellom. Spennene var av typen R.652/R.654 og i detalj nærmest som Petersen 1928:fig. 51 h. Den vestligste skålspennen (C58899/1) lå oppå en øks (C58899/11), trolig nærmest som Petersen type K. Den andre (C58899/2) ble funnet med en glassperle (C58899/31) og en bronsenål (C58899/3). Direkte nord for disse lå nok en øks (C58899/10), nærmest som Petersen type H, med bladet vendt mot vest, og svært fragmentarisk antydning til skaft nordover. Under øksen lå en kniv (C58899/17) og overhjalte til Q-sverdet (C58899/9). Nord for øksen lå to jernkniver (C58899/15-16) med trehåndtak delvis bevart på skrå sørøst-nordvest, og sammen med dem en liten bronsehempe (C58899/4) og en jernten (C58899/26).

Langs vestsiden, akkurat innenfor kistekanten, lå et vevsverd (C58899/5), og innenfor dette en saks med svivel, nærmest som R. 443 (C58899/8), fragmenter av minst en, kanskje to sigder (C58899/12-13), ildstål (C58899/23) og ildflint (C58899/38), en antatt kniv (C58899/18), kamnagler (C58899/24), og mulige nagler, spiker og andre jern- og trefragmenter. Noe nord for midten lå en ansamling av tre jerngjenstander midt i graven, hvorav to lange, tilnærmet rette jernstenger med rektangulært tverrsnitt, kanskje sidestenger til et stangbissel (C58899/19-20), og en delvis bevart 8-tallformet krok, nærmest som et ledd til bissel som avbildet hos Petersen 1951:fig. 20 (C58899/21).

Videre mot nordenden lå to ullkammer (C58899/6-7), hvorav den ene hadde bevart skaft i valbjørk e.l. (valbjørk er feilvekst i treet, som medfører bølgete, dekorative mønstre, og som i tillegg, på grunn av ujevne vekstretninger for veden er mindre tilbøyelig til å sprekke). I øst, rett sør for den ene ullkammen, lå en sverdspiss (C58899/9) og en ansamling organisk materiale. Utenfor den vestre kanten av plattformen, og litt nord for midten, lå to spinnehjul i sandstein (C58899/33-34). Parallelt med nordenden på vevsverdet lå et bryne (C58899/36). Et utvalg av funnene er illustrert på figur 126

Et titalls nagle- eller spikerliknende fragmenter ble funnet spredt i graven (C58899/27), men synes ikke å kunne knyttes til plattformkonstruksjonen ettersom de ligger spredt, og stort sett ikke ved tverrliggerne eller kanten. Øvrige jernfragmenter fra graven, hvorav noen med fastkorroderte, mineraliserte tekstil- og/eller trerester er samlet under C58899/28. Det ble også samlet inn en del tekstilfragmenter (C58899/39) og trefragmenter (C58899/40) fra funnansamlingen langs sørøstsiden av vevsverdet.

Graven har et interessant gjenstandsrepertoir. Tradisjonelle kvinneassosierte gjenstander som to ovalspenner, fire perler, et vevsverd, to spinnehjul og to ullkammer, opptrer i kombinasjon med et sverd, som vanligvis blir assosiert med mannsbegravelser. Videre inneholder graven to bryner, to ildstål/ildflint-kombinasjoner, to økser og ikke mindre enn fem kniver. Sigd, kamnagler og saks finnes i ett eksemplar hver. Funnkombinasjonen kan indikere at graven er beregnet for flere individer, selv om den ikke er spesielt stor. Særlig nyttegjenstandene som opptrer i par synes å støtte dette. Ellers må graven sies å være en velutstyrt kvinnegrav, og en godt utstyrt mannsgrav.

Graven er som nevnt over tydelig forstyrret, men en god del av gravgodset langs nordvestsiden og i nord synes uforstyrret, mens sørsiden er mer kaotisk. Langs vestsiden er det særlig mye kvinnerelatert (og uforstyrret) utstyr, noe som kan tyde på at det har ligget en kvinne langs vestsiden, mens mannen har ligget langs østsiden. I så måte kan det også virke som om gravåpningen har gått mest ut over mannsiden. Smykker i sørlig del og redskaper i nordlig del antyder at i det minste kvinnen kan ha blitt lagt ned med hodet i sørenden av graven.

Figur 126: Et utvalg av gjenstandsfunn fra grav 29 (C58899): Ovale spenner (/1-2), bronseål (/3), vevsverd og ullkammer (/5-7), øks type K (/11) med oval spenne (/1) under, øks type H (/10) med bl.a. hjalt (/9) og kniv (/17) under, perler (/31, /30, /29, /32), bryner (/35, /36), spinnehjul (/33, /34) og ildflint (37).

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58899/1	Oval spenne av kobberlegering av typen R.652/R.654 og i detalj nærmest som Petersen 1928:fig. 51 h. Spennen har fastkorroderte rester av never på to partier av oversiden, samt never og tekstil festet til nålen på undersiden. Ytterkanten er avbrutt langs et stykke av den ene kortsiden. Et stykke never foreligger løst. L. 10,8 cm, br.: 6,3 cm.	F451
C58899/2	Oval spenne av av type R.652/R.654 og i detalj nærmest som Petersen 1928:fig. 51 h. Spennen er brutt i to stykker og under- og overskallet fra den ene delen foreligger separat. Del av jernnålen er bevart på undersiden sammen med fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Spennens overflate er noe korrodert. Rester av jernnålen og organisk materiale, bl.a. tekstilfragmenter og never og/eller treverk, samt fragmenter fra under- og overskall inkludert del av en knopp, foreligger separat. L. største del: 9,4 cm, br.: 6,5 cm.	F445
C58899/3	Smykkenål (?) av kobberlegering med kubisk hode med avrundete hjørner og med en avplattung øverst over den kubiske utvidelsen, nærmest som Arbman 1940:taf. 171, 5. Den øverste delen av avplattingen, samt nålens spiss er avbrutt og mangler. Nålen foreligger i to deler. Samlet l.: 5,4 cm, hvorav hode: 1,3 cm. Diam. øverst ved hodet: 0,4 cm.	F453
C58899/4	Del av en liten hempeliggende gjenstand av kobberlegering, dannet av en tråd med rundt tverrsnitt. Tråden er avbrutt i begge ender. Diam. tråd: 0,2 cm, l.: 0,7 cm, br.: 0,7 cm.	F464
C58899/5	Vevsverd av jern som R.440. Foreligger i tre deler. Vevsverdet har fastkorroderte, mineraliserte tre- og tekstilfragmenter på både falen og bladet. Enkelte trefragmenter foreligger separat. L.: 75,5 cm, hvorav blad: 66,0 cm. Br. blad: 4,5 cm (øverst) og 3,3 cm (ca. midten), diam. fal: 2,9 cm.	F471A
C58899/6	Linhekle/ullkam nærmest som Shetelig 1912:fig. 496 med delvis bevart håndtak av tre. R.433 Håndtaket er tilnærmet rektangulært med avrundete hjørner, og trolig laget av valbjørk. Jerntenene har på den ene siden fastrustete, korroderte trerester som går på skrått av tenene. Flere av tenene er brukket ytterst. Enkelte jern- og trefragmenter foreligger separat. L. håndtak: 20,2 cm, br. håndtak: 3,4 cm, h. håndtak: 2,8 cm. L. tener: 9,8 cm, diam. tener: ca. 0,8 cm.	F465
C58899/7	Linhekle/ullkam som forrige, men mindre godt bevart. R.433 Færre jerntener, samt kun få mineraliserte trerester av skaftet er bevart. Flere godt bevarte, mineraliserte tekstilrester finnes bevart på tenenes ene side. Enkelte jernfragmenter foreligger separat. Bevart l. hekle: 17,5 cm, L. tener: 12,3 cm, diam. tener: ca. 0,8 cm.	F458
C58899/8	Saks av jern, nærmest som R. 443. Saksen foreligger i tre deler, samt separate fragmenter, og et stykke mellom bøylene og bladene mangler. Det finnes fastkorroderte, mineraliserte tekstil- og trefragmenter på enkelte partier av saksen. Bevart l.: 14,8 cm hvorav blad: 6,5 cm. Br. øverst blad: 1,7 cm, br. øverst bøyle: 2,0 cm.	F471C
C58899/9	Sverd av jern som Petersen 1919:fig. 110, type Q. Kun over- og underhjalt, samt spissen og enkelte fragmenter av klingens er bevart. Hjaltene har et buttovalt tverrsnitt, og overhjaltets øverste kant vender svakt oppover, mens underhjaltets nederste kant vender svakt nedover. Spissen av klingens har fastkorroderte, mineraliserte trerester fra slire, samt partier med organisk materiale (tekstil?) utenfor treet. Noen fragmenter av jern og organisk materiale foreligger separat. L. underhjalt: 12,0 cm, br. underhjalt i midten: 2,2 cm, ytterst ved siden: 2,0 cm. L. overhjalt: 7,9 cm, br. overhjalt i midten: 2,5 cm, ytterst ved siden: 2,8 cm. Bevart l. klingspissen: 11,4 cm.	F454, F457, F463A

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58899/10	Øks av jern, nærmest som Petersen 1919:fig. 39, type H, men bladet er noe mer utsvinget i overkant enn på typeeksemplaret. Øksen kan også minne om Petersen 1919:fig. 44, type M, men bladet er ikke fullt så tynt. Den må kanskje helst sees som en blanding av de to typene. Eggen har skjev vinkel i forhold til skafthullpartiet. Nedre skafthullflik er plassert litt lengre fram enn den øvre. I skafthullet finnes mineraliserte rester av treskaftet. Øksens overflate er svært korrodert. Bladet har bruddskader langs nederkanten, og tre av skafthullflikene er avbrutt. Overflaten har fastkorroderte rester av organisk materiale og brente bein. Fragmenter av jern og brente bein foreligger separat. L. 22,8 cm, hvorav blad 15,5 cm, br. egg: 14,0 cm, br. innerst ved skafthullet: 3,9 cm, bladets t. nærmest skafthullet: 2,8 cm.	F463
C58899/11	Øks av jern, trolig nærmest som Petersen 1919:fig. 41-42, type K, men øksen er svært ødelagt av korrosjon, så typebestemmelsen er noe usikker. En del av treskaftet er bevart og sitter i skafthullet. Øksens overflate har enkelte fastkorroderte rester av mineraliserte tekstiler og brente bein. Fragmenter av jern, mineraliserte tekstiler og brente bein foreligger separat. L. 17,2 cm, hvorav blad 10,8 cm, br. egg: 8,0 cm, br. innerst ved skafthullet: 4,5 cm, bladets t. nærmest skafthullet: 4,3 cm.	F469
C58899/12	Sigd av jern, trolig nærmest som Petersen 1951:fig. 85 eller 87, med deler av treskaftet bevart. Sigden er avbrutt ved naglen til skaffestet, og bladspissen mangler. Overflaten er svært korrodert. Bladet har fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Sigden foreligger i tre deler. Enkelte jern- og tekstilfragmenter foreligger separat. Bevart samlet l: 16,3 cm, br. blad: 2,3 cm.	F450, F459D
C58899/13	Sigd av jern. Del av et blad. Overflaten er svært korrodert. Fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester finnes på begge sider av bladet. Bevart l: 9,4 cm, br. blad: 2,3 cm.	F11
C58899/14	Kniv av jern, nærmest som Petersen 1951:fig. 107. Mineraliserte rester av treskaftet er bevart på tangen. Odden og enden på tangen er avbrutt. Bevart l.: 20,3 cm, hvorav 12,5 cm er blad. Bladets stb. 3,2 cm. Ryggens t. 1,5 cm. Tangens br. 1,4 cm nærmest bladet.	F443B
C58899/15	Kniv av jern, trolig nærmest som Petersen 1951:fig. 107, med treskaftet delvis bevart. Kniven har enkelte fastkorroderte fragmenter av brent bein. Enkelte trefragmenter fra skaftet foreligger løst. Bevart l.: 16,5 cm, hvorav 7,5 cm er blad. Bladets stbr. 2,0 cm. Ryggens t. 1,2 cm. Diam. skaft: 2,6 cm.	F446
C58899/16	Kniv av jern, nærmest som Petersen 1951:fig. 107. Mineraliserte rester av treskaftet er bevart på deler av tangen. Odden er avbrutt. Enkelte jern- og trefragmenter foreligger separat. Bevart l.: 16,1 cm, hvorav 7,3 cm er blad. Bladets stbr. 2,2 cm. Ryggens t. 1,0 cm. Bevart br. skaft: 2,0 cm.	F447
C58899/17	Kniv av jern, trolig nærmest som Petersen 1951:fig. 107, med treskaftet delvis bevart. Odden er avbrutt. Enkelte jern- og trefragmenter foreligger separat. Bevart l.: 19,3 cm, hvorav 7,5 cm er blad. Bladets stbr. 2,0 cm. Ryggens t. 0,9 cm. Bevart br. skaft: 2,7 cm.	F463B
C58899/18	Redskap av jern (kniv?), trolig med skaft av tre. Redskapet har et langt og smalt blad som ender i en spiss, og en tange. Bladet er noe vridd nær spissen. Gjenstanden er svært korrodert og den foreligger i tre deler. Av skaftet (?) er det kun bevart trefragmenter og jord som har festet seg som en klump til den ytterste delen av tangen. Fastkorroderte fragmenter av brente bein finnes på bladet. Fragmenter av jern og brente bein foreligger separat. Samlet l.: ca. 24,0 cm, bevart br. blad: 2,0 cm, bevart l. skaft: 6,5 cm, bevart br. skaft: 3,7 cm.	F459A

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58899/19	Lang, tilnærmet rett jernstang med rektangulært tverrsnitt. Stangen er avsmalnende og avrundet i begge ender. Mulig sidestang til stangbissel? L.: 24,4 cm, tv.m.: 1,0 x 1,3 cm (midten), 0,9 x 0,9 cm (mot enden).	F456
C58899/20	Et avlangt jernfragment med rektangulært tverrsnitt som avsmalner og er avrundet i den ene kortenden. Muligens fra av lignende stang som forrige. Bevart l.: 3,1 cm, tv.m.: 1,0 x 0,8 cm.	F456
C58899/21	8-tallformet krok, nærmest som et ledd til bissel som avbildet hos Petersen 1951:fig. 20, men den ene enden er avbrutt slik at kroken nå nærmest danner en s-form. L.: 4,3 cm, br.: 2,7 cm, t. ten: 0,7 cm.	F456
C58899/22	Ildstål som R.426. Stålet er svært korrodert og har noen fastrustete fragmenter av brente bein. L.: 8,1 cm, h.: 2,8 cm.	F443A
C58899/23	Ildstål som R.426. Stålet er svært korrodert og har noen fastrustete, mineraliserte tekstilfragmenter og brente bein. L.: 8,1 cm, h.: 2,8 cm.	F459B
C58899/24	5 nagler av jern med fastrustete fragmenter av bein/gevir, trolig til en sammensatt kam av gevir. Kun en halvdel gjenstår av én av naglene. L.: 1,4-1,5 cm, diam. naglestift: 0,5 cm.	F459A, F459E-1
C58899/25	En jernten med flatt, rektangulært tverrsnitt med én avbrukket og en spiraloppullet ende. Mulig nål til spenne. Bevart l. 3,5 cm, br. ten: 0,4-0,6 cm, t. ten: 0,3 cm.	F442
C58899/26	Et lite stykke av en tilnærmet rett jernten med rundt tverrsnitt. L.: 3,5 cm, diam.: 0,5-0,6 cm.	F449
C58899/27	En nagle og 8 jernfragmenter/deler, trolig deler av nagler, spiker e.l. De fleste har fastkorroderte mineraliserte tre- eller beinfragmenter. Mål st. gjenstand: l.: 4,7 cm, tv.m.: 1,2 x 0,8 cm.	F339, F459E-2, F459E-4, F463C, 470B, 471B, 472
C58899/28	Diverse jernfragmenter hvorav flere har fastkorroderte, mineraliserte tekstil- og/eller trerester. De fleste fragmentene er flate, og enkelte av disse kan muligens stamme fra sverd klinger e.l.	F339, F340, F341, F342, F459E-5, F463C, F471D, F605
C58899/29	Prismatisk rektangulær perle av blek turkist, opakt glass, av type nærmest som Callmer 1977:plate 4, A296ST-O, men formen er lik Callmer 1977:plate 4, A301T der langsiden følger lengderetningen. L.: 1,2 cm, tv.m.: 0,8 x 0,8 cm.	F468
C58899/30	Ringformet grønn glassperle, nærmest som Callmer 1977:plate 12, B545, 6 eller 8, men noe mindre av størrelse og dekor i form av en bølget rød linje mellom to tilnærmete rette hvite linjer. L.: 0,7 cm, diam.: 1,3 cm.	F470A
C58899/31	En tilnærmet konisk perle av glass med dekor i form av en bølget, konsentrisk linje. Glassmassen er svært forvitret, og perlens farge er nå opak hvit. Kun avtrykket av bølgelinjen vises. Opprinnelige farger er uviss. L.: 1,3 cm, diam.: 1,5 cm.	F452
C58899/32	Tilnærmet tønneformet ravperle. L.: 0,8 cm, diam.: 1,1 cm.	F467
C58899/33	Spinnehjul av sandstein nærmest som Hofseth 1985:fig. 6, IB/IIH, med rett basis- og toppflate, krumme sideflater og størst bredde litt høyere enn basis. Spinnehjulet er imidlertid noe lavere enn typeeksemplaret og er dekorert med enkel strekdekor. Diam.: 3,3 cm, h.: 1,4 cm, diam. hull: 0,7 cm. Vekt: 22,9 g.	F12

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58899/34	Spinnehjul av sandstein nærmest som Hofseth 1985:fig. 6, IB/IIH, med rett basis- og toppflate, krumme sideflater og størst bredde litt høyere enn basis. Diam.: 3,4 cm, h.: 1,7 cm, diam. hull: 0,8 cm. Vekt: 31,1 g.	F460
C58899/35	Bryne av grå skifrig kvartsitt med rektangulært tverrsnitt. Brynet avsmalner mot begge ender. Den ene enden er avbrutt. L.: 20,0 cm, tvn. i midten: 1,7 x 1,4 cm.	F444
C58899/36	Bryne av lys, grå skifrig kvartsitt med tilnærmet trapesformet tverrsnitt. Brynet avsmalner mot én ende som er avrundet. Den andre enden er avbrutt. L.: 15,3 cm, tvn. i midten: 1,9 x 2,3 cm.	F461
C58899/37	Ildflint. Mål: 2,8 x 2,2 x 1,5 cm.	F455
C58899/38	Ildflint. Mål: 2,7 x 2,3 x 1,6 cm.	F459C
C58899/39	Tekstilfragmenter. Stm.: 1,2 x 1,0 x 0,5 cm. Samlet vekt: 0,5 g.	F454E-3
C58899/40	Fragmenter av tre. Stm.: 3,0 x 1,7 x 0,7 cm. Samlet vekt: 3,3 g.	F459E-2, F470C, F600
C58899/41	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP40.	KP149
C58899/42	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP149 uttatt.	MP40

Tabell 42: Funn og prøver fra grav 29.

3.21.4 DATERING

Sverd av Petersens type Q tilhører 900- og første halvdel av 1000-tallet, i likhet med K-øksen (Petersen 1919:182-183). De skålformede spennene av typen R.652/R.654 dateres av Pettersen (1928:65-67) til 900-tall. Han kommenterer at de flere steder opptrer med sene våpen, der en realistisk datering vil ligge sent på 900-tallet, og at det i disse tilfellene er trolig at en mann og en kvinne har blitt gravlagt sammen. Gry Wiker (2013) daterer den prismatisk rektangulære perlen til ca. 840/860-900 e.Kr., denne har altså trolig vært i bruk i lengre tid før den ble lagt ned i graven. Perletypen er imidlertid nokså uvanlig, og det kan det være noe slingringsmonn på dateringen, og de kan ha vært i bruk i lengre tid. Referansematerialet finnes i Vestfold, Hordaland, Nord- og Sør-Trøndelag.

3.22 GRAV 30 – S35 (S34, S36, S37, S42) FLATMARKSGRAV

Grav 30 var en flatmarksgrav, trolig primært for en kvinne, orientert omtrent nordnordøst-sørsvest ytterst sørøst på brinken (figur 6, 127, 129-130). Graven var avrundet rektangulær i overflaten, men med tydelig rektangulær form mot bunnen, 266 cm lang, 150 cm bred, og opptil 75 cm dyp. Graven hadde tydelige rester av en indre kiste i tre, der både sider og bunn var delvis bevart. Kisten har målt ca. 190 x 75 cm. Nedgravningen synes å ha vært foret med store stein langs østsiden, i tillegg forekom det store stein og pakninger av små stein gjennom mesteparten av graven. I bunnen var det imidlertid nesten tomt for stein. To skråstilte heller stod i toppen av graven, disse kan ha vært kantstilte opprinnelig, og kan ha vært gravmarkører. Det ble ikke funnet menneskelige levninger i bunnen av graven, og primærbegravelsen antas å ha vært en inhumasjon. Under hellene i toppen ble det funnet en antatt sekundær kremasjon. Det var dessverre ikke mulig å bestemme kjønn eller alder.

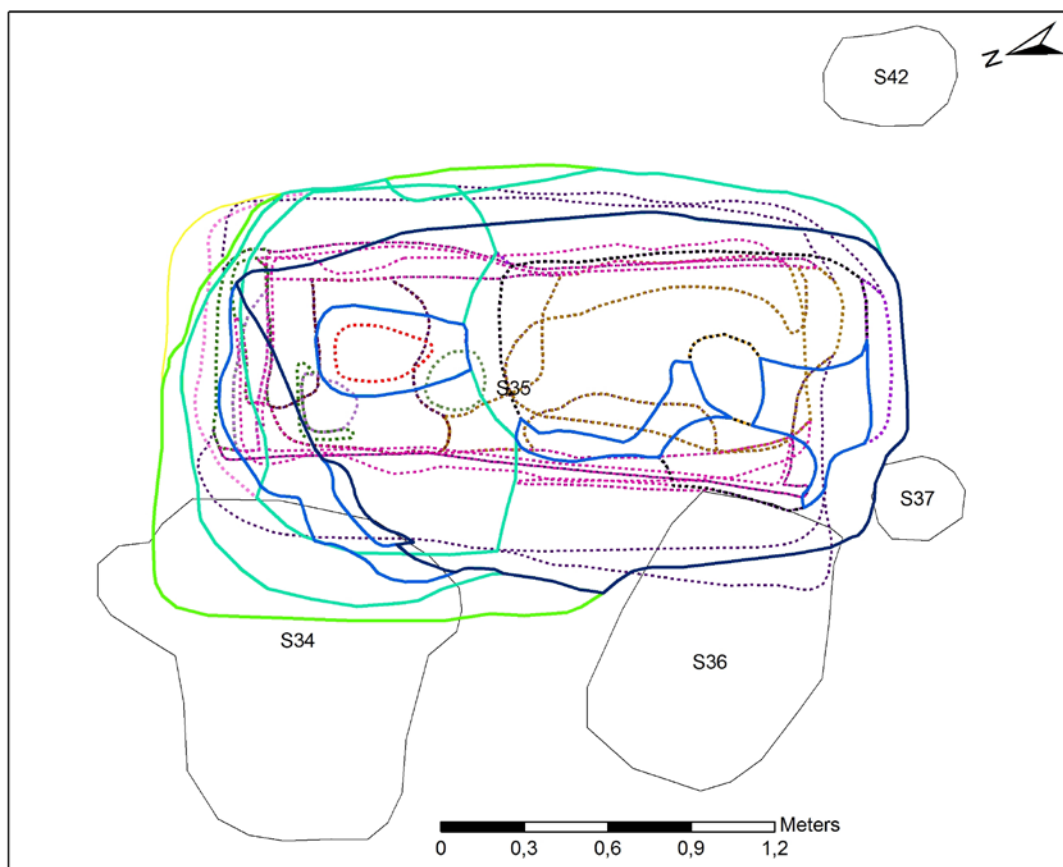
3.22.1 FYLLSKIFTER

Lag	Innhold
1	Spettet mørk grå og gråbrun sand med noe grus og stein, en del humus, noen kullspetter
2	Brungrå-lys grå siltig sand med noe grus og stein; kompakt og humøs, mye kullspetter/biter
3	Rødbrun og lys gråbeige sand med noe grus og humus
4	Rødbrun sand med noe grus og småstein, lite humus, en del stein
5	Mørk brungrå sand med noe grus og stein, en del humus og stein
6	Brungrå og grågul grov sand med noe grus, lite humus
7	Brungrå grov sand og grus med noe humus; utdratt fyll
8	Brun og rødbrun sand med grus, en del humus (S34)
9	Grå og brungrå sand med grus og stein, humøs (S34)
10	Mørk svart, grå og brungrå sand med noe grus, en del humus, kullspetter (S34)
11	Rødbrun sand og grus med lite humus (S34)
12	Grå og mørk grå sand med noe grus og stein, en del humus (S34)
13	Mørk grå og brungrå sand med noe grus og stein, svært humøs (S36)
14	Brun og rødbrun sand med noe grus og stein, noe humus (S36)
15	Mørk grå og brungrå sand med noe grus, svært humøs (S36)
16	Brungrå og mørk grå sand med grus og stein, en del humus (S37)
17	Brun og gulbrun grov sand med grus og stein, en del humus (S42)
18	Spettet gråbrun, grå og beige sand med noe grus, en del humus
19	Brun og rødbrun sand og grus med noe stein, en del humus
20	Spettet grå og brungrå sand og grus med en del humus
21	Brun og gråbrun sand med noe grus og stein, noe humus
22	Mørk gråbrun sand med noe grus, noe humus
23	Brungrå og rødbrun sand med noe grus og humus
24	Gråsvart sand med mye humus, flekker av kull; rester av forråtnet tre; gråhvitt i kantene dypere ned (=lag 31)
25	Rødoransje sand med grus, noe humus
26	Grå til brungrå sandig silt med mye humus
27	Mørk gråbrun til brungrå sand med grus og noe småstein, en del humus
28	Rødbrun til brun sand med noe grus og stein, en del humus og flekker med trekull
29	Spettet rødbrun og gråbrun sand med noe grus, en del humus
30	Oransje-gul grov sand, grus og småstein, tilnærmet fri for humus; innrast undergrunn
31	Mørk svartbrun siltig sand med noe grus og småstein, svært humøs (=lag 24)
32	Oransjerød sand med grus og mye humus, seig konsistens

Tabell 43: Fyllskifter i grav 30.

3.22.2 BESKRIVELSE

Graven lå i svak helling mot sør, og i kraftigere helling mot øst, trolig skapt av erosjon, i og med at dette er langs kanten av brinken (figur 128, 130 i-j). Graven var tydelig i plan, men ujevn i form med to utstikkere mot vest (S34, S36), i tillegg til to mulige stolpehull i sør (S37, S42), og det var noe utfordrende å definere hva som var graven, og hva de andre strukturene representerte (se Del I, figur 34). De andre strukturene ble undersøkt først for å få en forståelse av deres rolle. De to mulige stolpehullene på ca. 30-50 cm ble avskrevet som hhv. utdratt fyll og et steinopptrekk. De to utstikkerne fra graven viste seg å være svært forskjellige, selv om de så like ut i plan, kvadratiske og ca. 80 x 70 cm store. S36 hadde primært brunt og sterkt humøst fyll som minnet om matjord, og den antas å være en moderne forstyrrelse, i likhet med S38, drøyt 2 m vest for graven. S34 så ut til å være en nedgravning der det var avsatt sjiktvis fyll. Den var skåret av lag 12 i graven, og var således eldre enn graven. Trolig dreier det seg om en grunn grop, enten gravd i forbindelse med gravleggingen, men før gjenfyllingen av graven, eller tidligere, der fyll gradvis har blitt avleiret. Grav S35 tolkes dermed som eneste struktur tilknyttet konteksten grav 30.

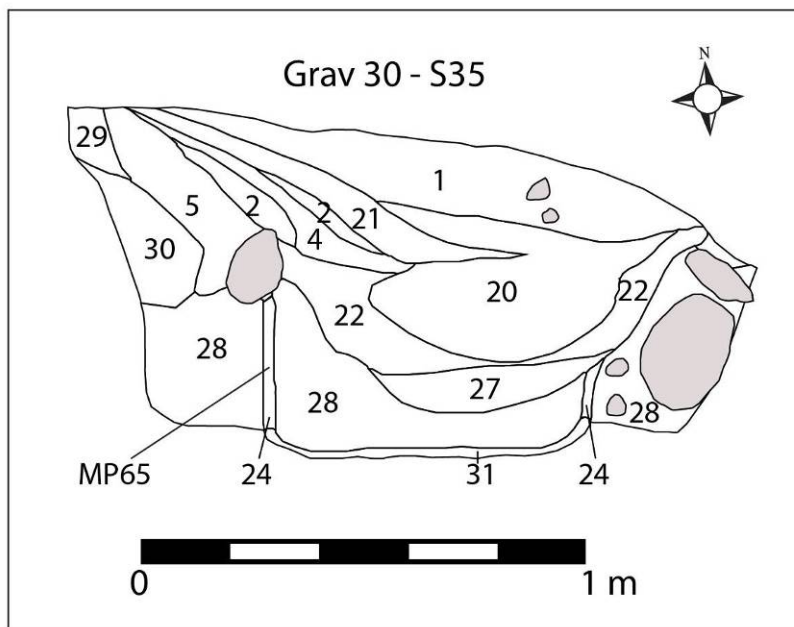

Figur 127: Grav 30 med diverse lag og omkringliggende anlegg. Legg særlig merke til de lilla stiplede lagene, som trolig er rester av kistekanten.

Gravens egentlige form kom tydelig frem allerede i 5 cm dybde, et noe avrundet rektangel. Graven ble imidlertid stadig mer rettvisklet og rettsidet nedover, og smalnet noe av fra toppen og ned til ca. 70 cm dybde, fra ca. 150 cm til ca. 120 cm. Helt i bunnen, på ca. 70-75 cm, var det en rektangulær forsenkning for kisten, som målte 204 x 76 cm (figur 128, 130 g). De nederste 10-40 cm av graven virket lite berørt av ytre forstyrrelser.

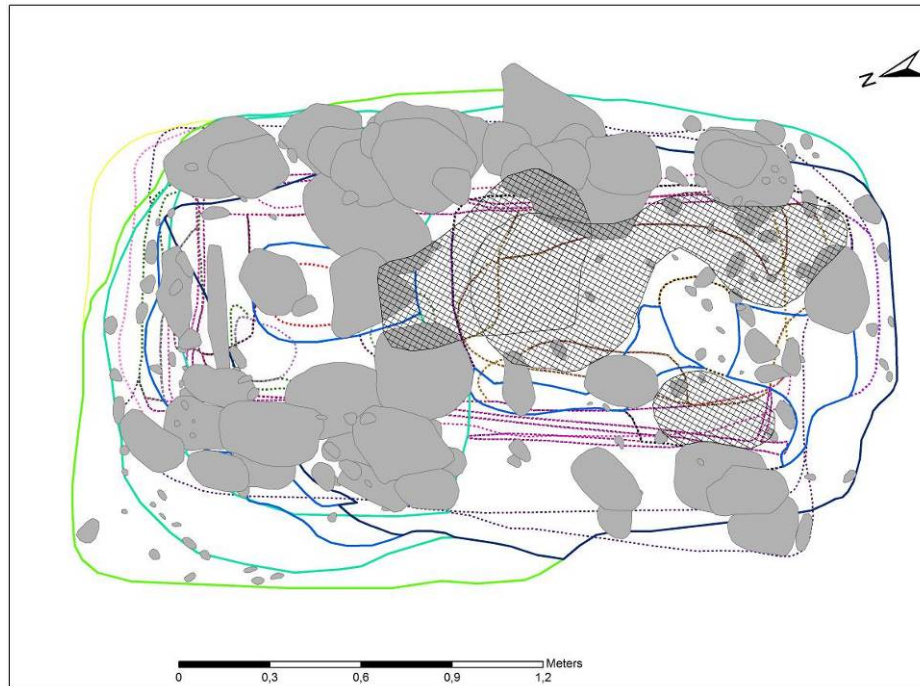
Kistekanten (lag 24) ble synlig på ca. 40 cm dybde, tilsvarende ca. 35 cm over bunnen i vest og ca. 20 cm over bunnen i øst (figur 128, 130 j). Kistekanten kunne stort sett følges langs alle sidene ned til kistebunnen (lag 31; innholdsmessig likt lag 24). Bunnen og langsiden av kisten har vært dratt lenger ut enn veggene i kortsidene, som ligger ca. 10-15 cm innenfor enden av langsiden. Lag 28 lå i bunnen av kisten, med lag 27 noe ujevnt over. Lag 28 fylte også nedre del av området mellom nedgravning og kiste i vest, og nesten hele nedgravningssiden i øst. Lag 23, 25 og 26 lå langs nordsiden, mens det i sør var lag 28 og lag 22 som fylte et smalt område mellom kiste og nedgravning i bunnen.

I de øvre 30-45 cm av graven var det svært mange lag (inkludert lag 1, 2, 3, 4, 5, 6, 12, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 29, 30; figur 128). Lagene var avsatt sjiktvis, men relasjonene mellom lagene var ikke entydige, og gav inntrykk av å være omrotet. Enkelte av lagene skar eller gikk over i liknende avsatte lag i S34. Denne øvre delen var utfordrende å grave og dokumentere, men etter hvert som man fikk frem en profilbenk, ble situasjonen mer forståelig. Det ser ut til at det har vært en kollaps i sentrum av graven, slik at lagene over har rast inn mot midten, og at søkket som må ha oppstått i overflaten av dette så har blitt gradvis gjenfylt.

Figur 128: Grav 30, profil, med prøve avmerket.

I toppen av graven lå det flere store stein langs østsiden, og to heller på nordlig kortsid (figur 129, 130 a-b). Det var en liten pakning av små stein i midtre del, ca. 10-20 cm ned, og to andre pakninger av små stein i sørlig del på 30-40 cm (figur 130 d). Om lag 35 cm ned ligger det fremdeles stein langs østsiden, mens det var spredte store stein over resten av graven, særlig i nordvest, fra dette nivået og nedover. På 50-60 cm dybde var det fremdeles stein i lag 28 langs langsiden, særlig i øst, og disse antas å ligge in situ på utsiden av kisten (figur 130 e, i-j). Helt i bunnen, de nederste 64-75 cm, var det nesten steinfritt. De mange spredte store steinene i tolkes å være innraste i forbindelse med at sentrum av graven har kollapset. Trolig har det graven vært kantet med store stein ikke bare langs kisten i bunnen, men også oppover langs sidene.

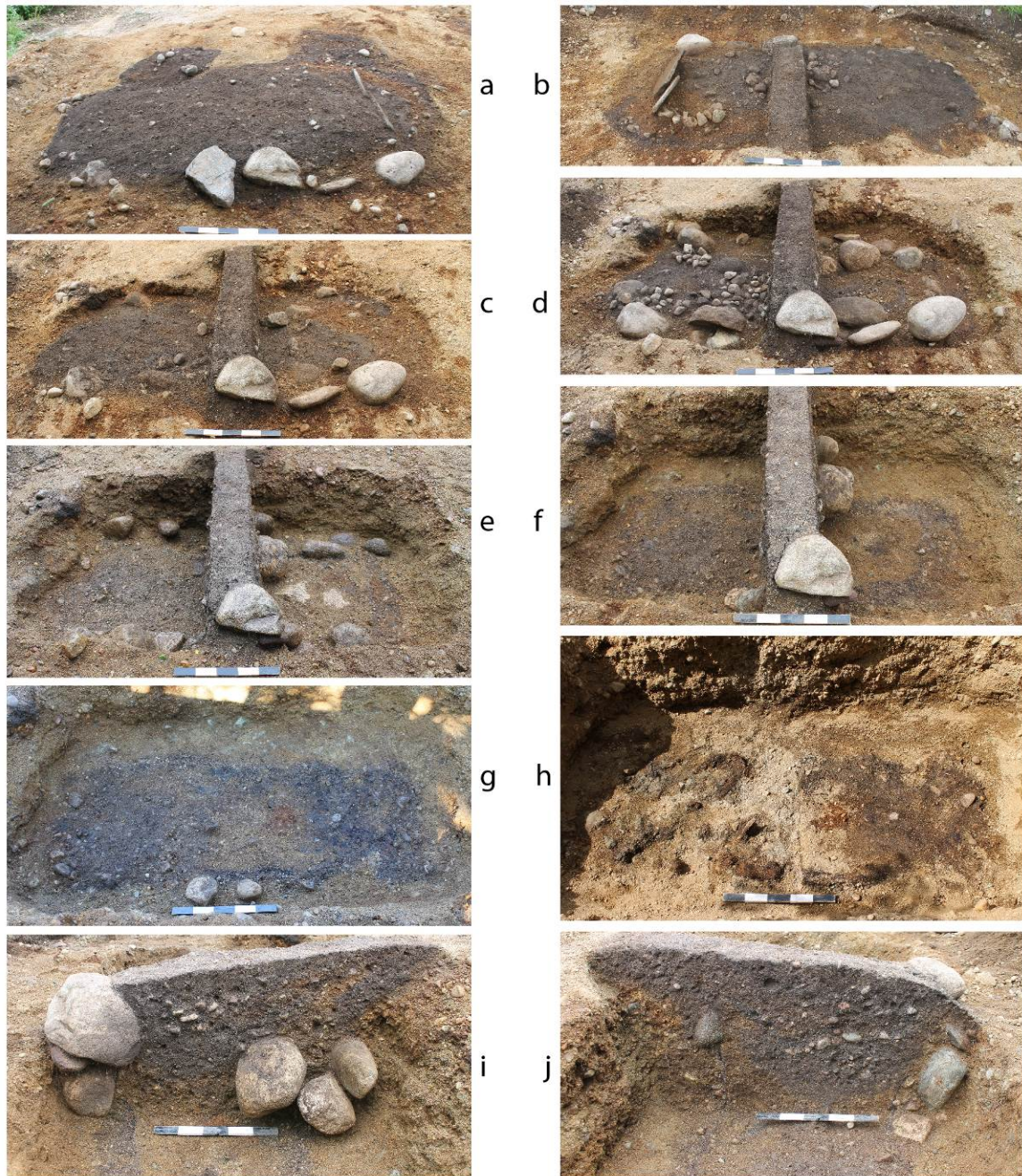

Figur 129: Grav 30 med stein og steinpakninger.

Under utgravning ble det antatt at det hadde skjedd en gradvis gjenfylling av søkket i graven over tid, blant annet med de mindre steinpakningene. Ettersom kremasjonen i toppen av graven er tidlig, trolig ikke mye senere enn den opprinnelige gravleggelsen, følger det at graven må ha blitt fylt igjen i løpet av begrenset tid. Det at lagene synes å tilhøre separate gjenfyllingsepisoder, er trolig mindre reelt enn det ble antatt i felt. Kanskje har man fylt i graven gradvis over noe tid, noe som har dannet en kompleks stratigrafi. Det er imidlertid godt mulig at en del av lagskillene heller skal tillegges senere forstyrrelse, forårsaket av en indre kollaps. Dette vil også kunne forklare de undergrunnsliknende lagene 19, 4, 6 og 30 (som er helt fri for humus), ved at sand fra undergrunnen kan ha trengt inn i mellomrom som følge av en kollaps.

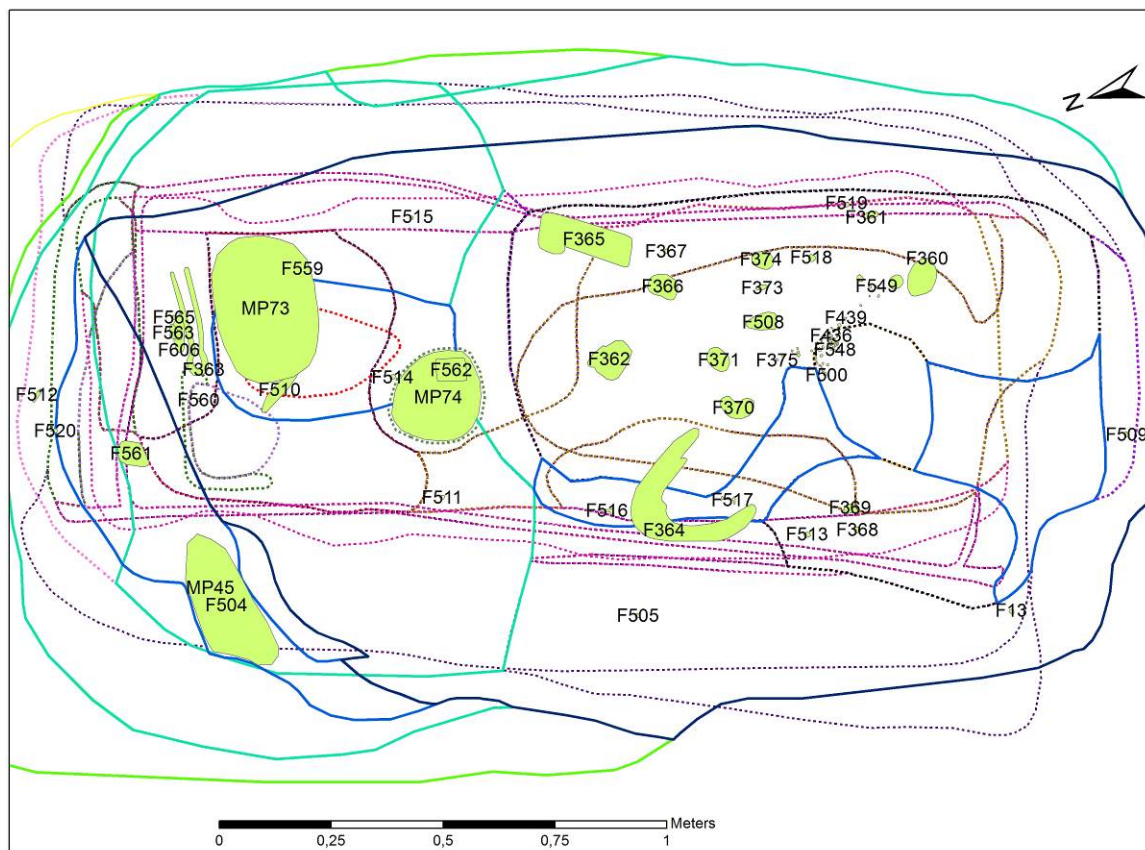
Det er et åpent spørsmål om graven har hatt en ytre markering. I toppen av gravens nordende lå to store heller ved siden av hverandre, én forholdsvis tykk midt i graven, og én noe tynnere vest for og litt i forkant av denne. Da de ble gravd frem var de sterkt skråstilte, med bunnen på ca. 15-20 cm dybde mot nord, i lag 2. Den vestre var noe avrundet trekantet, med grunnlinje på ca. 28 cm og høyde ca. 38 cm. Den østre var femkantet (liknet nærmest et rektangel der det ene hjørnet var brukket av), og målte 55 x 25 cm. Situasjonen liknet på den i grav 9, som også hadde to liggende heller i toppen.

Dette skal kanskje ses i sammenheng med funnet som ble gjort under den vestlige hellen. Der lå det en konsentrasjon med brente menneskebein, datert til 885-960 e.Kr. (1-sigmakalibrering). Det var ingen synlig sekundær nedgravning, og det kan derfor virke som om de brente beina har blitt lagt inntil steinhellen, eller eventuelt innunder, avhengig av om denne var skråstilt på tidspunktet eller stod vertikalt, og noe jord kan ha blitt lagt over. Om lag 40 cm sørøst for de brente beina, og ca. 10 cm dypere, lå del av en spydspiss, i lag 18. Ettersom det var lite gjenstandsfunn i de øvre lagene i graven, med unntak av beina og en del slagg, er det mulig at spydspissen skal relateres til kremasjonen, som gravgods.

Figur 130: Grav 30 under utgraving. Alle foto tatt mot V, med unntak av b (Ø), i (S) og j (N). a) etter opprensing (Cf34486_288). b) de to skrå hellene gravd frem, med kremasjon under, opptil 20 cm dypt (Cf34486_330). c) etter fjerning av hellene, ca. 30 cm dypt, fremkommer det enkelte mellomstore steiner (Cf34486_349). d) fjerning av lag 1 mm., steinpakning (stort sett innen lag 20 fyller midtre til sørlige del på ca. 40 cm dypde (Cf34486_359). e) pakning av nevestore stein fjernet; kantstein fremkommer på begge langsider, ca. 60 cm dypt (Cf34486_375). f) formgravd ned til lag 31 og gjenstandsfunn, ca. 70 cm dypt (Cf34486_397). g) som f, men etter fjerning av profilbenk (Cf34486_433). h) lag 31 nesten fjernet, med gjenstandsfunn og organiske konsentrasjoner liggende igjen oppå, ca. 70 cm dypt (Cf34486_546). i) profil mot S. Steinene lå stort sett langs kantene, men noen lå også i det mørke fyllet midt i graven (Cf34486_401). j) profil mot N. Her kan kistekanten ses som en tynn mørk stripe under den venstre steinen, og til venstre for den store steinen til høyre (Cf34486_406).

Situasjonen med skråstilte heller, kremasjonsgrav og spydspiss åpner for flere tolkninger som kan forklare et eller flere elementer. Dersom man godtar at hellene har vært en opprinnelig ytre gravmarkør, og at de har vært vertikalstilte, må de ha blitt flyttet ut av posisjon. En mulighet er at de har begynt å helle som følge av en indre kollaps, som har forskjøvet mye av fyllet i graven. De kan ha seget gradvis som en naturlig prosess, ettersom de ikke var satt veldig dypt ned i fyllet, eller de kan ha blitt skjøvet ut av vertikal posisjon med menneskelig hjelp. Sett i sammenheng med de brente beina innunder den vestlige hellen, virker sistnevnte mest sannsynlig. Beina lå umiddelbart under hellen, de var ikke gravd ned i eller dekket av jordfyll. Det virker usannsynlig at beina har blitt lagt på toppen av graven uten videre behandling for å markere, dekke, skjule eller liknende. Dersom spydspissen tilhører denne gravleggingen, kan det synes som den også har blitt påvirket av indre forflytning av jord i graven, trolig som følge av indre kollaps. Det er mulig at hellen har blitt skjøvet over kremasjonen, men at senere bevegelse i graven har bidratt til den endelige situasjonen.

Figur 131: Grav 30 med funnumre (C58900). Funnene lå i bunnen av graven, med unntak av brente bein F504 (77) og spydspissen F510 (5). Perlekjedet (se også figur 133) lå mellom F375, F500 og F549.

3.22.3 GJENSTANDSFUNN

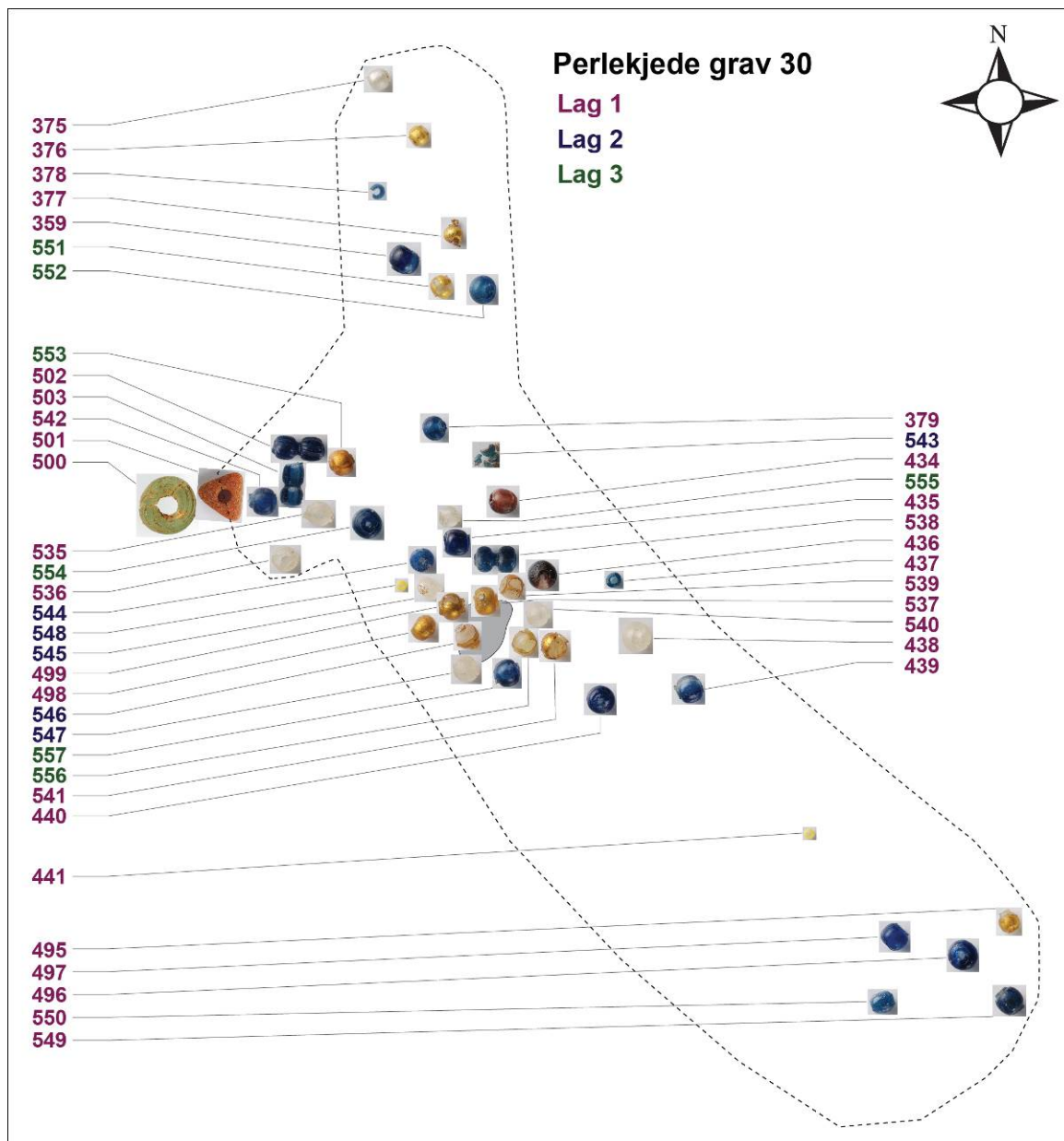
Med unntak av spredte enkeltfunn ble alt gravgodset funnet i lag 32, kistebunnen, eller i overgangen mellom dette og lag 28 som fylte kisten (tabell 44, figur 131). Sørøst i graven lå det en langstrakt perlekonsentrasjon, innenfor et begrenset område på ca. 30 x 7 cm, med totalt 46 perler som antakelig stammer fra et perlekjede (figur 132-133). Én enkelt trekantet perle var i rav (C58900/67), resten i glass. Sammen med en stor grønn glassperle (C58900/65) lå ravperlen litt uttrukket fra resten av kjedet, og tolkes som et

anheng. Blå perler dominerte, av disse ble det funnet 14 vanlige rundovale (C58900/44-57), tre små runde (C58900/58-60), og tre dobbeltperler (C58900/41-43). Videre ble det funnet 12 rundovale gullfargete perler (C58900/21-32), men kun én sølvfarget (C58900/40). Det var sju klare perler, hvorav en tydelig oval (C58900/33-39). Disse perlene har trolig vært gull- eller sølvfargete opprinnelig. Det ble funnet to rødbrune rundovale perler (C58900/61-62), og to svært små gule perler (C58900/63-64). Til slutt ble det funnet en halvstor blågrønn perle med gule og røde innlegg i vestlig del av graven (C58900/66), sammen med en mulig nagle. I perlekonsentrasjonen ble det funnet veldig fragmentert sølv, kanskje fra et anheng (C58900/2), og litt bortenfor en mulig spenne eller hengesmykke i sølv med filigransdekor som minner om R. 701 (C58900/1). Dekoren består av en sentralt plassert triquetra med omløpende spiraldekor.

Figur 132: Eksempler på perletypene i grav 30: Stor grønn (C58900/65), trekantet rav (/67), blå rundoval (/47), blå liten (/59), blå dobbelsegmentert (/41, /43), gullfarget (/27), sølvfarget (/40), klar (/39), liten gul (/63), rødbrun (/61) og blågrønn perle med gule og røde innlegg (/66).

I nordøst lå en saks (C58900/7) nærmest som R. 442. Tett inntil saksen lå tre biter med ildflint (C58900/69-71), hvorav den ene sammensurret med tekstil, trolig en pakke med knusk o.l., kamnagler (C58900/8), samt to klumper med bjørkenevertjære (C58900/75). Flere kamnagler lå ca. 25 cm nordvest (C58900/9). Det er usikkert om kamnaglene stammer fra én eller flere kammer. Ytterligere én klump med bjørkenevertjære lå i gravens midtre, østlige del. Helt nord i graven lå et ukjent jernredskap som hadde en tangedel med firesidig tverrsnitt og en avflatet ende (C58900/10), og en liten, flat, hvit stein med glatt overflate (C58900/73). Et utvalg av funnene er illustrert på figur 134.

Figur 133: Perlekjedefund i grav 30, med F-numre (tilsv. C58900/21-/65, /67). Perlene er omtrentlig skalert i størrelse, men noe avvik forekommer. Likeledes har plasseringen av enkelte perler blitt noe forskjøvet for å få frem samtlige. Det grå feltet omtrent midt i representerer funnstedet for sølvfragmentet (F558/C58900/3).

Langs sørvestsiden lå en sigd (C58900/6) og en kniv med hengedekor bak (C58900/3), samt rester av tekstil. En del jernfragmenter med fastkorrodert mineralisert tekstil, som

kan være del av kniv og/eller sigd ble også tatt inn (C58900/19). Nok en kniv lå omtrent midt i graven (C58900/4), mens det langs midtre østside lå en del organiske rester, inkludert klumper av bjørkenevertjære. delvis over en eller flere andre jerngjenstander og flere biter ildflint. Minst 7 jernnagler eller naglefragmenter ble funnet i midten av graven, innenfor et område på ca. 1 x 1 m. I østlig del av dette området ble det funnet et flatt, trapesformet fragment som kan være del av et beslag (C58900/18).

Figur 134: Et utvalg funn fra grav 30 (C58900): Smykke i sølv med triquetra (/1), kniv med pynt (/3), to fragmenter av kniv viklet inn i tekstil (/4), saks (/7), kamnagler (/8), innpakket ildflint (/69).

Ubestemmelige fragmenter av jern, flere med fastkorrodert, mineraliserte tekstiler, treverk og/eller av sintret organisk materiale, ble også funnet i store deler av graven (C58900/20). Mineraliserte tekstilfragmenter ble plukket opp i gravens midtre, østlige del (C58900/68). Fire slagfragmenter ble funnet spredt i fyllet til graven (C58900/74). Lag 32 er tolket som rester etter en form for organisk materiale, muligens lær. Ellers ble det en del svært dårlig bevart treverk, trolig kisterester (C58900/72, 76). Enkeltfragmenter av dette ble bestemt til lønn, fra eldre stamme (Mikkelsen 2013). Det ble analysert en makrofossilprøve (MP73) fra nordlig del av graven, men det ble kun funnet fragmenter av trekull.

Perlekjedet og anhenget i sør tyder på at dette var gravens hodeende. Kremasjonsbegravelsen i toppen av graven kunne ikke kjønns- eller aldersbestemmes. Den inneholdt mest menneskebein (C58900/77), men inkluderte i tillegg enkelte fragmenter av ubestemte pattedyr (C58900/77-78). Selv om det var deler fra hele menneskekroppen i materialet, virket det mer begrenset enn i grav 18 og 19 (Prata 2012). Like ved de brente beina ble det funnet ytterste del av en spydspiss i jern (C58900/5).

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58900/1	Rund, svakt hvelvet spenne eller hengesmykke av sølv med filigransdekor som minner om R.701, men med en sentralt plassert triquetra med omløpende spiraldekor. Spennen/smykket er avbrutt i et parti langs ytterkanten. Metallet er i dårlig forfatning og overflaten er korrodert slik at dekoren kun er synlig stedvis. Baksiden, samt enkelte partier på forsiden har fastkorrodert mineraliserte tekstilrester og jernkorrosjon. Diam.: 3,2 cm, h.: ca. 0,7 cm.	F372
C58900/2	To tynne fragmenter av sølv, i svært dårlig stand. Det ene fragmentet er festet i en klump av sand og jord. Fragmentene kan stamme fra et smykke, da det ble funnet i forbindelse med perlene (unr. 21-64). Tvm. løst fragment: 1,7 x 1,6 cm, t.: 0,2 cm. Vekt (inkludert jordklumpen): 4,3 g.	F558A
C58900/3	Kniv av jern med rester av treskaft og -slire. Kniven har et beslag som står ut fra enden på skaftet. Dette er formet ved en jernten som i begge ender er bøyd i spiral, jf. et beslag på nålehus avbildet hos Arbman 1940:taf. 168, 4. Beslaget er festet ved at tangespissen har vært bøyd rundt beslagtenen og inn i treskaftet. Det finnes spor etter innfelling i treverket i sliren for en metallholk. Kniven/sliren er avbrutt ytterst på odden. Bevart l.: 18,4 cm, hvorav ca. 7,4 cm er blad. Bladets stb.: ca. 2,0 cm. Ryggens t.: ca. 1,0 cm. Tangens br. ca. 1,7 cm nærmest bladet.	F364-2
C58900/4	Del av en svært ødelagt kniv av jern med fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Tekstilene ser ut til å ha vært surret rundt knivbladet. Kniven er avbrutt ytterst ved odden, samt ved overgangen til tangen. Et fragment av tangen, et jernfragment med fastkorroderte tekstilrester, samt mineraliserte trefragmenter foreligger løst. Bevart l. knivdel: 9,2 cm. Stbr. blad: 2,4 cm, bevart t. rygg (inkludert tekstilrester): 1,2 cm.	F362
C58900/5	Ytterste del av en slank spydspiss av jern med rombisk tverrsnitt. Bevart l.: 9,1 cm, tvn. nederst: 1,8 x 0,8 cm.	F510
C58900/6	Sigd av jern, med avbrutt odd og tangespiss. Sigden har fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Tekstilene ser ut til å ha vært surret rundt sigden. Noen mineraliserte trefragmenter foreligger løst. Bevart l: 20,3 cm, br. blad: 2,4 cm.	F364-1

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58900/7	Saks av jern, nærmest som R. 442. Spissen på det ene saksebladet er avbrutt og foreligger som separate fragmenter. Fastkorroderte, mineraliserte tekstiler finnes på enkelte partier av saksen, og er spesielt tydelig på undersiden av bøylene. L.: 24,0 cm hvorav blad: 9,1 cm. Br. øverst blad: 1,6 cm, br. øverst bøyle: 2,2 cm.	F363-1
C58900/8	Tre nagler av jern med fastkorroderte bein/gevirfragmenter, samt enkelte jern- og bein/gevirfragmenter, trolig fra en sammensatt kam av gevir. Mål best bevarte nagle: L. 2,1 cm, diam. naglestift: 0,4 cm.	F606-2
C58900/9	Fem deler av nagler av jern med fastkorrodert organisk materiale, muligens bein/gevirrester og/eller tre. Minner om nagler til sammensatt gevirkam. Mål best bevarte nagle: L.: 1,6 cm, diam. naglestift: 0,4 cm.	F561
C58900/10	Ukjent redskap: Tangedel med firesidig tverrsnitt og en avflatet ende. Bevart l.: 3,3 cm, tv.m.: 0,8 x 0,6 cm.	F512
C58900/11	Klinknagle av jern med firkantet hode og ro/nagleplate, nærmest som R.421b. Partier av kanten er brutt av både på hodet og roplaten. L.: 3,0 cm, tv.m. hode: 1,3 x 1,2 cm, (bevart) diam. roplate: 0,9 x 0,9 cm.	F517
C58900/12	Nagle av jern med rombisk hode. Stiften er avbrutt rett under hodet. Tv.m. hode: 1,6 x 1,9 cm, bevart l. stilk: 0,7 cm, diam. stilk: 0,5 cm.	F514
C58900/13	Nagle av jern med firkantet hode. Stilken er avbrutt og partier av hodet er avbrutt langs kanten. (Bevart) tv.m. hode: 1,2 x 1,1 cm, bevart l. stilk: 1,1 cm, diam. stilk: 0,5 cm.	F511
C58900/14	Nagle av jern, trolig med rundt hode. Hodet har noen bruddskader langs kanten. Bevart diam. hode: 0,9 cm, bevart l.: 3,8 cm, diam. stilk: 0,4 cm.	F505
C58900/15	Nagle av jern med firkantet naglehode. Foreligger i to deler. Hodet er avbrutt i et parti langs kanten. Stilken er bøyd i vinkel. (Bevart) tv.m. hode: 1,3 x 1,1 cm, l.: 3,0 cm, diam. stilk: 0,3 cm.	F516
C58900/16	Del av en naglestilk (?) av jern. Bevart l.: 2,5 cm, diam.: 0,6 cm.	F373
C58900/17	Fragmenter av én eller flere jernnagler (?) eller -stifter, som ligger i en klump av jord og organisk materiale. L. stift (største fragment): 4,1 cm, diam. stift: 0,4 cm.	F369
C58900/18	Lite, flatt tilnærmet trapesformet fragment, mulig del av et beslag. Begge kortsidene er bøyd oppover. Mål i flate: 2,1 x 1,0 x 0,5 cm. T.: 0,2 cm.	F515
C58900/19	Fragmenter av en eller flere ukjent(e) gjenstand(er) av jern med fastkorrodert, mineraliserte tekstiler. Et fragment kan muligens være del av et kniv- eller sigdblade e.l. Funnet sammen med kniven og sigden (unr. 3 og 6). stl.: 6,6 cm, stbr.: 1,5 cm.	F364-3
C58900/20	Ubestemmelige fragmenter av jern, flere med fastkorrodert, mineraliserte tekstiler, treverk og/eller av sintret organisk materiale. Samlet vekt: 97,6 g.	F360, F361, F370, F374, F509, F513, F559
C58900/21	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle som Callmer 1977:plate 16, fig. E140, O10. Folien er bortslitt på den ene halvdel av perlen. Diam.: 0,5 cm, l.: 0,5 cm.	F376
C58900/22	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Rest av tråd sitter i perlens hull. Diam.: 0,5 cm, l.: 0,4 cm.	F377
C58900/23	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslitt. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,5 cm.	F551
C58900/24	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslitt. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F556

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58900/25	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er bortslett på store partier av perlen. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F539
C58900/26	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslett. Diam.: 0,5 cm, l.: 0,5 cm.	F495
C58900/27	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslett. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,5 cm.	F498
C58900/28	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslett. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,7 cm.	F499
C58900/29	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslett. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,5 cm.	F537
C58900/30	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslett. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F541
C58900/31	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslett. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,7 cm.	F546
C58900/32	Gullfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Folien er delvis bortslett. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F553
C58900/33	Gull- eller sølvfarget enkeltsegmentert glassperle, som Callmer 1977:plate 16, fig. E110 eller E140. Perlen ser nå klar og gjennomskinnelig ut, med kun fragmentariske spor etter folieringen. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,6 cm.	F438
C58900/34	Gull- eller sølvfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Perlen ser nå klar og gjennomskinnelig ut, med kun fragmentariske spor etter folieringen. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F547
C58900/35	Gull- eller sølvfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Perlen ser nå klar og gjennomskinnelig ut, med kun fragmentariske spor etter folieringen. Diam.: 0,5 cm, l.: 0,7 cm.	F545
C58900/36	Gull- eller sølvfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Perlen ser nå klar og gjennomskinnelig ut, med kun fragmentariske spor etter folieringen. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,5 cm.	F555
C58900/37	Gull- eller sølvfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Perlen ser nå klar og gjennomskinnelig ut, med kun fragmentariske spor etter folieringen. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,7 cm.	F535
C58900/38	Gull- eller sølvfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Perlen ser nå klar og gjennomskinnelig ut, med kun fragmentariske spor etter folieringen. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F536
C58900/39	Gull- eller sølvfarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Perlen ser nå klar og gjennomskinnelig ut, med kun fragmentariske spor etter folieringen. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F540
C58900/40	Sølvfarget enkeltsegmentert glassperle, som Callmer 1977:plate 16, fig. E110, O1 eller E111, O2. Perlen ser nå klar og gjennomskinnelig ut, med kun fragmentariske spor etter folieringen. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F375
C58900/41	Mørk blå, dobbeltsegmentert glassperle, nærmest som Callmer 1977:plate 15, fig. E060. Diam.: 0,6 cm, l.: 1,2 cm.	F502
C58900/42	Mørk blå, dobbeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,5 cm, l.: 1,0 cm.	F503
C58900/43	Mørk blå, dobbeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,6 cm, l.: 1,0 cm.	F538
C58900/44	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, nærmest som Callmer 1977:plate 15, fig. E060T:11. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,6 cm.	F359
C58900/45	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F379
C58900/46	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F435

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58900/47	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F439
C58900/48	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,5 cm.	F440
C58900/49	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,6 cm.	F496
C58900/50	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,5 cm.	F497
C58900/51	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,7 cm.	F542
C58900/52	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,7 cm.	F549
C58900/53	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, nærmest som Callmer 1977:plate 15, fig. E060T:28. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,6 cm.	F550
C58900/54	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, nærmest som Callmer 1977:plate 15, fig. E060T:11. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,6 cm.	F552
C58900/55	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,5 cm.	F554
C58900/56	Mørk blå enkeltsegmentert glassperle, som forrige. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,6 cm.	F557
C58900/57	Mørk blå, avrundet glassrørperle, nærmest som Callmer 1977:plate 16, F051, T6. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,3 cm.	F544
C58900/58	Svært liten blå glassperle, av form nærmest som Callmer 1977:plate 16, F050, T1. Diam.: 0,3 cm, l.: 0,3 cm.	F378
C58900/59	Svært liten blå glassperle, av form nærmest som Callmer 1977:plate 16, F050. Diam.: 0,4 cm, l.: 0,2 cm.	F437
C58900/60	Fragmenter av en (?) blå glassperle, trolig av samme form og størrelse som forrige. Stm.: 0,3 cm.	F543
C58900/61	Violett/malvafarget enkeltsegmentert glassperle, nærmest som Callmer 1977:plate 15, fig. E050, T1. Diam.: 0,6 cm, l.: 0,6 cm.	F434
C58900/62	Violett/malvafarget enkeltsegmentert glassperle, som forrige, men med et parti med klart/gjennomskinnelig glass. Diam.: 0,7 cm, l.: 0,6 cm.	F436
C58900/63	Svært liten gul glassperle, nærmest som Callmer 1977:plate 16, F030. Diam.: 0,2 cm, l.: 0,1 cm.	F441
C58900/64	Svært liten gul glassperle, som forrige. Diam.: 0,2 cm, l.: 0,1 cm.	F548
C58900/65	Stor, grønn ringformet glassperle, nærmest som Callmer 1977:plate 2, A342, T. Perlen er svært forvitret. Muligens har den opprinnelig hatt dekor. Diam.: 1,5 cm, l.: 0,7 cm.	F500
C58900/66	Stor blågrønn ringformet glassperle med mønster i form av én gul, bølgelinje mellom to rette, omløpende, rødbrune linjer, nærmest som Callmer 1977:plate 13, B545, T3. Diam.: 1,5 cm, l.: 0,6 cm.	F368
C58900/67	Triangulær ravperle, nærmest som Tempelmann-Maczynska 1985:Tafel 15, 418a, men sidene er jevnbrede. Trekantens sider: 1,1 cm, l.: 0,5 cm.	F501
C58900/68	To mineraliserte tekstilfragmenter. Stm.: 1,4 cm. Samlet vekt: 0,1 g.	F366
C58900/69	En klump med en ildflint sammen med fastkorroderte, mineraliserte tekstilrester. Mål: 6,1 x 2,7 x 1,7 cm.	F363/F606-1
C58900/70	Ildflint. Mål: 3,9 x 1,6 x 1,3 cm.	F563
C58900/71	Ildflint. Mål: 2,4 x 1,4 x 0,3 cm.	F564
C58900/72	Ukjent gjenstand av tre. Et flatt, avlangt fragment, mulig del av kistebunnen. L.: 15,8 cm, st.br.: 4,0 cm, t.: 0,7 cm.	F365
C58900/73	En liten, flat, hvit stein med glatt overflate. Mål: 1,5 x 1,2 x 0,3 cm.	F520

Museumsnr.	Beskrivelse	Funnr.
C58900/74	Fire klumper slagg. Stm.: 9,2 x 6,1 x 3,3 cm. Samlet vekt: 301,4 g.	F506, F508, F518, F519
C58900/75	To tilnærmet runde klumper, samt fire fragmenter av en avlang klump, trolig av tjære fra bjørkenever. Stm.: 2,0 x 1,7 x 1,4 cm. Samlet vekt: 3,2 g.	F367, F560, F565
C58900/76	Fragmenter av kistebunn (?). Deler av funnet ble analysert ved Moesgård Museum. Prøven bestod av uforkullet tre, bestemt til Acer, lønn, fra eldre stamme.	F371
C58900/77	Brente bein. Fra menneske, samt enkeltfragmenter fra pattedyr. Vekt: 14,9 g. 1,11 g menneskebein ble radiologisk datert til 1155 ± 25 BP, kal. 885-960 e.Kr. (TRa-4140).	F504, F592
C58900/78	Fra pattedyr og uidentifisert. Vekt: 0,35 g.	F13, F507
C58900/79	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP45.	KP150
C58900/80	Kullprøve, vekt: 0,3 g. Tatt fra MP65.	KP135
C58900/81	Kullprøve, vekt: 0,4 g. Tatt fra MP73.	KP90
C58900/82	Kullprøve, vekt: 0,1 g. Tatt fra MP74.	KP156
C58900/83	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP150 uttatt.	MP45
C58900/84	Makrofossilprøve; inneholder rester av treverk/organisk materiale. Ikke analysert. Kullprøve KP135 uttatt.	MP65
C58900/85	Makrofossilprøve, analysert ved Natur og kultur. Inneholdt kun litt trekull. Kullprøve KP90 uttatt.	MP73
C58900/86	Makrofossilprøve, ikke analysert. Kullprøve KP156 uttatt.	MP74

Tabell 44: Funn og prøver fra grav 30.

3.22.4 DATERING

Perlene var det best daterbare gravgodset i graven, men de lå innenfor en lang tidsperiode. Den mest særegne perlen var den trekantete ravperlen, som synes å ha vært svært uvanlige i vikingtid. Paralleller finnes derimot fra romertid, og Wiker (2013) foreslår at det dreier seg om en kontinental romertidsperle som har blitt lagt ned i en langt senere grav, noe som det finnes paralleller til. Store deler av perlematerialet bestod av enkle og doble segmenterte perler, med andre ord perler laget av trukne glassrør, som dernest er formet. De har lang forhistorie, men perlene som er i bruk i vikingtid antas å komme fra det islamske området/Midtøsten (Wiker in prep., kap. 3.2.3), og synes å ha kommet til Nord-Europa i importbølger, først i romertid, deretter ca. 800 e.Kr., og på 900-tallet (jf. Ambrosiani 1995; Callmer 1977:tabell 1, 1997; Wiker in prep., kap. 3.2). Callmer (1977, 1997) daterer importen til omkring midten av 900-tallet. Tyngdepunktet kan imidlertid ha ligget noe tidligere, med begynnende økning allerede i annet eller tredje decennium av 900-tallet (jf. Wiker in prep., kap. 3.2, se også Ambrosiani 1995; Callmer 1977:tabell 1, 1997). De malvafargete perlene ligger trolig i annen tredjedel av 900-tallet (Wiker 2013).

De brente beina i sekundærbegravelsen avgrensner gravens bruksperiode skarpt (885-960 e.Kr. med 1-sigmakalibrering, 775-970 e.Kr. med 2-sigmakalibrering). Dersom perlene tilhører en importfase tidlig eller på midten av 900-tallet, har de ikke vært i bruk lenge før de ble lagt ned i graven. Avhengig av kalibrering på C14-dateringen, og brukstid på perlene, vil primær- og sekundærbegravelsene ha kunnet skjedd i løpet av en forholdsvis kort periode mellom ca. 930 og 970 e.Kr.

4 FUNNMATERIALE

Det ble funnet en lang rekke forskjellige gjenstandstyper i gravene, og en god del av gjenstandene har ikke vært mulige å identifisere på tross av røntgenfotografering og konservering. Det er heller ikke kjent hvor mye som opprinnelig har vært i gravene, da det er stor sannsynlighet for at flere graver har blitt plyndret eller at store deler har erodert vekk. Dette gjør det utfordrende å gi en fullstendig oversikt over antall funntyper og totalt antall gjenstander i gravene, men tabell 45 under gir en omtrentlig oversikt, selv om noen funn har blitt utelatt eller summarisk presentert. Se ellers funntabellene under hver enkelt grav og tilveksttekstene i Del III, vedlegg 2, for de fulle oversiktene over funn. I det følgende vil det gis en oppsummering av de vanligste og mest spesielle funnkategoriene.

Slagg og keramikk ble funnet i noen av gravene, men de anses ikke å tilhøre gravgodset. Tatt i betraktning at det tydeligvis har foregått omfattende jernbearbeiding på Langeid i romertid, anses det som sannsynlig at slagget har fulgt med jorden som gravene har blitt fylt med. Det allikevel mulig at slagget er intensjonelt nedlagt da slagg og jernfremstilling har blitt knyttet sammen med forestillinger rundt kremasjon, der ild er en transformerende kraft (Bergstøl 2005). På Langeid virket det imidlertid sjelden som om slagget lå blant gravgodset, men snarere tilfeldig i jordfyllet. Det samme gjelder keramikken; i den grad fragmentene har vært identifiserbare, synes det å dreie seg om eldre jernalderstyper. Keramikk og slagg ble dessuten stort sett funnet i de øvre lag av fyllet, ikke i bunnen blant resten av gravgodset.

Fem graver skiller seg ut, med mer enn 10 forskjellige funntyper (grav 6, 18, 28, 29, 30), og fire av disse hadde over 20 gjenstander. Det skal allikevel påpekes at fire av disse gravene antas å være dobbelgraver (grav 6, 18, 29, 30). Dersom gravgodset fordeles på to individer, er gravene sammenliknbare med andre graver som grav 15 og grav 20, som hver hadde 8 funntyper, inkludert sølvmynter, og hhv. 15 og 14 gjenstander. Antall gjenstandstyper og totalt antall funn er på ingen måte uproblematiske enheter for å måle en gravs betydning. Det viktigste eksempelet er nok grav 8, der både gravstrukturen med stolpehull utenfor selve graven antyder en markering, og funnet av et eksepsjonelt sverd dekorert med sølv og gull og en våpenøks med messingdekor, vitner om en person med høy status. Graven inneholdt imidlertid kun 5 gjenstander av 4 forskjellige typer, og ved ren «gjenstandstelling» synes derfor graven mager.

Gravnr.	Sølvmynt (helfrr.)	Sølv smykke/amulett	Sølv, annet	Spenne R.652/654	Skålvektsett/futteral	Vektlodd	Kobberleg, annet	Perler, glass/rav	Kam	Sverd	Øks	Pilspiss	Spyd	Vevsverd	Spinnehjul	Ullkam	Nålehus	Pinsett	Bryne (Stort/Middels)	Hengebryne	Kniv	Saks	Sigd	Ildstål	Ildflint	Organisk kar	Nagle/spiker	Beslag/bånd	Bjørketjære	Annet	Funntyper per grav (min.)	Ant. gjenstander per grav (min.)		
1																																		
4																																		
6	1/5	2	%	1	5	%	2				%						1	1	S	1	1		2	2	2	1	1	X	2	Nøkler, redskap	23+	37+		
7																																		
8	-/2									Æ	M																			1			4	5
9									%	Q											1			1	1		1				Redskap	7	7	
10									%												1		1	1	1						Redskap	6	6	
11									1	E/F	?															4						3	6	
12														2	?											1						3	4	
13							1							2																		2	3	
14									1	K										1			1	1		1		3			7	9		
15	-/6	%						%		K										1			1	1		2	2				8	15		
16																?								1				10			3	3		
18				2	3			?	Y	K									1	1	1	1	1	2			X				12	16		
19																									?			1				2	2	
20	-/5	%			2	%													S		1			1					Bergkrystall	8	14			
23										I							1	1			1		1			2	X	Lenke	8	9				
24																					1										1	1		
25																																0	0	
27							2	%																1	1							4	5	
28							2	%	Q	K	8	K								1	1		1	2		X	1	Redskap	13	22				
29				2		2	3/1	%	Q	K+H		1	2	2				MM		5	1	2	2	2	1			Bissel?	17	32				
30		1	1				46/1	%			%										2	1	1		3	7	X	3	Redskap	13	70 (24)			
Antall graver	4	2	4	2	1	3	2	6/2	8	7	9	1	2	1	3	4?	2	2	2/1	3	12	3	6	8	11	2	10	5	8					
Antall gjenstander	19	3	4	4	1	10	4	62/28?	7	10	8	2	1	6	6?	2	2	2/2	3	17	3	8	10	17	2	21	?	23						

Tabell 45: Oversikt over gjenstandsfunn fra gravene. Til høyre er summert hvor mange forskjellige gjenkjennelige typer gjenstander som er funnet i hver grav, og hvor mange gjenstander som er funnet totalt, uavhengig av type. I bunnen er en oppsummering av hvor mange graver hver gjenstandstype er funnet i, og hvor mange funn det er totalt av en gjenstandstype. «X» angir sikker tilstedeværelse, andre bokstaver viser til type jf. Petersen (1919), evt. størrelse hva angår bryner. Tall angir antall objekter av typen. «%» angir en sannsynlig tilstedeværelse, mens «?» angir mulig, men svært usikker tilstedeværelse.

4.1 FUNNKATEGORIER

4.1.1 SMYKKER OG LIKENDE

Både i grav 18 og i grav 29 ble sett med to ovale skålspenner i kobberlegering, av type R. 652/R. 654, som kan dateres fra slutten av 800-tallet til slutten av 900-tallet (Petersen 1928:67). På den ene spennen i grav 18 er det spor av forgylling. Spennene i grav 18 er delvis pakket inn i tekstiler og pels, samt trolig tre og never, og det har derfor ikke vært mulig å typebestemme dem nærmere. Spennene i grav 29 ligger nærmest som Petersen 1928:fig. 51h.

I grav 30 fremkom en rund, svakt hvelvet spenne eller hengesmykke i sølv, som minner om R. 701. Den hadde en sentralt plassert triquetra med omløpende spiraldekor, men var dessverre svært korrodert. Andre fragmenter av sølv fra graven kan være fra et annet smykke, men de var dessverre for dårlig bevart til å kunne identifiseres.

Blant betalingsølv i grav 6 lå det ikke bare mynter, men også to biter av en ildstålformet «amulett» i sølv, og et lite fragment av et mulig sølvsmykke, med granulasjonsdekor. Sølvtråder og andre mindre sølvfragmenter lå også sammen med betalingsølv, i likhet med i grav 15 og grav 20. Mens de hele spennene har blitt lagt i gravene som smykker i seg selv, skal fragmentene trolig tolkes som «hakksølv», og kan vitne om den dodes handelstilknypning.

4.1.2 PERLER

Form	Farge	Referanse	Ant.	Grav
Avrundet glassrør	Mørk blå	Callmer 1977:plate 16, F051, T6	1	30
Dobbelsegmentert	Opak gul	Callmer 1977:colour plate III, E030 ST-O	1	6
Dobbelsegmentert	Mørk blå	Callmer 1977:plate 15, E060	3	30
Enkelsegmentert	Gullfarget	Callmer 1977:plate 16, E140, O10.	1	30
Enkelsegmentert	Gullfarget	Callmer 1977:plate 16, fig. E140, O10.	11	30
Enkelsegmentert	Gull- eller sølvfarget	Callmer 1977:plate 16, E110 eller E140	7	30
Enkelsegmentert	Sølvfarget	Callmer 1977:plate 16, E110, O1 el.E111, O2	1	30
Enkelsegmentert	Mørk blå	Callmer 1977:plate 15, E060T:11	12	30
Enkelsegmentert	Mørk blå	Callmer 1977:plate 15, E060T:28	1	30
Enkelsegmentert	Violett/malvafarget	Callmer 1977:plate 15, E050, T1	2	30
Konisk	Ukjent; forvitret til opak hvit; avtrykk av bølget, konsentrisk linje		1	29
Prismatisk rektangulær	Opak, blek turkis	Callmer 1977:plate 4, A296ST-O; form Callmer 1977:plate 4, A301T	1	29
Ringformet	Opak, blek turkis; sort tråddekor i form av en enkelt, bølget linje	Callmer 1977:plate 13, B610ST-o2	1	13
Ringformet	Grønn; bølget rød linje mellom to tilnærmete rette hvite linjer.	Callmer 1977:plate 12, B545, 6 eller 8	1	29
Ringformet	Grønn; hvit bølge- eller sikksaklinje mellom to tilnærmete rette røde linjer.	Callmer 1977:colour plate III, B545T	1	28
Ringformet	Mørk blå	Callmer 1977:plate 3, A171	1	6
Ringformet, stor	Grønn	Callmer 1977:plate 2, A342, T	1	30
Ringformet, stor	Blågrønn; én gul, bølgelinje mellom to rette, omløpende, rødbrune linjer.	Callmer 1977:plate 13, B545, T3	1	30
Ringformet, liten	Blå	Callmer 1977:plate 16, F050 (T1)	3	30
Ringformet, liten	Gul	Callmer 1977:plate 16, F030	2	30
Tønneformet	Sort; fire hvite parallelle bølge- eller sikksaklinjer som ytterst på hver side er omgitt av en rød linje		1	28
Tønneformet, stor	Ukjent; svært forvitret		2	27
Tønneformet	Rav		1	29
Triangulær	Rav	Tempelmann-Maczynska 1985:Tafel 15, 418a	1	30

Tabell 46: Oversikt over perletyper fra Langeid (beskrivelser og referanser fra Tilveksttekstene, v. Ingunn Røstad).

Det ble funnet perler i seks av gravene (oversikt, tabell 46). I grav 13 ble det funnet én enkelt perle, i grav 6 ble det funnet to ganske forskjellige perler, en gul dobbelsegmentert og en blå ringformet, i grav 27 fremkom to tilnærmet identiske uvanlig store tønneformete perler, mens det i grav 28 ble funnet en sort tønneformet og en grønn ringformet perle, begge med linjedekor. Grav 29 inneholdt fire ganske forskjellige perler, en turkis rektangulær prismatisk, en konisk med bølgedekor, som var for forvitret til å kunne bestemme farge, en grønn ringformet med linjedekor, og en tilnærmet tønneformet ravperle. Den eneste andre ravperlen var trekantet og kom fra grav 30, der den sammen med en stor grønn perle trolig har utgjort et anheng i et lengre perlekjede, som ellers bestod av enkeltsegmenterte perler i flere farger (20 i gull- eller sølvfarge, 13 mørk blå, 2 malva/fiolett), tre blå dobbeltsegmenterte, en blå glassrørperle, tre svært små blå ringformete perler, og to svært små gule ringformete perler (figur 132-133, 135). En stor ringformet blågrønn perle med linjedekor ble funnet separat i grav 30 (figur 132).

I grav 30 var perlene tydelig del av et halskjede. Grav 29 har vært plyndret, og de fire perlene lå i kontekster som synes å ha blitt omrotet av plyndringen. Det anses som mulig at det også i denne graven har ligget et mer omfattende perlekjede eller liknende. I de øvrige gravene synes derimot ikke perlene å tilhøre større smykker. I samtlige tilfeller ble de også funnet et stykke fra hverandre. Litt på siden av perlene er et bearbeidet stykke bergkrystall, funnet i grav 20, som kan være forarbeid til en perle. Denne har ingen paralleller på utgravningen ellers, og ble funnet i en mannsgrav.

Figur 135: Et utvalg av perlene fra grav 30. Plasseringen samsvarer ikke med fordelingen i funnsituasjonen, men gir en ide om hvordan kjedet kan ha sett ut. Den store perlen i midten (C58900/66) ble funnet separat, ca. 30 cm vest for de øvrige perlene, og er ikke nødvendigvis del av kjedet (foto: Ellen C. Holthe, KHM; Cf34100_860_C58900).

Perlene har hatt en viss betydning for dateringen av gravene, særlig hva angår grav 30. Mesteparten av de segmenterte perlene er av en type som ble importert fra det østlige middelhavsområdet på 900-tallet, for enkelte av perlene sin del trolig fra annen tredjedel av århundret, noe som gir en terminus post quem for primærgravleggingen (Wiker 2013,

med referanser til jf. Ambrosiani 1995; Callmer 1977:tabell 1, 1997; Wiker in prep., kap. 3.2). Den trekantete ravperlen er trolig vesentlig eldre, og har sine nærmeste paralleller i romertid. På Langeid skal den sannsynligvis tolkes å være brukt i lang tid, kanskje som arvegods, før den ble lagt ned i grav 30 som del av et kjede.

De segmenterte perlene har trolig kommet fra sørøst, fra det islamske området/Midtøsten. Den rektangulære prismatiske perlen fra grav 29 har trolig et vestsandinavisk opphav i siste halvdel av 800-tallet eller rundt 900. Det samme er mulig for den grønne perlen fra grav 28, som Gry Wiker (2013) påpeker at blant annet trolig har vært tilvirket lokalt på f. eks. Kaupang, og er forholdsvis utbredt i skandinaviske graver i siste halvdel av 800-tallet og på begynnelsen av 900-tallet. De øvrige perlene, da særlig perlene med linjedekor, har usikker opprinnelse og datering. Wiker foreslår at den sorte perlen i grav 28 kan være av en eldre type.

4.1.3 VEKTLLODD/SKÅLVEKTSETT

Det fremkom 10 vektlodd fra tre graver (tabell 47, figur 142 m.fl.). Fem vektlodd i varierende tyngde ble funnet sammen med skålvektsettet i grav 6, mens det ble funnet tre vektlodd i grav 18 og to i grav 20. Både i grav 6 og grav 20 ble det funnet opphakkert sølv i form av bl.a. mynter og sølvtråd sammen med vektloddene.

Seks av vektloddene er nærmest Brøgger 1921:fig 39 i form, fire av disse synes å være laget med en kjerne av jern og et skall av kobberlegering, mens to synes å være av ren kobberlegering. To sylindriske eller sylindrisk-skiveformete lodd, nærmest som hhv. Brøgger 1921:fig. 3a-b og 3g-h, var i jern og i jern/kobberlegering. Et tønneformet og et kuleformet lodd har ikke oppgitte paralleller; sistnevnte var i kobberlegering, førstnevnte hadde kjerne i jern og skall i kobberlegering. Det var ingen tydelig sammenheng mellom vekt og materiale på vektloddene. To av vektloddene hadde innstemplet sirkel eller «øye» på en eller begge poler, mens et tredje lodd hadde et punkt på den ene polen, innstempte firkanter på den andre, og trolig punktlinje på det bredeste.

Grav	Form/dekor	Materiale	Diam.	H.	Vekt	Referanse
20	kuleformet	jern/kobberlegering	0,8	0,6	0,9	Brøgger 1921:fig.39
20	kuleformet	kobberlegering/jern	0,8	0,6	1,4	Brøgger 1921:fig.39
6	rundt sylindrisk/skiveformet; sirkel/"øye"	jern/kobberlegering	0,9	0,3	1,48	Brøgger 1921:fig.3g-h
6	kuleformet; punkt/innstempte firkanter/punktlinje	kobberlegering/jern	1	0,6	2,36	
18	kuleformet	kobberlegering	1,2	0,8	3,4	Brøgger 1921:fig. 39
6	tønneformet	kobberlegering	1	1	3,63	
6	kuleformet; sirkel/"øye"	kobberlegering	1,5	1,3	11,75	Brøgger 1921:fig. 39
18	kuleformet	jern/kobberlegering?	1,8	1,3	13,5	Brøgger 1921:fig.39
18	sylindrisk?	jern	0,9	0,3	21,9	Brøgger 1921:fig.3a-b
6	kuleformet	jern/kobberlegering	2,2	1,9	26,19	Brøgger 1921:fig. 39

Tabell 47: Vektlodd fra Langeid. Mål er i cm, vekt i gram. Informasjon hentet fra tilvektstektene v. Ingunn Røstad.

4.1.4 MYNTER

I alt 21 myntfragmenter fra 19 mynter ble funnet under utgravningen av fire graver (grav 6, 8, 15 og 20; tabell 48) (figur 19, 31, 76, 98). I grav 6 lå en hel mynt oppdelt i tre, en pfennig slått under Otto III (983-996), de andre myntene forelå kun i mindre fragmenter. I grav 6, 15 og 20 var det en kombinasjon av arabiske dirhemer fra 800-tallet og nordeuropeisk mynt (trolig fra England, Danmark/Skåne, Tyskland og kanskje Sverige) fra sent 900-tall og tidlig 1000-tall. I grav 8 ble det identifisert en engelsk penny slått under Æthelred II (978-1016), mens den andre mynten kan ha vært tysk. Funnene viser sirkulasjon av arabisk mynt som betalingssølv i lang tid, før de endte opp i graver i Setesdal med fragmenter av det som må ha vært ganske nyslått nordeuropeisk mynt. Myntene på Langeid skiller seg fra tidligere funn av mynter i graver i Valle kommune, lenger nord, der det kun er funnet nordeuropeiske mynter fra 900- og 1000-tall, og ingen arabiske mynter (se f.eks. Larsen 1980, 1984).

Grav	Type	Region	Hersker	Geografisk bestemmelse	Datering	Referanse
6	Dirhem	Abbasidisk	?	?	c. 800-850	
6	Dirhem	Abbasidisk	?	?	c. 800-850	
6	Dirhem	Abbasidisk	?	?	c. 820	
6	Dirhem	Abbasidisk	?	?	c. 850	
6	Pfennig	Tyskland	Otto III	Dortmund	983-996	Berghaus 1958:PI 1, fig 1 Dannenberg 1876:PI 33, Fig. 743
6	?	?	?	?	?	
8	Penny	England	Æthelred II	Lewes/Chester/Lincoln/London?	978-1016	Grueber og Keary 1893:PI XV, Fig 9, 10
8	?	Tyskland??	?	?	Vikingtid?	
15	Dirhem	Abbasidisk	Harun-al-Rashid	Iran?	c. 800	
15	Dirhem	Abbasidisk/Samanidisk	?	?	c. 850	
15	Dirhem	Abbasidisk/Samanidisk	?	?	c. 895-900	
15	Halv-brakteat	Danmark/Skåne?	?	?	c. 975-1000	Hauberg 1891:Fig. 13(+14) Malmer 1966:Bå A4a/[KA1a?]
15	?	Tyskland?	Otto Adelheid?	?	c. 991-1035?	
15	?	Sverige??	?	Birka??	?	
20	Dirhem	Abbasidisk	al-Ma'mun	?	c. 830	
20	Dirhem	Abbasidisk/Samanidisk		?	c. 850-900	
20	Dirhem	Abbasidisk/Samanidisk		?	c. 850-900?	
20	Pfennig	Tyskland	Otto Adelheid	Goslar	c. 991-1035	Hatz 1991:55, Type III-IV
20	?	Tyskland?	?	?	?	

Tabell 48: Mynter fra Langeid; proveniens og datering (etter Hellan 2014).

4.1.5 SVERD

Sverd forekom i sju graver, men bare to var tilnærmet hele da de ble funnet. Sverdene i grav 9, 11, 14, 28 og 29 var særdeles fragmenterte. Hjaltdeler bidro til å identifisere sverdene i grav 9, 28 og 29 til Petersen (1919) type Q, mens det kun ble funnet deler av klingene i grav 11 og 14. Der hvor det ble identifisert mer enn ett fragment av sverd, var det tydelig at de ikke lå in situ jf. et helt sverd, da de lå for langt fra hverandre, og i feil posisjon. Det kan synes som det enten har blitt lagt ned fragmenterte sverd, eller at sverdene har blitt bevisst ødelagt i ettertid. Distribusjonen av fragmenter tyder på det siste. Sverdet i grav 18, av Petersen (1919) type Y, er et usikkerhetsmoment i så måte. Om lag 15 cm av klingene forelå separat, og spissen er borte. Graven var imidlertid sterkt påvirket av røtter, og det er mulig at bladet har blitt ødelagt ved naturlige prosesser, og skjøvet noe til siden. Dersom sverdet har blitt intensjonelt ødelagt, skiller det seg i så fall fra de andre gravene med ødelagte sverd, der store deler av sverdet også har blitt fjernet fra gravene. En annen mulighet er at sverdet har brukket (intensjonelt eller tilfeldig) ved nedleggelsen av kremasjonen, forutsatt at denne var sekundær og ble utført noe etter en primær inhumasjon med sverdet. Dette vil kunne forklare at det i større grad er bevart.

Sverdet i grav 8 var det eneste komplette og uskadete sverdet. Det var også det mest eksepsjonelle funnet fra utgravningen, en variant av Petersen (1919) type Æ, med knapp i stedet for overhjalte, og rikt dekorert i flathamret gull, sølv og kobber. Gullinnleggene består av geometriske figurer og runeliknende bokstaver. Grepet er belagt med sølvtråder. Sverdet har form- og dekormessige likheter med C36640, for eksempel spiraler ytterst på hjaltet, men de runeliknende bokstavene har ingen kjente paralleller, og deres betydning er usikker. Trolig dreier det seg om latinske bokstaver, men gjengitt med runemessige trekk, ettersom noen av tegnene ikke har paralleller blant runer. Det kan dreie seg om forkortelser eller (magiske?) symboler.

4.1.6 ØKSER

Økser ble funnet i ni graver, i ett tilfelle ble det funnet to økser i samme grav, dobbeltgraven 29. Varianter av Petersens (1919) type K var mest vanlig, med 5 eksemplarer. Én var av type I, én var trolig type E eller F, én syntes å være en blanding av type H og type M, men var svært skadet. En øks var for korrodert til at den var mulig å typebestemme. To økser skilte seg ut, en særlig liten øks av type K i grav 18, og den store våpenøkse av type M i grav 8. Utover å være den eneste typiske våpenøkse, skilte denne seg også ved å ha messingbeslag på skaftet, der øksehodet var festet. Økser forekom i graver med og uten andre typer våpen, og i de fleste tilfeller kan øksene ha blitt lagt ned både som våpen og som redskaper. Den lille K-økse synes riktignok i liten grad å egne seg som våpen, på samme måte som M-økse nok ikke har vært brukt som redskap, men har vært et våpen og et statussymbol sammen med det rikt dekorerte sverdet fra samme grav.

4.1.7 KNIVER

I alt ble det funnet 17 kniver i 12 graver, og kniver er således den vanligste funnkategorien. Knivene synes stort sett å være nærmest som Petersen 1951:fig. 107, men om lag halvparten har vært for fragmenterte til å bestemmes. Med unntak av grav 8 ble det funnet kniver i alle de mer innholdsrike gravene, men også i grav 24, som ellers var funntom. Kniver opptrådte som regel enkeltvis, men i to graver ble det funnet mer enn en

kniv. Grav 29 var riktignok en dobbeltgrav, men hele 5 kniver i gravgodset gjør den til eksepsjonelt godt utrustet på knivfronten. I grav 30 lå det to kniver, og selv om det var en sekundærbegravelse i toppen av denne graven, hører begge knivene til primærbegravelsen. En av disse knivene skilte seg fra resten ved å ha et beslag ut fra enden på skaftet (C58900/3). Dette er formet ved en jernten som i begge ender er bøyd i spiral. Funnet har en parallell i en vikingtidsgrav i det store jernaldergravfeltet Luistari i Eura, Finland (Lehtosalo-Hilander 1982:Plansje G 56:14, nr. 1704), Beslaget var festet ved at tangespissen ble bøyd rundt beslagtenen og inn i treskaftet. Det finnes spor etter innfelling i treverket i sliren for en metallholk.

4.1.8 SAKSER

De tre saksene fordelte seg på to av typen R. 443 og en av typen R. 442. begge yngre jernalderstyper. Saksene fremkom i primærbegravelsen i grav 30, tilhørende en kvinne, og i gravene 18 og 29, som var dobbeltgraver. I grav 29 lå saksen sammen med blant annet vevsverd og ullkammer, og synes å tilhøre kvinnebegravelsen. I grav 18 lå saksen sammen med sverdet, og det er uklart om den skal knyttes til gravleggelsen av mannen eller kvinnen. Dersom grav 29 og 30 ses på som typiske eksempler på gravskikk på Langeid, kan det hevdes at saksen i grav 18 også trolig fulgte den kvinnelige begravelsen, og at man her la ned sakser med kvinner, ikke med menn. Shetelig (1912:175) vurderer sakser som kjønnsnøytrale, men det er godt mulig at det har vært regionale forskjeller.

4.1.9 SIGDER

Sigder ble funnet i seks graver (grav 6, 10, 18, 23, 29 og 30). I grav 6 var det to sigder, mens det fragmenterte materialet i grav 29 gjør det vanskelig å si om det her var en eller to sigder, ellers forekom sigdene enkeltvis. De identifiserte sigdene varierer noe i form, men ligger nærmest Petersen:1951, fig. 83, 85 og 87. Samtlige er svært korroderte og ødelagte. Ingen har bevart skaft, men enkelte har bevart mineraliserte tekstilfragmenter i overflaten, og det er mulig at de har vært pakket inn i tekstil.

4.1.10 ILDSTÅL/ILDFLINT

Ildstål og ildflint fremkom oftest i sett som ble funnet sammen eller like ved hverandre, hele sju graver har slike sett (grav 6, 9, 10, 14, 18, 28 og 29). Dobbeltgravene 6 og 29 har to sett hver. I grav 18, også en dobbeltgrav, er det to ildflint, men kun ett ildstål, det samme gjelder grav 28. Kun én grav har ildstål uten ildflint, grav 20, men dette er også en av de mest ødelagte gravene, slik at en eventuell ildflint her kan ha gått tapt. Flere graver inneholdt kun ildflint og ikke ildstål (grav 15, 16, 27 og 30). Grav 30 inneholdt hele 3 ildflint, hvorav den ene var surret i tekstil, og trolig har inneholdt knusk til opptenning. I flere graver ble ildflint og ildstål funnet i midtre del av graven, og man kan se for seg at de har vært festet i beltet, evt. ligget i en pung eller liknende hengende fra beltet.

4.1.11 NØKLER, NÅLEHUS OG PINSETTER MED OPPHENG

Nøkler ble kun funnet i grav 6, og det er uklart hvor mange nøkler det er snakk om, da mye av jernet var svært ødelagt. Det kan dreie seg om så mange som 3-4 nøkler. Interessant nok ble det i denne graven også funnet en lås sammen med beslag fra et skrin, men det er ikke mulig å avgjøre om noen av nøklene har passet til låsen. Nålehus og pinsetter var heller ikke vanlige, de forekom som sett i grav 6 og grav 23. I grav 6 hadde de spor av feste til oppheng, og i grav 23 ble de funnet sammen med deler av en lenke,

som gjør det sannsynlig at de har vært i et oppheng. Nøkler, nålehus og pinsetter ble alle funnet nær midten av graven, noe som gjør det sannsynlig at de kan ha hengt i et belte eller liknende.

4.1.12 BRYNER OG MULIGE BRYNER

Bryner var lagt ned i seks av gravene. To middels store og ganske velbrukte bryner på 15-20 cm lå i dobbeltgrav 29, og det antas at de to brynene har blitt lagt ned med hver sin person. To uvanlig lange bryner var lagt ned i grav 6 og grav 20 (hhv. 51 og 61 cm lange). I tillegg lå det et lite, såkalt hengebryne i grav 6. Også denne graven var trolig for to personer, men ettersom de to brynene er så vidt forskjellige, og trolig har hatt forskjellig funksjon, er det uklart om de har vært del av to separate gravgods, eller om de har tilhørt samme person. De ble funnet sammen, og selv om det har vært noe omroting av graven, synes det mer trolig at hengebrynet har tilhørt mannsbegravelsen, da det lå det organiske fyllet omkring skålvektsettet og vektloddene, og det kan således ha ligget i en pung eller liknende som tolkes å tilhøre mannsbegravelsen. Grav 28 og grav 18 inneholdt også små hengebryner. Grav 28 tilhørte en mann, mens grav 18 var en dobbeltgrav. Hengebrynet ble her funnet ved sverd og saks, og det er uklart om det er in situ, og om det har tilhørt mann eller kvinne. Det er imidlertid ikke helt sikkert at disse små bryneliknende gjenstandene faktisk er bryner. Liknende gjenstander kan også tolkes som «prøvesteiner», altså steiner man skrapte på med metaller for å avgjøre kvalitet/legering (se Ježek 2013). Dette ville i så fall passe godt sammen med vektloddene i grav 6 og grav 18, og sølvfragmentene i grav 6. I så måte åpner det også for en mulig tolkning av grav 28 i samme retning, da det også i denne graven ble funnet små sølvfragmenter. Det var ikke mulig å identifisere hva de stammet fra, men kanskje har også disse vært «hakkesølv» brukt i handel.

4.1.13 DIVERSE JERNFRAGMENTER

I de fleste gravene ble det funnet ymse jernfragmenter som ikke kunne knyttes til andre gjenstander, og som ikke var identifiserbare i seg selv. Spiker, nagler og beslag fremkom i mange graver, men ikke i en kontekst som gav klare indikasjoner på hva de stammet fra. Det var for eksempel ikke mulig å identifisere kiste- eller bærekonstruksjoner ut i fra plasseringen av spiker og nagler. Det ene unntaket er trekaret i grav 6, der form og størrelse fremkom ganske tydelig gjennom plasseringen av en rekke båndformete beslag. Uspesifiserte jerntenner er dokumentert i mange graver. I noen tilfeller (grav 12 og 16) har de likheter med tenene i ullkammer og linhekler, og tolkes som mulige rester etter slike. I grav 29 ble det funnet to jernstenger som kan minne om sidestenger til et stangbissel, sammen med en fragmentert 8-tallformet krok, som likeledes minner om et bisselement, nærmere bestemt et ledd, nærmest som Petersen 1951:fig. 20.

Enkelte graver skiller seg ut med særlig mange jernfragmenter, som lettere kan skilles ut som «noe». I grav 23 ble det funnet flere jerntenner. En av tenene har en ende som er bøyd og dreid rundt tenen. En annen har en opprullet ende. I tillegg fremkom et jernbånd brettet dobbelt.

Grav 11 inneholdt 6 jernfragmenter beskrevet som «avlange gjenstander av jern og tre med rundt tverrsnitt, i ett tilfelle rektangulært tverrsnitt, som oftest avsmalnende mot en ende. Flere av dem har kjerne av jern, med tre og organisk materiale rundt, en har også spor etter mulig omvikling. De er forslagsvis tolket som tanger, kanskje til pilspisser for

de med rundet tverrsnitt. Den med rektangulært tverrsnitt kan kanskje være tangen til sverdet som det ble funnet fragmenter av i graven.

Ulike ukjente «redskaper» fremkom i andre graver. Den tydeligste, men allikevel usikre eksempelet var en gjenstand i grav 28, som hadde flat tange, og som kunne minne om et bor/navar i form (Bergman og Billberg 1976:fig. 154). I grav 6 dreier det seg om et flatt, nesten båndformet stykke med firesidig tverrsnitt, som smalner av mot den ene kortenden hvor det er bøyd i rett vinkel, begge ender er avbrutte. I grav 9 ble det funnet del av en tange med rektangulært tverrsnitt med fastkorroderte rester av mineralisert tre. I grav 10 fremkom en flat tange av jern med mineraliserte trerester. Også i grav 15 og 30 ble det funnet fragmenter fra det som trolig var tanger til ukjente redskaper.

4.1.14 ORGANISK MATERIALE

Sandgrunnen på Langeid gav ikke gode forhold for bevaring av organisk materiale, men en del ble allikevel tatt inn. Det ble blant annet funnet en del tekstiler, både mineraliserte som satt fast i korrosjonen på jernobjekter, og noen fragmenter som var bevart sammen med kobberlegeringen i de ovale skålpennene i grav 18 og 29. Det kan synes som flere gjenstander, blant annet sverdet i grav 18 og skålpennene fra samme grav, har vært pakket inn i tekstiler. Rundt skålpennene har det trolig også vært pelsverk. Andre steder er det usikkert om tekstilrestene stammer fra tøy som har ligget i graven, klær som de døde hadde på seg eller vikling rundt spesifikke gjenstander.

I flere graver ble det påtruffet fete organiske masser sammen med mynter, vektlodd og andre funn, og det antas at det kan dreie seg om restene etter punger eller knytter i lær eller liknende.

I grav 6 ble det funnet rester av to særegne beholdere. En mengde båndformete beslag, en lås og diverse fester i jern lå i en oval form, og trolig er dette restene av et skrin eller liknende i tre, nærmere bestemt furu. Skålvæktsettet ble funnet pakket inn i et futteral med bunn i treverk og topp i bark, dekorert med innrissede sirkler, og sammenknyttet med en lærreim.

Klumper av det som antas å være bjørkenevertjære opptrådte i 8 graver, til sammen 23 større og mindre biter. Slike klumper er ikke uvanlige i eldre jernalders graver, men lite dokumentert i vikingtid (Camilla Celine Nordby, personlig kommentar). Et mulig unntak er en kvinnegrav fra Arnestad Ytre i Gloppen kommune, Sogn og Fjordane. Her beskrives det å ha ligget «[s]tykker av sort harpiksig masse, omtrent som de kaker av nævertjære som findes i ældre jernalders graver» (katalognummer Bergen museum B7653/z).

Klumpene skiller seg fra for eksempel harpiks, som er et vanlig middel for å tette kar. Tettingsmateriale har vanligvis avtrykk av treverk, keramikk eller evt. annet materiale som det har blitt brukt til å tette, og gjenfinnes som flak. Bjørkenevertjærebitene på Langeid er derimot klumpete. Den største, fra grav 8, er over 4 cm i diameter og rund, andre har liknende jevn oval form, mens andre igjen er fullstendig uregelmessige. En bit synes nesten å ha tannmerker, en annen består av tre mindre klumper som har blitt klemt sammen. Betydningen i gravene er usikker. De forekommer både i manns- og kvinnegraver, i forskjellig størrelse og antall. Kanskje er det av betydning at den absolutt

største klumpen lå i graven med de flotteste funnene, grav 8 med praktsverd og kampøks, men uten et sammenlikningsmateriale er det ikke mulig å slå fast dette.

Figur 136: Klumper av antatt bjørkenevertjære fra gravene. Bildene er tilnærmet skalerte.

4.2 FUNNKOMBINASJONER OG ANDRE OBSERVASJONER

Noen funnkategorier fremstår som vanlige, andre som uvanlige. Kniver og ildstål/ildflint er blant de aller vanligste funnene. Graver som mangler ildflint, mangler som regel også kniv. På den annen side er noen av gravene disse gjenstandene mangler i blant de aller mest eroderte og ødelagte gravene, og/eller små graver. Økser er også vanlige. De forekommer i graver med andre klare våpen, men også i graver uten våpen. Økser, med unntakt av kampøkser i grav 8, bør kanskje oppfattes som en gjenstand med varierte bruksområder, både som våpen og som redskap. Eksempelvis assosieres sigd ofte, men ikke alltid, med økser. Sigd forekommer kun i graver med kniv.

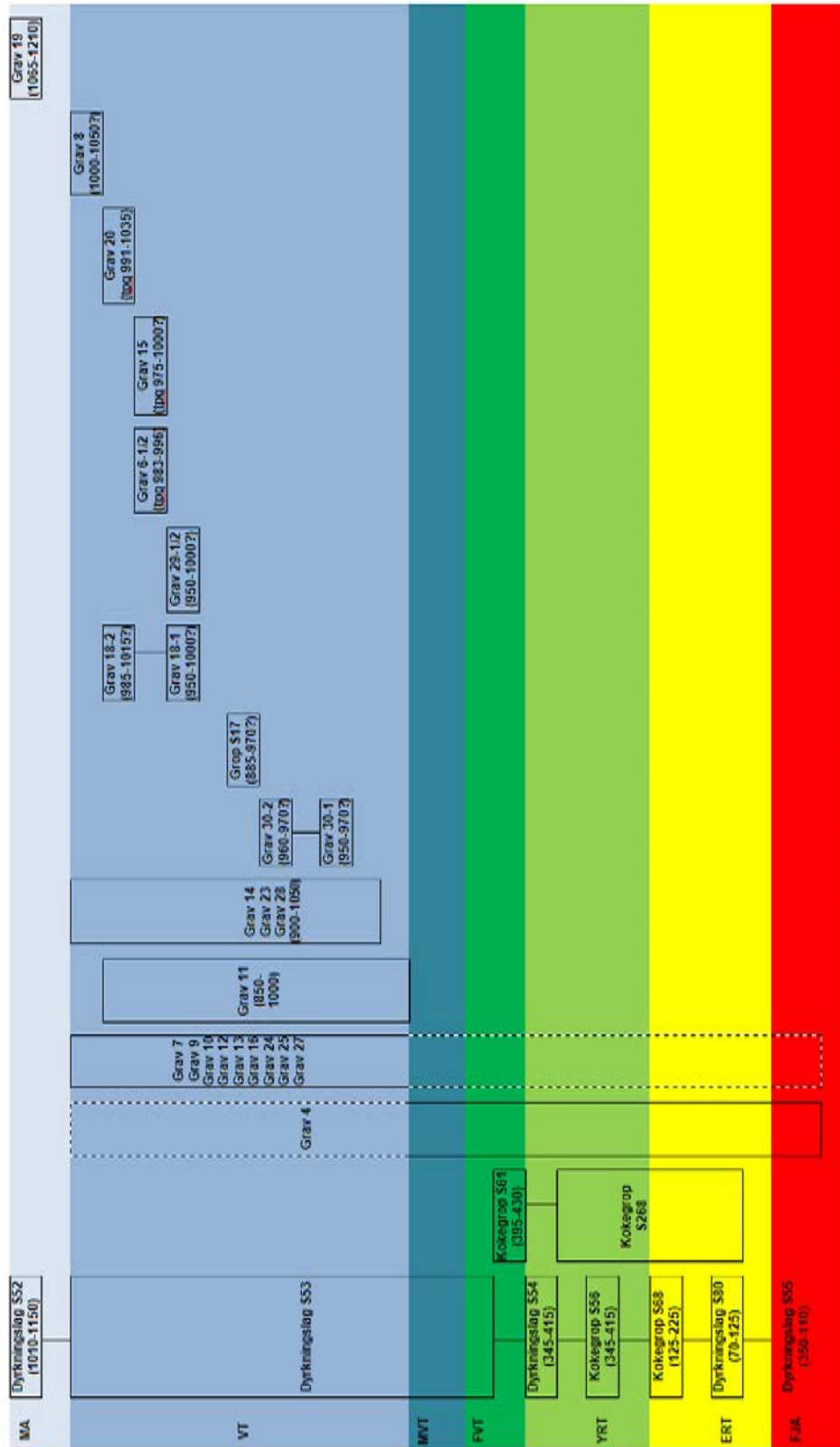
Noen gjenstandskategorier synes tilnærmet fraværende på Langeid. Det har ikke blitt identifisert skjold, og med unntak av et mulig bittel er det ikke spor etter hesteutstyr eller dyreoffer. Det finnes ikke kjøkkenutstyr (i motsetning til f.eks. en grav på Mosby i Kristiansand, også fra vikingtid og beliggende langs Otra [Sæther og Glørstad *in prep.*]), og det var lite gjenkjennelig verktøy, for eksempel smed- eller snekkerverktøy. Det er ikke mulig å si noe sikkert om hvorfor disse funntypene er fraværende i Langeidmaterialet. Det er godt mulig det ikke har blitt gravlagt f.eks. håndverkere, men det kan like gjerne være at håndverkere i området ikke ble gravlagt med redskapene sine, likeledes at kjøkkenutstyr ikke ble ansett som passende gravgods. Kanskje var ikke dyreofringer del av gravritualene i området, eller kanskje ble disse deponert andre steder etter ofringen, og ikke i gravene. Alternativt kan det ha blitt lagt ned dyreofringer i gravene, men da uten utstyr. Ettersom bevaringsforholdene for bein er svært dårlige, vil i så fall ikke dyreofringer kunne påvises. Skjoldbulene fremstår kanskje som det mest interessante fraværet, ettersom det andre steder, f.eks. på Gulli (Gjerpe 2007), har blitt vist at skjoldbuler i likhet med sverd har blitt plyndret og/eller bevisst ødelagt etter gravleggingen. Tatt i betraktning hvor mange av gravene på Langeid som har våpen, hele eller ødelagte, skulle man forvente å finne skjoldbuler eller skjoldbeslag også, så kanskje har de vært der, men har gått tapt på et senere tidspunkt.

5 OVERSIKT OVER GRAVFELTET OG MULIGE IMPLIKASJONER

Bruken av gravfeltet med sine 21 flatmarksgraver synes separat fra dyrkningsfasene på stedet, selv om det er mulig at den indre delen av terrassen ble dyrket mens brinken ble brukt til graver. Fotgrøften (grav 4) blir stående som et usikkerhetsmoment, i likhet med fotgrøften (grav 1) på id98 (se Del I, kap. 12.1.1). I det følgende vil forskjellige aspekter ved gravfeltet diskuteres. Grav 1 vil også behandles i dette kapittelet der det er hensiktsmessig.

Gravnr.	Str.nr.	Orientering	Hodeende	Lengde	Bredde	Dybde	Fotgrøft	Fotkjede	Stolpehull (ant.)	Heller	Steinpakning/ røys	Stor(e) stein	Stein langs kiste e.i.	Kiste/ Plattform	Svøp/tekstil	Mann/Kvinne/ Barn	Plyndret/ gjenåpnet	Inhumasjon/Kremasjon	Datering	C14-resultat
1	S310						X									?			FJA?	335-175
4	S76						X	X								?			?	1025-1155
6	S48	NV-SØ	SØ	238	102	35						X	NV		?	M+K	?	I	E. 983-996	
7	S49	NV-SØ	?	102	40	10										B?		I	?	
8	S64	NV-SØ	SØ	237	120	62			4					K		M	?	I	1000-1050	1010-1030
9	S2	VNV-ØSØ	?	233	98	30			2	Topp					?	M	?	I	?	
10	S1	VNV-ØSØ	?	190	97	20								P?	?	M?		I	?	
11	S4	NNV-SSØ	?NV?	240	126	33								K/P?		M	?	I	850-1000	
12	S3	VNV-ØSØ	?	183	70	8								?	?	K		I	?	
13	S5	VNV-ØNØ	?SØ?	181	106	21										K		I	?	
14	S6	VNV-ØNØ	?SØ?	223	108	30								K/P?		M	?	I	900-1050	
15	S7	NNV-SSØ	?	244	110	24				Side		X	X	K/P?		M		I	E. 975-1000	
16	S9	N-S	?	232	100	26			2							K?		I	?	
18	S14	NNØ-SSV	S	223	122	19						X	?	K/P?	?	M+K	?	I+K	900-1050	985-1015
19	S13	NNØ-SSV	-	174	61	12								?	?	?		K	1065-1210	1065-1210
20	S15	NNØ-SSV	?S?	218	85	4								?	?	M		I	E. 991-1035	
23	S20	NNØ-SSV	?	250	120	52						1		K		K?		I	900-1050	
24	S22	NNØ-SSV	?	118	82	23										B?		I	?	
25	S21	N-S	?	90	50	40										B?		I	?	
27	S25	N-S	?	220	106	58				N side	S, 30 cm?	X			?	?		I	?	4220-3970
28	S31	N-S	?N?	225	134	42				Side, bunn		X	N/S/V	?	?	M	?	I	900-1050	
29	S33	NNØ-SSV	S	246	125	13							S/V	P		K+M	X	I	Sent 900-t.?	
30	S35	NNØ-SSV	S	266	150	75				Topp	M/N 10-40 cm	X	Ø/V/N	K		K+M		I+K	940/50-960	885-960

Tabell 49: Oversikt over flatmarksgravene på id86: form, konstruksjon, type. X = sikker tilstedeværelse; ? = usikker tilstedeværelse; M/N/S/Ø/V = midt/nord/sør/øst/vest.

Figur 137: Matrise over strukturer, omtrentlige relasjoner og dateringer på id86. Heltrukket linje angir sannsynlig tidsspenn mens stiplede linje antyder mulig, men mindre trolig

5.1 KRONOLOGI

De tidsmessige rammer for gravene på Langeid er for om lag halvparten av gravene tydelig i sen vikingtid, mens de øvrige gravene sett enkeltvis er i kronologisk limbo. En rekke graver kan dateres på økser, eventuelt på kombinasjoner av øks, sverd, spyd og spenner. Disse dateringene dekker stort sett en periode på rundt 150 år. Grav 11 ligger innen 850-1000, mens grav 14, 23 og 28 er noe senere, ca. 900-1050. Grav 30 har det snevreste tidsspennet. Som drøftet i kap. 3.2.2 over, tyder kombinasjonen av perler fra primærbegravelsen og C14-datering av sekundærbegravelsen på at begge deler har skjedd i løpet av få tiår, ca. 950-970 e.Kr. Grav 18 og grav 29 hører hjemme under Petersens (1928:65-67) diskusjon av kombinasjonen mellom skålspenner (særlig R.652/R.654), og sene våpen, som han mener stort sett hører hjemme i siste halvdel av 900-tallet. Dette passer også med C14-dateringen på beina i grav 18 til overgangen mellom 900- og 1000-tall.

Fire graver inneholdt mynter, som alle setter en sen terminus post quem for gravene, og snevrer inn perioden antydnet av andre funn. Grav 8 og 15 må være anlagt etter 975, grav 6 etter 983 og grav 20 etter 991 e.Kr. Dette samsvarer med andre daterbare gjenstandsfunn i gravene. Grav 8 er trolig enda yngre, da sverdet synes å høre til på 1000-tallet. Dette støttes for så vidt av dateringen på kull fra ett stolpehull tilhørende graven til 1010-1030 e.Kr.

Senest var trolig grav 19, som har fått en spesielt sen radiologisk datering til 1065-1210 e.Kr. En kremasjonsbegravelse i middelalder vil være svært uvanlig, men trolig hører graven hjemme tidlig i kalibreringsspennet, og vil således være nesten samtidig med grav 8, kanskje en generasjon senere, og en til to generasjoner etter sekundærbegravelsen i grav 18, som den ligger ved siden av.

Det er påfallende at jo flere daterbare elementer som finnes i gravene, dess yngre blir dateringene. Samtlige godt daterbare gravlegginger, i alt 12 (to i grav 6, grav 8, grav 15, to i grav 18, grav 19, grav 20, to i grav 29, to i grav 30) er etter all sannsynlighet senere enn 950 e.Kr. Minst sju av disse gravleggingene hører med stor grad av sikkerhet hjemme etter 975 e.Kr. (to i grav 6, grav 8, grav 15, én i grav 18, grav 19, grav 20). Ytterligere tre graver med enkle begravelser ligger innen tidsrommet 900-1050 e.Kr. (grav 14, grav 23, grav 28), mens én grav kan være noe tidligere, 850-1000 e.Kr. (grav 11). De øvrige flatmarksgravene kan teoretisk sett ligge innenfor tilnærmet hele jernalderen, men det anses som sannsynlig at gravfeltet gjenspeiler kontinuerlig bruk over en kortere periode. En mulighet kan være at gravene ble rikere over tid, slik at de udaterte gravene er eldre enn de daterbare. Gravfeltets indre organisering (se under) taler imidlertid i mot dette. Daterbare, sene graver sprer seg over hele feltet, og det virker trolig at alle gravene forholder seg til hverandre.

De to fotgrøftene stiller i en klasse for seg. Ettersom det ikke ble funnet graver i dem, har vi ikke noe gravgods eller strukturelementer å datere på utover selve fotgrøftene. Det ble foretatt C14-datering av kull fra begge fotgrøftene, og mens grav 1 falt innenfor førromersk jernalder (335-175 f.Kr.), ble grav 4 datert til sen vikingtid-middelalder (1025-1155 e.Kr.). En spydspiss funnet i et lag som kanskje tilhører det opprinnelige haugfyllet i grav 1 (se kap. 12.1.1) kan dateres til sen vikingtid (900- til tidlig 1000-tall).

Selv om spydet skulle tilhøre gravhaugen, er det likevel mulig at gravhaugen kan ha blitt anlagt tidligere, slik at spydet tilhører en sekundærbegravelse.

Det er flere mulige kronologiske scenarier for anleggelsen av fotgrøftene, basert på variablene om de ble anlagt samtidig eller ikke, og om de ble anlagt før eller samtidig med gravfeltet fra vikingtid. Enten har begge fotgrøftene, og de opprinnelige gravhaugene, vært anlagt før vikingtidsgravfeltet ble tatt i bruk, kanskje i førromersk jernalder, jf. dateringen av grav 1, men hele perioden frem til tidlig vikingtid anses som mulig. En enkelt gravhaug på hver terrasse vil ha gjort dem svært prominente i terrenget. Likheten i størrelse kan tyde på at de ble anlagt omtrent samtidig, i det minste av samme gruppe mennesker, men kanskje med en eller to generasjoner imellom. Alternativt kan grav 1 og grav 4 være anlagt til forskjellig tid, men fremdeles før gravfeltet. Dette vil kunne være en forklaring på forskjellene mellom de to haugene. De var omtrent like store, men utforming og plassering var noe forskjellig. Grav 4 var tilnærmet rund, åpning i sør, potensielt også i nord. Den hadde tydelig fotkjede i østdelen, og var plassert et stykke inne på terrassen. Grav 1 var derimot mer sammenklemt i formen, den hadde ingen sikker åpning i fotgrøften, men dersom det var en åpning, vil den ha vært i øst og/eller nord. Det ble kun observert én stein i fotgrøften, og ikke spor etter steinopptrekk, og fotgrøften lå helt ute på kanten av terrassen. Uansett om fotgrøftene med gravhauger ble anlagt samtidig eller med noe tid i mellom, vil de ha vært viktige fysiske markører i terrenget. Et tredje alternativ er at haugene har blitt anlagt i løpet av bruksperioden til gravfeltet, og dermed utgjør graver som utmerker seg i særlig grad hva angår det ytre gravminnet – det ville være fristende i så måte å tillegge dem lokale høvdinger. Til sist er det mulig at kun én av haugene ble anlagt i gravfeltets brukstid, mens den andre er eldre.

Hva angår sannsynlige dateringer, er dette problematisk. C14-dateringene som ble gjort på kull fra fotgrøftene er ikke overbevisende – grav 1 kan stamme fra førromersk jernalder, men grav 4 ble ganske sikkert ikke reist i middelalder. Stratigrafisk syntes fotgrøften å ligge under lag S60, som imidlertid ikke ble datert. Laget virket nyere, mer humøst og mindre utvasket, enn lagene i profil B, og burde hvis dette stemmer høre hjemme tidligst i høymiddelalder, sannsynligvis senere. Laget må ha kommet til etter at haugen ble fjernet, noe som igjen er et usikkerhetsmoment. Man antar at de fleste overpløyde gravhauger ble ødelagt som følge av mekaniseringen av jordbruket, mao. fra midten av 1800-tallet og fremover. Dateringen virker sannsynlig også for grav 4 og grav 1, selv om det er mulig at hauger kan ha blitt fjernet også tidligere. På amtskartene fra 1872 er det ikke markert noe utover gårder og bruk på Langeid (se Del I, figur 5), og det virker derfor sannsynlig at gravhaugene var fjernet på dette tidspunkt. Lag S60 kan i så fall ha blitt dannet ved en oppblanding av haugfyller med matjorden, noe som vil kunne forklare hvorfor laget skilte seg markant fra lagene i profil B, men samtidig også fra matjordlaget i toppen – selv om laget ikke trenger å ha noe med gravhaugen å gjøre.

Utfordringene med å datere kull fra fotgrøfter har blitt diskutert flere steder (Gjerpe [red.] 2005; Kjos 2009; Rødsrud 2007:160). Uten et tydelig brannlag/kullag, eller tydelige konstruksjonselementer, vil det være tilfeldig om kullet man tar ut fra fotgrøften tilhører anleggelsesfasen, eller om det enten har fulgt med fyllet, og således er tidligere, eller om det er yngre enn fotgrøften, og har endt opp i fyllet f.eks. ved markganger.

En sammenlikning med andre fotgrøfter i Setesdal, både i Setesdal og i videre geografisk perspektiv, kan gi noen indikasjoner. Store gravhauger er for eksempel svært uvanlige i førromersk jernalder, jf. dateringen fra grav 1. De siste årene har det blitt undersøkt andre liknende gravmonumenter i Setesdal, og disse kan kanskje være med å belyse dateringene på Langeid. En delvis bevart gravhaug med tydelig fotgrøft og fotkjede, samt restene av nok en fotgrøft med fotkjede, ble undersøkt i 2014 på Sandnes. I størrelse liknet den på grav 4, selv om plasseringen skilte seg vesentlig. Den bevarte gravhaugen lå ytterst på et nes med utsikt over Otra, delvis konstruert i skråningen. Det ble ikke gjort gjenstandsfunn i gravhaugen, men derimot ble det funnet minst én kremasjonsbegravelse midt i haugen. Beina ble overraskende nok datert til yngre bronsealder, og det har nå også blitt sendt inn kull for å kontrollere denne dateringen (Wenn et al. *in prep.*). Foreløpig er det flere mulige tolkninger på den tidlige dateringen. En mulighet er at beina tilhører en eldre og umarkert eller annerledes markert begravelse, og at gravhaug, fotgrøft og fotkjede har blitt anlagt senere. Man skal allikevel ikke avskrive muligheten for en bronsealdergravhaug med fotgrøft, et liknende anlegg finnes for eksempel på Lindholm Høje i Danmark, men det er svært uvanlig. Om enn ikke direkte sammenliknbart, er det også kjent gravrøyser fra bronsealder i Setesdal (Russ, Skogsfjord og Mjærum 2014).

På Hovet/Bjørgum i Valle kommune ble det datert kull funnet på undersiden av stein i en fotkjede, og mellom to stein i fotkjeden. Kullet ble datert til henholdsvis overgangen folkevandringstid-merovingertid, og til overgangen merovingertid-vikingtid. Det diskuteres om kullet stammer fra en eller flere faser med brenning i fotgrøften, noe har betydning for anleggelsen (Kjos 2009, 2014). Den tidlige dateringen kan antyde den opprinnelige anleggelsen, mens den senere kan reflektere senere ritualer i fotgrøften. Alternativt kan det tidlige kullet være en forstyrrelse, og den senere dateringen kan vise gravanleggets begynnelse. Sammenliknet med flatmarksgravene på Langeid er dateringene uansett signifikant tidligere, og dersom fotgrøftene på Langeid er samtidige med den antatte dateringen på Hovet, betyr det at flatmarksgravene har blitt anlagt så å si i skyggen av en stor gravhaug. Disse dateringene samsvarer for så vidt med generelle trekk, der man ser de store gravhaugene vanligvis hører hjemme fra romertid og fremover.

Ut i fra topografien virker det sannsynlig at gravhaugene har ligget som enslige markører på de to terrassene en tid før gravfeltet på id86 ble anlagt. På den annen side indikerer både funnet av en spydspiss ved haug 1, og C14-dateringen av grav 4 sen vikingtid, parallelt med andre graver på id86, og det skal ikke avvises fullstendig at en eller begge hauger har vært monumentale avslutninger på bruken av gravfeltet på Langeid.

5.2 INHUMASJON/KREMASJON

Trolig har det blitt praktisert både inhumasjon og kremasjon på Langeid. Sistnevnte er bekreftet i tre graver der det har blitt funnet brente menneskebein. Inhumasjonene kan imidlertid ikke bekreftes positivt, i og med at det ikke ble funnet ubrente bein i noen av gravene. Tatt i betraktning at brente bein som regel bevares langt bedre enn ubrente bein, og at den grove sandgrunnen med rikelig med fuktighet på Langeid gir generelt dårlige bevaringsforhold for organisk materiale, er det ikke overraskende at eventuelt ubrente bein og tenner ikke var bevart. Dette har sin parallell i restene av kammer fra gravene. I sju av gravene ble det funnet kamnagler i jern, men det er få spor av selve kammene, som

vil ha vært laget av horn, gevir eller bein. Stedvis er rester av organisk materiale innkapslet i korrosjon på jernnaglene, men dette er sjeldent.

Alle gravene var «mannstore», med unntak av tre stykker (grav 7, grav 24, grav 25) som vil bli nærmere diskutert i neste kapittel. Størrelsen på gravene styrker tolkningen at de har vært inhumasjonsgraver, der den døde har blitt lagt ned hel med gravgodset. I og med at det ikke ble funnet beinrester, er det imidlertid begrenset hva som kan sies om selve nedleggelsen av den døde. I flere av gravene (f.eks. grav 6, grav 18, grav 20, grav 28) synes det å være en fortetting av små og bærbar objekter i midten av graven, for eksempel kniv, ildstål/ildflint, organiske pakker med mynter og/eller vektlodd (kanskje i pung?) og annet, som kan ha blitt båret i beltet. Dette kan passe sammen med at avdøde ble lagt på ryggen, og var iført belte, men dette kan ikke bekreftes gjennom skjelettfunn.

Inhumasjon virker således å være den fremtredende gravskikken på Langeid, mens de tre kremasjonene synes å være unntak. Kremasjonene i grav 18 og 19 inneholdt elementer fra alle kroppsdeler, men spesielt kranium og rørbein, og viser at hele individet har blitt deponert. Skjøre deler av skjelettet, som underkjeve, brystkasse, falanger og leddender er underrepresenterte, noe som kan forklares ved at de fragmenteres lettere. I grav 30 er det kun lange rørbein og ryggvirvler som er bevart. Samtlige kremasjoner inneholder allikevel kun en brøkdell av de beina som blir igjen etter en moderne kremasjon, og det er derfor trolig at man enten bare samlet sammen et representativt utvalg fra bålplassen, som så ble deponert, mens resten ble liggende igjen på bålet, eller at de øvrige beinfragmentene ble bevisst deponert et annet sted, kanskje som ledd i ritualene rundt begravelsen.

Grav 19 var den eneste graven med kremasjon som primærbegravelse. Størrelsesmessig var den så vidt mannstor, men kortere og smalere enn de fleste andre gravene, 1,74 x 0,7 m. Graven inneholdt ikke noe gravgods utover en klump bjørkenevertjære, samt at de brente beina trolig har vært satt ned i en organisk beholder. De brente beina ble radiologisk datert til 1065-1210 e.Kr., noe som er usedvanlig sent. Mangelen på gravgods er i seg selv interessant, i og med at midten av 1000-tallet representerer religionsskiftet i Setesdalen, med endring til enklere gravskikk. Kombinasjonen med kremasjon og fravær av gravgods skal kanskje tolkes som en sammenblanding av tradisjon og nye impulser under religionsskiftet.

I denne sammenheng kan det være nyttig å trekke inn nyere forskning på en brennt skipsgravlegging på Myklebostad i Sogn og Fjordane (Oestigaard 2015). I form skiller gravleggelsene her seg fra Langeid, det dreier seg om et stort skip som ble brennt og lagt i en haug. En metallurne, rikt dekorert, trolig av irsk opphav, var fylt med brente bein og kull og dekket av tolv skjoldbuler, og var plassert i en grop under haugen. I urnen var også rester av annet brennt gravgods, blant annet en pilspiss. Gravleggingen antas å være fra sent 800-tall eller tidlig 900-tall. Det var ytterligere fire hauger på gravfeltet, hvorav haug 2 inneholdt seks gravlegginger, som trolig dekket 700-tall til sent 800-tall. Haug 4 inneholdt to gravlegginger, trolig fra 900-tall. I haug 2 og 4 var det en blanding av kremasjoner og inhumasjoner, og brente og ubrente båter. Det var ikke noe synlig system i gravleggingene, både menn og kvinner kunne bli kremert og inhumert og lagt ned med brente eller ubrente båter, eller uten båt, men de tolkes å ha tilhørt samme kulturelle og religiøse sfære, kanskje til og med samme familie (Oestigaard 2015:367). Kremasjoner

finnes i yngre jernalder, men de er langt mer vanlige i eldre jernalder. Oestigaard foreslår at de blandete gravskikkene, og særlig de sene kremasjonene og brenning av skip skal forstås som en gjeninnføring av eldre tradisjoner på grunn av pågående samfunnsendringer, og han foreslår spesifikt kristningsprosessen som en mulig årsak. Tatt i betraktning den sene dateringen på grav 19 på Langeid, og for så vidt også kremasjonene i grav 18 og grav 30, kan det kanskje være liknende prosesser i omløp, at man gjenopptar tidligere tradisjoner som en reaksjon på nye skikker, og vender tilbake til det trygge.

Grav 18 viste at inhumasjon og kremasjon eksisterte bokstavelig talt side om side. Graven var størrelsesmessig som flertallet av gravene, drøyt 2,2 x 1,2 m, og trolig anlagt for en mann, som har fått med seg sverd og en rekke andre gjenstander. Langs vestsiden av graven lå derimot en haug brente bein, med to innpakkete skålspenner oppå. Det var ikke mulig å slå fast om dette er en sekundærbegravelse, eller om de to ble lagt ned samtidig. Det kan synes litt trangt for en inhumasjon mellom kremasjonen og sverdet, som ligger langs østsiden, men det vil trolig ha vært mulig. Det virker allikevel mer sannsynlig at kremasjonen var sekundær, om enn tett opptil i tid, i tiårene like før eller etter år 1000 e.Kr.

Kremasjonen i grav 30 var en sikker sekundærbegravelse, men basert på C14-datering av de brente beina sett opp mot dateringene på gravgodset i primærbegravelsen, var det kort tid mellom anleggelsen av graven og kremasjonen. En del av perlene som var lagt ned i primærbegravelsen anslås å være fra ca. 950 e.Kr. eller noe senere, mens fremre datering av beina er ca. 960 e.Kr. (noe videre med 2-sigmakalibrering), og det er derfor sannsynlig at både primær- og sekundærbegravelsen fant sted i løpet av et par tiår etter 950 e.Kr. En mulig alternativ tolkning vil være at individet i kremasjonen ble kremert på et tidligere tidspunkt, og flyttet til grav 30 ved en senere anledning.

Et annet poeng med kremasjonene på Langeid er at de er nedsatt på et annet sted enn bålplassen, og beina virker i stor grad også rensset. Dette skiller seg for eksempel fra Sheteligs (1912:179) gjennomgang av kremasjoner på Vestlandet, der kremasjonene med ett unntak blir funnet med «bålsjørje», brannflak, etc.. På Langeid var det svært begrenset med kull i massene rundt beina, og også i de osteologiske analysene påpekes det at det virker som om beina har blitt plukket fra bålet, og at til dels omfattende deler av legemene mangler (Prata 2012). Hvor bålplassen har vært, forblir ukjent, men et sted på de omfattende terrassene på Langeid synes sannsynlig.

5.3 HVOR MANGE OG HVEM VAR I GRAVENE?

Ettersom det kun i tre tilfeller ble funnet menneskebein i gravene, vil vurderingen av antall personer i gravene være basert på størrelse og gjenstandskombinasjoner. Ettersom gravhaugene grav 1 og grav 4 var bortpløyde og det ikke ble funnet sikkert gravgods relatert til disse gravene, samt at de skiller seg markert fra flatmarksgravene, vil disse ikke inkluderes i diskusjonen nedenfor. Det antas at minst ett individ har vært gravlagt i hver av dem, men utover dette blir alt spekulasjoner.

Kjønnsbestemmelsene i det følgende baserer seg på konvensjonelle assosiasjoner mellom gravgods og kjønn, og må ikke tolkes som absolutte. Biologisk kjønn har ikke vært mulig

å definere i noen av gravene, selv ikke der det var bevart beinrester, men ingen av de tre kremasjonene syntes å inneholde rester av mer enn ett individ (Prata 2012).

Kjønnsbestemmelsene har blitt gjort på bakgrunn av tilstedeværelse av enkeltartefakter eller grupper av artefakter. Våpen som sverd, spyd, kampøks og pilespisser, vektutstyr (inkludert oppklippet mynt) og svært store bryner tolkes som sannsynlige mannsobjekter. Ovalspenner i par og andre spenner, anheng og større mengder perler, redskaper tilknyttet klesproduksjon som vevsverd, ullkammer, spinnehjul og nålehus anses for å være kvinneobjekter. Dette gjøres med full bevissthet om at dette reflekterer et moderne syn på hvilke objekter som «passer» til menn og kvinner, men det anses ikke som relevant her å diskutere mulige alternative tolkninger.

I grav 18 og grav 29 ble det funnet sverd sammen med to skålspenner, noe som kan antyde to personer, en mann og en kvinne. Størrelsen på grav 18 tyder på en inhumasjonsbegravelse, men allikevel ble det funnet brente menneskebein i graven, under skålspennene. Utover dette var det to ildflint i graven, ellers syntes gjenstandene å opptre enkeltvis. Graven antas derfor å ha hatt minst én mannlig inhumasjon, liggende på østsiden, og én kvinnelig kremasjon på vestsiden. Grunnet gravens form antas inhumasjonen å være den opprinnelige gravleggelsen.

I grav 29 var det ingen beinrester, men derimot dobbelt opp eller mer av deler av gravgodset. Det ble funnet to økser, to sigder, to ildstål og ildflint, to middelsstore bryner og hele fem kniver. Her synes det ganske sikkert å ha vært to skjelettbegravelser, og basert på de øvrige gravfunnene var det trolig snakk om en kvinne langs vestsiden, der det bl.a. ble funnet skålspenner, perler, vevsverd og to spinnehjul, mens en mann ble lagt langs østsiden, som dessverre var svært omrotet og ødelagt (mer om dette i kap. 5.8).

I grav 30 ble det med ett unntak ikke funnet gravgods som tydet på mer enn en begravelse. De tre ildflintene kan imidlertid godt ha tilhørt kun en person. Den særlig store graven er forenlig med en inhumasjonsbegravelse, trolig av en kvinne om man skal basere seg på gravgodset, som blant annet bestod av et perlekjede og et anheng eller en spenne. Imidlertid lå det en kremasjon, kanskje med sammenheng til en spydspiss funnet like ved, i toppen av den dype graven, og graven har dermed trolig hatt en sekundærbegravelse, kanskje av en mann.

Grav 6 var svært innholdsrik. Det aller meste av det kjønnsdefinerende gravgodset forbindes typisk med menn, f.eks. store bryner og hengebryner samt vektutstyr. På den annen side ble det funnet noe som likner nøkler og et nålehus, i tillegg til to sigder, to ildstål og to ildflint. Det kan dermed synes som at graven har inneholdt både en mann og en kvinne. Langs østsiden ligger det mannsrelaterte gravgodset, mens det kvinnerelaterte synes samlet rundt midten og vestre del av midten.

Ytterligere én grav opptrer med dobbelt opp av et forholdsvis kjønnsnøytralt objekt, grav 28, som har to ildflint. Graven hadde også to glassperler. Det øvrige repertoaret i graven synes imidlertid til å peke mot en mann, og to perler sammen forekommer tidvis i mannsgraver. Det er derfor sannsynlig at det dreier seg om en mannsgrav.

I grav 12 og grav 13 ble det i likhet med grav 29 funnet sett med to spinnehjul. I grav 12 ble det funnet to jerntener som trolig stammer fra en ullkam, mens det i grav 13 fremkom

en glassperle. Grav 16 inneholdt ildflint og en mulig ten fra en ullkam, men lite andre funn. Gravene tolkes derfor som kvinnegraver, selv om dette særlig for grav 16 er på svært tynt grunnlag. Grav 15 og grav 20 inneholdt i likhet med grav 6 og grav 8 myntfragmenter, som synes å være primært mannsrelaterte. Grav 20 inneholdt et særlig langt bryne og vektlodd, i likhet med grav 6, der disse gjenstandene assosieres med en mann. Flere graver inneholdt sverd eller rester av sverd (grav 8, grav 9, grav 11, grav 14), og ingen distinkte kvinnerelaterte gjenstander, og regnes derfor som mannsgraver.

I de øvrige gravene gir gravgodset liten indikasjon på kjønn. Grav 10 inneholdt kamnagler, kniv, sigd, ildstål og ildflint. Grav 19 hadde ikke gravgods, grav 23 inneholdt nålehus, pinsett, øks, kniv og sigd, grav 27 inneholdt to glassperler, kamnagler og ildflint. Mens nålehus og perler kan argumenteres for å tilhøre kvinnegraver, er de ikke sikre markører. Økser og sigder synes å være vanligere i mannsgraver enn kvinnegraver, og de finnes ikke i noen av de entydige kvinnegravene. På den annen side inneholdt grav 29 to økser og to sigder, kanskje et sett til hvert individ, mens øksen i grav 18 ble funnet ved skålpennene, noe som knytter den nærmere til kvinnebegravelsen. Også grav 6 hadde to sigder, og antas å være en dobbeltgrav. Ildflint og kamnagler opptrer både i mannsgraver og kvinnegraver. Disse tingenes kjønnsnøytrale natur ble påpekt allerede av Shetelig (1912:175), der han inkluderer ildstål/ildflint, skålvekt og lodd, kniv, saks og sigd, skrin, nøkler og bryner. Han regner våpen for typiske i mannsgraver, samt ljå, hammer, fil, tang, ambolt og skav, samt diverse redskaper. I kvinnegravene definerer han spinnehjul, vevsverd, kljåstein og linhekle. Grav 10 foreslås å ha tilhørt en mann, mens grav 23 og grav 27 foreslås å ha tilhørt kvinner, men med store forbehold.

Grav 7, grav 24 og grav 25 skilte seg markant fra de andre gravene i størrelse, og var hhv. 1,02 m, 1,18 m og 0,9 m på det lengste. Ingen av dem inneholdt sikkert gravgods, med unntak av en kniv i grav 24. Øvrige funn synes heller å være kommet med fyllet. På grunn av størrelsen kunne de ha tilhørt kremasjonsbegravelser, men manglende beinmateriale taler imot dette. De tolkes forslagsvis som barnegraver, men det er mulig de ikke er begravelser, men groper med ukjent funksjon. Nettopp størrelsen og mangelen på gjenstandsfunn støtter en tolkning som groper, men på den annen side ligger alle tre i gravfeltet, parallelt med og tett opptil andre graver. Det kan i så fall være mulig at det er familierelasjoner mellom de små gravene og andre graver. Grav 7 ligger side om side med grav 6, som trolig er en dobbeltgrav. Grav 24 og grav 25 lå tett opptil grav 23.

Tabell 50 gir en oversikt over gravene og individer som er antatt å ha ligget i graven. Markeringene antyder grad av sikkerhet, der X angir stor sannsynlighet for at kjønnsbestemmelsen stemmer, x viser at individet trolig hadde dette kjønn, mens (x) angir at individet påvises på svært tynt grunnlag. Det tolkes å være fem forholdsvis sikre kvinnebegravelser og ti ganske sikre mannsbegravelser. Ytterligere to kvinner antas på bakgrunn av gravmaterialet i grav 6 og grav 16, mens de døde i grav 23 og 27 med stor usikkerhet foreslås å ha vært kvinner. Ytterligere to mannsgraver har blitt foreslått på tynt grunnlag. Dersom de tre små nedgravningene er graver, antas de å ha vært for barn. Grav 19 gir i likhet med de tre mulige barnegravene ikke mulighet for antydning av kjønn.

Gravfeltet inneholdt altså 18 sikre og 3 usikre graver. Tallet på gravlagte individer er imidlertid noe høyere. Det har trolig blitt gravlagt minst 21 individer, mens ytterligere tre individer er usikre.

På figur 138 er gravene markert med fargekoder som angir kjønn (og i noen grad også antall) på individene i gravene. Det er ingen klare mønstre som fremtrer. Både menn, kvinner og dobbeltgraver finnes i nord og i sør, mens det i det mer sporadiske mellompartiet er en dobbeltgrav og en mansgrav. Tre mansgraver ligger samlet i nord, og to kvinnegraver ligger øst for disse – men dette er ikke tilstrekkelig til å hevde at det var separate områder for mans- og kvinnegraver. Heller ikke kronologisk er det mulig å angi noen skiller i gravleggingene, til det er de daterbare gravene for få.

Gravnr.	Kvinne	Mann	Barn	Ukjent
6	x	X		
7			(x)	
8		X		
9		X		
10		(x)		
11		X		
12	X			
13	X			
14		X		
15		X		
16	x			
18	X	X		
19				X
20		X		
23	(x)			
24			(x)	
25			(x)	
27	(x)			
28		X		
29	X	X		
30	X	(x)		
Totalt	5 (+2-4?)	10 (+2?)	(3?)	1

Tabell 50: Oversikt over sannsynlig kjønn X, trolig kjønn x og mulig kjønn (x), basert på gravgods.

Tabell 50 viser en generell trend ved vikingtidsgraver, og da særlig graver fra sen vikingtid. Det er påfallende mange flere mansgraver enn kvinnegraver. Dersom vi godtar de mulige kjønnsbestemmelsene som sikre, er ikke forskjellen avskrekkende stor, med ni kvinner og tolv menn, altså en kvinneandel på 43 %. Om vi kun bruker de noenlunde sikre gravene, er forskjellen større, 5 kvinner mot 10 menn, altså 33 % kvinnegraver. Frans-Arne Stylegar (2010) har gått gjennom store deler av det norske vikingtidsmaterialet, og viser at forskjellene mellom kvinne- og mansgraver er større i innlandet enn ved kysten, og påfallende mer markant på 900-tallet enn på 800-tallet. Han trekker frem en rekke faktorer som bidrar til disse forskjellene. For eksempel er kjønnsfordelingen i graver som er undersøkt av sakkyndige jevnere enn om man sammenstiller med alle gravfunn og enkeltfunn. Et hovedpoeng er at kjønnsfordelingen gjenspeiler forskjeller i gravutrustningen heller enn antall individer. Trolig har det vært vanligere at menn har vært gravlagt med kjønnete gjenstander som bevares til nåtid, mens kvinner har vært gravlagt med gjenstander som ikke er kjønnsbestemmende, eller som ikke er bevart. Forskjellen i kjønnsfordeling mellom kyst og innland reflekter primært kronologi, siden en overvekt av gravleggingene fra kysten er fra 800-tall, mens graver fra 900-tall er de hyppigste i innlandet. Videre er det flere av gravene i kystområdene som er resultat av fagundersøkelser, mens det i innlandet er større andel graver definert fra enkeltfunn som ikke er faglig undersøkt (Stylegar 2010). Som Stylegar påpeker, «[n]år alt

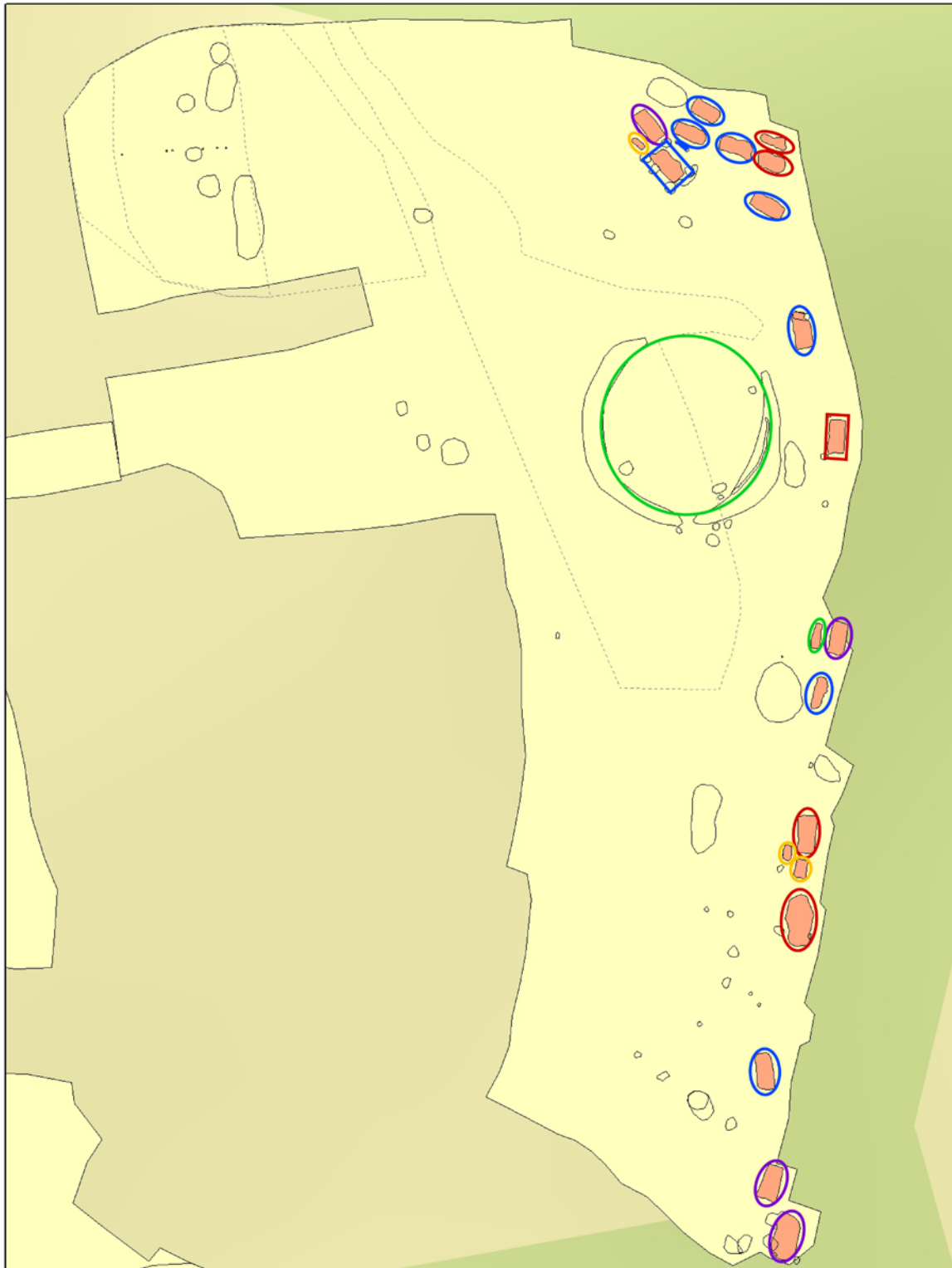
kommer til alt, er et rustent sverd lettere å oppdage når man pløyer eller driver annet jordarbeid enn restene av en ovalspenne eller en håndfull perler.»

Det også viktig nok en gang å understreke at mesteparten av det norske materialet er kjønnsbestemt på grunnlag av gravgods, og ikke biologisk kjønn, i og med at vi har svært begrenset med bevart beinmateriale. Det betyr i praksis at man kjønnsbestemmer graver etter de forutsetninger, fordommer og tanker man har om hva slags utstyr som hører til kvinne- eller mannsføren, og med andre ord hvilke oppgaver, hva slags klesdrakt etc. man ser for seg at representerte typiske kvinner og menn. Det er en rekke forbehold ved dette, først og fremst at oppgaver kan ha vært mer kjønnsnøytrale, eller hatt andre ankerpunkt enn det vi kan forestille oss i dag. Videre er det ikke selvsagt at gravgodset representerer en helhet av hvem man var og hva man gjorde mens man levde, eller at det i det hele tatt har noe med personens liv å gjøre. For eksempel kan kvinner kan ha blitt gravlagt med det vi tolker som mannsgjenstander, eller omvendt.

Langeidgravene er altså i beste fall ikke så verst fordelt kjønnsmessig, dersom alle antakelser aksepteres som riktige. Gravfeltet «bekrefter» i så fall også flere av Stylegars påstander, at det på fagmessig utførte utgravninger er jevnere fordeling av kjønn, noe som også henger sammen med fordeling av løsfunn satt opp i mot fullt utgravde graver. Det er videre et poeng at det er enklere å kjønnsbestemme mannsgraver; klare kvinnegjenstander synes å være færre og vanskeligere å identifisere enn mannsgjenstander. Ut i fra de definerte gravene kan det virke som om mannsgravene generelt på Langeid har vært noe rikere utstyrt, i hvert fall hva angår tidsbestandig gravgods, enn kvinnegravene. Et interessant punkt her er for øvrig også hvordan tolkninger av kjønnstilknytning endres. Shetelig (1912) opererte stort sett med mynter i kvinnegraver, mens de her ses i tilknytning til vektutstyr og til menn.

På Langeid er de sikre kvinnegravene definert ut fra veve- og spinneutstyr, som forekommer sikkert i tre graver, og skålspenner/perlekjede/sølvsmykke, som forekommer i tre graver. De andre kvinnegravene er definert ut i fra funn som *kan* inneholde disse elementene, men der gjenstandene for lite er bevart til å si noe sikkert (enkelttener jf. ullkammer, 1-2 perler). Videre er grav 6 antatt å være dobbeltgrav med mann og kvinne på grunn av den del duplikater blant gjenstandene, og mulig kvinnerelaterte ting, men ingenting sikkert. Mannsgravene er derimot definert ut i fra våpen eller handelsrelaterte gjenstander, som er lett gjenkjennelige. De to tvilstilfellene her dreier seg om hvorvidt kremasjonen i grav 30 faktisk hører sammen med spydspissen som ble funnet i nærheten eller ikke, og grav 10 sin kombinasjon av en rekke kjønnsnøytrale gjenstander, som det virker som om opptrer noe hyppigere i mannsgraver.

Et siste element er barnegraver. På Langeid antas det å være tre barnegraver, basert på gravstørrelsen. En kniv i den ene er det eneste sikre gravgodset. Sett i et større perspektiv må det antas å ha vært langt flere barn som har dødd i løpet av den tiden gravfeltet var i bruk, og spørsmålet blir da hvor barna ble gravlagt. En mulighet er at de ble gravlagt som voksne, slik at noen av manns- og/eller kvinnegravene er for unge individer. Alternativt kan de ha blitt gravlagt sammen med voksne, kanskje uten særegent gravgods. En tredje mulighet er at barn i liten grad ble gravlagt samme sted som voksne. Langeidmaterialet gir ingen muligheter for å analysere dette videre, da det ikke finnes sikre barnegraver, og ikke noe skjelettmateriale.

Figur 138: Gravfeltet, med tentative hauger eller andre overbygninger. Fargene henspiller på antatt kjønn: Rød – kvinne; Blå – mann; Lilla – dobbeltgrav mann+kvinne; Grønn – ukjent; Gul – barn. Kartgrunnlag: Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. Produsert 17.3.2016 CCW.

5.4 YTRE MARKERING AV GRAVMINNENE

Ingen av gravene hadde synlig markering slik de ble oppdaget, men det er sannsynlig at det har vært markører i overflaten opprinnelig. De to fotgrøftene grav 1 og grav 4 har utvilsomt ligget rundt hauger, videre er det flere graver som trolig har hatt konstruksjoner. Et av de viktigste argumentene for ytre markering er at gravene respekterer hverandre og forholder seg til hverandre. De er gravlagt parallelt side om side eller i flukt med hverandre. Dette var mest påfallende i ansamlingen i nordøst, men også tydelig lenger sør (e.g. 18+19, 18+20, 23+24+25).

5.4.1 HELLER

Grav 9 og grav 30 hadde begge to forholdsvis store heller liggende på toppen av graven. Særlig på grav 30 synes det sannsynlig at disse opprinnelig har stått oppreist, siden de fremdeles lå i ca. 45 grader skrå vinkel opp fra toppen av graven da de ble avdekket. Hellene lå i sørvestlig del av grav 9, og stod i kortenden av grav 30. Hellene på grav 9 var de største, med maksimalt mål på hhv. 83 og 93 cm. På grav 30 målte de opptil 38 og 55 cm. Et alternativ til at hellene stod oppreiste som gravmarkører, kan være at de dekket graven, og at det også kan ha vært flere heller, som imidlertid har gått tapt i årenes løp. Vinkelen i grav 30 tyder imidlertid på at de har stått oppreist. Formen på den ene hellen i grav 9, en høy, smal, noe avrundet trekant, synes dessuten veldig prominent, om den hadde stått oppreist.

5.4.2 RØYSER OG ANDRE STEINMARKØRER

Grav 6, grav 18, grav 25 og grav 30 inneholdt steinpakninger forholdsvis høyt oppe i fyllet. Det anses som mulig at disse opprinnelig ikke har ligget i fyllet i gravene, men snarere små røyser i toppen av gravene som har markert dem. Grav 25 og grav 30 har trolig hatt en kiste, og her kan man se for seg at røysen i praksis har forsvunnet ved at kisten har kollapset, slik at fyllet har rast videre inn. Grav 6 og grav 18 var svært grunne, og steinene lå delvis bevart i overflaten, men også her kan det ha vært en indre konstruksjon som har kollapset.

Grav 28 så ut til å være kantet med større steiner langs nordsiden og delvis langs den nordlige delen av øst- og vestsiden. Graven er til en viss grad erodert i overflaten, og det er mulig det kan ha vært flere synlige steiner i overflaten. I nord fremstod steinene som en lav og ufullstendig innhegning, som med andre ord kan ha vært mer omfattende.

Grav 23 skilte seg ut ved å ha en stor stein sentralt plassert i sørlig del av graven. Steinen målte 47 x 40 cm og var rundoval, i en tilnærmet hvit, grovkornet steintype, som skilte seg fra det meste andre av stein på stedet. Etter fflateavdekkingen stakk steinen ca. 15 cm opp fra toppen av graven. Graven har inneholdt en kollapset kiste eller liknende, og det er trolig at steinen har ligget enda høyere over undergrunnsnivået. Plasseringen og den spesielle typen stein tyder på at den har markert graven i overflaten. Såkalte «hvite, hellige steiner», ofte i en marmorliknende stein, og som regel med mer eller mindre distinkt fallisk form er kjent flere steder i Agderfylkene, deriblant flere i Bygland kommune (Larsen 1994:111-112). De forekommer blant annet på flere kirkegårder, der de er brukt som gravsteiner. De knyttes ofte opp mot fruktbarhetskultus. Slike steiner er vanskelige å datere, og Larsen (1994:115-117) påpeker at bruken av slike steiner på kirkegårder ikke skal ses på som kontinuitet fra jernalderens kultus. Steinen på grav 23

synes å være laget av en tilsvarende steinsort som de hellige steinene, men den hadde ikke fallosform. Den virket snarere rundoval i form, uten tydelig fot eller topp. Det er det eneste klare eksempelet på Langeid på en slik gravmarkering, og det er et åpent spørsmål om den skal tolkes som del av den mer omfattende bruken av hvite steiner, og at den kan ha hatt en hellig betydning, tilknyttet fruktbarhet, og kanskje gjenfødelse, eller om den tjente som en gravmarkør på linje med heller, gravhus, små røyser, og så videre.

5.4.3 STOLPEKONSTRUKSJONER

Den mest definitive gravmarkøren var de fire stolpehullene funnet rundt grav 8. Stolpehullene var massive, 71-92 cm brede og 46-50 cm dype, og kan ha holdt ganske store stolper. Det antas at de har utgjort et gravhus over graven, men det var ikke nok spor til å kunne avgjøre hvordan et slikt gravhus har sett ut. Man kan se for seg kun de fire stolpene som markører, uten overbygg, men det antas at det har vært i det minste en form for takkonstruksjon over. Videre kan det ha vært hele vegger, eller det kan ha vært åpent under taket. Uansett har bygget trolig vært godt synlig både på terrassen, og fra elven.

Det ble funnet stolpehull ved ytterligere to graver, og tatt i betraktning mangelen på stolpehull ellers på terrassen, synes det trolig at de skal relateres til gravene. Fyllet samsvarte også godt med innholdet i gravene. Langs den sørvestlige langsiden av grav 9 lå to små stolpehull. Dessverre lå graven midt i en søkk i terrenget, der det virket som om det var fjernet masser, slik at overflaten på den nordlige delen av graven lå 10-15 cm lavere enn den sørlige. Dersom det har vært stolpehull også på denne siden, har de høyst sannsynlig gått tapt da massene ble fjernet. Konstruksjonen har imidlertid ikke vært den samme som grav 8, da stolpehullene er langt mindre, og ligger langs en langside, ikke forskutt fra hjørnene.

Grav 16 hadde to middelsstore stolpehull forskutt fra det nordvestlige og det sørvestlige hjørnet. Denne graven kan ha hatt liknede konstruksjon som grav 8, men her var erosjon problemet. Østsiden av graven, og området utenfor, var i stor grad erodert ut for brinken, og dersom det har ligget to stolpehull også på østsiden, har de gått tapt med erosjonen.

Stolpebygg rundt graver har hittil sjelden blitt dokumentert, men en del nyere undersøkelser tyder på at det kan ha vært vanligere enn tidligere antatt. En relevant parallell er en grav som ble undersøkt på Sangesland i Vennessla i 2006 (Finstad og Ystgaard 2006). Treverk, trolig fra en kiste, ble her datert til 770-980 e.Kr. Graven målte 2,5 x 1,0 m i plan og var 60 cm dyp, mens stolpehullene var 50-70 cm på det bredeste, og 21-40 cm dype. Dette er ganske nært målene på grav 8, som var litt kortere, litt bredere, like dyp, med noe større og dypere stolper. Graven på Sangesland var dessverre funntom. På Island har det de siste årene blitt undersøkt flere graver med stolpehull omkring, lik grav 8. Et tydelig eksempel er på Ingiríðastaðir, der fire graver synes å ha hatt stolpehull (se Roberts og Friðriksson 2013:Figur 5, med videre referanser). Her foreslås det at stolpehullene representerer midlertidige anlegg, kanskje i forbindelse med gravritualer, men at de ikke har vært intendert å bli stående som varige gravmarkører.

Det synes å være vanligere med stolper i hjørnene av selve gravens nedgravning, ikke forskutt utenfor hjørnene. Når stolpene er inne i nedgravningen, kan de like gjerne ha utgjort del av en struktur nede i graven, f.eks. en kammerkonstruksjon, mens stolper som

ligger separat nødvendigvis må tilhøre en omkringliggende og/eller overbyggende struktur. Graver med stolper i graven er kjent på Senum i Evje og Hornnes kommune, knapt 4 mil sør for Langeid, og beliggende langs Otra (Løken 1971).

Graver med stolpehull som kan ha utgjort gravhus/dødehus/dødshus har ikke vært i sentrum for forskningen, med få unntak (Løken 1971; Myhre 1976). Nylig har imidlertid emnet blitt behandlet i en masteravhandling (Magnussen 2013). Her regnes både graver med stolpehull i selve graven og utenfor som representanter for dødshus. Han fremhever huskonstruksjonen og graven som et hjem for avdøde som avvikende fra andre gravtyper i Norge, og foreslår at huset skal ses på som et midlertidig eller permanent hus for den døde, som en representasjon av den gudehall der den døde skulle komme i etterlivet og/eller et sted der ritual kunne utføres ved de jordiske gudehallene, der de døde har vært et viktig element i ritualene (Magnussen 2013:79). Dødshus fra yngre jernalder er i Sør-Norge konsentrert om kysten fra Sogn og Fjordane til Vest-Agder, samt i Setesdal. Han påpeker imidlertid at de også finnes i Nord-Norge, videre at dødshus har blitt påvist også i andre tidsperioder, og at de synes å ha en lang tradisjon i Norge (Magnussen:79-80). De er uten unntak lokalisert ved vann, og fortrinnsvis på prominente steder i landskapet, men dette gjelder graver generelt og statusgraver spesielt, ikke bare dødshusene.

Magnussen finner få tegn utover konstruksjonen som skiller dødshusene fra andre statusgraver. Gravgoods, likbehandling og liknende viser stort sett de samme trekk og variasjoner, men nettopp det at dødshus ikke er vanlige, tyder på at de døde har hatt en viss status i samfunnet (Magnussen 2013:79-80). Grav 8 følger greit inn i denne argumentasjonen, med både en særegen arkitektur og spektakulært gravgoods, men grav 9 og grav 16 er derimot ganske beskjedne funnmessig.

5.4.4 HAUG MED FOTGRØFT

Grav 4 på id86 og grav 1 på id98 var de eneste gravene som med sikkerhet har vært markerte med gravhaug. Selve gravleggingene var ikke bevart, men de fjernete haugene var erkjennbare ved fotgrøfter, og i grav 4s tilfelle også deler av en fotkjede. Selv om det er kjent mange gravhauger i Setesdalen, er det få som er fagmessig undersøkt, og referansematerialet er derfor begrenset. KHMs utgravninger fra 2007 på Hovet ved Bjørgum, ca. 13,5 km lenger nord (Kjos 2009, 2014), og på Sandnes i 2014 (Malde og Sundet 2013; Wenn et al. 2015; Wenn et al. *in prep.*) frembrakte imidlertid tre fotgrøfter med kantkjede, hvorav den ene på Sandnes var godt bevart, og delvis med haugen bevart, mens den andre på Sandnes kun var svært fragmentarisk bevart.

Disse fotgrøftene var størrelsesmessig ganske like fotgrøftene på Langeid. Langeid grav 1 målte ca. 13,8 x 10,3 m, mens grav 4 var tilnærmet rund med en diameter på ca. 13,6 m. Hovet I målte til sammenlikning ca. 12,5 m på innsiden av kantkjeden, trolig ca. 14 m på utsiden av fotgrøften (Kjos 2009:10), den best bevarte fotgrøften på Sandnes var ca. 11 m i diameter, mens den fragmentariske anslås å ha vært ca. 10 m i diameter. Formmessig skiller grav 1 seg noe ut, da den var oval og syntes å mangle fotkjede, men grav 4, Hovet I og de to Sandnes-fotgrøftene var alle tilnærmet runde, med en kantkjede langs indre del av fotgrøften. Noen forskjeller var det imidlertid; Hovet I hadde en sammenhengende fotgrøft, men hadde trolig to (kanskje fire) brudd i fotkjeden. Grav 4 hadde kun fotkjede på østsiden, og et tydelig brudd i fotgrøften mot sør, kanskje også i nord, men der var dessverre strukturen for ødelagt til at dette kunne bekreftes. Bredden på fotgrøften aksentuerte bruddene, ved å være bananformet, avsmalnende i endene. Hovet I var

jevner i bredde. Den største fotgrøften på Sandnes syntes å ha hatt kontinuerlig fotkjede rundt hele haugen, selv om deler hadde rast ut da den ble undersøkt. Hva angår den siste fotgrøften på Sandnes var den for dårlig bevart til å si noe sikkert, men den hadde i hvert fall kantkjede i vest.

Hvorvidt grav 1 og den vestlige delen av grav 4 også hadde fotkjede er et åpent spørsmål. I grav 1 ble det funnet tre steiner i sørøstlig del, men de var mindre enn i grav 4. Det ble funnet ardspor innenfor fotgrøften, noe som tyder på at det er begrenset hvor mye som er pløyd vekk fra opprinnelig bakkenivå. Det var ikke fyllskifter i fotgrøften som tydet på at stein hadde blitt fjernet, og hullene fylt med jord. Det virker derfor som grav 1 ikke hadde fotkjede. Vestsiden av grav 4 er mer usikker. På denne lokaliteten virket det som om den opprinnelige flaten var pløyd ned, men allikevel var østlig og vestlig del av fotgrøften på tilnærmet samme nivå. Videre virker det som om fotkjeden også var begrenset til en del av østsiden, og fulgte ikke hele fotgrøften. Dette virker å være bevisst, ettersom formen på fotkjeden ikke følger formen på fotgrøften fullstendig. Fotkjeden beskriver en sirkel med diameter ca. 11 m, mens den indre avgrensingen av fotgrøften er noe mer oval, med mål ca. 10,6 x 12,8 m. Fotkjeden og fotgrøften har derfor ikke et 1:1-forhold. I likhet med grav 1 er det heller ikke her fyllskifter i fotgrøften som kan vise fjernete steiner.

En delvis fotgrøft rundt en gravhaug er ikke vanlig, men kan kanskje forklares med gravhaugens plassering. Vestsiden lå vendt mot skråningen opp mot neste terrasse, og ville i begrenset grad vært synlig. Østsiden lå derimot vendt ut mot elven, og kan på et vis sies å være «fronten» på graven. Kanskje har man valgt å begrense fotkjeden til den visuelt viktigste siden. Ut i fra beskrivelsene kan det virke som om det har vært brukt større steiner i fotkjedene på Hovet og Sandnes. Det ble funnet lite stor stein i grunnen eller i strukturene på Langeid. Noen stein var opptil 30-40 cm, men det var få av dem. Fotkjeden kan således også reflektere begrenset tilgang på stein, der man valgte å markere det viktigste, og lot resten stå umerket. Det synes imidlertid noe underlig, det må ha vært rikelig med stein både langs elveløpet nedenfor, og i nedkant av fjellskråningene noe høyere opp.

Felles for grav 1, grav 4 og graven på Hovet, er mangelen på en faktisk grav. Dette tyder på at avdøde har blitt gravlagt i selve haugen, og ikke i en nedgravning under haugen. Når haugen har blitt fjernet, har også graven (eventuelt gravene) forsvunnet. Et alternativ vil kunne være at gravhaugene ikke har inneholdt graver, men fungert som kenotafer, gravmarkører uten begravelser. Dette synes å bekreftes etter utgravningen på Sandnes. Det ble ikke funnet rester av begravelser i tilknytning til den dårlig bevarte fotgrøften. Derimot ble det funnet tre ansamlinger av brente bein sentralt i den bevarte haugen. Kremasjonene syntes å ha blitt så vidt litt gravd ned i undergrunnen, men mesteparten lå i gravfyllet. Plasseringen på et nes hadde skånet denne haugen for omfattende pløying, og det antas å være svært sannsynlig at kremasjonene ville gått tapt dersom det var pløyd mer ytterst på neset (Wenn et al. 2015; Wenn et al. *in prep.*).

Til sammenlikning er fotgrøftene på Hovet, Langeid og Sandnes noe mindre enn dem som ble funnet på Gulli i Vestfold (Gjerpe [red.] 2005). Her anslås selve haugene å ha vært 11-12 m i diameter, mens fotgrøftene har vært opptil 16-17 m.

Gravhauger ble ofte fremhevet i landskapet med hjelp av fotkjeder og fotgrøfter (se blant annet Blindheim og Heyerdahl Larsen 1995 og Resi 1986), og det anses som sannsynlig

at kantsteinene på Setesdalsgravene kan ha vært markører omkring en gravhaug. Kantkjeden omkring den antatte haugen innenfor fremhevet og synliggjorde den i terrenget.

De to fotgrøftene er de eneste sikre indikatorene vi har på gravhauger på Langeid. Ovenfor har det blitt diskutert mulige ytre markeringer på bakgrunn av stein og stolper funnet i relasjon til flatmarksgravene, men det er også mulig at flere av dem har vært dekket av små hauger. Dersom markørene for kjønn på figur 138 hypotetisk sett ses på som mulig avgrensing på gravhauger (i dette tilfellet svært små og ovale gravhauger) – med unntak av grav 8 og grav 16 som ganske sikkert har hatt stolpebaserte overbygninger – er det verdt å merke seg to ting: I nordøst lå gravene tett, og selv med minimal utstrekning på hauger, at de så vidt dekker hjørnene på nedgravningene, er det mange som går i hverandre. Dersom det skulle ha vært hauger her, synes også gravhuset til grav 8 noe forkjært – man må anta at det var ment å utmerke graven i terrenget, men det vil i denne sammenhengen virke heller inneklemt. Det andre poenget er at mange av gravene ligger svært nær brinken, og det er et åpent spørsmål hvor lett det ville ha vært å anlegge hauger der som holdt seg på plass, og ikke eroderte ut. Dette gjelder for eksempel grav 12, grav 13, grav 15, grav 23, grav 28 og grav 30, som alle var sterkt rammet av erosjon da de ble avdekket. Som beskrevet over virker det dessuten som om mange av gravene synes å ha hatt andre fysiske markører.

5.5 INDRE AVGRENSINGER I GRAVENE

Stratigrafien var en viktig forutsetning for å identifisere eventuelle gravkonstruksjoner og behandlingen av den døde. De aller fleste gravene har et skille mellom lag som inneholder nesten bare undergrunnsand, kun med små mengder organisk materiale, og lag som inneholder mye organisk materiale. Det virker som om nedgravningene stort sett var større enn selve gravleggingen. Videre er skillet mellom sandig og humøst fyll som regel langt tydeligere i nedre del av gravene, der det ble observert rester etter kiste eller liknende, enn høyere opp. Dette kan tyde på at gjenfyllingen langs siden av graven skjedde separat fra resten av gjenfyllingen, kanskje fordi det gikk noe tid mellom gravleggelsen og tildekkingen.

5.5.1 ORGANISKE AVGRENSINGER – KISTER, PLATTFORMER, BÅRER ELLER SVØP?

En rekke graver har bevart tynne organiske sjikt langs sider og/eller bunn av gravene. I noen tilfeller, f.eks. grav 8, var disse relativt godt bevart, og individuelle planker kunne stedvis identifiseres. Det er imidlertid ingen som er så godt bevart at en sikker identifikasjon av indre konstruksjon kan rekonstrueres. I de tilfeller hvor de organiske restene synes å være rettvinklede, antas det at det dreier seg om en konstruksjon i tre, mens mer rundete former kanskje kan være rester av liksvøp eller liknende. I noen tilfeller er det bevart både bunn og sider, dette defineres i utgangspunktet som en kiste. Dersom det ikke synes å være rester av sider, har det blitt definert som en plattform. Det er også mulig det har vært mer boksaktige konstruksjoner, uten bunn, men med sider.

Felles for alle disse konstruksjonene er mangelen på nagler eller spiker som kunne holde konstruksjonen sammen. Tatt i betraktning hvor mye metall, og særlig jern, som er bevart fra Langeid, synes det lite sannsynlig at nettopp slike nagler eller spiker skulle være korrodert bort. Dette stiller spørsmål om hvordan de har blitt bygget opp, og om de har blitt bygget på stedet, i graven, eller om de har blitt senket ned i graven ferdige. En

mulighet vil være at de ble holdt sammen med treplugger, og/eller bygget med en form for laft, kanskje supplert med rep. Alternativet er at det dreier seg om trekonstruksjoner som har blitt bygget nede i graven, og som ikke har trengt å holdes sammen.

Et annet markant fravær er lokk. Det har ikke blitt dokumentert organiske lag som dekker gravleggelsene i noen grader. På den annen side er det trolig at dersom det har vært lokk på kistekonstruksjonene, vil disse ha kollapset på et tidspunkt, noe det også finnes stratigrafiske indikasjoner på, f.eks. i grav 30. Treverket har trolig vært råttent og har blitt fragmentert, og vil ha falt ned over gravinnholdet, godt omblendet med fyllet over. Etter videre flere hundre år med nedbrytning, vil rester av kistetreverk for det første ha ligget i ujevn høyde i graven, avhengig av hva det har ligget oppå. Videre vil det trolig ha vært så oppsmuldet at det ikke har vært mulig å erkjenne som et eget lag, eller fra de organiske restene og korroderte jernet som lå spredt i gravene.

Grav 8, grav 23 og grav 30 har ganske sikkert hatt kister. Her var det tydelige avgrensede lag både i bunnen og langs sidene. Grav 11, grav 14, grav 15 og grav 18 har såpass mye organisk materiale bevart, inkludert trefragmenter, at de trolig har hatt en trekonstruksjon, men hvorvidt dette har vært en kiste, en plattform eller en annen konstruksjon var ikke mulig å avgjøre. Teoretisk sett kan de fleste av de avdøde ha vært omsvøpt med tekstil, pels eller liknende, også i graver med trekonstruksjon. Imidlertid er det flere graver uten trekonstruksjon, som allikevel har så tydelige fyllskifter at det tyder på en fysisk avgrensning mellom gravnedleggelsen og øvrig fyll. Dette inkluderer grav 6, grav 9, grav 10, grav 12, grav 19, grav 20, grav 27 og grav 28.

Grav 29 var et særtilfelle. Her var det tydelige avtrykk av et trapesformet rammeverk og to tverrgående staver i bunnen av graven, samt organisk fyll som tydet på et plankedekke over disse. Graven var svært grunn, trolig en kombinasjon mellom erosjon og opprinnelig begrenset dybde, men det var ikke spor av vegger i tilknytning til plattformen.

5.5.2 STEIN I PAKNING OG STEIN I KANT

Mens det forekom naturlig nevestor stein i undergrunnen på lokaliteten, var det flere av gravene som inneholdt stein som var bevisst plassert der, og som ikke kan ha havnet i graven tilfeldig. Steinpakningene har blitt behandlet over, som mulige innraste ytre markeringer i form av røyser. Samtlige kan imidlertid også ha ligget i nedgravningen opprinnelig, og vil i så måte ha formet et helt eller delvis lokk over begravelen. Dette gjelder særlig grav 27 og grav 30, men kanskje også grav 6 og grav 18. De sistnevnte var imidlertid langt grunnere, trolig også opprinnelig, og det er mer trolig at steinene i disse gravene har vært synlige over bakkenivå.

Grav 28 var som nevnt over kantet med større steiner langs nordsiden og delvis langs den nordlige delen av øst- og vestsiden. Denne steinkantingen ble mer markert lenger ned i graven, med store heller som delvis definerte sidene. I bunnen lå store flate heller i nord- og sørenden. Nettopp disse store hellene gjør det mindre sannsynlig at graven har hatt en plattform eller kiste, da denne enten må ha ligget under steinene, eller vært uten bunn, ettersom flere gjenstandsfunn lå rett på hellene.

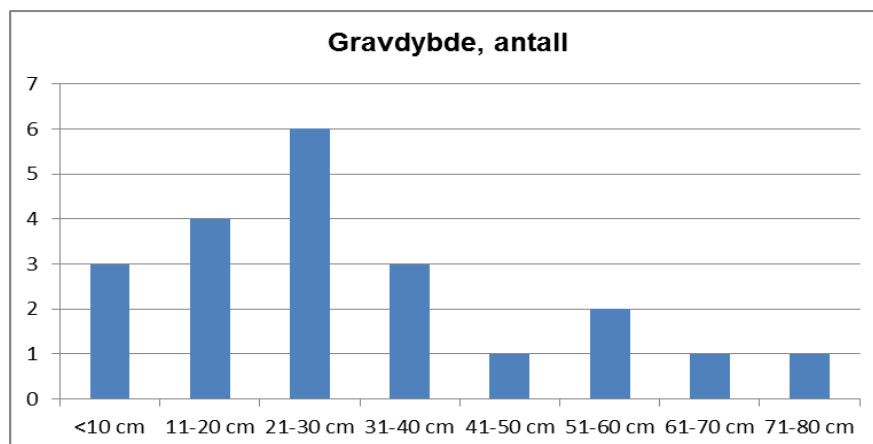
Steinkanting opptrådte også i andre graver, om enn mindre markant. Langs sidene av de svært grunne gravene 6, 18 og 29 lå det stedvis pent plasserte stein i størrelsesorden 10-

20 cm. I grav 30 liknet situasjonen på den i grav 28, men med store rundete steiner, i stedet for flate heller. Både i grav 28 og i grav 30 var sidene bygd opp tilnærmet til toppen av de dype nedgravningene, og spørsmålet er hvordan man fikk til dette uten at det raste ut i den løse sandgrunnen. Selv om grav 30 har en kistekonstruksjon innenfor steinene, går ikke denne hele veien opp til toppen av graven, men kun i de nedre 35 cm av en 75 cm dyp nedgravning. Forslagsvis kan steinene ha blitt lagt ned langs sidene gradvis mens graven har blitt fylt igjen, slik at de hurtig ble støttet opp av jord, eller som enkelte av hellene i grav 28, av andre stein som synes kilt inn som støtte.

5.5.3 DYPE OG GRUNNE GRAVER

Dybden på gravene varierte mye, den grunneste hadde kun 4 cm bevart, mens den dypeste var 75 cm dyp. Blant gravene ytterst langs brinken har erosjon vært en medvirkende faktor, noe som særlig kan observeres i grav 12 og grav 20, som begge er slitt ned til undergrunnen flere steder. De antas å ha vært tilnærmet rektangulære, men fremstår som uregelmessige og ødelagte. Andre graver, som grav 13, grav 23, grav 28 og grav 30 har store horisontale høydeforskjeller, der siden som vender mot brinken kan være opptil 20 cm lavere enn motstående side. Allikevel er det tydelige forskjeller mellom dype og grunne graver (figur 139). Hele 16 graver var mellom 4 og 40 cm dype, kun fem var dypere. Det var ikke noen åpenbar sammenheng mellom dybde og innhold eller dybde og datering. Halvparten av de mest innholdsrike eller rikeste gravene (grav 8, grav 28 og grav 30) var særlig dype, mens den andre halvparten (grav 6, grav 18 og grav 29) var hhv. 35, 19 og 13 cm dype. Samtlige graver med mynter, vektlodd og/eller skålspenner var grunne, og gravene med sverd fordelte seg på grunne og dype graver. Kremasjonene lå derimot i grunne graver (grav 18, grav 19), eller i toppen av dype graver (grav 30). Av de to dypeste gravene, var grav 30 trolig en av de tidligste gravene på gravfeltet, mens grav 8 var en av de seneste, så heller ikke kronologisk synes dybden å ha noe å si. Likeledes fordeler de dype og de grunne gravene seg utover gravfeltet, selv om det nok er noe mer tendens til dype graver i sørlig halvdel. Avstanden til brinken synes ikke å ha betydning for valget om dyp eller grunn grav.

Gravene var forholdsvis uniforme også i plan, 13 av 21 graver var mellom 218-250 cm lange, og 13 var innen 97-126 cm brede. Forholdet mellom lengde og bredde varierte en del, men det var tilnærmet like mange graver der bredden utgjorde under halvparten av lengden som over halvparten av lengden.

Figur 139: Fordeling av gravenes registrerte dybde.

5.5.4 KAMMERGRAVER ELLER EI?

Gravene der den døde hadde blitt plassert på eller i organiske materiale var blant de største på gravplassen, ca. 1,1-1,5 meter brede og ca. 2,2-2,6 m lange. Dette samsvarer med typiske kammergraver, som i Birka, så vel som i Danmark og Nord-Tyskland (Gräslund 1980:27-30, Eisenschmidt 1994), og det er derfor på sin plass med en diskusjon om hvorvidt også Langeid hadde kammergraver. Frans-Arne Stylgar har overbevisende argumentert for at denne graven typen forekom relativt hyppig i Norge fra ca. 400-900 (Stylegar 2005), og har dessuten foreslått at tre graver fra Senum i Setesdal, ca. 50 km sør for Langeid, var kammergraver. Gravene på Senum kan dateres til sent 9.-tidlig 10. århundre, og inneholdt en rekke våpen og verktøy. I proporsjoner liknet de på Langeidgravene, og de hadde rester av trevegger i nedgravningene. I tillegg hadde minst en av Senum-gravene fire store stolpehull i hjørnene inne i nedgravningen. Utgraver foreslo at de representerte restene av en konstruksjon over graven, et "dødehus" (Løken 1971), noe som støttes i en ny masteravhandling om dødehus/gravhus/dødshus (Magnussen 2013). Stylegar (2005) hevder imidlertid at stolpehullene mest sannsynlig stammer fra hjørnestolper i en konstruksjon med horisontale planker bygget på stedet, som de svenske og kontinentale kammergravene. Dateringsmessig er grav 8 over 100 år yngre enn gravene på Senum og kammergravene i Sverige og Danmark. De fleste av kammergravene er datert til det 10. århundre, i noen tilfeller til og med slutten av niende århundre. Andre graver på Langeid faller godt innenfor dateringen av kammergraver.

Senumgraven har blitt tentativt foreslått som parallell særlig til grav 8 på Langeid. Det er allikevel en vesentlig forskjell i konstruksjonen, ettersom Senumgraven hadde stolpehull nede i nedgravningen til graven, hvilket betyr at de enten kan tilhøre en konstruksjon i nedgravningen, eller en konstruksjon over nedgravningen. På Langeid lå stolpehullene utenfor nedgravningen, noe som ekskluderer at de tilhører en konstruksjon nede i graven. Dette utelukker ikke en slik konstruksjon, men denne vil i så fall komme i tillegg til en stolpebygd konstruksjon på overflaten. En direkte parallell til grav 8 ble funnet på Sangesland i Vest-Agder, men dessverre var denne graven funntom, og kunne ikke dateres (Finstad og Ystgaard 2006).

I størrelse og datering passer altså mange av gravene på Langeid inn i beskrivelsen av kammergraver. Hva angår selve konstruksjonselementene i kammergraver, er det derimot klare ulikheter. Stolpehullene som ble funnet ved tre av gravene på Langeid har helt klart ingenting med et indre kammer å gjøre, ettersom de ligger utenfor selve graven, og dermed må tilhøre en konstruksjon over bakken. Ingen av gravene syntes å ha gjennomgående forete nedgravninger, verken med steiner eller treverk, selv om f.eks. grav 28 hadde en del stein langs kantene. Disse var imidlertid ujevnt fordelt langs sidene. De indre trekonstruksjonene som fantes i enkelte av gravene var gjennomgående mindre enn nedgravningene, og har trolig ikke vært et dekke langs vegger og gulv. Grav 30 er kanskje det mest ekstreme eksempelet; her målte nedgravningen 2,66 x 1,50 m, mens trekonstruksjonen, antakelig en kiste, bare var på 1,90 x 0,75 m. Videre var en rekke av gravene forholdsvis grunne, selv om de var store i plan, og synes derfor ikke som sannsynlige kandidater for en kammerkonstruksjon. Det skal ikke avvises at en eller flere graver på Langeid kan være kammergraver, men det finnes begrensede data som støtter dette, og rikelig med indikasjoner på andre typer gravkonstruksjoner.

5.6 POSISJON

Hva angår de dødes plassering i gravene, er dette et langt mer problematisk spørsmål. I enkelte graver har det vært mulig å gjøre en vurdering på bakgrunn av gravgodset, men i de fleste blir slike vurderinger svært tentative, ettersom gjenstandsmaterialet er begrenset, og til tider synes omrotet.

Indikatorer som spenner og større mengder perler samlet har blitt brukt som indisium på hodeende, da dette er gjenstander avdøde trolig har hatt på seg ved gravleggingen (se også paralleller fra Gulli, f.eks. S393 (Gulli I), S395, S1025, S1039, S1044, S1061, og S1594 (Gjerpe [red.] 2005). Våpen er tvetydige indikatorer. På Gulli tolkes sverdet å opptre langs kroppens venstre side, men de kan enten ha spissen mot hodet og grepet ved hoften, klar til kamp, eller med spissen mot beina, som sverdet ville ha vært festet da det ble båret. Likeledes ble spydspisser funnet både i hodeenden og i fotenden, og øksene med skaftet begge veier (Gjerpe [red.] 2005).

Kvinnene i grav 29 og 30 har trolig vært gravlagt med hodet i sør, noe som må regnes som uvanlig. Blant annet har det blitt påpekt at f.eks. graver på Bornholm er orientert med hodet mot nord, «...i overensstemmelse med eldre nordisk skikk» (Shetelig 1912:229). På Gotland er derimot hodet mot sør, selv om alle andre variasjoner også eksisterer (Shetelig 1912:230). I Norge oppsummerer han at hodet kan være orientert mot vest, men oftere mot nord etter eldre hjemlig skikk, orientering mot nordøst eller øst forekommer også. Det sjeldneste er med hodet mot sør, der det nevnes ett eksempel fra Nedre Stjørdalen (Shetelig 1912: 231, fotnote 2).

De antatte tre dobbeltgravene 6, 18 og 29 synes å ha lik plassering av de døde. Hodeenden har trolig vært i sørøst/sør, og med mannen langs østsiden, og kvinnen langs vestsiden. De fleste av gravene som har nok gjenstandsfunn til å gi indikasjoner på den dødes plassering virker å være anlagt på samme måte, med hodet i sør eller sørøst, men med enkelte mulige unntak. Grav 28 og grav 11 har visse elementer som tyder på at de kan ha vært orientert motsatt, med hodet i nord/nordvest, men de er ikke sikre.

5.7 TOPOGRAFI/SYNLIGHET/INDRE ORGANISERING AV GRAVFELTET

Flatmarksgravene lå stort sett så langt ute på brinken som mulig, men med enkelte unntak. En medvirkende årsak til plasseringen kan være at terrassen stort sett helte svakt innover mot vest, slik at for faktisk å få utsikt østover fra gravene, utover dalen, var den beste plasseringen langs kanten. I ansamlingen av graver i nord lå flere graver innenfor hverandre, men her var det også en liten forhøyning i terrenget, som gjorde at den innerste graven, grav 8, lå marginalt høyere enn de andre, som lå i svak helling ned mot brinken. Grav 7 lå plassert umiddelbart innenfor grav 8, grav 19 lå rett innenfor grav 18, og grav 25 lå innenfor grav 23 og grav 24. Disse gravene skilte seg ut med hensyn til størrelse og innhold sammenliknet med de andre gravene, og skal trolig tolkes å være lagt der de er nettopp på grunn av relasjonen til andre graver.

Enkelt sagt fulgte gravens orientering terrenget – gravene langs det nordlige hjørnet av terrassen lå noe varierende mellom øst-vest og nordvest-sørøst, mens gravene videre sørover lå tilnærmet nord-sør, med variasjoner avhengig av buktninger i brinken (se figur 6 eller 138 over).

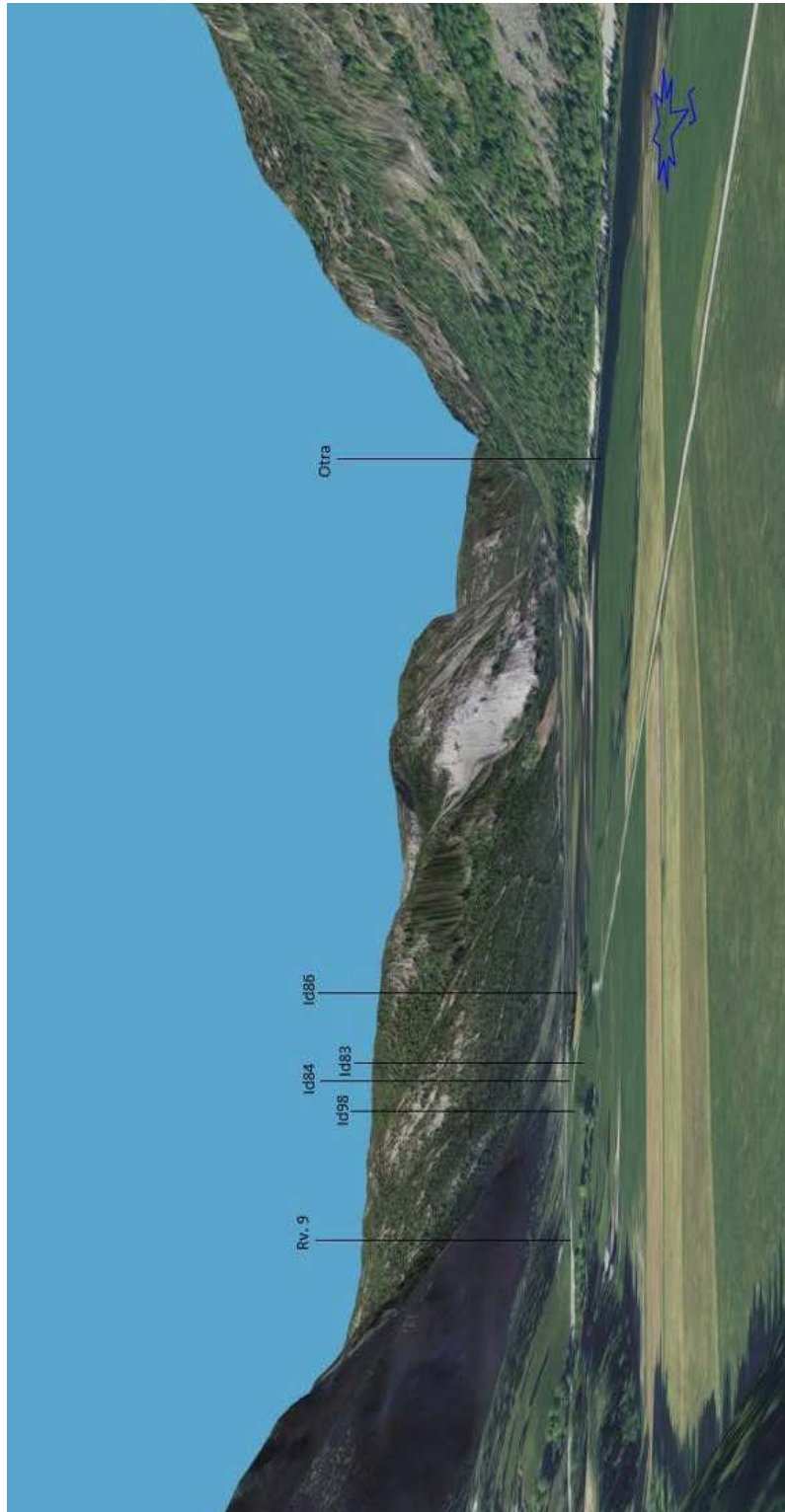
Hva angår en utvikling i gravenes plassering i gravfeltet, er dette uklart, ikke minst på grunn av manglende eller for vide dateringer. De tidligste godt avgrensede dateringene er fra grav 30, helt sør i gravfeltet, der både primær- og sekundærbegravelsen har skjedd i løpet av et par tiår etter 950 e.Kr. Den siste var trolig grav 19 fra sent 1000-tall, eller muligens enda senere, midt i feltet. Grav 8 i nord var trolig også blant de seneste gravene, i første halvdel av 1000-tallet. Graver som 18 og 29 skal trolig regnes til siste halvdel av 900-tallet eller tidlig 1000-tall (jf. Petersen 1928). Det er i det hele tatt vanskelig å se for seg hvordan gravfeltet har utviklet seg, hvilke graver som ble anlagt først og sist, og hvorfor de har blitt anlagt der de har.

I nord virker grav 8 å være den klart mest prominente graven, både på grunn av det ytre gravminnet, og på grunn av gravgodset. Med en grav som så utpreget søker å markere seg i terrenget, virker det noe underlig at den ligger i en tett ansamling av andre graver. Det er mulig at denne graven var den første på nordøsthjørnet av brinken, og at de andre ble anlagt tett opptil med hensikt, for å nyte godt av assosiasjonen til den viktige graven, eventuelt på grunn av nære relasjoner til mannen i grav 8. Dette vil imidlertid datere de øvrige gravene enda senere enn grav 8, noe vil kunne strekke hedensk gravskikk langt ut på 1000-tallet. Det motsatte alternativet er likeledes også mulig, der en monumental grav har blitt anlagt som en avslutning på bruken av gravfeltet, noe som kanskje kan ses på som en parallell til liknende praksis ved skiftende gravskikker i romertid-folkevandringstid (Glørstad og Wenn 2013).

Gruppen av graver på nordøsthjørnet, med åtte normaltstore og en liten grav, divergerer sterkt fra de mer sporadisk anlagte gravene langs østsiden av brinken. Har gravene blitt anlagt tett i tett her fordi området ble ansett som spesielt bra av en eller grunn? Eller er dette en tett familiegruppe som har blitt gravlagt sammen? Dersom grav 8 ble anlagt som den siste eller en av de siste gravene på nordøsthjørnet, kan det antyde en nær relasjon til dem som allerede var gravlagt. En annen mulighet er at avdøde var så prominent at man valgte det beste punktet, uavhengig av tidligere graver. Måten grav 8 ligger nesten oppe i grav 6 og grav 9 kan støtte dette punktet.

Topografien kan gi en videre forståelse av gravfeltets anleggelse og posisjon. Gravene er konsentrert langs østsiden og nordøsthjørnet på en naturlig terrasse som vender ut mot elven Otra i nord og øst. I dag vokser det tett med høy løvskog i skråningen ned fra terrassen, slik at utsikten er svært begrenset, men uten trærne har terrassen klart utsyn 2-3 km nordover og sørover i dalføret, og delvis utsikt nesten 3 km videre. Nedenfor terrassen med id86 flater terrenget ut til flate sletter mot elven, med svært svak helling (figur 140). I dag kommer Otra nordfra mot terrassen og glir rett nedenfor nordsiden, men buker seg så et godt stykke ut mot øst, før den fortsetter sørover, slik at den ligger helt på den andre siden av dalføret for terrassens østside, om lag 200 meter lenger øst. Om lag midt på gressletten er det imidlertid en forsenkning som strekker seg nord-sør, som kan ha vært et alternativt løp til elven (se mørk blå markering på figur 141). Ved høy vannstand i elven vil det for så vidt være mulig at hele elvesletten nedenfor terrassen lå under vann (lys blått omriss på figur 141). Plasseringen i terrenget og nærheten til elven kan ha vært viktige lokaliseringsfaktorer. En annen faktor kan være at terrassen hadde noe skinnere dyrkningsjord enn terrassene over (med id84, id87, id90 og id98). I ØK-kartene omtales begge nivåer som god dyrkningsjord, men de nedre terrassene har litt lavere klassifisering på grunn av vanskelig tilgjengelighet. I et jordbruk som ikke var

basert på traktor og store maskiner vil dette selvsagt ha hatt mindre betydning, men like fullt synes de øvre terrassene å ha vært mer intensivt brukt. Det at dyrkningssporene er bedre bevart på id86 enn terrassene over har trolig å gjøre gode bevaringsforhold i dumpen i terrenget, og mye pløying og dermed ødeleggelse på terrassene over.

Figur 140: Bilde generert fra norgei3d.no, skjermdump, som viser det flate slettelandet nedenfor de undersøkte lokalitetene.

Figur 141: Topp: Detalj over Langeid med 1-meters koter. Bunn: Tydelig nedsenkning i terrenget markert i mørk blått; elveslette innen 5-meterskoten markert i lys blått. Kartgrunnlag: Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. Produsert 20.3.2014 CCW.

5.8 GJENÅPNING/PLYNDRING

Flere av gravene har trolig vært gjenåpnet etter gravleggelsen, med resulterende omroting, fjerning og/eller ødeleggelse av gravgodset. Kun i én grav var dette tydelig stratigrafisk, men fragmentert gravgods eller mangel på gravgods indikerer at dette også rammet andre graver. I det følgende foretrekkes det å bruke ordet plyndring, til forskjell fra haugbrott eller annen terminologi, da hovedpoenget samsvarer med Lars Erik Gjerpes (2007:108) gjennomgang av Gulli-gravene, nemlig betydningen av aktiviteten for det bevarte gravgodset.

I grav 29 var det et klart skille mellom det opprinnelige fyllet i graven (lag 2), som var lyst og lett humøst, og kun skilte seg litt fra undergrunnen, og en stor lomme med humøst og kompakt brunt fyll (lag 1) som dekket midtre del av graven. Lag 1 var tilnærmet funntomt, med unntak av noen jernfragmenter, men langs vest-, sør- og nordsiden lå det gjenstander i overgangen mellom de to lagene. På figur 121 og 123 er det tydelig hvordan gropen utgjort av lag 1 har gått helt til bunns i øst, da selv plattformkonstruksjonen er borte, mens det ikke hadde blitt gravd til bunns i vest, noe som forklarer at gjenstandene på vestsiden også er langt bedre bevart. Det er imidlertid ikke uproblematisk å skille ut hva som er uforstyrret og hva som er flyttet eller ødelagt ut i fra stratigrafien. Enkelte gjenstander lå i lag som syntes uforstyrrete, men virket allikevel delvis ødelagte. Videre er det uklart om gjenstandene som ligger i skillet mellom lag 1 og 2 ligger på sin opprinnelige plass eller ikke – for en stor del antas det at de er forflyttet. Som nevnt over inneholdt graven rikelig med funn, blant annet dobbelt opp av bryner, ildstål/ildflint og økser, samt fem kniver. I noen grad synes disse å være fordelt mellom vestsiden og «roteområder», men det er ikke gjennomført. Begge øksene lå for eksempel langs vestsiden, den ene under en skålspenne, den andre sammen med blant annet et sverd hjalt og mulig sverdblade. De to skålspennene lå hver for seg, langs skillet mellom fyll 1 og 2, og virket omveltete. En av knivene lå langs vevsverdet i vest, og synes uforstyrret, mens de øvrige fire lå på kryss og tvers, tre i vestre del av midtpartiet, og en i sørøst.

Mest påfallende i grav 29, og et trekk som gikk igjen i mange av gravene, var et ødelagt sverd. Sverdtuppen lå i nordøst, i et område som ikke syntes forstyrret, og kunne teoretisk sett ha vært in situ. Underhjaltet lå i sørvest, sammen med tre perler, mens overhjaltet og trolig en del av bladet lå på øksen i midtre vestlige del. Ytterligere ett fragment av bladet lå trolig i midtre østre del. I grav 28 ble et fragment av sverdblade funnet langs sørlig kortende, mens overhjaltet lå langs nordlig del av østre langsides. Grav 14 inneholdt del av et sverdblade langs nordlig langsides vestre del. I grav 11 lå en sverdspiss og en sverdtange, samt mulige fragmenter fra sverdblade, spredt i gravens østlige del. Til slutt, i grav 9 lå over- og underhjaltet sammen langs gravens midtre del, sørlig langsides. Det mest påfallende med disse tilfellene, er hvordan hjaltene ser ut til å ha blitt fysisk dratt av tangen de har vært festet på. Det er overhodet ikke spor av tangen, noe det burde ha vært dersom det hadde rustet vekk, eller sverdene var brukket eller hakket i stykker. En parallell til dette finnes i en gravhaug på Lunde i Vinje kommune, Telemark (Kile-Vesik og Glørstad, *in prep.*), der et overhjaltet og et underhjaltet ble funnet sammen med blant annet en bjelle, et bisset og nagler i en forstyrret gravhaug, men uten spor etter resten av sverdet. Materialet er ikke ferdig katalogisert, men hjaltdelene anslås å stamme fra et sverd nærmest som Petersen (1919) type X, som han daterer til 900-tall. Det er således sannsynlig at gravleggingen på Lunde er mer eller mindre samtidig med dem på Langeid,

og spørsmålet blir da om ødeleggelsen av sverdene også er samtidige, og med samme bakgrunn eller motiv.

På Gulli ble det også observert plyndring og ødeleggelse av sverd i to tilfeller, mens andre gjenstander synes å ha blitt ødelagt, men ikke fjernet. Lars Erik Gjerpe foreslår som en alternativ forklaring at bare deler av gjenstander er lagt ned opprinnelig, og således representerer hele gjenstanden, eller en gjenstandsgruppe, men anser plyndring for å være mer sannsynlig, blant annet på grunn av hvor gjenstandene ble funnet i gravene (Gjerpe 2007:118).

Grav 28 hadde mange og godt bevarte funn i nord, men i midt- og sørdelen var det begrenset hva som ble funnet. Noen lå spredt utover bunnen, men hengebrynet ble funnet bare 5 cm under overflaten, og altså nærmere 35 cm fra bunnen, og det var det en rekke spredte jernfragmenter. Grav 11 hadde et særdeles fragmentert innhold. Med unntak av sverdfragmentene og en øks, var mesteparten av funnene små jernfragmenter spredt i hele fyllet. Liknende situasjoner opptrer også i en rekke andre graver. Som nevnt tidligere har mange graver en konsentrasjon av funn rundt midtpartiet. Noen av disse har ellers få funn og høy fragmenteringsgrad, mens andre er tilnærmet funntomme over det hele. Dette gjelder grav 6 (sørøst), grav 9 (generelt), grav 10 (endene), grav 14 (nordvest), grav 15 (nord), grav 16 (generelt), grav 23 (endene) og grav 27 (generelt).

Gravnr.	Fyllskifte	Ødelagt sverd	Omroting	Ujevn funndistribusjon	Funnfattighet	Erosjon	M/K
6				X			M+K
7					X		B?
8				X			M
9		X	X	X			M
10				X			M?
11		X					M
12				X	X	X	K
13				X	X	X	K
14		X					M
15				X			M
16				X	X		K?
18		X					M+K
19					X		?
20						X	M
23				X			K?
24					X		B?
25					X		B?
27					X		K?
28		X	X	X			M
29	X	X	X	X			M+K
30				X			K+M?

Tabell 51: Oversikt over faktorer som kan være indikasjoner på plyndring. Rød farge angir sikker plyndring, oransje angir sannsynlig plyndring, gul angir mulig plyndring og grønn angir urørt grav, mens grått er graver der det enten ikke finnes indikasjoner på plyndring, eller der erosjon o.l. ikke gjør det mulig å vurdere plyndring.

Det å bruke funnfattighet, enten helt eller delvis, som argument for gjenåpning og plyndring/ødeleggelse er allikevel tendensiøst da andre faktorer vil spille inn. For det første er det ikke noe fasitsvar for hvor mye som har vært lagt i gravene, og at hele

bunnen har vært tilnærmet dekket, slik det ble observert i enkeltgraver. For det andre kan gravgodset ha inkludert gjenstander som ikke har blitt bevart, da særlig organisk materiale, for eksempel gjenstander i tre, lær, pels og tekstil. For det tredje er det usikkert i hvilken grad jerngjenstander forsvinner på grunn av korrosjon. Det anses som usannsynlig at de mange ødelagte sverdene er restene av bortkorroderte gjenstander, ettersom fragmentene ikke har riktig posisjon i forhold til hverandre. Andre og mindre gjenstander kan imidlertid kanskje ha vært så gjennomkorroderte at de ikke ble oppfattet som gjenstander i felt. Et fjerde punkt går på andre prosesser som kan ha påvirket gravene. Graver som 12, 13 og 20 var alle kraftig eroderte, og det er godt mulig at gravene har inneholdt mer gravgods enn det som ble funnet, uten at menneskelig intervensjon har spilt inn. I de innpakkete skålpennene i grav 18 ble det funnet en del strå og små svarte klumper, som ved analyse viste seg å være muselort – tydeligvis har altså en mus laget seg bol inne blant spenner, tekstil og pels. Dyreganger ble observert i flere graver, og det er mulig at noe av fragmentering og forflytning av gjenstander kan skyldes småkryp.

Det er således mange av gravene på Langeid som kan ha blitt forstyrret etter gravleggingen. Hva angår de andre fem gravene med sverdfragmenter, vil ett av to scenarier være sannsynlig. Enten har gravene blitt gjenåpnet og sverdene ødelagt og delvis fjernet, eller sverdene har blitt lagt ned i fragmenter opprinnelig. På Gulli ble det i flere graver observert at gjenstandsfragmenter fra som passet sammen ble funnet langt fra hverandre, noe som ble tolket som plyndring (Gjerpe 2007:108-109).

I likhet med på Gulli kan det også på Langeid synes som flere mannsgraver enn kvinnegraver har blitt plyndret, men ettersom dette primært baserer seg på tilstedeværelsen av ødelagte sverd, og det ikke finnes en tilsvarende indikator i kvinnegravene, må denne tolkningen tas med forsiktighet.

Hva angår årsaken til plyndring av graver er det en rekke mulige tolkninger. Lars Erik Gjerpe (2007:105) har fremhevet at fenomenet trolig er langt vanligere enn hva tidligere litteratur gir inntrykk av. Tradisjonelt har man diskutert haugbrottet, som typisk var inngrep i store og viktige monumenter, mens konsensus har vært at dette var et begrenset fenomen (Brøgger 1945:3; Myhre 1992:283; Brendalmo og Røthe 1992). Trolig har gravplyndring vært langt mer omfattende, og ikke bare knyttet til hauger. Dette påvirker i stor grad våre tolkninger av gravene, gravskikken og de avdøde (Gjerpe 2007). Observasjonene på Langeid og Gulli om at visse typer gravgods synes å ha vært mål for plyndring og ødeleggelse er ikke unike sett i et større perspektiv, i europeisk middelalder en rekke eksempler på dette (f.eks. Aspöck 2011; Klevnäs 2013; Kümmel 2009; Roth 1978). Noen forklaringer som har vært benyttet har knyttet seg til kristningens betydning eller til mangel på edelmetaller (Aspöck 2011:300, med referanser), til statsdannelse og maktkamp (Myhre 1992:283). På Langeid synes ikke det økonomiske motivet å være fremtredende – vi vet selvsagt ikke hva som ikke lenger finnes i gravene, og det er godt mulig at de dyreste gjenstandene ikke lenger befinner seg i gravene. Det som imidlertid står frem som tydelige tegn på gravåpning og plyndring er bevisst ødelagte gjenstander, slik som sverd hjaltene. De er ikke tatt fordi de har en bruksverdi eller salgsverdi for dem som plyndret, de har i stedet blitt satt ut av funksjon. Med dette bortfaller en annen tolkning, nemlig at gjenstander har blitt tatt tilbake fra graven og tatt i bruk igjen (Jochens 1996:98-99), enten av slektninger av den døde, som arvegods, eller av

motstandere, fiender eller liknende, som en berikelse på bekostning av den døde. Ødeleggelse av gravgods virker som en handling som søker å skade den døde, og her igjen er det en rekke mulige tolkninger. Et alternativ kan være å ødelegge for den døde, å bryte et bånd til de levendes verden, for å forhindre at den døde går igjen (jf. DuBois 1999:87-88), noe som vil ha kunnet blitt utført av noen nær den døde, slektninger eller lokalsamfunnet generelt. Et annet alternativ vil være en fiendtlig handling som søker å ødelegge den dødes minne, slekt, eller liknende. I tråd med det siste vil man kunne se tolkningene om kristnes ødeleggelse av førkristne graver. Forklaringen på hva som har skjedd på Langeid er på ingen måte avklart, og per dags dato er det for tynt grunnlag til å kunne gi antydninger i den ene eller den andre retning. Kristningsprosessen kan ha vært medvirkende, slik at gravåpningene har vært den nye religionens tilhengers oppgjør med det hedenske, men man kan like gjerne se for seg ættefeider eller trosforestillinger om de døde og gjengangere.

5.9 HANDEL

På Langeid ble det funnet en rekke handelsrelaterte – mynter, vektlodd og skålvektsett, i tillegg til importgjenstander som perler og et sverd. Det er en stund siden man gikk bort fra forestillingen om at Setesdal har vært isolert frem til nyere tid (slik det beskrives i bl.a. Skar 1903:4; Hovet 1969:9), og at dalføret på tross av kommunikasjonmessige utfordringer trolig har hatt god kontakt med omverden for eksempel i vikingtid, noe den rike mengden importerte oldsaker vitner om (Gjessing 1921:40).

Figur 142: Handelsutstyr fra grav 6 (C58880): Tre myntfragmenter (v. /3, b. /2, f. /4) og én komplett mynt i tre fragmenter (/1), fragmentert sølvamulett (/7), granulert sølvfragment (/8) og fire vektlodd (/12-15) (foto: Ellen C. Holthe; Cf34100_861_C58880).

Valle har blitt foreslått som en handelsplass i vikingtid basert på omfattende gravfunn med mynter, vektlodd og importgjenstander, og knyttes opp mot handelsnett østover mot Telemark, blant annet gjennom den såkalte «Bispevegen» til Finndalen i Fyresdal, og den såkalte «Skinnvegen» vestover til Lysebotn i Rogaland (Larsen 1980, med referanser). Arkeologiske undersøkelser langs «Skinnvegen» tyder på at den har vært i bruk i vikingtid og tidligere (Mikkelsen 1980). Larsen (1980:146) fremhever Valle, og da særlig to områder – Valle kirke og Hylestad, som knutepunkt med ferdselsårer mot øst, vest, nord og sør. Handelsvarene som har gått gjennom Valle har trolig vært utmarksbaserte. Av handelsvarer fremheves skinn, huder og buskap, som man vet har vært fraktet vestover i middelalder og nyere tid, delvis som betaling av skatt, senere for å byttes mot korn og salt. Jernvinneanleggene i Setesdalsheiene, og særlig på Hovden, har trolig hatt et omfattende overskudd til handel, og kan ha inngått i handelssystemet (Larsen 1980:147; 2000:28; jf. også nyere undersøkelser, Kile-Vesik og Glørstad 2014). Setesdal er ikke det eneste området der jernproduksjonen tar seg opp i vikingtid og middelalder, det samme fenomenet skjer også i en rekke av innlandsområdene, for eksempel i Valdres (Hauge 1944, 1946; Larsen 2000, 2005; Mjærum 2007; Omland 2000), Dokkfløy (Larsen 1991; Jacobsen og Larsen 1992; Narmo 1996), Gråfjell (Rundberget 2007), Hallingdal (Bloch-Nakkerud og Lindblom 1994), Møsstrand (Martens 1988), Rødsmo (Narmo 1997) (se også mer generelt Larsen 2009; Rundberget 2008).

De omfattende funnene av handelsrelatert utstyr fra sen vikingtid, datert på myntfunn til etter 975 e.Kr. har gitt nye perspektiver på handel og handelsruter i Setesdal i vikingtid. Larsen har allerede poengtert Valle som et handelssenter i Setesdal, og har fremholdt Fjære/Grimstad som et sannsynlig handelssenter langs kysten, også basert på mynt- og vektfunn, samt nærheten til en rekke klebersteinsbrudd (Larsen 2000). Nå står Langeid frem mellom disse to med et liknende funnkompleks. Det har blitt gjort studier på følgene av dette (Glørstad og Wenn *in prep.*), men for å gi et kort sammendrag, kan de nye funnene tolkes på flere måter. Det er for det første helt klart at Langeid, i likhet med Valle, ikke har vært isolert, men del av et større handelsnettverk, der mynt og perler fra Midtøsten og det østlige Middelhav sammen med mynt fra Tyskland, England og trolig Sverige og Danmark har funnet veien inn i dalføret. Det spesielle sverdet fra grav 8 stiller i en egen klasse, og skal trolig ikke anses som en handelsvare, men snarere som utstyr som en utenlandsfarende har brakt med hjem. For det andre, når man sammenstiller Langeid med Fjære og Valle, synes det klart at Larsens handelssentermodell må revideres. En mulighet er at det har vært flere slike handelssentre fra Fjære mot Valle. En annen mulighet vil være at det har vært andre handelssystemer i stedet for eller i tillegg til handelssentrene. Et tredje alternativ er at handelsrelatert utstyr i graver ikke nødvendigvis representerer handel i seg selv, og særlig ikke stedbunden handel. Langeid kan på bakgrunn av funnene ha vært en type handelssentrum. Alternativt kan personene som ble gravlagt med gjenstandene ha vært omreisende handelsmenn, for eksempel til Valle eller Fjære, eller lengre bort. Dersom man bryter assosiasjonen mellom gravgods og yrke eller en refleksjon av personens liv, kan man hypotetisk se for seg andre grunner til at utstyret ble lagt i graven, knyttet til riter, religion, liv etter døden, uten at dette er et emne som har blitt utforsket.

5.10 GRAVSKIKK I KRISTNINGSFASEN

Det har så vidt blitt nevnt før, men fortjener en nærmere diskusjon. Gravfeltet på Langeid faller i siste del av vikingtid, og både gjenstander og radiologiske dateringer tyder på gravlegginger etter hedensk skikk mens kristningen er vel gjennomført i andre deler av landet. Setesdal har blitt trukket frem tidligere som et område der man holdt på gammel gravskikk lenge etter at kyststripen hadde gått over til kristen praksis, noe våre funn understreker (Larsen 1984). Riktignok har det blitt funnet svært sene hedenske graver ved kysten (Rolfsen 1981), men det synes å dreie seg om enkelttilfelle, som skiller seg vesentlig fra andre samtidige graver i nærheten. Liknende trender er også dokumentert for Telemark (Munch 1965:54; Kaland 1972; Solberg 2015). Et vesentlig spørsmål er i hva slags holdninger gravskikken reflekterer? Er dette en videreføring av det vanlige, en motstand mot det nye, eller kan det til og med være en blanding av tradisjoner? Det er selvsagt ikke enkelt å svare på slike spørsmål når vi ikke har et godt sammenlikningsmateriale – aller helst skulle man hatt gravfelt som strakk seg kontinuerlig bakover i tid, i hvert fall et par hundre år ekstra, for å kunne spore endringer. De vitenskapelig undersøkte gravfeltene i Setesdal er få. De to gravene som ble undersøkt på Hovet/Bjørgum er i likhet med gravene på Senum (Løken 1971) trolig fra 900-tall, men ikke så sene som de yngste gravene på Langeid. Gravskikken synes imidlertid å ha mye til felles, det er flatmarksgraver med våpen og eller redskaper, enkelte mer massive og kanskje markerte enn andre (se Løken 1971 og Magnussen 2013), om enn ikke med de noe mer eksotiske funnene som fremkom på Langeid.

Et sted hvor det til en viss grad har vært mulig å følge en gravplass før og etter kristningen er på Faret i Skien. Hedenske branngraver datert til vikingtid, trolig den første perioden, etterfølges av enkle jordfestegraver fra rundt 900, eller kanskje litt tidligere. På et senere tidspunkt anlegges det en kirke på stedet, og gravleggingene fortsetter (Reitan 2006). På Faret synes det ikke å være noen fase med «anti-kristne» gravlegginger, det virker snarere å være en enkel overgang. Hva så med Langeid? Den generelle variasjonen i gravskikk hva angår ytre og indre markering, gravgods og likbehandling synes å peke mot kontinuerlige hedenske ritualer. Den graven som virker å skille seg mest ut er grav 19, som har fått en svært sen radiologisk datering på brente bein, til (1065-1210 e.Kr.). Graven var mindre enn de andre mannstore gravene, men var stor nok for en inhumasjon som flertallet av gravene. Graven syntes ikke forstyrret, og hadde intet gravgods ut over bjørkenevertjære. De brente beina har trolig vært satt ned i en organisk beholder. Den enkle gravleggingen kombinert med en svært sen datering kunne tyde på at vi her ser de første tegn på kristningen. Likbehandlingen er imidlertid alt annet enn man skulle forvente, da kremasjon er en klart hedensk praksis (Oestigaard 2015:369). Larsen (2000:47) påpeker imidlertid at nedskårne graver, i motsetning til gravhauger, i utgangspunktet har et kristent preg. Slik kan det være mulig å tentativt foreslå den nedskårne flatmarksgravene med typisk pagant gravgods, og til og med enkelte kremasjoner, som en gradvis overgang til nye skikker og tradisjoner.

Som nevnt tidligere diskuterer Terje Oestigaard (2015) hvordan gravene på Myklebostad i Nordfjord kan ses på som en reaksjon på kristningen. Han argumenterer for at man i en tid med samfunns- og religionsskifte trakk frem igjen og «gjenoppfant» gamle tradisjoner. Gravene viser en rekke forskjellige praksiser som inhumasjon og kremasjon, brente og ubrente skip, type og størrelse gravgods, og så videre. Da elementene synes benyttet om hverandre av det som trolig må ha vært en liten og nær krets av mennesker

over et begrenset tidsrom, mener Oestigaard at valgene som til en hver tid ble gjort må ha vært bevisste og med et formål. Nettopp kremasjon er ett av elementene han tolker å bli «gjenoppfunnet» på Myklebostad under kristning og statsdannelse – ikke fordi kremasjoner var gått ut av bruk, men snarere som en manifestasjon av den gamle religionen. Videre tolker han brenning av båter og skip som en demonstrasjon på makt og velstand (Oestigaard 2015:370), på en tid da maktstrukturene gikk gjennom store endringer, og kongemakten var i sin spede start.

Kristningen i Setesdal var langt senere enn ute ved kysten, men en runestein fra Evje, ca. 60 km sør for Langeid, vitner om at den nye religionen var på vei på tidlig 1000-tall. Steinen ble mest sannsynlig opprinnelig reist på den store gravplassen Verksmoen ved elvebredden. Steinen lyder: *Arnsteinn reisti stein þenna eptir Bjór, son sinn. Sá varð dauðr í liði, þá's Knútr sótti England. Einn er Guð* (Arnstein reiste denne stein etter Bjor, sin sønn. Han fant døden da Knut «søkte» England. Gud er én.). Teksten refererer trolig til Knut den mektiges angrep på England i 1014-1015, noe som gir en ganske god datering på steinen da denne sannsynligvis ble reist kort tid etter. Dette er også av de tidligste kjente runeinnskriftene i Norge som viser til kristendommen (Spurkland 2005:96-99). Det kan virke som om steinen har blitt reist på en ikke-kristen gravplass med røtter tilbake i folkevandringstid (Rolfsen 1974), og kronologisk er den trolig samtidig som siste fase av gravplassen på Langeid. Runesteinen er omtrent samtidig med en annen runestein med kristen innskrift på Oddernes i Kristiansand, og vitner om at den nye religionen er i ferd med å slå rot, og at samfunnet endres (Larsen 1984:126). Runesteinene settes opp i mot de tre svært sene hedenske begravelsene ved Bringsvær langs kysten, som i en tidligkristen fase blir manifestasjoner av den gamle kulturen, et bevisst uttrykk for tradisjon og religion i en omveltningssfase.

Det er kanskje i et slikt lys de seneste Langeid-gravleggingene også bør tolkes. Det er ingen grunn til å tro at den nye religionen ikke var kjent gjennom dalføret på tidlig 1000-tall, men det kan virke som man har vært opptatte av å holde på de gamle tradisjonene og sin uavhengighet, kanskje også som et svar på rikssamlingen, jf. Oestigaards tolkninger. En ting er selve gravnedleggelsene med rikelig gravgods, i hedensk skikk, en annen ting er markeringen av gravene. Grav 8 hører helt klart til denne fasen, og var tydelig markert med en konstruksjon over bakken. Dersom gravhaugene på id86 og id98 også stammer fra denne sene perioden (se diskusjon i kap. 5.4.4), vil også disse ha vært godt synlige monumenter over gammel tradisjon. Et siste poeng er hvor vidt man har vært polarisert i religionsutøvelsen, og med dette gravskikk, i perioden, eller om det heller har vært en mer pragmatisk både-og-holdning.

5.11 IKKE BARE HANDELSUTVEKSLING?

Runesteinen fra Evje kan potensielt ha ytterligere tilknytning til Langeid. At skandinaviske vikinger opererte som leiesoldater i fremmede hærer er velkjent, men et punkt som er spesielt relevant er hvordan utstyret til soldatene i Knut den mektiges hær er foreskrevet å være. Den danske historieskriveren Sven Aggesen skriver i *Lex Castrensis* (også kjent som *Witherlog*, en lovgivning om soldater i kongens tjeneste) beretter at Knut valgte huskarler til sin Thinglith, til sammen 3000 krigere som skulle utmerke seg i mot og dyder ut i fra erfaring. De skulle være av god fødsel, men for å gjøre ære på kongen måtte de også selv kunne stille med ordentlig utstyr, «*bipennibus mucronumque capulis deauratis*», med forgylte økser og sverdhalter (Christiansen 1992; Page 1995:86).

Vender vi blikket til Langeid, skulle sverdet i grav 8 ha kunnet blitt godkjent av kongen, og kanskje også øksen? Sverdet har neppe lokal opprinnelse i Setesdal (Glørstad og Wenn *in prep.*), så kanskje er et angel-saksisk opphav mulig. Det er ikke noe gull på Langeidøksen, slik som det for eksempel finnes på en type M-øks fra Lenvik i Troms (Tromsø museum, Ts11937). Beslaget på skaftet er derimot i messing, og vil nok ha glimt som i gull. En rekke kampøkser av liknende typer med samme datering har blitt funnet i Themsen, blant annet i selve London. Blant dem finnes det økser med messingbeslag på skaftet, akkurat som øksen på Langeid (Museum of London, A23346, A23345a), og viser at slike økser var i bruk i England i perioden, selv om de ikke kan knyttes direkte til Knut den mektiges hær. Langs Themsen stod det en rekke slag på tidlig 1000-tall i kampen om kongedømmet. Øksene stammer trolig fra vikinger i tjeneste hos den ene eller den andre av kongekandidatene, og det har blitt foreslått at de enten har blitt mistet i elven under slaget, eller at de har blitt kastet uti av seierherrene (Museum of London [2015]).

Mannen som ble gravlagt med kampøks og sverd i grav 8 virker i det minste å ha hatt det riktige utstyret til å passe inn i Knut den mektiges her. Man skal selvsagt være forsiktig med å trekke dette for langt, men det er påfallende at dette også er den eneste graven på Langeid der det ble funnet angelsaksisk mynt, og den eneste graven der det ble funnet mynt uten vektmateriale. Mynten har blitt slått under kong Æthelred II i perioden 978-1016 e.Kr. Æthelred betalte vikinghærer både for at de skulle la England være i fred, med varierende hell, og som del av egen hær. Blant Æthelreds viktigste motstandere, og tidvis allierte, var Svein Tjugeskjegg og etter hvert hans sønn – Knut. Sett i sammenheng med runesteinen, er det fristende å foreslå at det var flere som dro ut fra Setesdal for å kjempe i England, og at de tok med seg uvanlige gjenstander så vel som nytt tankegods hjem. Kanskje dro mannen i grav 8 ut sammen med Bjor fra runesteinen, men bare én av dem kom hjem?

6 SAMMENDRAG

De 21 flatmarksgravene på Langeid stammer trolig alle fra sen vikingtid. De to fotgrøftene fra nå bortpløyde gravhauger kan ikke dateres med sikkerhet. Gravene viser en god del variasjon i gravskikk og gravgods innen et samfunn av trolig begrenset størrelse, innen en forholdsvis kort tidsperiode. Gravtyper og gjenstandsfunn kan tyde på en viss sosial stratifisering. Handelsutstyr og importgjenstander vitner om kontakt med omverden. Gravfeltet representerer trolig siste fase av hedenske graver i området, og kan kanskje også reflektere en reaksjon på kristningen. En del av gravene har trolig ikke ligget uforstyrret, men har blitt gjenåpnet og innholdet har blitt manipulert. Gravfeltet har ingen kjent tilhørende bosetning, men denne har trolig eksistert på Langeidterrassene. En ytterligere vurdering av gravfeltets rolle i forhistorien på Langeid har blitt diskutert i Del I, kap. 14.

7 LITTERATUR

Ambrosiani B. 1995: Beads of Glass and Semiprecious Stone. I *Excavations in the Black Earth*, redigert av B. Ambrosiani and H. Clarke, s. 52-63. Birka Studies 2, Stockholm.

Arbman, H. 1940: *Birka: Untersuchungen und Studien; bd. I.I: Die Gräber. Tafeln*. Kungl. vitterhets historie och antikvitetsakademien. Almqvist & Wiksell.

Aspöck, E. 2011: Past 'disturbances' of graves as a source: Taphonomy and interpretation of reopened early Medieval inhumation graves at Brunn am Gebirge (Austria) and Winnall II (England). *Oxford Journal of Archaeology* 30(3):299-324.

Berghaus, P. 1958: *Münzgeschichte der Stadt Dortmund*. Stadtparkasse Dortmund.

Bergman, K. og I. Billberg 1976: "Metallhantverk". I *Uppgrävt förflutet för PKbanken i Lund. En investering i arkeologi*, redigert av A. Mårtensson. Kulturhistoriska museet i Lund.

Bergstøl, J. 2005: Kultsted, verksted eller bosted? En arkeologisk undersøkelse av et kokegropfelt på Gjøding i Hurdal. I *De gåtefulle kokegroper. Artikkelsamling*, redigert av L. Gustafson, T. Heibreen & J. Martens. KHM Varia 58, s. 145-154. Oslo.

Blindheim, C. og B. Heyerdahl-Larsen 1995: *Kaupang-funnene: B. 2.16. Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya: Undersøkelsene 1950-1957. Del A: Gravskikk*. Norske Oldfunn, bd. 16. Oldsakssamlingen, UKM, Oslo.

Blindheim, C., B. Heyerdahl-Larsen og A. S. Ingstad 1999: *Kaupangfunnene Bind II. Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya. Undersøkelsene 1950-1957. Del B. Oldsakformer. Kulturhistorisk tilbakeblikk. Del C. Tekstilene*. Norske Oldfunn, bd. 19. Oldsakssamlingen, UKM, Oslo.

Bloch-Nakkerud, T. og I. Lindholm 1994: *Far etter folk i Hallingdal. På leiting etter den eldste historia*. Gol.

Brendalsmo, J. og G. Røthe 1992: Haugbrot eller de levendes forhold til de døde – en komparativ analyse. *Meta. Medeltidsarkeologisk tidsskrift* 91:84-111.

Brøgger, A.W. 1921: *Ertog og øre: den gamle norske vegt*. Videnskapselskapets Skrifter. II. Hist.-filos. Klasse. 1921; 3.

Brøgger, A.W. 1945: Oseberggraven – Haugbrottet. *Viking* IX:1-45-

Callmer, J. 1977: *Trade beads and bead trade in Scandinavia ca. 800-1000 A. D.* Acta archaeologica Lundensia. Series in 4° ; 11.

Callmer, J. 1997: Beads and bead production in Scandinavia and the Baltic Region c. AD 600-1100: a general outline. In *Perlen: Archäologie, Techniken, Analysen. Akten des Internationalen Perlensymposiums in Mannheim vom 11. bis 14. November 1994*, edited by U. v. Freedon and A. Wiczorek, pp. 197-202. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte. vol. 1. Dr. Rudolf Habelt, Bonn.

Christiansen, E. 1992: *The Works of Sven Aggesen, Twelfth-Century Danish Historian*. Oversatt verk med introduksjon og noter. Viking Society for Northern Research Text Series, 9. University College London, London.

Dannenberg, H. 1876: *Die Deutschen Münzen der Sächsischen und Fränkischen Kaiserzeit*. Tafeln. Weidmannsche Buchhandlung, Berlin

DuBois, T. A. 1999: *Nordic Religions in the Viking Age*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

Eisenschmidt, S. 1994: *Kammergräber der Wikingerzeit in Altdänemark*. Bonn.

Farbregd, O. 1972: *Pilefunn frå Oppdalsfjella*. Miscellanea 5. Det Kgl. Norske Videnskabers Selskap, Museet. Universitetet i Trondheim.

Finstad, I. og I. Ystgaard 2006: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Sangesland, 49/26, Vennesla kommune, Vest-Agder*. Upublisert utgravningsrapport. Top. Ark., Kulturhistorisk museum.

Gjerpe, L. E. 2007: Haugbrottets konsekvenser for vikingtidforskningen. *Viking LXX*:105-124.

Gjerpe, L. E. (red.) 2005: *Gravfeltet på Gulli. E18-prosjektet Vestfold. Bind 1*. KHM Varia 60. Oslo.

Gjessing, H. 1921: Setesdalen i forhistorisk tid. I *Norske bygder, Bind I. Setesdalen*, redigert av H. Aall, A. W. Brøgger, E. Bull, K. Liestøl & G. Midttun, s. 30-46. Kristiania.

Glørstad, Z. T. 2011: *Prosjektplan. Undersøkelse av automatisk fredete kulturminner 7 lokaliteter med bosetningsspor: (id 136683-87, 137398 og 139090 [sic!]. Forslag til ny reguleringsplan for ny rv. 9 parsell Krokå-Langeid. Krokå, 2/div, og Langeid 3/div. Valle kommune [sic!], Aust-Agder*. Upublisert prosjektplan, Fornminneseksjonen, Kulturhistorisk museum.

Glørstad, Z. og C. C. Wenn 2013: En gambler langs veien. Nytt blikk på grav og gravritualer i eldre jernalder. *Viking LXXVI*:113-136.

Glørstad, Z. og C. C. Wenn in prep.: Langeid in Setesdal, South-Norway: a Viking Age trade station along a mercantile highway? I *Viking-Age Transformations: Trade, Craft and Resources in Western Scandinavia*, redigert av Z. Glørstad og K. Loftsgarden. Ashgate.

Grueber, H.A. og Keary, C.F. 1893: *A Catalogue of English Coins in the British Museum. Anglo-Saxon Series. Vol. II (Wessex and England to the Norman Conquest.)*. London

Gräslund, A.-S. 1980: *Birka IV. The burial customs. A study of the graves on Björkö*. Almqvist & Wiksell International. Stockholm.

- Hatz, G. 1991: Die Otto-Adelheid-Pfennige in den schwedischen Funden der Wikingerzeit. *Commentationes de Nummis Saeculorum IX-XI in Suecia Repertis*. Nova Series 7. Stockholm.
- Hauberg, P. 1891: *Demi-Bractéates Danoises au Type de Duerstede*. Mem. pres. au Congres intern. de num. Brux. 1891.
- Hauge, T. D. 1944: Valdresjern. *Viking VIII*.
- Hauge, T. D. 1946: *Blesterbruk og myrjern. Studier i den gamle jernvinna i det østenfjelske Norge*. Universitetets Oldsaksamling Skrifter, III. Oslo.
- Hellan, T. M. 2014: *Oppdragsrapport. Mynter fra Setesdalen*. Upublisert rapport, Arkeologisk seksjon, Kulturhistorisk museum, Oslo (finnes i rapportens Del III, vedlegg 6.10).
- Hilberg, V. 2009: Hedeby in Wulfstan's days: A Danish Emporium of the Viking Age between East and West. I *Wulfstan's Voyage. The Baltic Sea region in the early Viking Age as seen from shipboard*, redigert av A. Englert og A. Trakadas. Maritime Cultures of the North, 2. The Viking Ship Museum, Roskilde.
- Hofseth, E. H. 1985: Det går i spinn. Forsøk på klassifikasjon av spinnehjul i Rogaland. I *Artikkelsamling I*, redigert av J. R. Næss, s. 33-61. AmS-Skrifter 11. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Hovet, S. 1969: *Folkeliv i Setesdal*. Trondheim.
- Jacobsen, H. og J. H. Larsen 1992: *Dokka-undersøkelsene. Dokkfløy fra istid til kraftmagasin*. Gausdal bygdehistorie, 6. Lillehammer.
- Martin Ježek 2013: Touchstones of archaeology. *Journal of Anthropological Archaeology*, 32 (4):713–731.
- Jochens, J. 1996: *Old Norse Images of Women*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Kaland, S. H.-H. 1972: Studier i Øvre Telemarks Vikingtid. *Universitetets Oldsaksamling Årbok 1969*:70-215. Oslo.
- Kile-Vesik, J. og Z. T. Glørstad 2014: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Jernvinneanlegg og kullgroper. Hovden, 2/1, Bykle, Aust-Agder*. Upublisert utgravningsrapport, Arkeologisk seksjon, Kulturhistorisk museum.
- Kile-Vesik, J. og Z. T. Glørstad *in prep.*: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Gravhøgar. Lunde, 32/1, Vinje k., Telemark*. Upublisert utgravningsrapport, Arkeologisk seksjon, Kulturhistorisk museum.
- Kjos, O. 2009: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Bosetningsspor og gravminner. Hovet, 65/1, m.fl. Valle kommune, Aust-Agder*. Upublisert utgravningsrapport, Fornminneseksjonen, Kulturhistorisk museum.

Kjos, O. 2014: Hvilken type informasjon rommer gravskikken i yngre jernalder. I *Spor i Setesdalsjord*, redigert av L. Jansen, I. Paulsen og N. O. Sundet, s. 87-100. Bokbyen forlag AS, Tvedestrand.

Klevnäs, A. 2013: *Whodunnit? Grave robbery in Anglo-Saxon England and the Merovingian kingdoms*. BAR international series 2582. Archaeopress, Oxford.

Kümmel, C. 2009: *Ur- und frühgeschichtlicher Grabraub. Archäologische Interpretation und kulturanthropologische Erklärung*. Tübinger Schriften zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie 9. Münster.

Larsen, J. H. 1980: Vikingtids handelsplass i Valle, Setesdal. I *Festskrift til Sverre Marstrander på 70-årsdagen*, s. 143-148. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter. Ny rekke, 3. Oslo.

Larsen, J. H. 1984: Graver fra sen hedensk tid i Aust-Agder. *Universitetets Oldsaksamling Årbok 1982/1983*, s. 173-181. Oslo.

Larsen, J. H. 1991: *Jernvinna ved Dokkfløy*. Varia 23. Oslo.

Larsen, J. H. 1994: «Hellige steiner» i Aust- og Vest-Agder. *Viking* LVII:107-118.

Larsen, J. H. 2000: Den eldste jernvinna i Valdres. *Årbok for Valdres 2000*:38-50. Leira.

Larsen, J. H. 2005: Beitostølen og jernet i middelalderen. I *Fjell'gøtt – natur, kultur, trivsel*, redigert av M. Sandberg, s. 104-113. Dokka.

Larsen, J. H. 2009: *Jernvinneundersøkelser. Faglig program, bind 2*. Varia 78. Kulturhistorisk museum, Oslo.

Lehtosalo-Hilander, P.-L. 1982: *Luistari I: The graves*. Finska fornminnesföreningen, Luistari/Helsinki,

Løken, T. 1971: Dødehus over vikingtidens flatmarksgraver? *Nicolay arkeologisk tidsskrift* 9:17-21

Løken, T., L. Pilø & O. Hemdorff 1996: *Maskinell flateavdekking og utgravning av forhistoriske jordbruksboplasser. En metodisk innføring*. AmS-Varia nr. 26. Stavanger.

Magnussen, J. P. 2013: *Den gløynte gravskikk? Ein diskusjon til dødshusgravskikken i jernalderen*. Mastergradsoppgave i arkeologi. Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, Institutt for arkeologi og sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.

Malde, I. og N. O. Sundet 2013: *Rapport fra kulturhistorisk registrering. Rv.9 parsell Sandnes-Harstadberget, Valle kommune. Gnr.: 49, 54, 57 og 600 med diverse bnr*. Upublisert registreringsrapport, Aust-Agder fylkeskommune.

Malmer, B. 1966: *Nordiska mynt före år 1000*. Acta Archaeologica Lundensia, Series In 8°. N° 4. Lund

Martens, I. 1988: *Jernvinna på Møsstrand i Telemark. En studie i teknikk, bosetning og økonomi*. Norske Oldfunn XIII. Oslo.

Mikkelsen, E. 1980: «Skinnvegen» Setesdal-Lysebotn arkeologisk belyst. I *Den Norske Turistforenings Årbok*.

Mikkelsen, P. H. 2013: *Oppdragsrapport. Rapport vedr. vedanatometisk analyse fra Langeid Øvre 2/1, 2, Bygland kommune, Aust-Agder (FHM 4296/1381)*. Moesgård Museum, Høybjerg (finnes i rapportens Del III, vedlegg 6.3).

Mjærum, A. 2007: Jord og jern – Jernvinna på Beitostølen i middelalderen. *Årbok for Valdres. Tidsskrift for Valdres historielag* 84:176-188.

Moltsen, A. S. A. 2012: *Oppdragsrapport. Pollen- og makrofossilanalyser fra RV9, Krokå-Langeid, Langeid øvre, 2/1,2, Bygland kommune, Aust-Agder*. NOK-rapport 17-2012. Natur og Kultur, København (finnes i rapportens Del III, vedlegg 6.6).

Munch, J. S. 1965: Borg og bygd: Studier i Telemarks eldre jernalder. *Universitetets Oldsaksamling Årbok* 1962:7-175. Oslo.

Museum of London [2015]: Battleaxe, id. nr. A23346. Internettkilde, sist sjekket 28.3.2015

(<http://collections.museumoflondon.org.uk/Online/object.aspx?objectID=object-35952&start=29&rows=1>)

Myhre, B. 1976: Hus over grav? *Arkeo: arkeologiske meddelelser fra Historisk museum, Universitetet i Bergen*, 5.

Myhre, B. 1992: Kildeproblemer ved bruk av arkeologisk materiale. I *Osebergdronningens grav. Vår arkeologiske nasjonalskatt i nytt lys*, redigert av A. E. Christensen, A. S. Ingstad og B. Myhre, s. 279-285. Oslo.

Narmo, L. E. 1996: *Jernvinna i Valdres og Gausdal – et fragment av middelalderens økonomi*. Varia 38. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.

Narmo, L. E. 1997: *Jernvinne, smie og kullproduksjon i Østerdalen*. Varia 43. Universitetets Oldsaksamling, Oslo.

Oestigaard, T. 2014: Changing Rituals and the Invention of Tradition: The burnt Viking Ship at Myklebostad, Western Norway. I *Death and Changing Rituals: Function and meaning in ancient funerary practices*, redigert av J. R. Brandt, H. Roland og M. Prusac, s. 359-378. Oxbow, Oxford/Philadelphia.

Omland, A. 2000: Valdresjern. *Nicolay* 80:6-12.

Page, R. I. 1995: *Chronicles of the Vikings: Records, Memorials, and Myths*. The British Museum Press, London.

Petersen, J.1919: *De norske vikingesverd. En typologisk-kronologisk studie over vikingetidens vaaben*. Videnskapsselskapets Skrifter II. Hist.-fil.klasse 1919, 1. Jacob Dybwad, Oslo.

Petersen, J.1928: *Vikingetidens smykker*. Stavanger museums skrifter; 2.

Petersen, J. 1951: *Vikingetidens redskaper*. Skrifter utgitt av Det Norske Videnskapsakademi i Oslo. II. Hist.-filos. Klasse 1951, I.

Prata, S. 2012: *Oppdragsrapport: Osteologisk analys, Brandgravar og boplatsslømningsar. Prosjektet RV9 Krokå-Langeid, Langeid øvre, 2/1, 2, Bygland kommune, Aust-Agder*. SAU rapport 2012:6 O. Societas Archaeologica Upsaliensis, Uppsala (finnes i rapportens Del III, vedlegg 6.8).

Reitan, G. 2006: Faret i Skien – en kristen gravplass fra vikingtid og nye innblikk i tidlig kirkearkitektur. *Viking LXIX*, s. 251-274.

Resi, H. G. 1986: *Gravplassen Hunn i Østfold*. Norske Oldfunn, bd. 12. Oldsakssamlingen, UKM, Oslo.

Roberts, H. M. og A. Friðriksson 2013: *Ingiríðarstaðir 2013. Framvinduskýrsla/An Interim Statement*. Fornleifastofnun Íslands, Reykjavik.

Rolfsen, P. 1974: Et gravfelt fra folkevandringstiden ved Evje nikkelverk, Aust-Agder. Grav og gravskikk. *Agder historielag 1974. Årsskrift 52:8-19*.

Rolfsen, P. 1981: Den siste hedning på Agder. *Viking XLIV:112-128*.

Roth, H. 1978: Archäologische Beobachtungen zum Grabfrevel im Merowingerreich. I *Zum Grabfrevel in vor- und frühgeschichtlicher Zeit. Untersuchungen zu Grabraub und «haugbrot» in Mittel- und Nordeuropa: Bericht über ein Kolloquium der Kommission für die Altertumskunde Mittel- und Nordeuropas vom 14. bis 16. Februar 1977I*, redigert av H. Roth, H. Jankuhn og H. Nehlsen, s. 53-84. Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Göttingen.

Rundberget, B. 2007: *Jernvinna i Gråffjellområdet. Gråffjellprosjektet, bd. 1*. Varia 63. Kulturhistorisk museum, Oslo.

Rundberget, B. 2008: Et kort omriss av jernvinna i Sør-Norge. I *Jernvinna på Agder. Jernvinneseminaret i Sirdal 25.-26. Oktober 2007. Artikler utgitt i anledning Jan Henning Larsens 60-årsdag*, redigert av B. Rundberget & F.- A. Stylegar, s. 16-33. Vest-Agder fylkeskommune.

Russ, H., A. Skogsfjord og A. Mjærum 2014: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Gravrøys og boplassfunn. Nånes, 50/1, Langerak, 54/1, Frøyraak, 55/1, 2, Bygland, Aust-Agder*. Upublisert utgravningsrapport. Fornminneseksjonen, Kulturhistorisk museum, UiO.

Rygh, O.1885: *Norske Oldsager*. Cammermeyer.

Rødsrud, C. L. 2007: Graver og bosetningsspor på Bjørnstad (Lokalitet 44). I *Hus, grad og graver langs E6 i Sarpsborg kommune*, redigert av G. A. Bårdseth, s. 91-181. E6-prosjektet Østfold, bd. 2. *Varia* 66.

Shetelig, H. 1912: *Vestlandske graver fra jernalderen*. Bergens Museums Skrifter. Ny række. Bd. II, 1. A/S John Griegs Boktrykkeri, Bergen.

Sjøvold, T. 1944: Studier i Vestfolds vikingtid. Gravplasser og gravskikk. *Universitetets Oldsaksamling Årbok 1941-1942*: 5-102.

Skar, J. 1903: *Gamalt or Sætedal*. Eige forlag.

Solberg, B. 2015: From Paganism to Christianity in Norway - An examination of Graves and Grave Finds. I *Nordic Middle Ages - Artefacts, Landscapes and Society. Essays in Honour of Ingvild Øye on her 70th Birthday*, redigert av I. Baug og J. Larsen, s. 275-288. University of Bergen Archaeological Series, 8. Universitetet i Bergen

Spurkland, T. 2005: *Norwegian Runes and Runic Inscriptions*. LNU's skriftserie, 138. Boydell Press.

Stylegar, F.-A. 2005: Kammergraver fra vikingtiden i Vestfold. *Fornvännen* 100:161-177.

Stylegar, F.-A. 2010 *Kvinner, menn og vikingtidsgraver*. Fra bloggen Arkeologi i nord, besøkt 2.4.2014.

Sæther, K. og Z.T. Glørstad *in prep.*: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Grav. Mosby, 28/502, Kristiansand k., Vest-Agder*. Upublisert utgravningsrapport. Arkeologisk seksjon, Kulturhistorisk museum, UiO.

Tempelmann-Maczynska, M. 1985: *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*. Römisch-Germanische Forschungen, bd. 43. Verlag Philipp von Zabern Mainz am Rhein.

Wenn, C. C., Ó. Arnarsson og G. B. Bukkemoen 2015: Hus, haug og det omkring – Arkeologiske undersøkelser langs rv. 9 i Setesdal. *Nicolay arkeologisk tidsskrift* 126:29-36.

Wenn, C. C., O. Arnarsson og G. B. Bukkemoen *in prep.*: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Graver, bosetningsspor, dyrkingsspor, produksjonsspor mm. Sandnes, 57/2, 5, 6 og Kveste 54/1, 3, Valle k., Aust-Agder*. Upublisert utgravningsrapport. Arkeologisk seksjon, Kulturhistorisk museum, UiO.

Wiker, G. 2013: *Oppdragsrapport. Perler fra vikingtidsgraver i Setesdal*. Upublisert rapport (finnes i rapportens Del III, vedlegg 6.11).

Wiker *in prep.*: *Kaupangperlene*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Oslo.